

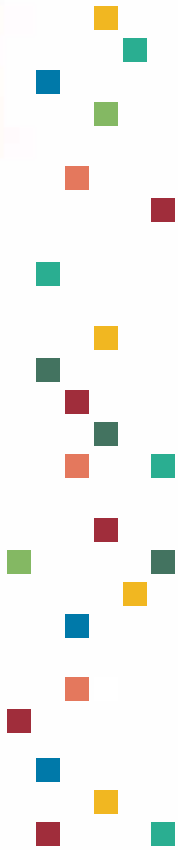

Empowered lives.
Resilient nations.

Procese Zgjedhore Gjithëpërfshirëse:

Manual për Organet e Administrimit të Zgjedhjeve mbi
Nxitjen e Barazisë Gjimore dhe të Pjesëmarrjes së Grave

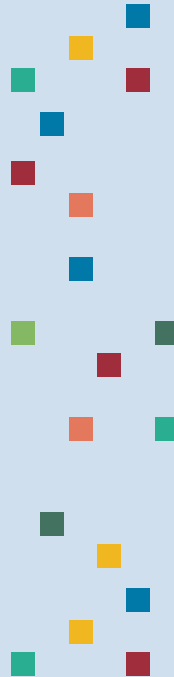

Empowered lives.
Resilient nations.

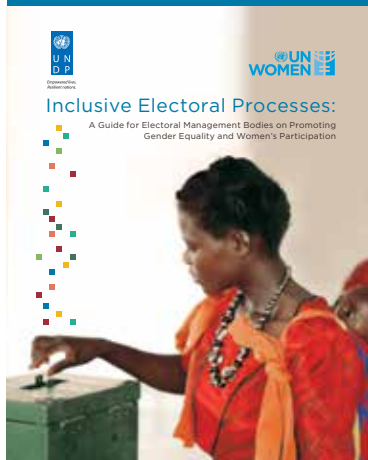

United Nations Entity for Gender Equality
and the Empowerment of Women

Procese Zgjedhore Gjithëpër- fshirëse:

Manual për Organet e
Administrimit të Zgjedh-
jeve mbi Nxitjen e Barazisë
Gjinore dhe të Pjesëmarrjes
së Grave

Kontribuesit kryesorë

Julie Ballington
Gabrielle Bardall
Sonia Palmieri
Kate Sullivan

Grafika:

Green Communication
Design inc.

Kopertina:

UN Photo/Milton Grant

Falenderime

Ky raport përmban ide origjinale, sugjerime, përvoja dhe njohuri të shumë individëve nga puna e tyre në fushën e asistencës në zgjedhje dhe të pjesëmarrjes politike të grave.

Ky botim u fillua në fillim nga Julie Ballington në kuadër të Programit Global të UNDP-së për Mbështetjen e Ciklit Zgjedhor (GPECS). Ai nuk do të ishte i mundur të realizohej pa kontributet thelbësore të një numri personash që dhanë ide për konceptin fillestar dhe tekstin e hartuar: Julie Ballington, Gabrielle Bardall, Helena Catt, Aleida Ferreyra, Julia Keutgen, Niall Mçann, Sonia Palmieri, Manuela Popovici dhe Kate Sullivan.

Ky tekst u përmirësua edhe më tej nga analizat dhe komentet e shumë individëve të tjerë. Në rend alfabetik këta persona janë: Jose Maria Aranaz, Suki Beavers, Anna Collins-Falk, Andres del Castillo, Francisco Cobos, Randi Davis, Giorgia Depaoli, Ricardo de Guimarães Pinto, Irena Hadziabdic, Alice Harding Shackelford, Léone Hettenbergh, Salina Joshi, Lefterije Luzi, Simon Finley, Erasmia Massawe, Sara Mia Noguera, Josephine Odera, Nielsen Perez, David Pottie, Olga Rabade, Joram Rukambe, Elmars Svekis, Lucien Toulou, ekipi i UN Women në zyrën në Pakistan.

Po ashtu, falenderimet shkojnë edhe për shumë kolegë në zyrat e UNDP-së në vende të ndryshme që ndihmuan me plotësimin e Pyetësorit për UNDP-në mbi Integrimin Gjikor tek Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.

Një falenderim i posaçëm shkon për Julie Ballington, Aleida Ferreyra, Marta Val dhe Lea Zoric, që drejtuan përgatitjen e këtij raporti dhe Lance W. Garmer, që redaktoi tekstin.

UNDP dhe UN Women u janë veçanërisht mirënjohës për mendimet, analizat kritike dhe informacionin e ofruar kolegëve të agjencive të OKB-së dhe që janë pjesë e Mekanizmit Koordinues ndërmjet Agjencive të OKB-së për Asistencë Zgjedhore (ICMEA).

Ky studim u bë i mundur në saje të kontributeve bujare të qeverisë spanjolle për UNDP GPECS dhe të Sida-s të Suedisë për Kuadrin për Partneritet Strategjik të UN Women.

ISBN: 978-1-63214-006-7

© 2015 UN Women dhe UNDP. Të gjitha të drejtat e rezervuara.

Pikëpamjet e shprehura në këtë botim janë të autorit (autorëve) dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e UN Women, UNDP, ose të Shteteve Anëtare të OKB-së.

Ky botim mund të përdoret lirisht për qëllime jokomerciale, për qëllime të drejta, duke shprehur falenderimet për UN Women dhe UNDP. Për çdo përdorim tjetër duhet të merret miratimi me shkrim nga UN Women pas kërkesës me shkrim për leje. Përdorimi i përmbajtjes, në tërësi apo të një pjese të saj, në formë të shtypur apo në internet, duhet të përmbajë përmendjen e UN Women dhe UNDP si botuesit origjinalë.

Tabela e përmbajtjes

Shkurtime	v
Parathënie nga UNDP dhe UN Women	vi
Parathënie nga Kryetari i Organit të Administrimit të Zgjedhjeve	vii
Hyrje	1
PJESA A: ORGANE GJITHËPËRFSHIRËSE TË ADMINISTRIMIT TË ZGJEDHJEVE	13
1. Kuptimi i EMB-ve të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore	15
2. Hartëzimi i Organeve të Administrimit të Zgjedhjeve nga pikëpamja gjinore	17
2.1. Vlerësimi ose hartëzimi nga pikëpamja gjinore	17
2.2. Integrimi gjinor në vlerësimet pas zgjedhjeve	18
2.3. Plan i Veprimit për Barazinë Gjinore	20
2.4. Rishikimi i legjislacionit në periudhën pas zgjedhjeve	20
3. Angazhimi për Barazi Gjinore	23
3.1. Politikat, planet dhe misioni	23
3.2. Politika gjinore	24
3.3. Institucionalizimi i integritit gjinor: punonjësit, njësitë dhe komisionet gjinore	24
4. Balanca gjinore tek Organi i Administrimit të Zgjedhjeve: bordi dhe personeli	29
4.1. Përbërja e Bordit ose e Komisionit të EMB-së	29
4.2. Përbërja e Sekretariatit të EMB-së dhe e personelit	31
4.3. Gratë si personel i përkohshëm dhe/ose personel i votimit	35
5. Krijimi në EMB i një kulture të ndjeshme nga pikëpamja gjinore	37
5.1. Lehtësimi i balancës ndërmjet punës dhe familjes	37
5.2. Eliminimi i diskriminimit, i ngacmimeve dhe i bulizmit	39
6. Rritja e kapaciteteve të barazisë gjinore përmes trajnimeve	41
6.1. Trajnime të detyrueshme për të gjithë personelin	41
6.2. Integrimi gjinor në të gjitha trajnimet e EMB-së	42
6.3. Trajnimi i personelit me përgjegjësi të posaçme	43
6.4. Trajnimi i grave për rritjen e kapaciteteve	43
7. Mbledhja dhe analiza e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore	45
7.1. Të dhëna për zgjedhësit e regjistruar	46
7.2. Të dhëna për pjesëmarrjen e zgjedhësve	46
7.3. Të dhëna për kandidatët e regjistruar	48
7.4. Të dhëna për personelin	48

PJESA B: ADRESIMI I PABARAZIVE GJINORE NË PROCESET DHE VEPRIMTARITË ZGJEDHORE	51
8. Si t'i bëjmë gjithëpërfshirëse veprimtaritë zgjedhore	53
9. Regjistrimi i zgjedhësve	55
9.1. Mendime për barazinë gjinore në procesin e regjistrimit	56
9.2. Ndërhyrje që synojnë barazi gjinore në regjistrimin e zgjedhësve	61
10. Caktimi dhe regjistrimi i kandidatëve dhe partive politike	65
10.1. Zbatimi i rregullave për kuotat për caktimin e kandidatëve	65
10.2. Zbatimi i rregullave financiare të fushatës	69
11. Procesi i votimit	73
11.1. Garantimi i të drejtës së grave për votim të fshehtë	74
11.2. Marrja parasysh e barazisë gjinore në rregulloret për votimin	75
11.3. Masa me synime gjinore për të lehtësuar votimin e grave	76
12. Garantimi i sigurisë në procesin zgjedhor	81
12.1. Vlerësimi dhe monitorimi i VAWE	81
12.2. Masa parandaluese dhe lehtësuese nga EMB	83
12.3. Koordinimi i sektorit të sigurisë	85
13. Bashkëpunimi me aktorët zgjedhorë	87
13.1. Bashkëpunimi me partitë politike	87
13.2. Bashkëpunimi me median	89
13.3. Bashkëpunimi me Organizatat e Shoqërisë Civile	90
14. Kontaktimi i zgjedhësve	93
14.1. Strategjia dhe politika e edukimit	93
14.2. Mesazhet	95
14.3. Audienat e synuara	98
14.4. Metodatat e përhapjes së mesazheve	100
Përfundime	103
Shtojca A: Lista e Organeve të Administrimit të Zgjedhjeve që marrin pjesë tek Pyetësi për EMB-të	104
Shtojca B: Shembull i formatit të përdorur për mbledhjen e të dhënave mbi pjesëmarrjen e zgjedhësve në Nepal	105
Shtojca C: Kuadri i Hartëzimit të zgjedhjeve nga pikëpamja gjinore	106
Shënimet në fund	119
Referenca	126
Lista e Tabelave dhe e Figurave	
Figura 1: Nxitja e Barazisë Gjinore në Ciklin Zgjedhor	4
Tabela 1: Rezultatet e mundshme të ushtrimit për hartëzimin e përfaqësimit gjinor në një EMB	20
Tabela 2: Shembuj të treguesve të Barazisë Gjinore në një Plan Veprimi	21
Figura 2: Ndërhyrjet për integrimin gjinor	51
Tabela 3: Kriteret për regjistrim	57

Shkurtime

AACE	Administrimi dhe Kosto e Zgjedhjeve (Rrjeti për Njohuritë për Zgjedhjet)	JMI	Instituti i Medias në Jordani
BRIDGE	Ndërtimi i Burimeve në Demokraci, Qeverisja dhe Zgjedhjet	JSCEM	Komisioni i Përbashkët i Përhershëm për Çështjet Zgjedhore, Australi
CEB	Bordi i Drejtorëve	NADRA	Autoriteti Kombëtar për Regjistrimin e të Dhënave, Pakistan
CEDAW	Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave	NCMC	Komiteti Kombëtar për Menaxhimin e Konfliktëve
CGE	Komisioni për Barazinë Gjinore, Afrika e Jugut	NGO	Organizata Joqeveritare
CNIC	Karta e identitetit kombëtar e kompjuterizuar	OAS	Organizata e Shteteve të Amerikës
CPRW	Konventa për të Drejtat Politike të Grave	ODIHR	Zyra e OSBE-së për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut
CSO	Organizata e Shoqërisë Civile	OSCE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Europë
DPA	Departamenti për Çështjet Politike i Kombeve të Bashkuara	TSM	Masa të përkohshme të veçanta
ECOSOC	Këshilli Ekonomik dhe Social i Kombeve të Bashkuara	UDHR	Deklarata Universale për të Drejtat e Njeriut
EEIC	Qendra për Edukim dhe Informim për çështje zgjedhore, Nepal	UN	Kombet e Bashkuara
EMB	Organi i Administrimit të Zgjedhjeve	UNDP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
GEO	Organizata Globale për Zgjedhjet	UNEST	Mbështetja e PNUD-it për Ciklin Zgjedhor në Timorin Lindor
GPECS	Programi Global për Mbështetjen e Ciklit Zgjedhor	UN Women	Agjencia e Kombeve të Bashkuara për Barazinë Gjinore dhe Fuqizimin e Grave
ICCPR	Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike	UNMIS	Misioni i Kombeve të Bashkuara në Sudan
ICT	Teknologjia e Informacionit dhe e Komunikimit	VAWE	Dhuna kundër grave në zgjedhje
ID	Karta e Identitetit	VM	Hartëzimi i Ndikimit
IPU	Unioni Ndërparlamentar	WSR	Bordi i situatës së grave

Parathënie nga UNDP dhe UN Women

Pjesëmarrja e plotë dhe e barabartë e grave në proceset politike dhe zgjedhore mund të konsiderohet një provë e fortë e fuqizimit të grave dhe e barazisë gjinore. Kur gratë marrin pjesë në zgjedhje si zgjedhëse, kandidatë, administratore të zgjedhjeve ose mbështetëse të partive, ato shprehin nevojat dhe interesat e tyre. Vendimet përfaqësojnë më mirë elektoratin. Proceset politike bëhen më gjithëpërfshirëse. Demokracia forcohet.

Ndërkohë që i është kushtuar vëmendje e madhe pjesëmarrjes politike të grave në proceset zgjedhore, më pak vëmendje i është kushtuar organeve që administrojnë zgjedhjet – zakonisht të njohura si Organe të Administrimit të Zgjedhjeve (EMBs) – dhe rolit që luajnë ato në nxitjen e pjesëmarrjes së grave. Ndodh kështu megjithë punën e kryer nga EMB-të në ciklin zgjedhor, që nga regjistrimi i zgjedhësve dhe edukimi i zgjedhësve e deri tek regjistrimi i kandidatëve dhe garantimi i mundësisë për gratë që të shkojnë në qendrat e votimit në ditën e zgjedhjeve.

Siç përshkruan ky Manual, EMB-të kanë edhe një detyrë tjetër po aq të rëndësishme, të garantojnë që proceset dhe praktikatat e tyre janë të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore. Kjo përfshin angazhimin e qartë për barazi gjinore përmes një politike gjinore ose duke përfshirë elemente të ndjeshëm ndaj çështjeve gjinore në planin strategjik të EMB-së; duke siguruar që gratë përfaqësohen në të gjithë organizatën, përfshirë në rolet drejtuese; duke ofruar trajnim për çështjet gjinore për të gjithë personelin; dhe duke garantuar që të gjitha të dhënat e mbledhura nga EMB-të të ndahen sipas përkatësisë gjinore. Duke përdorur këto praktika, EMB-të bëhen modele të institucioneve të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore dhe hapin një rrugë për t'u ndjekur nga të tjerët.

Arritja e barazisë gjinore dhe fuqizimi i grave në proceset politike dhe zgjedhore është një fushë me prioritet për UNDP-në dhe UN Women. Shumë zyra të tyre në të gjitha rajonet kanë programe për rritjen e aftësive të EMB-ve për të çuar përpara çështjen e pjesëmarrjes politike të grave. Ky Manual vë theksin tek puna e rëndësishme e kryer nga UN dhe EMB-të, duke dhënë shembuj konkretë të hapave që mund të ndërmerren për të hequr pengesat e mbetura që vazhdojnë ta bëjnë të vështirë për gratë të thonë fjalën e tyre.

Ky Manual tregon raste të ndërhyrjeve të programuara novative dhe efikase përmes të cilave organizatat tona do të vazhdojnë të mbështesin fuqizimin politik të grave. Ai pasqyron marrëdhënien shumë bashkëpunuese ndërmjet UNDP-së dhe UN Women për pjesëmarrjen politike dhe zgjedhore dhe jep shembuj të praktikës së mirë se ku mund të forcohet marrëdhënia jonë me EMB-të. Forcimi i këtyre partneriteteve strategjike është themelore për arritjen e rezultateve cilësore për gratë.

Dëshirojmë të falenderojmë të gjithë ata që shpenzuan nga koha e tyre për të ofruar mendime mbi punët e EMB-ve në botë dhe besojmë se ky botim do të shërbejë si një burim i vlefshëm njëlloj edhe për zbatuesit, edhe për planifikuesit.

Helen Clark
Administratore
Programi i Kombeve
të Bashkuara për Zhvillim

Phumzile Mlambo-Ngcuka
Drejtoresh Ekzekutive
Agjencia e Kombeve të
Bashkuara për Barazinë
Gjinore dhe Fuqizimin e
Grave

Parathënie nga Kryetari i Organit të Administrimit të Zgjedhjeve

Organet e Administrimit të Zgjedhjeve e njohin shumë mirë rolin e rëndësishëm që luajnë në administrimin e zgjedhjeve, dhe, sigurisht, rëndësinë e kontributit të tyre në këtë gur themeli të demokracisë. Në mbarë botën, personeli ynë përbëhet nga individë të përkushtuar ndaj standardeve më të larta të paanshmërisë, integritetit dhe përgjegjshmërisë. Ne e dimë se besimi tek rezultati i zgjedhjeve në një masë të madhe varet nga profesionalizmi ynë dhe transparenca e proceseve tona. Ne punojmë me një numër të madh aktorësh, që nga ata që kanë shumë për të fituar nga rezultati i zgjedhjeve e deri tek ata që nuk janë të sigurt si të marrin pjesë.

EMB-të punojnë të garantojnë që çdo shtetas që dëshiron të marrë pjesë në zgjedhje ta bëjë këtë gjë. Gratë, që historikisht kanë qenë të marginalizuara në procesin zgjedhor, janë zgjedhëse të rëndësishme në këtë proces. Siç tregon ky Manual, përmes ndërhyrjeve të synuara, trajnimeve dhe rekrutimit, EMB-të mund të rrisin nivelin e pjesëmarrjes së grave si zgjedhëse. Po ashtu, EMB-të mund të garantojnë se zbatohen rregullat e legjislacionit në fuqi për regjistrimin e një numri të caktuar të kandidatëve gra.

Ky Manual jep një numër të madh të praktikave të mira të veprimeve të ndërmarra nga EMB-të në të gjitha rajonet për të rritur pjesëmarrjen e grave në zgjedhje dhe për të garantuar integritimin gjinor në të gjithë punën e institucionit. Po ashtu, ai vë në dukje rëndësinë e angazhimeve ndaj barazisë gjinore. Unë shpresoj që përvoja ime si kryetare e XXX shërben si një model i dobishëm në këtë drejtim.

Dua të shpreh falenderimet për UNDP-në dhe UN Women për partneritetin e tyre konstruktiv me EMB-të në botë për hartimin e këtij Manuali dhe për mbështetjen e vazhdueshme në nxitjen e pjesëmarrjes së grave në zgjedhje.

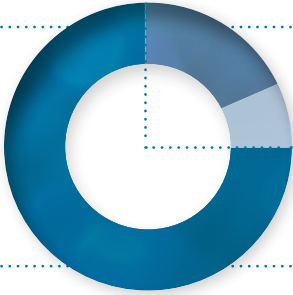

Znj. Irena Hadziabdic

Anëtare e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve
Bosnje dhe Hercegovinë

EMB-të luajnë një rol kyç në nxitjen e pjesëmarrjes së grave në zgjedhje dhe politikë. Një EMB mund të “vërë rregull në shtëpinë e vet” në mënyrë që kur të kryejë zgjedhje dhe punën e saj, ajo të ketë kapacitetin dhe burimet e nevojshme për të garantuar që perspektiva gjinore përfshihet në të gjitha fazat.

Hyrje

Zgjedhjet gjithëpërfshirëse, ku të gjithë personat që plotësojnë kushtet kanë mundësi të votojnë për të zgjedhur përfaqësuesit e tyre, janë themelore për demokracinë. Një element thelbësor i zgjedhjeve gjithëpërfshirëse është garantimi që gratë dhe burrat mund dhe marrin pjesë pa pengesa të padrejta. Ky Manual paraqet punën pozitive të bërë nga vetë institucionet që administrojnë zgjedhjet, të njohura si Organet e Administrimit të Zgjedhjeve (EMB-të), për të siguruar që gratë janë të afta të luajnë një rol kyç në këto institucione, si edhe në një kontekst më të gjerë, në proceset përmes të cilave kryhet një aktivitet zgjedhor dhe në vetë zgjedhjet.

Megjithëse nuk pranohet gjerësisht, EMB-të kanë një rol kyç në nxitjen e pjesëmarrjes së grave në zgjedhje dhe politikë. Ndonëse ka modele të ndryshme, EMB-të kanë detyrë të kryejnë zgjedhjet dhe të administrojnë të gjitha fazat e zgjedhjeve, të tilla si regjistrimi i zgjedhësve, regjistrimi i kandidatëve, përgatitjet për votime dhe edukimi i zgjedhësve. Në këto institucione punojnë individë që respektojnë vlerat e shërbimit të cilat vënë si përparësi paanshmërinë, ndershmërinë, përgjegjshmërinë dhe standardet më të larta etike. Besimi tek rezultatet e zgjedhjeve varet në shkallë të lartë nga profesionalizmi, transparenca, integriteti dhe besimi tek një EMB, dhe mënyra se si ajo i administron zgjedhjet.

Në shumicën e vendeve, këto institucione luajnë një rol themelor në hartimin dhe/ose zbatimin e politikave zgjedhore. Me njohuritë e tyre të thella për legjislacionin zgjedhor, EMB-të luajnë rol në mbështetjen e barazisë gjinore dhe fuqizimin e grave në proceset elektorale. Një shqyrtim nga afër i strukturës institucionale, i proceseve, rregullave dhe normave të EMB-së mund të ndihmojë për të identifikuar mënyrat dhe mjetet për rritjen e

pjesëmarrjes së grave. Për zbulimin e pengesave të mundshme të pjesëmarrjes së grave kërkohet një analizë se si ndikojnë strukturat institucionale, proceset, rregullat dhe normat për vazhdimin e pengesave.

Shumë EMB që kanë vënë si përparësi çuarjen përpara të çështjes së barazisë gjinore dhe të fuqizimit të grave kanë qenë në gjendje të krijojnë një mjedis që mundëson pjesëmarrjen e grave. Megjithë vullnetin e mirë, shumë prej tyre nuk kanë njohuritë e nevojshme ose nuk kanë hartuar strategji dhe plane për ta vënë në praktikë këtë vullnet të mirë. Deri tani, ka pasur prova dhe udhëzime të kufizuara për EMB-të se si të sigurojnë pjesëmarrjen domethënëse dhe të barabartë të grave në administratën zgjedhore dhe nuk janë dokumentuar mirë nismat që kanë synuar fuqizimin e gruas në administratën zgjedhore.

Ka mënyra të ndryshme për të siguruar arritjen e qëllimit të barazisë gjinore, përfshirë (a) integrimi i perspektivës së barazisë gjinore në të gjitha institucionet përgjegjëse dhe në të gjithë punën që ato kryejnë, përmes të cilit çdo aspekt merr në konsideratë efektet e ndryshme tek burrat

dhe gratë, dhe (b) integrimi i ndërhyrjeve të posaçme gjinore për të trajtuar çështje specifike, duke përfshirë masa për veprime në favor të diskriminimit pozitiv të grave. Një strategji e suksesshme e barazisë gjinore përfshin një kombinim të të dyjave.

i. Qëllimi dhe struktura e këtij Manuali

Ky Manual ka për qëllim t'u ofrojë ndihmë atyre që punojnë për rritjen e pjesëmarrjes së grave në proceset zgjedhore dhe administratën zgjedhore. Gratë mbeten grupi më i madh i papërfaqësuar në proceset zgjedhore dhe politike në shumë vende, megjithëse gratë si grup nuk janë një grup homogjen (kanë dallime, ndër të tjera, në moshë, klasë, shtresë, racë, aftësi të kufizuara, kombësi, situatë ekonomike dhe sociale). Manuali paraqet praktikat ekzistuese dhe alternativat për ndryshime që mund të ndihmojnë EMB-të dhe ofruesit e asistencës të tillë si UNDP, UN Women dhe agjenci të tjera të OKB-së në punën e tyre. Ai nuk përshkruan një metodologji ose rrugë të posaçme, por siguron alternativa që mbështeten tek përvoja reale botërore.

Çështjet e identifikuar do të duhet të zbatohen ose të ndërmerren së pari nga EMB-të, dhe, prandaj këto organe janë përdoruesit kryesorë të këtij Manuali. Në shumë

vende në zhvillim dhe demokraci në tranzicion, gjatë kohës që zhvillojnë dhe institucionalizojnë veprimet e tyre, EMB-të ndihmohen nga organizata ndërkombëtare. Prandaj, ky Manual është përgatitur edhe për të ndihmuar këta aktorë në punën e tyre për hartimin dhe zbatimin e aktiviteteve të ndjeshme ndaj çështjeve zgjedhore në ndihmë të proceseve zgjedhore.

EMB-të shpesh konsiderohen arbitra të paanshëm të zgjedhjeve. Si të tillë, ato nuk janë përgjegjëse për punësimin, trajnimin ose financimin e kandidatëve politikë – pavarësisht nëse janë burra ose gra. Megjithëse gratë vazhdojnë të jenë të papërfaqësuar në politikën zgjedhore, veprimet për të rregulluar këtë situatë, të tilla si reforma e sistemit zgjedhor (përfshirë miratimin e masave të përkohëshme të veçanta), reforma në financimin e fushatës ose trajnimi i kandidatëve gra nuk janë brenda fushës së veprimit të EMB-së dhe trajtohen gjerësisht në botime të tjera. Ky Manual merr në konsideratë punën e kryer nga EMB-të dhe organe të tjera të përfshira në kryerjen e zgjedhjeve.

Kur parashikohen ndryshime, është e vlefshme të dihet se çfarë kanë bërë të tjerët. Ky raport përmban shembuj të veprimeve të ndërmarrja nga EMB-të në të gjitha rajonet për të rritur pjesëmarrjen e grave në zgjedhje dhe për të garantuar integrimin gjinor në të gjithë punën e institucionit. Ky raport nuk ka për qëllim të ofrojë një listë shteruese të të gjitha aktiviteteve të tilla. Synimi i tij është të shërbejë si një model ku mund të shtohen përvoja reale tek parimet dhe idetë teorike se çfarë mund të bëhet. Raporti nuk përpiqet të këshillojë një qasje të caktuar dhe pranon që problemet dhe zgjidhjet janë të ndryshme në varësi të situatës kombëtare në secilin vend. Ajo që ka funksionuar mirë në një vend dhe kohë mund të mos jetë e përshtatshme në të gjitha vendet, por mund të nxitë ide për ndërmarrjen e veprimeve të tjera në një situatë specifike.

Ky material do të jetë me interes dhe do të përdoret edhe nga të tjerë që punojnë për të mbështetur procese zgjedhore të besueshme dhe gjithëpërfshirëse dhe

© Julie Ballington

punën e EMB-ve, të tilla si organizatat e shoqërisë civile, partitë politike dhe media. Megjithëse përgjithësisht ka një mungesë të dokumentimit të nismave të tilla në këtë fushë, janë nxjerrë shembuj nga më shumë se 50 vende. Ne shpresojmë që ky Manual do të nxitë nisma të reja dhe punë më të madhe në këtë drejtim.

Ky Manual ndahet në dy pjesë. Pjesa e parë ka të bëjë me institucionin e vetë EMB-së dhe strategjitë përmes të cilave politikat dhe proceset e brendshme mund të bëhen më të ndjeshme nga pikëpamja gjinore. Ndonëse pjesëmarrja e grave në të gjitha nivelet e institucionit, përfshirë drejtuesit, është një prej këtyre strategjive, garantimi që institucioni është i ndjeshëm ndaj çështjeve gjinore përfshin edhe shqyrtimin e politikave dhe metodave të punës së tij të brendshme. Pra, Pjesa A paraqet se si një EMB mund të vërë “shtëpinë e vet në rregull” në mënyrë që kur kryen zgjedhje dhe kryen punën e vet, ajo ka aftësitë dhe burimet e nevojshme për të garantuar që perspektiva e barazisë gjinore integrohet në secilën fazë dhe që asnjë prej aktiviteteve të saj nuk diskriminon gratë.

Pjesa B jep hollësi mbi punën dhe aktivitetet e EMB-ve dhe aktivitetet që mund të përdoren për të nxitur pjesëmarrjen e grave në zgjedhje dhe politikë. Në shumë aspekte, EMB-të janë zbatuesit e paanshëm të ligjeve dhe rregulloreve për zgjedhjet. Meqënëse EMB-të janë të angazhuara në zbatimin e këtyre rregullave, ato luajnë një rol të rëndësishëm edhe në hartimin dhe ndryshimin e tyre. Pra, Pjesa B fillon duke shpjeguar rolin e EMB-së në zbatimin e kuadrit ligjor dhe pastaj trajton disa prej fazave të procesit zgjedhor – që nga regjistrimi i zgjedhësve dhe caktimi i kandidatëve deri tek votimi dhe garantimi i sigurisë së grave gjatë periudhës zgjedhore. Pjesa B përfundon me një shqyrtim të punës së EMB-së, përmes kontaktit me zgjedhësit, për rritjen e ndërgjegjësimit të tyre për të drejtat e grave për të votuar dhe për të kandiduar në zgjedhje.

Metodologjia

Për të mbledhur informacion për këtë Manual u përdorën dy pyetësorë origjinalë të UNDP-së. Pyetësori i parë kishte qëllim të identifikonte praktikat e integritit gjinor në EMB-të në rajone të ndryshme të botës përmes një grupi me 25 pyetje standarde. Nga një kampion prej 35 rastesh, tridhjetë EMB raportuan për aktivitetet e tyre dhe, në pesë

vende të tjera pyetësori u plotësua nga Zyrrat e UNDP-së në ato vende në emër të organit të zgjedhjeve. Ky “Pyetësor për EMB-të” përmbante një numër pyetjesh mbi aktivitetet e organizuara për nxitjen e grave për regjistrim dhe votim dhe pyetje mbi çështje të integritit gjinor në punën e organizatës dhe pyetje mbi personelin. Lista e 35 vendeve që plotësuan pyetësorin jepet në fund të raportit (shih Shtojcën A).

Pyetësori i dytë kishte qëllim të mblidhte informacion nga projektet e Zyrrave të UNDP-së në ato vende për programin e asistencës së UNDP-së. Ky “Pyetësor për UNDP-në” u plotësua nga 51 Zyrra të UNDP-së dhe përmban informacion se si aktivitetet në ndihmë të zgjedhjeve kanë vënë në qendër fuqizimin e gruas, nëse e bëjnë këtë. Po ashtu, u grumbullua material shtesë për aktivitetet e UNDP-së dhe UN Women nga raportimi mbi rezultatet e projekteve standard të kryera çdo vit. E pranojmë që disa prej vendeve pjesëmarrëse në sondazh mund të kenë kryer aktivitete të tjera në këtë fushë që prej shpërndarjes së pyetësorit.

Shembuj të aktiviteteve të kryera nga organizata të tjera ndërkombëtare u morën përmes studimit të dokumenteve në zyra. Përveç këtyre, u konsultuan edhe burimet në internet dhe rrjete, si ACE Electoral Knowledge Network and iKNOWPolitics, së bashku me raportet e vëzhguesve vendas dhe ndërkombëtarë për zgjedhje, adresat e internetit të organeve të administrimit të zgjedhjeve dhe komunikimet me organet e administrimit të zgjedhjeve. Studimi nuk përfshiu çdo zgjedhje ose EMB dhe mund të ketë edhe veprime të tjera novative dhe efikase që janë përdorur për të nxitur zgjedhëset gra dhe për të zbatuar integritimin gjinor në organet e administrimit të zgjedhjeve.

Qasja e Ciklit Zgjedhor

Ky Manual ndjek qasjen e ciklit zgjedhor në gjurmimin e elementeve të ndryshëm përbërës të punës së një EMB-je përmes ciklit të plotë zgjedhor – koha ndërmjet një zgjedhje deri tek zgjedhja e ardhshme për të njëjtin organ (zakonisht në nivel kombëtar). Kjo qasje është përdorur vitet e fundit për të ndihmuar për planifikimin dhe realizimin e ndihmës në zgjedhje duke pasur parasysh natyrën komplekse dhe të ndërvarur të punës që zhvillohet për zgjedhjet.

Në një përmbledhje të këtij Manuali, e paraqitur në formë tabele, renditen veprimet e mundshme që diskutohen në lidhje me ciklin zgjedhor. Puna në çdo EMB-je ndjek ciklin zgjedhor – pavarësisht nëse kjo bëhet në mënyrë të drejtpërdrejtë apo tërthore. Kështu kjo tabelë përmbledhëse shërben si një udhëzues praktik për hapat që parashikohen si të dobishme në secilën fazë të ciklit: periudha parazgjedhore, periudha e zgjedhjeve, periudha pas zgjedhjeve ose periudha ndërmjet dy zgjedhjeve.

Kur bëhet parashikimi për ciklin zgjedhor është e rëndësishme të kujtohet që ndërsa disa veprime që lidhen me një proces të caktuar – si votimi – do të kryhen gjatë periudhës zgjedhore, vendimet se çfarë kërkohet dhe planifikimi duhet të jenë kryer në periudhën ndërmjet dy zgjedhjeve ose në periudhën përgatitore përpara zgjedhjeve. Në veçanti, shumë procese që prekin gratë si votuese dhe gratë në EMB duhet të bëhen të detyrueshme nga kuadri ligjor. Për të bërë të mundur vlerësimin dhe shqyrtimin e hendekut gjinor dhe formulimin e zgjidhjeve të përshtatshme, pjesa më e madhe e punës së diskutuar në Manual do të jetë më efikase nëse kryhet si pjesë e fazës së analizës pas zgjedhjeve dhe e fazës së planifikimit që kryhen në periudhën ndërmjet dy zgjedhjeve. Për shembull, aty ku është i nevojshëm takimi me votuesit për të ndryshuar kulturën ku gratë nuk marrin pjesë në zgjedhje, kjo duhet të planifikohet shumë përpara periudhës së zgjedhjeve dhe, nëse është e mundur, duhet të fillojë në periudhën parazgjedhore.

Figura 1:

Nxitja e Barazisë Gjinore në Ciklin Zgjedhor

Periudha përpara zgjedhjeve

(vitet ndërmjet periudhës pas zgjedhjeve dhe shpalljes së zgjedhjeve të reja)

REGJISTRIMI

- Kryen hartëzimin e procedurave të regjistrimit
- Garanton ofrimin e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore
- Garanton që nevoja për vërtetimin e identitetit nuk përbën një pengesë
- Mendon për nevojën për fleksibilitet tek rregulloret për personat e shpërngulur
- Mendon për nevojën për çuarjen e regjistrimit afër njerëzve
- Mendon për nevojën për ekipe regjistrimi të përbëra vetëm me gra
- Përfshin veprime të ndjeshme nga pikëpamja gjinore tek përshkrimet e punës, listat e kontrollit dhe trajnimi
- Siguron mënyra të ndjeshme nga pikëpamja gjinore për regjistrimin kur është e nevojshme

CAKTIMI I KANDIDATËVE & PARTIVE

- Garanton zbatimin e rregullave për caktimin e numrit të kandidatëve gra
- Garanton zbatimin e rregullave të financimit të fushatës përsa i përket barazisë gjinore

KONTAKTIMI I ZGJEDHËSVE

- Planifikon programe të ndjeshme nga pikëpamja gjinore për kontaktimin e zgjedhësve - mesazhe, audienca dhe metoda
- Ofron programe për kontaktimin e zgjedhësve gra që marrin në konsideratë metodat më të mira të realizimit
- Punon me median për trajtimindheraportiminnë mënyrë të ndjeshme nga pikëpamja gjinore
- Punon me organizatat e shoqërisë civile

Organizimi i brendshëm i EMB

- Vlerëson nevojat përmes ushtrimit të hartëzimit ose vlerësimit gjinor
- Angazhohet për barazi gjinore duke zhvilluar një politikë gjinore dhe Planin e Veprimit
- Përdor procesin e rekrutimit dhe të promovimit për të arritur balancën gjinore në të gjitha nivelet
- Mendon me kujdes për caktimin e punonjësit gjinor ose ngritjen e një njësie gjinore
- Institucionalizon procesin e mbedhjes së të dhënave sipas përkatësisë gjinore
- Përfshin ndarjen sipas përkatësisë gjinore në analizën e të dhënave
- Ofron trajnime për të gjitha procedurat e reja dhe për ndërgjegjësimin e personelit për çështjet gjinore

Periudha e zgjedhjeve

(nga shpallja deri tek to rezultatet)

Periudha pas zgjedhjeve

(pas rezultateve të zgjedhjeve)

PLANIFIKIMI I DITËS SË VOTIMIT

- Kryen hartëzimin e procedurave të votimit
- Mendon me kujdes për vendin e qendrës së votimit dhe sigurimin e pajisjeve
- Mendon me kujdes për nevojën për të pasur qendra votimi ose dhoma votimi brenda qendrës së votimit vetëm për gra dhe/ose qendra votimi të lëvizshme
- Planifikon si të rekrutohen gra dhe burra për të punuar në qendrat e votimit
- Organizon trajnime për çështje të ndryshme të personelit të qendrës së votimit
- Përfshin ndjeshmërinë për çështjet gjinore në përshkrimet e roleve dhe listat e kontrollit
- Garanton që fleta e votimit dhe udhëzimet të bëhen të përdorshme nga personat që nuk mund të lexojnë
- Mendon me kujdes për nevojën për fleksibilitet tek rregulloret për personat e shpërngulur

MENAXHIMI I QENDRËS SË VOTIMIT

- Garanton sigurinë e personelit të qendrës së votimit dhe të zgjedhësve duke miratuar masa të përshtatshme
- Përcakton prioritet në rradha për gratë shtazëna dhe nënat
- Organizon rradhë vetëm për gra dhe/ose qendra ose dhoma votimi vetëm për gra (kur është e përshtatshme)
- Ngre qendra votimi të lëvizshme (kur është e nevojshme)
- Mendoni rregullime për mbledhjen e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore

INFORMIMI I ZGJEDHËSVE

- Organizon informimin e zgjedhësve për ditën e votimit (i planifikuar dhe i projektuar në periudhën përpara zgjedhjeve)
- Mendon me kujdes për metodat më të mira të informimit

VLERËSIMI I ZGJEDHJEVE

- Përfshin çështjet gjinore në vlerësimin e zgjedhjeve të kaluara
- Rishikon manualët e veprimeve dhe materialet e përdorura për kontaktimin e zgjedhësve nga pikëpamja e barazisë gjinore
- Përfshin ndarjen sipas përkatësisë gjinore në analizën e të dhënave

REKOMANDIME PËR KUADRIN RREGULLATOR

- Vlerëson nëse rregulloret kanë nevojë për rishikim, duke përfshirë garancinë për zbatimin e tyre (p.sh. kuotat për kandidatët)
- Vlerëson nëse rregulloret ose proceset kërkojnë rishikim me qëllim që të mund të prodhohen të dhëna të ndara sipas përkatësisë gjinore

PLANI STRATEGJIK DHE PLANI I VEPRIMIT

- Kryen një hartëzim të politikave dhe proceseve të EMB-së për të identifikuar pabarazitë gjinore
- Përcakton qëllime gjinore për regjistrimin dhe votimin
- Përcakton politikat dhe qëllimet e kontaktimit të zgjedhësve
- Përfshin synimet e brendshme për integrimin gjinor
- Mendon me kujdes për emërimin e punonjësve gjinorë ose ngritjen e një njësie gjinore

ii. Terminologjia

Asistencë zgjedhore i referohet të gjitha nismave dhe aktiviteteve që synojnë të përmirësojnë cilësinë e proceseve dhe institucioneve zgjedhore në shtetet partnere.² Asistenca zgjedhore vë theksin tek transferimi i aftësiwe profesionale, njohurive operacionale dhe kapaciteteve për një kohë afatgjatë dhe tek forcimi institucional i aktorëve të ndryshëm në një proces zgjedhor.³

Asistencë teknike e Kombeve të Bashkuara për zgjedhjet përfshin asistencën ligjore, operacionale dhe logjistike të dhënë për të zhvilluar apo për të përmirësuar ligjet, proceset dhe institucionet zgjedhore. Asistenca teknike e Kombeve të Bashkuara përqendrohet së pari tek administrata dhe institucionet e zgjedhjeve, të tilla si organet e administrimit të zgjedhjeve dhe Kombet e Bashkuara duhet të marrin rregullisht në konsideratë çështjet gjinore në të gjithë aspektet e asistencës teknike që jep për zgjedhjet.⁴

Organet e Administrimit të Zgjedhjeve (EMB) janë strukturat dhe personat përgjegjës për kryerjen e aktiviteteve të shumta që përfshihen në planifikimin dhe administrimin e zgjedhjeve. Megjithëse për shumicën e këtyre aktiviteteve mund të jetë përgjegjës kryesisht një organ i vetëm, është gjithashtu e zakonshme që detyrat për administrimin e zgjedhjeve të ndahen midis një numri organesh.⁵ Në disa situata, ministri të linjave të ndryshme kryejnë funksione të administratës zgjedhore, të tilla si regjistrimi i zgjedhësve dhe marrëdhëniet me median.

Balancë gjinore i referohet pjesëmarrjes së një numri përafërsisht të barabartë të burrave dhe grave në një veprimtari apo organizatë. Shembuj janë përfaqësimi i burrave dhe grave në komisione, në struktura vendimmarrëse apo në nivelet e personelit.

Barazi gjinore do të thotë shanse, të drejta dhe përgjegjësi të barabarta për gratë dhe burrat, vajzat dhe djemtë. Barazi nuk do të thotë që gratë dhe burrat janë të njëjtë, por që shanset, të drejtat dhe përgjegjësitë e grave dhe burrave nuk varen nga nëse ata janë lindur femra apo meshkuj. Ajo përfshin marrjen në konsideratë të interesave, nevojave dhe përparësive të grave dhe burrave.⁶

Integrim gjinor është procesi i vlerësimit të pasojave që kanë tek gratë dhe burrat veprimet e planifikuara, përfshirë legjislatcionin, politikën apo programet, në të gjitha fushat dhe në të gjithë nivelet.⁷ Integrimi

gjinor në EMB garanton që shqetësimet, nevojat dhe përvojat e grave dhe burrave merren tërësisht parasysh në hartimin, zbatimin, monitorimin dhe vlerësimin e të gjithë aktiviteteve. Përmes këtij procesi EMB synon të zvogëlojë hendekun në mundësitë për zhvillim midis grave dhe burrave dhe të punojë drejt arritjes së barazisë midis tyre si një pjesë përbërëse e strategjisë, politikave dhe veprimtarisë së organizatës, dhe si pjesë e përpjekjeve të vazhdueshme për të arritur përsosmërinë.⁸

Ndjeshmëri gjinore merr parasysh shumëllojshmërinë e grupeve të ndryshëm të grave dhe burrave, aktivitetet dhe sfidat specifike të tyre.⁹

Ndërhyrje specifike, apo që synojnë çështje gjinore kanë për qëllim të trajtojnë fusha të posaçme ku gratë janë të papërfaqësuar ose të pafavorizuara, duke përfshirë edhe miratimin e masave të përkohshme të veçanta, dhe janë pjesë e një qasjeje gjithëpërfshirëse të integritimit gjinor.

Të dhëna të ndara sipas përkatësisë gjinore mbledhen dhe hidhen në tabelë veçmas për gratë dhe burrat. Ato mundësojnë matjen e ndryshimeve midis grave dhe burrave për dimensione të ndryshme sociale dhe ekonomike.¹⁰

Masa të përkohshme të veçanta (TSM) janë masa të posaçme të synuara që merren për të përshpejtuar pjesëmarrjen e barabartë të grave në fushën politike, ekonomike, shoqërore, kulturore, civile apo çdo fushë tjetër. Duke pasur parasysh angazhimin ligjor të vendeve për të prodhuar barazi de facto ose thelbësore midis grave dhe burrave brenda një kohe të arësyeshme, mund të jetë e nevojshme që të miratohen masa të veçanta për të rritur pjesëmarrjen e gruas në proceset zgjedhore dhe politike.¹¹

iii. Kuadri normativ

Gjatë tre dekadave të fundit, një pjesë e mirë e vëmendjes është përqendruar tek përmirësimi i pjesëmarrjes së grave në jetën publike. Kuadri normativ lidhur me pjesëmarrjen e grave në zgjedhje dhe jetën politike përcaktohet në deklaratat, marrëveshjet dhe konventa për të drejtat e njeriut dhe për të drejtat politike, në raporte, rezoluta dhe plane veprimi të Kombeve të Bashkuara dhe në politikën aktuale të Kombeve të Bashkuara për asistencën zgjedhore lidhur me barazinë gjinore.¹²

Pjesëmarrja e plotë e grave në proceset politike dhe zgjedhore e ka fillimin tek parimet e mosdiskriminimit dhe gëzimit të barabartë të të drejtave politike të pasqyruara

në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut (UDHR) miratuar në vitin 1948, tek Konventa për të Drejtat Politike të Grave (CPRW, 1952) dhe konventa të tjera rajonale që deklarojnë qartasi që gëzimi i të drejtave të tilla do të bëhet pa dallim të asnjë lloji, përfshirë seksin apo gjininë.¹³ Neni 25 i Konventës Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike (ICCPR, 1966) parashikon të drejtat e të gjithë qytetarëve jo vetëm për të marrë pjesë në drejtimin e punëve publike, por gjithashtu “për të votuar dhe për t’u zgjedhur gjatë zgjedhjeve të vërteta periodike, me votim të përgjithshëm dhe të barabartë dhe me vota të fshehta, të cilat sigurojnë shprehjen e lirë të vullnetit të zgjedhësve; për t’u pranuar, në kushte të përgjithshme barazie, për të ushtruar funksione publike në vendin e tij”.

Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW), miratuar në vitin 1979, përsërit të drejtën e grave “për të mbajtur poste publike dhe për të ushtruar të gjitha funksionet publike në të gjitha nivelet e qeverisjes”. Më specifikisht, Neni 7, parashikon që:

Shtetet palë marrin të gjitha masat e përshtatshme për të eliminuar diskriminimin ndaj grave në jetën politike dhe publike të vendit dhe në mënyrë të veçantë u sigurojnë grave, në të njëjtat kushte me burrat, të drejtën:

- a) *Për të votuar në të gjitha zgjedhjet dhe referendumet publike, si dhe për të qenë të zgjedhshme në të gjithë organet e zgjedhur publikë;*
- b) *Për të marrë pjesë në formulimin e politikave qeveritare dhe në zbatimin e saj, për të mbajtur poste publike dhe për të ushtruar të gjitha funksionet publike në të gjitha nivelet e qeverisjes.*¹⁴

Ndërsa ICCPR është e qartë që në ushtrimin e të drejtës për të votuar dhe të drejtës për të marrë pjesë në jetën publike nuk lejohet asnjë diskriminim mbi bazën e seksit, CEDAW vendos një detyrim të mëtejshëm, pozitiv tek shtetet palë për marrjen e masave të përshtatshme për eliminimin e do diskriminimi të tillë. Veç kësaj, Neni 4 i CEDAW inkurajon përdorimin e Masave të Përkohshme të Veçanta (TSM) për të përshpejtuar respektimin e Nenit 7. Ndërkohë që shpeshherë kjo mendohet se ka të bëjë me rritjen e numrit të grave të zgjedhura në poste, masat e përkohshme të veçanta mund të përdoren edhe për të vënë tërësisht në zbatim Nenin 7 në lidhje me procedurat

dhe procesin zgjedhor dhe emërimin dhe përbërjen e Organeve të Administrimit të Zgjedhjeve.

E drejta e grave për të marrë pjesë plotësisht në të gjithë aspektet e jetës publike ka vazhduar të jetë gur themeli i rezolutave dhe deklaratave të Kombeve të Bashkuara. Nga Rezoluta e Këshillit Ekonomik dhe Social i OKB-së (E/RES/1990/15), deri tek Deklarata e Pekinit dhe Platforma për Veprim (1995), Konkluzionet e Miratuara të Komisionit për Statusin e Grave 2006 (E/2006/27-E/CN.6/2006/15) dhe Rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme 66/130 (2011) për Gratë dhe pjesëmarrjen politike, qeveritë janë nxitur vazhdimisht që të zbatojnë masa për të rritur në mënyrë të konsiderueshme numrin e grave të zgjedhura dhe të emëruara në poste zyrtare dhe funksione në të gjitha nivelet, duke mbajtur në fokus arritjen e përfaqësimit të barabartë të grave dhe burrave, nëse është e nevojshme përmes veprimeve pozitive në të gjithë pozicionet e qeverisjes dhe të administratës publike.¹⁵

Shtetet që janë palë në konventat ndërkombëtare janë përgjegjëse bashkërisht për respektimin dhe zbatimin e këtyre detyrimeve në një sërë institucionesh. EMB-të kanë përgjegjësi të qarta për të garantuar që veprimet dhe vendimet e tyre janë në përputhje me detyrimet ndërkombëtare të vendit të tyre, që mund të kërkojë burime plotësuese.

© UN Photo/Martine Perret

iv. Kuadret e sistemit të OKB-së për barazinë gjinore dhe asistencën për zgjedhjet

Mbështetja e përpjekjeve kombëtare të shteteve anëtare për garantimin e proceseve politike gjithëpërfshirëse dhe për nxitjen e pjesëmarrjes të grave në politikë është parësore në programin e sistemit të Kombeve të Bashkuara (shih kutinë). Agjencitë dhe personeli i OKB-së janë të detyruar të respektojnë dhe synojnë që të çojnë përpara të drejtat dhe standardet e parashikuara në kuadrin normativ të OKB-së për barazinë gjinore.

Në vitin 1997 Këshilli ekonomik dhe Social i OKB-së (ECOSOC) miratoi strategjinë për “integrimin e perspektivës gjinore në të gjitha politikat dhe programet në sistemin e OKB-së” duke “vlerësuar pasojat për gratë dhe burrat të çdo veprimi të planifikuar, përfshirë legjislativin, politikat apo programet, në të gjitha fushat dhe në të gjithë nivelet”. Në prill të vitit 2012 Bordi i Drejtorëve për Koordinimin miratoi një politikë për Barazinë Gjinore dhe Fuqizimin e Grave të shtrirë në të gjithë sistemin e OKB-së si një mjet për të çuar përpara synimin e barazisë gjinore dhe të fuqizimit të grave brenda politikave dhe programeve të sistemit të OKB-së

Planet strategjike që udhëheqin veprimet për barazi gjinore në UNDP dhe UN Women

Plani Strategjik i UNDP-së [1] dhe Strategjia për Barazi Gjinore [2] 2014-17 i jep mandat të qartë organizatës për të garantuar se barazia gjinore dhe fuqizimi i grave janë integruar në çdo aspekt të punës së organizatës, duke përfshirë mbështetjen zgjedhore. UNDP mbështet politikat dhe reformat ligjore për të përshpejtuar pjesëmarrjen e barabartë të grave, duke përfshirë gratë e reja dhe grupet e marginalizuara, në vendimmarrje në të gjitha degët e shtetit. Kjo përfshin nxitjen e pjesëmarrjes së grave si zgjedhëse dhe kandidatë në proceset zgjedhore dhe mbështetjen e përfaqësimit të grave në institucionet e qeverisjes, duke përfshirë organet e administrimit të zgjedhjeve, komisionet kushtetuese, parlamentet, administratat publike dhe gjyqësorin. UNDP ofron asistencë teknike për krijimin ose forcimin e mekanizmave për të çuar përpara barazinë gjinore dhe fuqizimin e grave në proceset zgjedhore dhe të qeverisjes. Kjo përfshin sigurimin e mbështetjes

së drejtpërdrejtë për integrim gjinor në organet e administrimit të zgjedhjeve, njësitë gjinore, komitetet dhe komisionet dhe aleancat dhe rrjetet e grave.

Plani Strategjik i OKB-së për Gratë (2014-17)

drejton punën e agjencisë në gjashtë fusha prioritare, njëra prej të cilave nxit lidhshin dhe pjesëmarrjen e grave në marrjen e vendimeve. Ndikimi 1, “Gratë drejtojnë dhe marrin pjesë në marrjen e vendimeve që ndikojnë në jetën e tyre”, i bën thirrje UN Women të garantojë ekspertizë specifike për çështje gjinore, për ndërtimin e kapaciteteve dhe mbështetjen përmes politikave për çuarjen përpara të fuqizimit politik të grave, duke përfshirë edhe udhëzime për një sërë çështjesh, të tilla si Masat e Përkohshme të Veçanta (TMS), dhe se si të punohet në mënyrë më efektive me aktorë të ndryshëm. UN Women punon për të çuar përpara lidhshin e grave dhe pjesëmarrjen në politikë kryesisht duke:

- Paraqitur shqetësimet për barazinë gjinore në proceset politike dhe zgjedhore
- Ngritur kapacitetet e grave si candidate dhe/ose zgjedhëse
- Mbështetur nismat për rritjen e përqindjes së grave të angazhuara në mandate zgjedhore dhe pozicione të zgjedhura me qëllim për të ndikuar tek proceset e reformave ligjore, për të ndikuar në debate në lidhje me reformën e sistemit zgjedhor dhe legjislativ
- Ndihmuar gratë të organizohen si elektorat politik

dhe për të zbatuar përfundimet e miratuara të ECOSOC 1997/2.

Asistenca për zgjedhjet ofruar nga Kombet e Bashkuara mbështetet tek një kuadër politikash që zhvillohet, nxirret dhe shpërndahet nga Pika e Kontaktit e OKB-së për Asistencën Zgjedhore, nga Zëvendëssekretari i Përgjithshëm për Çështje Politike (në Departamentin e Çështjeve Politike, DPA). Ky kuadër politikash bazohet tek kuadri normativ i OKB-së për të drejtat e njeriut dhe të drejtat politike dhe ofron udhëzime të detyrueshme që zbatohen në të gjitha agjencitë e OKB-së që ofrojnë asistencë zgjedhore. Në fushën e asistencës për zgjedhje sistemi i OKB-së tanimë udhëhiqet nga miratimi së fundmi i direktivave dhe udhëzimeve të mëposhtme:

- *Direktiva e Politikave për Parimet dhe Llojet e Asistencës Zgjedhore të OKB-së* (2012), që jo vetëm thekson rëndësinë e “pjesëmarrjes dhe përfaqësimit të grupeve të marginalizuara tradicionalisht, veçanërisht të grave dhe minoriteteve”, por sugjeron edhe që asistenca të përfshijë, ndër të tjera, masa “specifike për veprimtarinë zgjedhore, masa të përkohshme të veçanta, dhe programe më afatgjata”
- *Udhëzuesi i OKB-së për Vlerësimin e Nevojave Elektorale të Kombeve të Bashkuara* (2012), i cili shërben si kornizë për të përcaktuar nëse dhe se si, OKB-ja do të ofrojë asistencë për zgjedhje. Këto vlerësime duhet të përfshijnë analiza dhe rekomandime “për të siguruar integrimin gjinor në të gjitha aktivitetet e asistencës zgjedhore të OKB-së dhe se përparësi i jepet nxitjes së pjesëmarrjes dhe përfaqësimit të grave” (p.sh., përdoret një listë e plotë me çështje gjinore për të mbledhur të dhëna mbi të cilat mbështeten të gjitha rekomandimet)
- *Direktiva për Politikën për mbështetjen nga OKB për Hartimin dhe Reformën e Sistemit Zgjedhor* (2013), e cila përcakton politikën e OKB-së për hartimin ose reformimin e sistemeve zgjedhore
- *Direktiva për Politikën për Nxitjen e Pjesëmarrjes në Zgjedhje dhe Politikë të Grave përmes Asistencës Zgjedhore të OKB-së* (2013), e cila ofron strategji të qarta për integrimin gjinor në asistencën për zgjedhjet (shih seksionin 2.1.5 për shkallën e ndërhyrjeve)¹⁶
- *Direktiva për Politikën e mbështetjes nga OKB për Ngritjen ose Reformimin e Organeve të Administrimit të Zgjedhjeve* (2014), e cila inkurajon nxitjen e mundësive të barabarta për burrat dhe gratë në të gjitha nivelet në ngritjen e

strukturave të administrimit të zgjedhjeve, emërimin e organit drejtues, përgatitj

Në përputhje me mandatet që shtrihen në të gjithë sistemin e OKB-së për integrimin gjinor, të cituara më lart, këto udhëzime dhe dokumente politikash vendosin përgjegjësitë për të gjitha agjencitë e OKB-së të përfshira tek asistenca zgjedhore për të garantuar që angazhimi i tyre me aktorët kombëtarë nxit barazinë gjinore dhe fuqizimin e grave.

v. Adresimi i pabarazive gjinore në dhe përmes asistencës për zgjedhjet

Politikat që mandatojnë nxitjen e integritit gjinor në asistencën zgjedhore si një e tërë janë relativisht të reja. Në këtë kuadër, një material i UNDP në vitin 2014 për Mësimet e Nxjerra në dhënien e Asistencës Zgjedhore gjeti se pikëpamja e barazisë gjinore nuk zbatohet ende në mënyrë sistematike në të gjithë projektet që lidhen me zgjedhjet. Kjo do të thotë, ajo që ndodh më shpesh është që projekteve të asistencës zgjedhore nuk u jepet vëmendje e vazhdueshme për të parë nëse, apo si, ato mund të nxisin në mënyrë sistematike fuqizimin e grave. Veç kësaj, në shumë prej projekteve nuk ishte përfshirë qartazi rezultati për barazinë gjinore, edhe pse mund të kishte pasur rezultate që lidheshin me barazinë gjinore si rezultat i asistencës.

Në punën drejt objektivit të pjesëmarrjes së barabartë të grave në politikë, ka hapësira për një zbatim më të madh të politikave zgjedhore të OKB-së dhe strategjisë së integritit gjinor. Ekipet e Agjencive të OKB-së shpeshherë përfshihen në hartimin e programeve të asistencës zgjedhore, ose në mënyrë afatgjate me projekte për zhvillimin e institucioneve, ose gjatë periudhave të zgjedhjeve. Në shumë raste, UNDP është aktori ndërkombëtar kyç i përfshirë tek asistenca zgjedhore dhe administron një fond të donatorëve dhe koordinon takime në emër të komunitetit ndërkombëtar. Në raste të tjera, UN Women mund të jetë duke punuar për projekte të përbashkëta (me UNDP-në), ose të veçanta me partnerë kombëtarë që synojnë të nxisin pjesëmarrjen e grave në zgjedhje. Pikëpamja e barazisë gjinore mund të përfshihet si pjesë e asistencës zgjedhore në mënyrat e mëposhtme:

- Vlerësimet për nevojat zgjedhore dhe dokumentet për zgjedhjet nxisin barazinë gjinore, përfshirë (por jo kufizuar tek) një vlerësim të vlerës së mundshme të miratimit të masave të përkohëshme të veçanta.
- Gjinia deklarohet si objektiv parësor që nga fillimi i projekt dokumentit për zgjedhjet, përfshirë formulimin dhe dizajnin.
- Një këshilltar për çështjet gjinore përfshihet në projekt ose projekti ka një burim të gatshëm për të ofruar këshilla për çështjet gjinore.
- Gjatë përgatitjes së rekomandimeve specifike për integrimin gjinor dhe nxitjen e pjesëmarrjes së grave në proceset zgjedhore konsultohen një numër i gjerë aktorësh përfshirë qeverinë, ligjvënësit, ekspertët e çështjeve zgjedhore, partitë politike, ekspertët e çështjeve gjinore dhe organizatat e grave në terren.
- Gjatë hartimit të projektit merren parasysh integrimi gjinor dhe ndërhyrjet që synojnë barazinë gjinore.
- Hartohen programe asistence afatgjatë duke përfshirë një sërë ndërhyrjesh që synojnë kandidatët, zgjedhësit dhe organet e administrimit të zgjedhjeve.

vi. Zbatimi i kuadrit ligjor tek EMB-të

Kuadri normativ dhe politikat e sistemit të OKB-së për barazinë gjinore dhe asistencën zgjedhore ofrojnë qartë një mandat për të punuar me EMB-të nga pikëpamja e barazisë gjinore. Fushat e ndërhyrjes përcaktohen përmes procesit të vlerësimit të nevojave zgjedhore dhe formulimit të projektit. Ashtu si do të tregohet më tej tek ky udhëzues, ka një sërë pyetjesh që mund të ndihmojnë në hartimin dhe zbatimin e ndërhyrjeve që synojnë barazinë gjinore tek EMB-të:

Baza: Ekipi i Agjencive të OKB-së duhet të dijë nëse organi i administrimit të zgjedhjeve ka bërë ndonjë hartë të përfundimit gjinor ose auditime gjinore. Nëse jo, kjo mund të inkurajohet në fazën e vlerësimit ose të fillimit të ndërhyrjes. Cilat statistika zgjedhore janë të ndara sipas gjinisë dhe si përputhet kjo me politika më të gjera në statistikat kombëtare?

Një plan veprimi: Cili është plani i Organit të Administrimit të Zgjedhjeve për të integruar shqetësimet për çështjet

gjinore dhe për të siguruar mundësi të barabarta për pjesëmarrje në procesin zgjedhor? A kërkon ndihmë Organi i Administrimit të Zgjedhjeve për zbatimin e disa pikave ose të të gjithë planit të veprimit të tij? Cili është roli i aktorëve të tjerë, siç janë grupet e shoqërisë civile, departamentet qeveritare, parlamenti, mediat dhe partitë politike në zbatimin e planit të veprimit?

Struktura dhe përbërja e EMB-së: Cilat janë ligjet që krijojnë EMB-në? Si krijohet organi dhe si merret parasysh barazia gjinore? A ka nevojë për ndihmë organi i administrimit të zgjedhjeve për zhvillimin e politikave të burimeve njerëzore të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore? A mungojnë ekspertët për çështjet gjinore në fushën e zgjedhjeve dhe a mungon ndërgjegjësimi i nevojshëm për çështjet gjinore dhe zgjedhjet nga ana e drejtuesve dhe personelit?

Asistenca në procesin zgjedhor: Nëse EMB kërkon asistencë për proceset zgjedhore (të tilla si regjistrimi i votuesve dhe informimi dhe edukimi i zgjedhësve), cila është dëshmia që tregon se asistenca e propozuar është vlerësuar nga pikëpamja gjinore? A do ta mbështesë apo a do të përmirësojë ndërhyrja barazinë mes burrave dhe grave në pjesëmarrjen në proceset zgjedhore, apo do të ketë ndikim të shpërpjesëtuar tek një gjini? Nëse mbështetja është për proceset e rishikimit të ligjit apo rishikime të tjera, si do të integrohet barazia gjinore në shqyrtim? Çfarë ekspertize për çështjet gjinore është në dispozicion për të ofruar ndihmë?

Ekipet këshillimore dhe konsulentët: Nëse Zyra e UNDP-së në vend po mbledh një ekip konsulentësh dhe këshilltarësh për të ndihmuar EMB-në, si është përbërja gjinore e ekipit? A ka balancë gjinore në ekip dhe cili është roli i grave? Nëse ndërhyrja do të vazhdojë për një numër të caktuar vitesh dhe anëtarët e ekipit ndryshojnë, si mund të ruhet balanca gjinore? Cili është niveli i ndërgjegjësimit për çështjet gjinore dhe i ekspertizës në ekip?

Kuadri i politikave: A ekziston një kuadër i posaçëm ligjor dhe politikash në nivel kombëtar për çështjet gjinore në procesin zgjedhor? A ka nevojë të rishikohet ky kuadër për sa i takon legjislacionit apo rregulloreve? Cilat janë hendeqet midis politikave dhe praktikës?

Buxheti për ndërhyrjen dhe raportimi: A është e mundur që një përqindje e buxhetit të EMB-së t'i dedikohet integritetit gjinor dhe përmirësimit të cilësisë së mundësive për pjesëmarrje? A është e mundur që i gjithë buxheti të ndahet sipas gjinive? Si do të paraqiten statistikave në raport?

Marrja në konsideratë në mënyrë serioze e këtyre pyetjeve – në cilindo institucion – kërkon vullnet politik, kapacitete dhe burime. Për t'iu përgjigjur këtyre pyetjeve, dy seksionet që vijojnë në këtë Manual paraqesin shembuj të praktikave të mira të zbatuara nga EMB-të nëpër botë.

© Julie Ballington

© UN Photo/Martine Perret

PJESA A

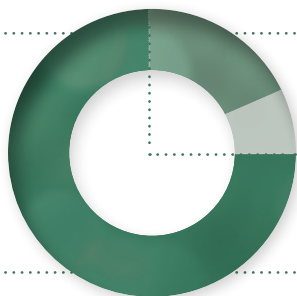
Organe gjithëpërfshirëse të Administrimit të Zgjedhjeve

1	Kuptimi i EMB-ve të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore	15	5	Krijimi në EMB i një kulture të ndjeshme nga pikëpamja gjinore	37
2	Hartëzimi i Organeve të Administrimit të Zgjedhjeve nga pikëpamja gjinore	17	6	Rritja e kapaciteteve të barazisë gjinore përmes trajnimeve	41
3	Angazhimi për Barazi Gjinore	23	7	Mbledhja dhe analiza e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore	45
4	Balanca gjinore tek Organi i Administrimit të Zgjedhjeve: bordi dhe personeli	29			

*Organe të Administrimit të Zgjedhjeve
gjithëpërfshirëse, të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore
kanë aftësinë të zbatojnë integrimin gjinor dhe
strategji të fokusuara tek çështjet gjinore për arritjen
e barazisë gjinore.*

1 Kuptimi i EMB-ve të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore

Me qëllim që të trajtohen pabarazitë gjinore, duhet t'i kushtohet vëmendje mënyrës se si ato janë të futura në normat dhe institucionet sociale, ekonomike, kulturore dhe politike. Procesi i integritit gjinor dhe i vlerësimit ka për qëllim të zbulojë dhe të korrigjojë ato pabarazi strukturore.

Integrimi gjinor është një strategji që analizon të gjitha proceset, strukturat dhe rezultatet e një institucioni në lidhje me mundësinë për të pasur efekte të ndryshme tek burrat dhe gratë. Integrimi gjinor i vë arritjen e barazisë gjinore dhe zhdukjen e të gjitha praktikave diskriminuese në qender të objektivave dhe të punës së institucionit; ai normalizon – më shumë se sa ndan – arritjen e barazisë gjinore. Njëkohësisht, institucionet mund të zhvillojnë dhe të kryejnë ndërhyrje me objektiv gjinor për të prekur fusha të caktuara, përfshirë masa për diskriminim pozitiv. Kjo qasje e dyanshme çon në institucione më përfshirëse dhe më të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore.

Një EMB e ndjeshme ndaj çështjeve gjinore është ajo që u përgjigjet interesave të grave dhe burrave në politikat, veprimtarinë, infrastrukturën dhe punën e saj.¹⁷ Sipas përkufizimit, organet e administrimit të zgjedhjeve të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore kanë aftësinë të zbatojnë integritimin gjinor dhe strategji të orientuara tek çështjet gjinore për arritjen e barazisë gjinore. Ato kanë burimet e nevojshme – njerëzore, financiare dhe strukturore – për të garantuar që barazia gjinore merret në konsideratë në çdo hap të ciklit zgjedhor. Në mënyrë më specifike, një EMB e ndjeshme ndaj çështjeve gjinore merr parasysh të:

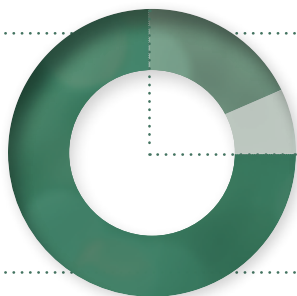
- Nxitë barazinë gjinore si një objektiv strategjik në të gjitha fazat e procesit zgjedhor dhe në punën e përditshme të EMB-së
- Kryejë hartëzimin ose vlerësimin e rezultateve të barazisë gjinore duke përcaktuar se ku po funksionon në mënyrë efikase dhe ku ka vend për përmirësime

- Hartojë ose ndryshojë planin e vet strategjik duke përfshirë rezultatet dhe aktivitetet e barazisë gjinore
- Ngrejë infrastrukturën dhe të japë burimet për integritimin gjinor, të tilla si një komitet ose një rrjet i punonjësve gjinorë në të gjithë organizatën
- Synojë balancën gjinore në të gjitha pozicionet, përfshirë ato të nivelit të lartë dhe të drejtuesve, dhe të bëjë përpjekje të përbashkëta për të garantuar ndërgjegjësimin për çështjet gjinore të personelit të përkohshëm në perioda të ngarkuara zgjedhore
- Sigurojë që politikat e veta të punësimit të ofrojnë mundësi të barabarta për gratë dhe burrat dhe që personeli të ketë të gjitha përfitimet dhe të drejtat e nevojshme për të balancuar detyrimet në punë me ato në familje
- Ofrojë zhvillim të përshtatshëm profesional dhe mundësi trajnimi për barazinë gjinore dhe integritimin gjinor për të gjithë personelin dhe të garantojë që barazia gjinore është një element që trajtohet në trajnimin e të gjithë personelit
- Zbatojë sisteme dhe procese për të siguruar të dhëna të ndara sipas përkatësisë gjinore në të gjithë ciklin zgjedhor, përfshirë që nga regjistrimi i votuesve deri tek pjesëmarrja e tyre në votime.

Pjesa A shpjegon secilin prej këtyre elementeve me më shumë hollësi dhe ofron shembuj nga praktika e mirë në terren.

Një hartëzim gjinor ofron një mundësi për të rishikuar strukturën dhe kulturën organizative të EMB-së si edhe aktivitetet që ajo kryen për menaxhimin dhe administrimin e zgjedhjeve.

”

2

Hartëzimi i Organeve të Administrimit të Zgjedhjeve nga pikëpamja gjinore

Vlerësimi i barazisë gjinore dhe se si nxitet aktivisht pjesëmarrja e grave do të thotë të merren në konsideratë të gjitha politikat, vendimet dhe veprimet e ndërmarra nga organizata nga perspektiva e integritit gjinor. Për një EMB, vlerësimi i barazisë gjinore duhet të përfshijë të gjithë veprimtarinë e brendshme të organizatës si edhe të gjitha elementet për kryerjen e zgjedhjeve.

“Në pjesën më të madhe, integrimi gjinor praktik ka të bëjë me kalimin e një liste pyetjesh për tu siguruar që nuk lini mënjanë ndonjë gjë. Ai ka të bëjë me drejtimin e pyetjeve të duhura në mënyrë që të përdorni burimet në mënyrë efektive. Integrimi gjinor është është një proces i nevojshëm për arritjen e barazisë gjinore dhe qëllimeve të politikave të tjera në mënyrën më efektive dhe efikase.”¹⁸

2.1. Vlerësimi ose hartëzimi nga pikëpamja gjinore

Këto pyetje bëhen më shpesh përmes një vlerësimi gjinor ose ushtrimi për hartëzimin e çështjeve nga pikëpamja gjinore. Çdo hartëzim i tillë mund të shqyrtojë situatën aktuale të pjesëmarrjes së grave në zgjedhje, por ai mund të shoqërohet edhe me idenë që barazia gjinore brenda EMB-së të jetë gjithëpërfshirëse. Një ushtrim për

hartëzimin e çështjeve nga pikëpamja gjinore i strukturuar mirë mund të prodhojë një analizë tërësore të situatës dhe mund të sigurojë një bazë për planifikimin e ndryshimeve të nevojshme për të plotësuar boshllëqet e identifikuara.

EMB mund të fillojë një ushtrim hartëzimi duke parë përbërjen dhe praktikën e saj. Në shumë vende, vlerësimet gjinore mund të jenë kryer në pjesë të tjera të sektorit publik dhe këto mund të ofrojnë shembuj dhe modele për t'u ndjekur. Përveç këtyre, mund të jetë një institucion apo zyrë qeveritare për gratë ose për barazinë gjinore që mund të japë udhëzime. Është e rëndësishme që të merret e gjithë ekspertiza kombëtare përkatëse, edhe nëse struktura e organit të administrimit të zgjedhjeve është e ndryshme nga ajo e institucioneve të tjera publike.

Ushtrimi i hartëzimit mund të hartohet dhe të komunikohet si faza e mbledhjes së të dhënave të një procesi më të

‘Një Hartëzim nga pikëpamja gjinore në Fushën e Zgjedhjeve’ u ndërmorr nga Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal në vitin 2010, me mbështetjen e UNDP dhe IFES. Gjatë ushtrimit u shqyrtua kuadri ligjor dhe institucional, duke parë vështirësitë për pjesëmarrjen e grave në proceset zgjedhore dhe situatën e tyre të punësimit në ECN. Komisioni u angazhua të merrte në konsideratë raportin e hartëzimit, dhe “mbi bazën e gjetjeve, të propozonte rekomandimet” që duhej të zbatoheshin. Materiali u mblodh edhe përmes intervistave dhe diskutimeve në grup me një numër të gjerë njerëzish që kishin qenë të përfshirë në zgjedhje. Studimi dha rekomandime të hollësishme përfshirë vendosjen në ECN të pikave të kontaktit për çështjet gjinorë dhe hartimin e programeve të trajnimit për ngritjen e kapaciteteve në administratën e ECN-së. Në vazhdim, ECN caktoi një person kontakti për çështjet gjinore, miratoi Politikën Gjinore në vitin 2013 dhe po harton Planin e Veprimit për zbatimin e kësaj politike. Në fillim të vitit 2014, ECN ngriti një njësi kushtuar posaçërisht çështjeve gjinore.¹⁹

gjerë të arritjes së integritimit gjinor. Është një ushtrim për mbledhjen e provave që përdoret për të identifikuar praktikën dhe proceset e mira ekzistuese si edhe ndonjë mangësi. Ai ka të bëjë me arritjen e një tabloje të plotë të efekteve gjinore në strukturën, drejtimin dhe funksionet e organizatës dhe efekteve gjinore në administratën zgjedhore. Mbi bazën e këtyre gjetjeve, vlerësimi jep një mundësi për të propozuar rekomandime për ndryshime dhe përmirësime.

Një hartëzim apo vlerësim nga pikëpamja gjinore mund të kryhet përmes një numri intervistash ose diskutimesh me grupe të fokusuar me një numër personash. Shtojca C paraqet një model të instrumentit të hartëzimit nga pikëpamja gjinore që mund të ndihmojë për të strukturuar këto diskutime. Ky model mbështetet tek hartëzimet e kryera në Nepal, Moldavi, Libi dhe Liban. Në të gjitha rastet, ushtrimi do të japë më shumë të dhëna nëse informacioni, pikëpamjet dhe idetë kërkohen nga aktorë të ndryshëm si edhe nga personeli dhe drejtuesit e EMB-së. Po ashtu, ka shumë gjasa që grupet në mbrojtje të grave dhe CSO-të që punojnë për të inkurajuar gratë të marrin pjesë në zgjedhje, vëzhguesit e zgjedhjeve, edukuesit e votuesve, akademikët dhe media të kenë informacion dhe ide për të dhënë sa edhe partitë politike. Njerëzit që punojnë në qendrat e votimit dhe ata që kryejnë regjistrimin e votuesve po ashtu ka gjasa të kenë vëzhgimet e tyre për problemet me të cilat përballen gratë gjatë procesit. Të gjitha këto burime ofrojnë informacion të rëndësishëm që një EMB mund të marrë në konsideratë kur harton strategji për nxitjen e barazisë gjinore.

2.2. Integrimi gjinor në vlerësimet pas zgjedhjeve

Përveç ushtrimit të hartëzimit nga pikëpamja e barazisë gjinore, barazia gjinore duhet të futet në të gjitha vlerësimet e tjera. Vlerësimet paszgjedhore janë një tipar i pjesës më të madhe të EMB-ve dhe këto vlerësime duhet të përfshijnë elementin e vlerësimit gjinor. Në veçanti, meqënëse analiza të tilla zakonisht përqendrohen tek praktikën e mira ose ndryshimet e nevojshme në procedurat e zgjedhjeve, përgjithësisht analiza mund të shqyrtojë efektin e ndryshimeve tek gratë si votuese dhe si personel në zgjedhje. Po ashtu, një raport vjetor institucional i EMB-së ofron një mundësi për të analizuar rezultatet e organizatës sipas përkatësisë gjinore si edhe për të raportuar të gjitha statistikën në mënyrë të ndarë sipas gjinisë (shih seksionin 6).

Disa shembuj të vlerësimit të fokusuar tek çështjet gjinore janë:

- Në **Afganistan**, Njësia Gjinore e EMB-së organizonte çdo vit seminare mbi “mësimet e nxjerra” duke përfshirë mendime të dhëna nga një numër i gjerë aktorësh dhe i përdorte përfundimet e tyre si një instrument për ndryshim përmes shpërndarjes së gjerë dhe iu referohej atyre gjatë planifikimit. Procesi pranoi rëndësinë e dëgjimit të një numri të gjerë opinionesh si edhe të vlerësimit rregullisht të efektivitetit të aktiviteteve të kryera.²⁰
- **Moldavi**: Në 2011, në planin e vet strategjik, CEC në Moldavi u angazhua të ndërthurrte çështjet e barazisë gjinore në të gjitha aktivitetet e veta. Pas pjesëmarrjes në seminarët e organizuara nga BRIDGE për çështjet gjinore dhe zgjedhjet, u krijua një grup reference për të mbikëqyrur kontrollin e përkatësisë gjinore të procesit zgjedhor në Moldavi. Grupi i referencës përbëhet nga anëtarë të komisionit, punonjës, partnerë të UNDP-së dhe shoqëria civile. Kontrolli siguroi informacion për fushat ku CEC mund të trajtojë barazinë gjinore në politikën dhe procedurat e saj si edhe për fushat që mund të kërkojnë ndryshime në kuadrin ligjor për të garantuar barazinë gjinore.
- **Pakistan**: UN Women dhe UNDP mbështetën Komisionin e Zgjedhjeve në Pakistan me ekspertizë teknike dhe udhëzime për futjen e perspektivës së barazisë gjinore në ligjet dhe dokumentet strategjike për administrimin e zgjedhjeve. Një vlerësim paszgjedhor i kryer në vitin 2013 çoi në rekomandime konkrete për reforma legjislative në sistemin e administrimit të

ankesave dhe të mosmarrëveshjeve që lidheshin me diskriminimin e votueseve gra.²¹

- **Tanzani:** Në vitin 2010 u organizuan dy konferenca me përfaqësues të organizatave të grave, të seksioneve të grave në institucionet fetare, të Ministrisë së Zhvillimit të Komunitetit dhe Fëmijëve, medias, institucioneve arsimore dhe partnerëve për zhvillim. Qëllimi ishte të identifikoheshin problemet dhe të mblidheshin ide për ndryshim për të inkurajuar gratë që të marrin pjesë në zgjedhje si votuese, si kandidatë dhe si punonjëse në qendrat e votimit.²² Në vitin 2011, pas zgjedhjeve, UNDP mbështeti komisionin e zgjedhjeve të nxirrte disa mësimë duke porositur katër studime të mëdha që synonin të shpjegonin me objektivitet arsyet e pjesëmarrjes së ulët, regjistrimit të ulët të votuesve dhe pjesëmarrjes së ulët të grave.

© Gabrielle Bardall

Po ashtu, EMB-të mund të përcaktojnë ose masin pjesëmarrjen përkundrejt standardit përmes raportimit dhe vlerësimit pas zgjedhjeve. Periudha midis zgjedhjeve mund të përdoret për të analizuar veprimet e tyre dhe për të identifikuar qasjet e përmirësuara. Periudha relativisht e qetë ndërmjet zgjedhjeve paraqet një mundësi për të rishikuar politikën e brendshme dhe për të ofruar trajnime të brendshme për çështjet gjinore ose mundësi trajnime për anëtarët gra. Raportet e misioneve të vëzhguesve ndërkombëtarë dhe të brendshëm që përfshijnë edhe analizën gjinore mund të jenë burime të rëndësishme informacioni. Disa shembuj të veprimeve të EMB-së në periudhën pas zgjedhjeve dhe ndërmjet zgjedhjeve janë:

- **Bosnja dhe Hercegovina:** Pas çdo zgjedhje është kryer një analizë që përfshin perspektivën e barazisë gjinore. Analiza përfshin statistika për numrin e kandidatëve gra, kandidatëve të zgjedhura dhe pjesëmarrjen në votime.²³
- **Kanada:** Raporte të ndryshme pas zgjedhjeve përmbajnë elementin e barazisë gjinore në lidhje me përqindjet e pjesëmarrjes, arsyet për mos marrjen pjesë në votime dhe pjesëmarrjes së grave si kandidatë.²⁴
- **Afrika e Jugut:** Sondazhet për kënaqësinë nga zgjedhjet (të kryera në ditën e zgjedhjeve) porositen për të shqyrtuar angazhimin elektoral dhe politik të grupeve specifike, të tilla si gratë, të rinjtë dhe personat me aftësi të kufizuara. Të dhënat sasiore mbështeten me të dhëna cilësore të marra në diskutimet me grupet e fokusuar – në këto grupe të fokusuar diskutohet posaçërisht për gratë.²⁵

Pas ushtrimit të hartëzimit ose vlerësimit nga pikëpamja gjinore pas zgjedhjeve, EMB-të dhe aktorët dhe partnerët e saj do të kenë një ide më të mirë për fushat ku duhet të kryhen veprime kryesore. Në shumicën e rasteve, mund të jetë e dobishme ndarja e gjetjeve të ushtrimit për hartëzimin gjinor në dy pjesë: fushat që kërkojnë vëmendje për arritjen e barazisë gjinore brenda vetë organit të administrimit të zgjedhjeve dhe fushat që kërkojnë vëmendje për arritjen e barazisë gjinore në proceset zgjedhore të vendit.

Tabela 1: Rezultatet e mundshme të ushtrimit të hartëzimit të përfaqësimit gjinor në një EMB

Shembuj të treguesve të barazisë gjinore tek organi i administrimit të zgjedhjeve	Shembuj të treguesve të barazisë gjinore në proceset zgjedhore
Numri i grave dhe burrave në organin drejtues, në bord ose komision	Përqindjet e regjistrimit të votuesve nuk pasqyrojnë popullatën
Numri i grave dhe burrave në nivelet drejtuese ose tek e gjithë administrata	Përqindjet e pjesëmarrjes së votuesve nuk janë të ndara sipas përkatësisë gjinore
Numri i grave dhe burrave në aktivitete trajnuese dhe zhvillimore (përfshirë vizita studimore dhe punë të përkohshme në një agjenci tjetër)	Numri i grave dhe burrave si punonjës për regjistrimin e votuesve nuk pasqyron popullatën
Nuk ka politikë zyrtare për mundësi të barabarta ose për barazi gjinore	Procedurat dhe rregullat e votimit nuk janë të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore
Mungesa e lehtësive tek organet e administrimit të zgjedhjeve (tualetet, dhoma për familjet dhe për lutje, etj.)	Përqindjet e dhunës elektorale vazhdimisht janë matur të jenë më të larta kundër kandidatëve të një seksi
Mungesa e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore në të gjitha nivelet	Materialet për edukimin e votuesit nuk përmbajnë dimensionin gjinor

2.3. Plani i Veprimit për Barazinë Gjinore

Sapo EMB-ja përfundon ushtrimin e hartëzimit, ajo mund të mendojë për hartimin e **Planit të Veprimit**. Si të gjitha planet e tjera të veprimit, ai duhet të jetë specifik në shpjegimin e objektivave të identifikuara, fushat e mundshme për veprim, aktorët përgjegjës, burimet në dispozicion dhe afatet kohore. Në këtë këndvështrim, është e mundur që EMB mund të mos jetë në gjendje të trajtojë të gjitha çështjet e parashikuara në planin e veprimit brenda një cikli zgjedhor. Në një rast të tillë, në plan duhet të përcaktohen prioritetet dhe EMB duhet të angazhohet që pas zgjedhjeve t'i kthehet punës së papërfunduar. Po ashtu, plani i veprimit mund të përmbajë edhe një mekanizëm monitorimi. Tabela 2 jep disa shembuj të veprimeve dhe objektivave që mund të përfshihen në një Plan Veprimi për të trajtuar mungesën e barazisë gjinore.

2.4. Rishikimi i legjislacionit në periudhën pas zgjedhjeve

Për një shqyrtim të plotë të procesit zgjedhor nga perspektiva e barazisë gjinore mund të jetë i nevojshëm edhe hartëzimi i ligjeve dhe rregulloreve nga pikëpamja gjinore. Nëse në ligj ka pengesa për pjesëmarrjen e grave, atëherë një rregullim i mundshëm është ndryshimi i ligjit. Rasti i Afganistanit është një shembull në këtë drejtim. Analiza e kryer nga IEC pas zgjedhjeve të vitit 2010 identifikoi të paktën tre fusha për ndryshime legjislative me qëllim që të rritet përfaqësimi i grave, përfshirë forcimi i fjalorit që parashikon kuota gjinore, rishqyrtimi i rregullave zgjedhore që i kërkojnë nëpunësve publikë të japin dorëheqjen përpara se të caktohen si kandidatë në zgjedhje dhe lejimi i kandidateve gra për pranimin e mbështetjes me shërbime nga donatorët ndërkombëtarë për fushatat zgjedhore.²⁷

Tabela 2: Shembuj të treguesve të Barazisë Gjinore në një Plan Veprimi²⁶

Pabarazia e identifikuar pas hartëzimit	Veprimi që duhet të ndërmerret	Masa dhe objektiva specifike për arritjen e ndryshimit	Autoriteti përgjegjës
Pabarazia gjinore në shifra tek personeli i të gjitha niveleve	<ul style="list-style-type: none"> Të rritet numri i grave në pozicionet drejtuese të nivelit të mesëm dhe të lartë Të përcaktohet nëse kërkohen ndryshime ligjore 	<ul style="list-style-type: none"> Bini dakord për përqindjen e pozicioneve drejtuese të nivelit të mesëm dhe të lartë që duhet të mbahen nga gratë (e tillë si balanca gjinore gjatë pesë viteve të ardhshëm) Ofroni trajnim mbi leadershipin dhe administrimin për të gjitha drejtueset gra të nivelit të mesëm brenda një periudhe të caktuar kohore Ngarkoni një grup personash në EMB me përgjegjësinë për të monitoruar përparimin për arritjen e objektivit 	<ul style="list-style-type: none"> Drejtuesit e EMB-së Departamenti i Burimeve Njerëzore Departamenti i Trajnimeve dhe/ose Ministria e Shërbimit Publik ose ekuivalenti isaj
Nuk ka politikë zyrtare për mundësi të barabarta ose politikë kundër korrupsionit dhe ngacmimeve	<ul style="list-style-type: none"> Të hartohen politika për barazinë gjinore dhe kundër diskriminimit dhe ngacmimeve 	<ul style="list-style-type: none"> Rishikoni të gjitha politikat ekzistuese dhe manualet e procedurave nga pikëpamja e barazisë gjinore Intervistoni personelin në lidhje me rekrutimin dhe përvojat e tyre në vendin e punës Miratoni një politikë dhe rishikoheni atë rregullisht 	<ul style="list-style-type: none"> Drejtuesit e EMB-së Departamenti i Burimeve Njerëzore Punonjësi/t gjinorë
Mungesa e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore	<ul style="list-style-type: none"> Të punohet për të garantuar që të dhënat mbi pjesëmarrjen e votuesve të mbledhura dhe të raportuara nga EMB të ndahen sipas përkatësisë gjinore 	<ul style="list-style-type: none"> Rishikoni ligjet dhe rregulloret ekzistuese dhe ndryshoni të gjitha dispozitat që mund të pengojnë mbledhjen e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore Rishikoni të gjitha metodat e mbledhjes së të dhënave dhe formularët Kur është e nevojshme, shtoni kolonën "gjinia" si një variabël në të gjitha bazat e të dhënave elektronike që janë për regjistrimin dhe pjesëmarrjen e votuesve Kur është e nevojshme, shtoni kolonën "gjinia" si një variabël në të gjithë formularët që mbledhin të dhëna për pjesëmarrjen, të tillë si formularët e rezultateve në qendrën e votimit Siguroni që në manualet e trajnimit ose në orientime të tjera për komisionin e votimit të përfshihen udhëzime për mbledhjen e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore 	<ul style="list-style-type: none"> Drejtuesit e EMB-së Parlamenti Seksioni i Veprimtarive për zgjedhjet Seksioni i Trajnimeve Seksioni i Informimit të votuesve

Roli i parlamenteve në shqyrtimin e procesit zgjedhor

Deputetët janë aktorët kryesorë në procesin zgjedhor dhe mund të shpenzojnë shumë kohë dhe burime për shqyrtimin e administrimit të zgjedhjeve ose aspekteve të posaçme të procesit. Në **Australi**, Komiteti i Përbashkët i Përhershëm për Çështjet Zgjedhore (JSCEM) analizon çdo zgjedhje në nivel federal, duke ftuar të gjitha palët e interesuara të japin mendimet e tyre. Komisioni i Zgjedhjeve në Australi përgatit një prezantim të gjatë ku përfshin edhe rekomandime për ndryshime legjislative dhe komisionerët paraqiten përpara Komitetit të paktën dy herë: në fillim të analizës dhe afër përfundimit të saj, për të reaguar ndaj disa prej të dhënave të marra nga JSCEM prej aktorëve të tjerë. Analiza të ngjashme nga komisioni parlamentar kryhen në **Zelanden e Re** (Komisioni i Drejtësisë dhe i Zgjedhjeve), **Kanada** (nga Komisioni për Çështjet Ligjore dhe Kushtetuese) dhe në

Irak (nga Komisioni i Ligjeve i Këshillit të Përfaqësuesve). Megjithëse këto komisione të specializuara parlamentare mund të mos jenë të përshtatshme në të gjitha situatat, përsëri ato mund të luajnë një rol të rëndësishëm mbikëqyrës.

Ky proces shërben për të vënë në dukje rëndësinë e të pasurit deputete gra të përfaqësuar në të gjitha komisionet parlamentare, përfshirë edhe ato që analizojnë zgjedhjet. Kur deputetet gra marrin pjesë në këto analiza, ato mund të jenë në gjendje të ngrënë çështje që prekin ato dhe kandidatë të tjera femra në zgjedhje. Komisioni parlamentar jep një numër rekomandimesh për veprime nga ana e qeverisë. Ndonëse mund të mos jenë të gjitha të lidhura me çështjet gjinore, raporti i JSCEM-së në Australi për kryerjen e zgjedhjeve federale në vitin 2010 përmbante 37 rekomandime, 35 nga të cilat kërkonin ndryshime ose shfuqizime të pjesëve të ndryshme të ligjit për zgjedhjet.²⁸

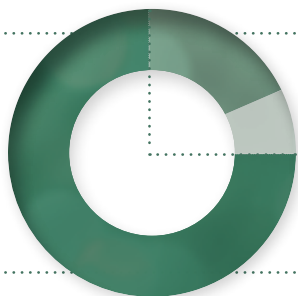

© UN Photo/Martine Perret

PËRMBLEDHJE:

- Një ushtrim për vlerësimin apo hartëzimin e EMB-së nga pikëpamja gjinore mund të jetë një hap i parë i dobishëm për vlerësimin e shkallës në të cilën mund të konsiderohet gjithëpërfshirëse një EMB.
- Pjesëmarrësit në ushtrim mund të jenë vetë personeli dhe drejtuesit e EMB-së si edhe një numër aktorësh që ndërveprojnë me EMB-në, të tillë si partitë politike, kandidatët e pavarur, deputetët, përfaqësuesit e medias, mbrojtësit e barazisë gjinore dhe bota akademike.
- Rezultatet e hartëzimit të EMB-së nga pikëpamja gjinore mund të pasqyrojnë strukturën dhe kulturën organizative të EMB-së si edhe aktivitetet që ajo kryen për drejtimin dhe administrimin e zgjedhjeve.
- Në një situatë ideale, vlerësimi duhet të rezultojë në një plan veprimi që përcakton objektivat kryesorë dhe afatet kohore për veprim.

3 Angazhimi për Barazi Gjinore

Vëmendja për trajtimin dhe kapërcimin e pabarazisë gjinore në një EMB duhet të fillojë në nivelin më të lartë të planifikimit duke e theksuar angazhimin për barazi gjinore tek dokumentet për vizionin dhe misionin e organizatës

Garantimi që barazia gjinore është pjesë e të gjitha planeve strategjike dhe planeve të veprimit do të thotë që deklaratimet e bëra tek vizioni janë futur në punën e EMB-së. Një politikë e posaçme gjinore është një mënyrë e mirë për të përfshirë në të njëjtin vend të gjithë punën që lidhet me çështjet gjinore. Në raste të tjera, përfshirja e çështjeve gjinore në Planin Strategjik dhe në të gjitha politikatat e tjera do të siguronte që barazia gjinore merret në konsideratë në të gjitha fushat e punës së organizatës dhe që të gjithë e shikojnë atë si pjesë të punës së tyre.

3.1. Politikat, planet dhe misioni

Përveç përfshirjes në planin strategjik të formulimeve për barazinë gjinore, parashikime për çështje gjinore mund të përfshihen tek vizioni dhe misioni, tek parimet dhe vlerat drejtuese; dhe tek qëllimet dhe objektivat që lidhen me organizimin e brendshëm dhe me zgjedhjet. Tek sondazhi për EMB-të, tetë nga 35 vende (23 përqind) thanë se ato kishin ‘objektiva dhe synime të posaçme gjinore në planet e tyre strategjike/operacionale’. Këto vende ishin: Afganistani, Kanadaja, Kosta Rika, Etiopia, Kazakistani, Kirgistani, Afrika e Jugut dhe Tanzania.

Shembuj të përfshirjes së ndërgjegjësimit për çështjet gjinore në parimet dhe vlerat drejtuese:

- **Afganistan:** Parimet Drejtuese të Administratës së Zgjedhjeve përfshijnë deklaratime mbi neutralitetin dhe paanshmërinë, transparencën, profesionalizmin, përgjegjësinë dhe llogaridhënien. Secili prej tyre

përmend nevojat e grave si votuese, kandidatet dhe punonjëse.²⁹ Plani Strategjik 2006-2009 vuri në dukje se “duhet të bëhen përpjekje të posaçme për të arritur tek gratë dhe personat me aftësi të kufizuara”. Një qëllim ishte që “në vitet e ardhshme IEC të përqendrohet tek rritja dhe lehtësimi i pjesëmarrjes së grave në procesin zgjedhor dhe të trajtojë problemet e pjesëmarrjes së grave në procesin zgjedhor – si kandidatet, votuese, punonjëse në zgjedhje”.³⁰

- **Kosta Rika,** TSE ka një politikë të brendshme për Barazinë Gjinore dhe Plani i saj i Veprimit është pjesë e Planit Vjetor të Punës së institucionit, i cili përfshin përcaktimin e përgjegjësive specifike dhe të burimeve të posaçme për realizimin e Politikës së Brendshme dhe të Planit të saj të Veprimit. Ky organ zgjedhor ka detyra të përcaktuara edhe tek Planet e Veprimit të Politikës Kombëtare për Barazinë Gjinore.³¹
- **Nepal:** Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal përfshiu dispozitat për barazinë gjinore dhe përfshirjen sociale në Planin e parë Strategjik (2008 – 2013). Edhe Plani i dytë Strategjik (2015-2019) përmban parime, qëllime dhe masa konkrete për të futur barazinë gjinore dhe përfshirjen sociale si çështje ndërsektoriale.
- **Pakistan:** Plani strategjik pesëvjeçar për vitet 2010-2014 i Komisionit të Zgjedhjeve në Pakistan e vuri theksin tek nevoja e integritimit gjinor: “ECP do të përpiqet të vendosë një balancë të drejtë gjinore në rradhët e veta duke krijuar kushte për gratë që të jenë në gjendje të punojnë në këtë organizatë” dhe përqendrohet tek përfshirja e grupeve të marxhinalizuara tek objektivi strategjik 14,

që është “të hartojë ligje dhe t’i zbatojë ato me rreptësi për të garantuar që grupet e marxhinalizuara, përfshirë gratë, minoritetet dhe personat me aftësi të kufizuara të jenë në gjendje të marrin pjesë në proceset politike dhe zgjedhore.”³²

- Sierra Leone: Plani Strategjik përfshin një shembull shumë të veçantë të një objekti që lidhet me balancën gjinore tek stafi. Tek një pjesë që ka të bëjë me burimet njerëzore, ai parashikon që “aftësitë e burimeve njerëzore ekzistuese duhet të zhvillohen në mënyra të ndryshme, me vëmendje të posaçme tek përfshirja e grave.” Po ashtu, plani strategjik përmban synimin që “personeli për ditën e zgjedhjeve duhet të jetë rekrutuar dhe trajnuar, duke vënë theksin e veçantë tek përfshirja e grave dhe personave me aftësi të kufizuara.”³³
- Afrika e Jugut: Pjesë e vlerave të organizatës të renditura në Planin Strategjik janë “të qenit të ndjeshëm ndaj racës, kulturës, gjuhës, besimit fetar, aftësisë së kufizuar dhe çështjeve gjinore”, që përfshin “mbajtja parasysh e larmisë së përvojave dhe aftësive’ dhe ‘kujdesi dhe respekti për të tjerët”.³⁴ Komisioni përpiqet të nxisë zbatimin e Kapitullit 2 të Kushtetutës (Ligji për të Drejtat) duke garantuar barazi në trajtimin e votuesve pavarësisht gjinisë, aftësisë së kufizuar, racës, kombësisë, gjuhës, fesë dhe ndarjes në zona urbane/rurale. Komisioni ka si partnerë institucione të tjera kushtetuese të tilla si Komisioni për Barazinë Gjinore (CGE). CGE kryen vëzhgimin e zgjedhjeve veçanërisht për të vlerësuar nëse proceset e nxisin dhe e mbështesin barazinë gjinore.

3.2. Politika gjinore

Sigurimi i barazisë gjinore në çdo organizatë kërkon vullnet politik. Një shprehje e qartë e atij vullneti është **politika gjinore**. Kjo politikë njih dhe pranon qartë vendin e barazisë gjinore në praktikën, proceset dhe rezultatet e punës së një EMB-je. Ajo gjithashtu mund të shoqërohet me një plan veprimi për të garantuar që barazia gjinore të arrihet, monitorohet dhe analizohet në të gjitha fushat prioritare.

Një politikë gjinore nuk duhet të ngatërrohet me një nen të përgjithshëm në një kushtetutë, për shembull, që parashikon se burrat dhe gratë janë të barabartë përpara ligjit, as me një politikë gjinore kombëtare të hartuar shpesh për qeveritë nga makineria kombëtare e grave. Në këtë kontekst, politika gjinore është një politikë e hartuar

në mënyrë të posaçme nga një EMB për orientimin e vet strategjik dhe zbatimin e tij. Ajo mund të fillojë me ato fusha të mungesës së barazisë të identifikuar gjatë analizës gjinore (shih Tabelën 1 më sipër), duke kaluar tek një veprim më i përgjithshëm që synon të rregullojë atë pabarazi dhe pastaj përcakton objektivat specifike për të ndjekur realizimin e atij ndryshimi. Në rutinë më poshtë jepet një shembull i Politikës Gjinore dhe i Gjithëpërfshirjes në Nepal.

3.3. Institucionalizimi i integritit gjinor: punonjësit, njësitë dhe komisionet gjinore

Për të siguruar që ka një shtysë për integrimin gjinor dhe fuqizimin e grave, mund të institucionalizohet përgjegjësia për ecjen përpara dhe monitorimin e punës përkatëse në të gjithë organizatën. Nëse procesi i integritit gjinor do të duhet të kryhet nga të gjithë në organizatë, atëhere organi përgjegjës duhet të ketë status të lartë brenda organizatës dhe të marrë pjesë në të gjithë vendimet që merren. Në disa raste, rekrutohet një ekspert që merret vetëm me çështjet gjinore ose caktohet një **pikë kontakti (punonjës gjinor)** për të punuar për nxitjen e integritit gjinor në të gjithë organizatën. Megjithatë, meqënëse kjo nuk është gjithmonë e mundur për shkak të kufizimeve të buxhetit apo të numrit të punonjësve, një anëtar apo personel ekzistues i EMB-së mund të caktohet si pikë kontakti i barazisë gjinore. Në këtë rast, është e rëndësishme të sigurohet që pikat e kontaktit të kenë kohë të mjaftueshme dhe t’ju ofrohet trajnimi përkatës me qëllim që të marrin përsipër këtë detyrë, përgjegjësi.

Në një formulim tjetër, **një rrjet individësh** – burra dhe gra – në organizatë, nga fusha të ndryshme, mund të jenë përgjegjës për të siguruar që të gjithë punonjësit të marrin në konsideratë çështjet e barazisë gjinore në veprimtarinë e tyre të përditshme. Duke krijuar një rrjet të pikave të kontaktit, më shumë sesa caktimi i një pike kontakti të vetme, mund të rritet aftësia e organizatës për të analizuar punën nga pikëpamja e barazisë gjinore dhe procesi i integritit gjinor mund të bëhet më shumë i dukshëm dhe të fitojë më shumë legjitimitet. Një shembull jepet nga rasti i **Afganistanit**, ku në secilën prej 35 pronvincave u identifikua nga një Këshillues Gjinor mes anëtarëve të personelit me kohë të plotë. Këta persona morën trajnim të gjerë për çështje të tilla si administrimi dhe lidhshipi, fuqizimi, çështjet gjinore, planifikimi

Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal: Politika gjinore dhe e gjithëpërfshirjes, 2013

ECN identifikoi disa sfida për të pasur zgjedhje të drejta, të paanshme, transparente dhe të besueshme në lidhje me politikën gjinore dhe të gjithëpërfshirjes, duke identifikuar nevojën për të:

- (1) hartuar politika dhe ligje për zgjedhjet që të jenë të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore dhe gjithëpërfshirëse
- (2) zbatuar në zgjedhje dispozitat që lidhen me çështjet gjinore dhe gjithëpërfshirjen
- (3) nxitur ndërgjegjësimin efektiv të publikut duke arritur tek komuniteti i synuar me çështje që lidhen me çështjet gjinore dhe gjithëpërfshirjen
- (4) përdorur burimet e domosdoshme për të siguruar shërbime dhe ambiente në zgjedhje, siç parashikohet nga politikat dhe ligjet për çështjet gjinore dhe gjithëpërfshirjen.

ECN hartoi një politikë gjinore mbi bazën e zbatimit të angazhimit të shprehur në Kushtetutën e Ndërmjetme të Nepalit, 2007 për të pranuar konceptin e gjinisë dhe të gjithëpërfshirjes, dhe të angazhimeve të shprehura në traktatet dhe rregulloret kombëtare, rajonale dhe ndërkombëtare të ratifikuara. Po ashtu, ECN synon të trajtojë çështjet gjinore dhe të gjithëpërfshirjes të ngritura në media të ndryshme nga gratë, shtresat e ulta, shtresat e shtypura/kombësitë etnike, komuniteti/klasa e prapambetur, rajoni i prapambetur, dhe minoritete të tjera.

dhe buxhetimi gjinor dhe administrimi i konfliktit. Këshilluesit forcuar marrëdhëniet me organizatat e grave, vunë në dukje çështjet e barazisë gjinore dhe morën pjesë në planifikimin, buxhetimin dhe kryerjen e aktiviteteve në rajonet e tyre.³⁵

Një mundësi tjetër është krijimi i një **komiteti gjinor**. Këto mund të jenë të ngjashme me komitetet e brendshme operacionale që janë ngritur në të gjitha organizatat dhe që i kushtojnë vëmendje një aspekti të posaçëm të punës ose një procesi të caktuar (p.sh., komitei i drejtuesve të lartë). Duke pasur parasysh përbërjen gjinore të pjesës më

Qëllimi i politikës është të garantojë pjesëmarrjen e të gjithë qytetarëve në zgjedhjet demokratike dhe prandaj është e nevojshme të formulohen politika gjinore dhe të gjithëpërfshirjes përmes politikës, parashikimeve strukturore dhe ligjore dhe të zbatohen ato. Duke pasur parasysh këto është hartuar kjo politikë e re për të konsoliduar procesin e demokratizimit, siç është miratuar nga shteti, përmes rritjes së pjesëmarrjes, në çdo fazë të procesit zgjedhor, të grave, burrave dhe gjinisë së tretë dhe shtresave të ulta të të gjithë komunitetit, klasave dhe rajonit që konsiderohen të mbetura prapa nga pikëpamja gjinore dhe gjithëpërfshirja dhe të qytetarëve të shtypur, të marxhinalizuar dhe të përjashtuar.

Politika përcakton vizionin dhe objektivat:

Vizioni

Të bëhet përfaqësimi proporcional dhe gjithëpërfshirës i qytetarëve në të gjitha strukturat shtetërore përmes zgjedhjeve, sipas parashikimeve kushtetuese, dhe të zhvillohet Komisioni i Zgjedhjeve si një institucion i ndjeshëm nga perspektiva gjinore dhe e gjithëpërfshirjes për t'i bërë zgjedhjet të drejta, të paanshme, të besueshme dhe transparente.

Objektivat

1. Të integrohen çështjet gjinore në të gjitha proceset e zgjedhjeve
2. Të futet pikëpamja e gjithëpërfshirjes në të gjitha proceset që lidhen me zgjedhjet
3. Të zhvillohet Komisioni i Zgjedhjeve si një institucion i ndjeshëm ndaj çështjeve gjinore dhe gjithëpërfshirës

të madhe të EMB-ve, krijimi i një komiteti apo njësie të tillë ka shumë mundësi të përfshijë si burra edhe gra, duke vënë në dukje mesazhin se barazia gjinore iu përket të gjithëve. Nëse një EMB është e shpërndarë gjeografikisht, përgjegjësia do të duhet të shpërndahet dhe të përsëritet në të gjitha strukturat e ndryshme. Drejtuesit e EMB-së mund të luajnë një rol të rëndësishëm për mbikëqyrjen e punës së njësisë dhe për të garantuar që ajo njësi të ketë burimet e nevojshme për të qenë e aftë të kryejë punën e saj.

Në vitet e fundit, EMB-të në disa vende të Amerikës Latine kanë bërë premtime institucionale për nxitjen e barazisë gjinore përmes krijimit të pikave të kontaktit apo njësive për nxitjen e pjesëmarrjes së grave në proceset zgjedhore. Megjithëse kapaciteti institucional, ekspertiza teknike dhe burimet e këtyre njësive janë të ndryshme në vende të ndryshme, ngritja e tyre ka qenë një hap i rëndësishëm drejt institucionalizimit të politikave dhe praktikave për nxitjen e pjesëmarrjes së grave. Për shembull, në Paraguaj u krijua një Njësi e Posaçme Gjinore në EMB që bëri të mundur për herë të parë ndarjen e të dhënave për procesin zgjedhor sipas përkatësisë gjinore.³⁶

Tek pyetëtori për EMB-të, 10 nga 35 vende (29 përqind) u përgjigjën që ato kishin “caktuar një pikë kontakti për çështjet gjinore”: Afganistani, Kosta Rika, Republika Demokratike e Kongos, Etiopia, Iraku, Kazakistani, Mozambiku, Namibia, Nepali dhe Tanzania. Të gjitha këto vende, përveç Namibisë dhe Mozambikut, kishin “krijuar një ekip pune për çështjet gjinore me pjesëmarrjen e drejtuesve të lartë”.

Disa shembuj kur është ngritur infrastruktura që merret posaçërisht me çështjet gjinore:

- Në **Afganistan**, Njësia Gjinore u krijua në qershor 2009 me detyrën për “të rritur pjesëmarrjen politike të grave përmes ndryshimit afatgjatë tek Komisioni i Zgjedhjeve përfshirë përmes rritjes së aftësive, integritimit gjinor dhe bërjes së Komisionit një institucion miqësor për femrat.” Njësia Gjinore këshillon dhe mbështet të gjitha departamentet për “të përshtatur politikën, proceset, buxhetet dhe aktivitetet e tyre për të garantuar që gratë përfshihen në të gjitha mënyrat në administratën zgjedhore, edhe si aktorë politikë, edhe si personel.” Njësia përpiket të sigurojë që gjinia merret në konsideratë në të gjitha veprimtaritë e Komisionit të Zgjedhjeve, që nga prokurimi dhe administrimi i burimeve njerëzore deri tek rregullat e zgjedhjeve dhe siguria.³⁷
- Në **Kosta Rika**: Në vitin 2000, Gjykata e Lartë e Zgjedhjeve (EMB) caktoi një Komision për çështjet gjinore, i cili përbëhej nga pjestarë të personelit të institucionit. Komisioni Gjinor drejtohet nga një magjistrat (grua) ose gjyqtar për çështje elektorale (grua). Ky komision ka luajtur një rol të rëndësishëm në përcaktimin dhe hartimin e politikës së brendshme për barazi gjinore dhe drejtësi të këtij organi zgjedhor.³⁸
- Në **Republikën Demokratike të Kongos** një nga shtatë anëtarët e komisionit të zgjedhjeve (CENI) u caktua si pikë kontakti për çështjet gjinore dhe ndihmoi në krijimin Njësive Gjinore brenda CENI-t. Njësia Gjinore përbëhet nga dy gra, një koordinatore dhe një asistente. Objektivi i Njësive Gjinore është të zhvillojë mekanizma për nxitjen e integritimit gjinor brenda institucionit. Po ashtu, asaj i është ngarkuar detyra të kontrollojë zbatimin e politikave gjinore të CENI-t në nivel qendror dhe vendor.³⁹
- Në **Gana**, autoritetet e Komisionit të Zgjedhjeve (EC) kanë përcaktuar një vend pune në shenjë të njohjes dhe pranimit të rëndësisë së pjesëmarrjes së grave në proceset zgjedhore.⁴⁰
- Në **Honduras** është hapur një Zyrë e Barazisë Gjinore (Oficina para la Equidad de Género) në Gjykatën e Zgjedhjeve (Tribunal Supremo de Elecciones).⁴¹
- Në **Irak**, në vitin 2011, IHEC kishte një njësi gjinore që përfaqëonte të gjitha departamentet dhe drejtohej nga një komisionere grua dhe një ekspert i Kombeve të Bashkuara këshillonte grupin.
- Në **Meksikë** u ngrit një Njësi e Posaçme Teknike për Barazinë Gjinore dhe Mosdiskriminimin (Unidad Técnica de Igualdad de Género y No Discriminación) në Institutin Kombëtar të Zgjedhjeve.
- Në **Nepal**, qeveria detyroi që çdo institucion të shërbimit publik, përfshirë Komisionin e Zgjedhjeve, të caktonte një anëtar të personelit të lartë si pikë kontakti për çështjet gjinore.⁴² Po ashtu, Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal ka ngritur një Njësi Gjinore dhe caktoi edhe një pikë kontakti për Barazinë Gjinore dhe Përfshirjen Sociale.
- Në **Paraguaj** në vitin 2009, Gjykata e Zgjedhjeve krijoi një Njësi të Posaçme të Barazisë Gjinore përgjegjëse për prodhimin e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore, analizën e procesit zgjedhor nga perspektiva gjinore, koordinimin me partitë politike në lidhje me strategjitë për nxitjen e pjesëmarrjes së grave dhe bashkëpunimin me institucione kombëtare dhe ndërkombëtare.⁴³
- EMB në **Jemen** ka një Njësi të Posaçme Gjinore për nxitjen e interesit të grave tek procesi zgjedhor. Njësia Gjinore është ngritur pranë Ministrisë së Administratës së Pushtetit Vendor për të garantuar që gratë të integrohen në të gjitha nivelet e punës së autoriteteve vendore. Kjo njësi drejtohet nga një grua.⁴⁴

Në raste të tjera kur EMB nuk krijoi pozicionin e pikës së kontaktit të lidhur drejtpërdrejt me çështjet gjinore, EMB bëri të mundur të merrte shërbimet e këshilluesve gjinorë të angazhuar nga UNDP. Për shembull:

- Në **Nepal**, në vitin 2011 UNDP punësoi një Specialist Gjinor për të ndihmuar Komisionin e Zgjedhjeve në Nepal për kryerjen e aktiviteteve të veta të lidhura me çështjet gjinore dhe përfshirjen sociale. Njëkohësisht, ECN ka caktuar një person kontakti për çështjet gjinore tek Komisioni në rangun e Sekretarit të Përbashkët. Specialisti gjinor i UNDP-së, i vendosur tek zyrat e ECN-së, punon me Komisionin për hartimin e dokumenteve kryesore, përfshirë politikën e integrimit gjinor, planin e veprimt, termat e referencës për personin e kontaktit

në ECN për çështjet gjinore dhe të dokumentit për Njësinë Gjinore të sapo ngritur dhe ndihmon për planifikimin dhe kryerjen e të gjitha aktiviteteve të Komisionit të lidhura me çështjet gjinore.⁴⁵

- Në **Sudan**, në vitin 2010, një këshilltar gjinor i UNDP-së ishte i vendosur tek NEC dhe jepte këshilla për politikën mbi integrimin e perspektivës së barazisë gjinore tek procesi i planifikimit të zgjedhjeve.
- Në **Tunizi**, në vitin 2011, një këshilltar i UNDP-së për çështjet gjinore dhe zgjedhjet u vendos tek ISIE dhe punoi me pjestarët e administratës zgjedhore, kryesisht me personat përgjegjës për organizimin e trajnimeve.

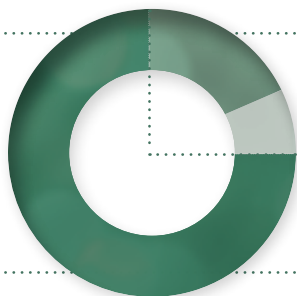
© Julie Ballington

PËRMBLEDHJE:

- Vëmendja për trajtimin dhe kapërcimin e pabarazisë gjinore në një EMB duhet të fillojë në nivelin më të lartë të planifikimit.
- EMB-të mund të shprehin qartë angazhimin e tyre për barazinë gjinore dhe cili është kuptimi i saj në kontekstin kombëtar.
- Kjo mund të realizohet duke siguruar që plani strategjik ose dokumenti i misionit i organit të administrimit të zgjedhjeve ka objektiva dhe synime të ndjeshme nga pikëpamja gjinore dhe mjetet për t'i arritur ato.
- Kjo mund të realizohet edhe duke hartuar një politikë gjinore që përcakton vizionin dhe objektivat e EMB-së.
- Pasi politika shpallet, duhet të caktohen burimet për zbatimin e saj.
- Punonjësit gjinorë ose komiteti apo njësia e barazisë gjinore mund të kenë efekt në institucionalizimin e angazhimit të EMB-së për barazi gjinore.

*Prania e grave në EMB-ë – në të gjitha pozicionet,
përfshirë pozicionet drejtuese – është e rëndësishme
për të garantuar që institucioni dhe puna e tij të
plotësojë objektivat dhe detyrimet për barazi gjinore.*

.....”

4 Balanca gjinore tek Organi i Administrimit të Zgjedhjeve: bordi dhe personeli

Zakonisht një EMB është përgjegjëse për përcaktimin e politikës për administrimin e zgjedhjeve si edhe për kryerjen e veprimeve logjistike.⁴⁶ Në disa EMB, përcaktimi i politikës bëhet nga një Bord ose Komision prej shumë anëtarësh, ndërsa Sekretariati (personeli i zgjedhjeve) administron zgjedhjet.⁴⁷ Pjesëmarrja e grave në Bord dhe Sekretariat është e domosdoshme për arritjen e balancës gjinore.

Bordi ose Komisioni është shpesh organi vendimmarrës i EMB-së; nëse në EMB do të bëhen ndryshime në lidhje me barazinë gjinore, zakonisht ai ka një rol të rëndësishëm për të luajtur. Bordi garanton që EMB t'i hartojë politikën dhe përbërjen e saj në përputhje me detyrimet dhe objektivat ndërkombëtare për barazinë gjinore. Gratë duhet të përfshihen tek Komisioni në mënyrë që të japin kontributin e tyre tek proceset e hartimit të politikave dhe marrjes së vendimeve nga EMB-të.

Sekretariati është krahu i zbatimit të politikave të EMB-së. Përfshirja e grave në këtë organ mund të ndihmojë për të garantuar që proceset përmes të cilave administrohen zgjedhjet të mos jenë diskriminuese. Po ashtu, Sekretariatet mund të synojnë të sigurojnë që gratë të përfshihen tek personeli i përkohshëm i votimeve, veçanërisht në situata kur nga tradita kulturore e vendit nuk është e pëlqyeshme për votueset gra të bashkëpunojnë me burra që nuk i njohin. Kjo pjesë paraqet masat që mund të merren për të siguruar praninë e grave mes personelit të EMB-së.

4.1. Përbërja e Bordit ose e Komisionit të EMB-së

Mbizotërimi i drejtuesve meshkuj tek bordet e EMB-ve u pohua në disa prej përgjigjeve të dhëna tek pyetësi për EMB-të:

- **Mozambik:** Në vitin 2011, tek CNE e Mozambikut dy nga 13 komisionerët (15 përqind) ishin gra.⁴⁸
- **Nepal:** Në vitin 2012, të gjithë komisionerët në ECN ishin burra. Një komisionere grua nga numri i përgjithshëm prej pesë anëtarësh u emërua në vitin 2013.⁴⁹
- **Tanzani:** Në vitin 2011, tek Komisioni Kombëtar i Zgjedhjeve në Tanzani, dy nga shtatë anëtarët e komisionit (28.5 përqind) ishin gra.⁵⁰
- **Tunizi:** Tek ISIE i ngritur në vitin 2011, dy nga 16 komisionerët (12 përqind) ishin gra.

Mënyrat e përzgjedhjes dhe emërimit të Bordeve të EMB-ve ishin të ndryshme. Në disa vende, u miratuan masa të përkohshme të posaçme, si kuotat gjinore, për të siguruar që gratë të jenë anëtare të Bordit ose Komisionit. Kodi Zgjedhor mund të caktojë një kuotë gjinore për EMB-në, ose ajo mund të përcaktohet në një legjislacion më të gjerë mbi barazinë gjinore.

Zakonisht, kuota të tilla funksionojnë mirë vetëm kur një person ose organizatë është përgjegjëse për përbërjen

Shembuj të caktimit të kuotave apo rekrutimeve gjinore në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve:

- **Shqipëri:** Ligji për Barazinë Gjinore në Shoqëri (2008) dhe Kodi Zgjedhor (2008 dhe i amenduar kohët e fundit) detyron të gjitha institucionet e sektorit publik – përfshirë anëtarët e 89 Komisioneve të Zonave Zgjedhore – të kenë jo më pak se 30 përqind personel të secilës gjini midis anëtarëve dhe stafit të vet, në nivel kombëtar dhe lokal.⁵¹

© UN Photo/Martine Perret

- **Bolivi:** Ligji përcakton përbërjen e Gjykatës së Lartë të Zgjedhjeve si më poshtë: Gjykata e Lartë e Zgjedhjeve përbëhet nga shtatë anëtarë, nga të cilët të paktën dy anëtarë duhet të jenë me origjinë vendase. Nga numri i përgjithshëm i anëtarëve të Gjykatës së Lartë të Zgjedhjeve të paktën tre janë gra.⁵²
  - **Bosnje dhe Hercegovinë:** Ligji për Zgjedhjet kërkon që “përbërja e një komisioni zgjedhor të pasqyrojë në përgjithësi përfaqësim të barabartë të të dyja gjinive”. Kjo interpretohet që secila gjini duhet të përbëjë një minimum prej 40 përqind të numrit të përgjithshëm të anëtarëve të Komisionit të Zgjedhjeve. Më tej, ligji parashikon që duhet të bëhen përpjekje për të garantuar që gjinia më pak e përfaqësuar në Komisionet e Zgjedhjeve për Qeverisjen Vendore dhe Komisionet e Qendrave të Votimit të arrijë një minimum prej 40 përqind të numrit të përgjithshëm të anëtarëve.⁵³
  - **Irak:** Ligji për Zgjedhjet kërkon që Bordi i Komisionerëve, i përbërë nga nëntë komisionerë, të ketë në përbërje të paktën dy gra.⁵⁴
  - **Kirgistan:** Ligji për Zgjedhjet parashikon që anëtarësia e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve të mos jetë më shumë se 70 përqind e të njëjtës gjini.⁵⁵
  - **Timori Lindor:** Në 2007, u përcaktua një kuotë për zgjedhjet në nivel kombëtar që kërkonte që gratë të përbënin një minimum prej katër anëtarësh në numrin e përgjithshëm të 15 komisionerëve.⁵⁶
- Në një formulim tjetër, objektivi gjinor mund të futet në legjislacionin vendas pa parashikuar standarde apo kuota specifike:**
- **Etiopi:** Ligji për Zgjedhjet parashikon që përbërja e bordit duhet të marrë në konsideratë kontributin kombëtar dhe përfaqësimin gjinor.⁵⁷

e përgjithshme të të gjithë anëtarëve të bordit ose komisionit të EMB-së. Në shumë vende, EMB përbëhet nga individë që caktohen nga parti të ndryshme politike, kështu që nuk është një person apo organ i vetëm që të mbikëqyrë balancën e përgjithshme gjinore. Për shembull, në **Moldavi**, ekziston ligji për barazinë gjinore, por, meqënëse komisionerët caktohen nga forca të ndryshme (nga Presidenti i Republikës dhe partitë politike), nuk ka një person apo organ të vetëm që të mbikëqyrë përbërjen e përgjithshme të Komisionit nga pikëpamja e barazisë gjinore.⁵⁸ Kjo gjë është një sfidë edhe në Benin.⁵⁹ Në këto raste, mund t'i bëhet thirrje të gjitha partive politike të ndërgjegjësohen për nevojën për balancë gjinore, por mund të jetë e vështirë t'iu imponohen kuota gjinore.

Disa EMB identifikuan një vështirësi tjetër, atë që shpesh vetë gratë nuk kërkojnë pozicione të nivelit të lartë në organet e administrimit të zgjedhjeve. Në Tunizi në vitin 2011, grupit që po përzgjidhte anëtarët e ISIE-s iu ngarkua detyra të respektonte “parimin e barazisë gjinore midis burrave dhe grave” tek komisionerët dhe personeli. Tek drejtuesit e ISIE-s dy ishin gra mes komisionit prej 16 anëtarësh. Megjithëse u bënë përpjekje për të marrë më shumë gra në personelin e zyrave rajonale të ISIE-s, u bë e mundur të ishin vetëm 18 përqind gra në administratat rajonale dhe 11 përqind gra tek administratat vendore, në pjesën më të madhe sepse vetë gratë nuk kërkonin të ecnin përpara.⁶⁰

Në disa vende, përfaqësimi i balancës gjinore në komisionin e EMB-së është arritur pa pasur parashikime ligjore. Nëse ekziston vullneti politik, balanca gjinore mund të arrihet, për shembull në një bord që emërohet.

- Në **Malawi** në vitin 2011, në komision kishte një numër të barabartë gra dhe burra, megjithëse nuk kishte ndonjë ligj apo rregullore që ta bënte të detyrueshme këtë.⁶¹
- Në **Gana** në 2007, tre nga shtatë komisionerët ishin gra. Të gjithë komisionerët ishin emëruar nga Presidenti në

mungesë të një ligji apo rregulloreje që të detyronte zbatimin e barazisë gjinore.⁶²

- Në **Sierra Leone** në 2008, tre nga pesë komisionerët, përfshirë kryetarin, ishin gra.⁶³

4.2. Përbërja e Sekretariatit të EMB-së dhe e personelit

Sekretariati është krahu i zbatimit të politikës së EMB-së. Personeli i Sekretariatit mund të përbëhet që nga punonjës të përkohshëm të shërbimit civil deri tek profesionistë karriere në administrimin e zgjedhjeve të drejtuar kryesisht nga një administrator me kohë të plotë.⁶⁴ Metoda e emërimit të personelit të Sekretariatit është e ndryshme, në varësi të modelit të EMB-së. Në një EMB qeveritare, zakonisht personeli përbëhet nga nëpunës civilë të emëruar nga qeveria përmes të njëjta rregullave që zbatohen për të gjitha emërimet në shërbimin publik. Për modelin e EMB-së së pavarur, personeli zakonisht caktohet nga EMB në përputhje me procedurat e rekrutimit dhe kushtet e punësimit të saj.⁶⁵ Nuk ka ndonjë shifër të parapëlqyer për numrin e personelit të një EMB-je; megjithatë, madhësia e një vendi dhe e popullsisë, problemet ekonomike dhe gjeopolitike dhe kompetencat dhe funksionet e EMB-së mund të përcaktojnë madhësinë e EMB-së dhe ngarkesën e punës së anëtarëve të EMB-së dhe Sekretariatit të saj.⁶⁶

Mundësi të barabarta punësimi

Garantimi i përfshirjes së grave dhe burrave në personelin e një EMB-je, në të gjitha nivelet, është i rëndësishëm për aritjen e barazisë gjinore. Në Nepal, u identifikuan hapat për rregullimin e praktikave diskriminuese për punësimin e personelit përmes organizimit të intervistave me grupe të fokusuar me anëtarët e stafit dhe partnerët e jashtëm dhe përmes rishikimit të politikave. Aty ku burrat përbëjnë numrin më të madh të personelit që merret me zgjedhjet, një hap i rëndësishëm mund të jetë angazhimi për rritjen e numrit të grave. Në shumë vende, ligjet kërkojnë mundësi të barabarta punësimi, veçanërisht në sektorin publik, që mund të përfshijë edhe EMB-në.

Shembuj të mundësive të barabarta për punësim:

- **Bosnje dhe Hercegovinë:** Ligji për Barazinë Gjinore ndalon çdo diskriminim për shkak të gjinisë në rekrutimin, punësimin dhe përfitimet e punësimit, përfshirë në EMB.⁶⁷
- **Kenia:** Ligji që krijon Komisionin e Zgjedhjeve parashikon se nuk mund të jenë të së njëjtës gjini më shumë se dy të tretat e punonjësve.⁶⁸
- **Nepal:** Në të gjithë Planin Strategjik (2015-2019) të Komisionit Zgjedhor të Nepalit janë përfshirë qartë një numër veprimesh dhe aktivitete që nxisin dhe sigurojnë mundësi të barabarta dhe veprime në favor të barazisë gjinore dhe pjesëmarrjes së grave.
- **Republika e Kongos:** Legjislacioni kombëtar parashikon barazinë gjinore në procesin e marrjes në punë në të gjitha institucionet publike.⁶⁹
- **Republika e Maldives:** Sipas ligjit, të dyja gjinitë kanë mundësi të barabarta punësimi.⁷⁰
- **Rumani:** Shteti garanton mundësi të barabarta për burrat dhe gratë të zënë pozicione publike, civile ose ushtarake.⁷¹
- **Afrika e Jugut:** Në përputhje me Ligjin për Barazi në Punësim (Nr. 55 i vitit 1998), Komisioni i Zgjedhjeve harton një Plan për Barazi në Punë duke përcaktuar objektiva me shifra mbi bazën e racës dhe gjinisë.⁷²
- **Tanzani:** Udhëzimet e qeverisë parashikojnë praninë e grave si pjesë e personelit të Sekretariatit të Komisionit Kombëtar të Zgjedhjeve.⁷³
- **Timori Lindor:** Përmes direktivave dhe politikave të brendshme, EMB-të (STAE dhe CNE) inkurajojnë punësimin dhe ngritjen në detyrë grave në strukturat e tyre.
- **Uganda:** Qeveria ka një politikë të përgjithshme për mundësi të barabarta për punësim për të gjithë.⁷⁴

Politika e brendshme gjithashtu mund të sigurojnë bazën për sigurimin e mundësive të barabarta për personelin, pavarësisht nëse ato parashikohen nga ligji. Kur një EMB forcohet dhe harton rregullat e veta të brendshme të punësimit dhe ngritjes në detyrë, do të ishte e rëndësishme të garantohet që ato rregulla të jenë në përputhje me rregulloret e punësimit në nivel kombëtar. Për shembull, në Afganistan, personeli i përhershëm i IEC-it rekrutohet mbi bazën e ligjit dhe procedurave të shërbimit civil afgan. Rregulloret e IEC-it kërkojnë që balanca gjinore të merret në konsideratë gjatë procesit të punësimit⁷⁵ dhe Njësia Gjinore e IEC-it i dërgon njoftimet për vendet bosh tek aktorë më të mëdhenj, veçanërisht tek Ministria për Çështjet e Grave, për të përhapur informacionin tek kandidatët e përshtatshëm. Afatet kohore të aplikimeve shtyhen në rastet kur nuk ka kandidate femra. Në Pakistan, Plani i Veprimit i Komisionit të Zgjedhjeve ka përfshirë rregullat e shërbimit publik në nivel kombëtar në planin e vet të veprimit që gratë do të përbëjnë 10 përqind të punonjësve të sekretariatit të ECP-së.⁷⁶

Tek Pyetësori për EMB-në, 15 nga 35 (43 përqind) të intervistuar theksuan që ata kanë “një politikë zyrtare për mundësi të barabarta për personelin”: Afganistani, Bosnja dhe Hercegovina, Kanadaja, Kosta Rika, Iraku, Kazakistani, Republika e Kyrqyzit, Madagaskari, Maldivet, Moldavia, Mozambiku, Sheti i Palestinës, Afrika e Jugut, Tanzania dhe Uzbekistani.

Nga këto, pesë deklaruan se kanë një “politikë të barazisë gjinore dhe planin e veprimit për arritjen e saj”: Afganistani, Kanadaja, Kazakistani, Kirgistani dhe Tanzania.

Disa **masa të caktuara të rekrutimit** gjithashtu mund të përmitësojnë balancën gjinore tek organizatat. Lista me pyetje për barazinë gjinore e EISA-s për zgjedhje të lira dhe të ndershme, për shembull, i kërkon EMB-ve të kontrollojnë nëse procedurat e tyre të përzgjedhjes dhe emërimeve të drejtuesve dhe të personelit në të gjitha nivelet parashikojnë mundësi të barabarta për burrat dhe gratë dhe nëse njoftimet për pozicionet vakante e përfshijnë frazën e barazisë gjinore dhe i nxisin gratë të aplikojnë.⁷⁷ Po ashtu, EMB-të mund të kontrollojnë si është shkruar përshkrimi i punës për të garantuar që specifikimet e pozicionit dhe kriteret përzgjedhëse dhe të gjitha kualifikimet e kërkuara janë neutrale nga pikëpamja gjinore. Të gjitha përshkrimet e punës duhet të analizohen për të siguruar që nuk ka ndonjë supozim në

lidhje me gjininë e punonjësit të mundshëm dhe që detyrat analizohen me kujdes për të garantuar që ato mund të kryhen njëlloj nga burrat dhe gratë. Në shumë vende, gratë janë të nënpërfaqësuar në profesione apo kualifikime të caktuara, kështu që një specifikim i pozicionit të punës që parashikon këto kualifikime do ta bëjë të vështirë për gratë të aplikojnë për atë vend pune. Prandaj është e rëndësishme të sigurohet që të gjitha kriteret për kualifikime dhe përvojë duhet të mbajnë parasysh nëse gratë dhe burrat kanë pasur mundësi të barabartë për të grumbulluar nivelet e kërkuara të kualifikimeve, duke marrë në konsideratë situatën në vend.

Një praktikë e mirë është të përfshihet tek **përshkrimi i punës** një formulim për procesin e barazisë dhe, në disa raste, të ftohen në mënyrë të qartë aplikimet nga gratë dhe grupet e tjera të nënpërfaqësuar. Tek pyetësi për EMB-në, 17 nga 35 vende (48 përqind) thanë se ata kishin “një deklaram për mosdiskriminimin në procesin e rekrutimit”: Afganistani, Bosnja dhe Hercegovina, Kanadaja, Kosta Rika, Egjipti, Etiopia, Kazakistani, Kirgistani, Madagaskari, Malauai, Moldavia, Mozambiku, Shteti i Palestinës, Rumania, Afrika e Jugut, Tanzania dhe Uganda. Një shembull mund të gjendet në Etiopi, ku ligjet që rregullojnë punësimin dhe përfitimet e nëpunësve civilë parashikojnë që gratë të inkurajohen të aplikojnë për punë dhe ngritje në detyrë dhe parashikojnë masa të posaçme për të garantuar këtë proces.⁷⁸

Po ashtu, duhet t'i kushtohet vëmendje pagesës dhe kushteve të ofruara; ku dhe si shpallet pozicioni i punës; ku dhe kur kryhet intervistimi; dhe cilët janë anëtarë të grupit intervistues. Kur intervistohen për pozicione për drejtues të lartë, pyetja e të gjithë kandidatëve gjatë intervistës për njohuritë mbi çështjet gjinore dhe përdorimi i saj si një kriter përzgjedhës mund të vërë në dukje se me sa seriozitet e ka marrë organizata problemin e barazisë gjinore.

Tek pyetësi për EMB-të, 12 nga 35 të intervistuar (34 përqind) deklaruan se ata e kishin “tek përshkrimi i punës kriterin përzgjedhës të barazisë gjinore”: Afganistani, Bosnja dhe Hercegovina, Kanadaja, Egjipti, Etiopia, Kazakistani, Kirgistani, Madagaskari, Mozambiku, Shteti i Palestinës, Tanzania dhe Uganda.

Disa EMB kanë preferuar të **punësojnë mbi bazën e meritës**, me supozimin që nuk ka dallime gjinore të fshehura ose të nënkuptuara në kriteret e përzgjedhjes, kualifikimet dhe procesin e përzgjedhjes. Në praktikë, kjo

mund të jetë e vështirë të provohet. Disa shembuj të kësaj qasje janë:

- **Kazakistan:** Gjatë procesit të punësimit, përkatësia gjinore nuk merret në konsideratë dhe nuk ka dallime ndërmjet burrave dhe grave.⁷⁹
- **Moldavi:** Ligji kërkon zhdukjen e të gjitha llojeve të diskriminimit, përfshirë edhe diskriminimin për shkak të gjinisë. Pozicionet plotësohen pas kryerjes së testimit me anë të një konkursi neutral për përkatësinë gjinore.⁸⁰
- **Ugandë:** Rekrutimi ose ngritja në detyrë në Komisionin e Zgjedhjeve bëhet mbi bazën e meritës pavarësisht gjinisë.⁸¹

Mund të nevojiten **masa të posaçme për të promovuar gratë** për të siguruar që ato të zënë pozicione të larta drejtuese, veçanërisht kur analiza e politikave dhe praktikave ka identifikuar nënpërfaqësimin në përgjithësi të grave në këtë nivel. Për shembull, në Tanzani dhe Namibi, punësimi në pozicionet drejtuese të EMB-së bëhet mbi bazën e meritës, por, kur gratë dhe burrat (ose grupe të tjera të marxhinalizuara) kanë kualifikime të njëjta, përparësi i jepet gjinisë ose grupit më pak të favorizuar.

Në pyetësin për EMB-të, 10 nga 35 vende (29 përqind) pohuan se kanë “politika për veprime kundër diskriminimit/masa pozitive për ngritjen në detyrë të anëtareve gra të personelit”: Afganistani, Bjellorusia, Bosnja dhe Hercegovina, Iraku, Kazakistani, Kirgistani, Mozambiku, Namibia, Afrika e Jugut dhe Tanzania. Zhvillimi i karrierës tek gratë mund të nxitet edhe përmes programeve të mentorimit dhe udhëheqjes dhe krijimit të rrjeteve brenda organizatës dhe ndërmjet organizatave (shih seksionin 6 për Trajnimet). Mund të mendohet me kujdes nëse kandidatet për ngritje në detyrë duhet të kryejnë detyrat e tyre të reja domosdoshmërisht “që në ditën e parë” apo ato mund të jenë të afta t'i kryejnë ato pas një periudhe të arsyeshme trajnimi dhe përvoje. Në shoqëri ku gratë kanë pasur më pak mundësi arsimimi ose pune në disa fusha, mundësia e dytë lejon për vendime promovimi (dhe punësimi) më gjithëpërfshirëse.

Një konsideratë e rëndësishme është se juritë e përzgjedhjes së personelit duhet të synojnë të jenë të balancuara nga pikëpamja gjinore. Personeli i burimeve njerëzore të EMB-së mund t'i kushtojë vëmendje paragjykimëve shoqërore ose kulturore që pengojnë mundësi të barabarta

për punësim me qëllim që të shmangin burrat dhe gratë të futen në disa fusha të caktuara aktiviteti.

Një konsideratë tjetër ka të bëjë me kriteret e përzgjedhjes të përdorura për të zgjedhur anëtarët e **delegacioneve kombëtare** të EMB-së në forume të ndryshme, të tilla si takime dhe trajnime rajonale dhe ndërkombëtare. Në Irak, që prej vitit 2012, të gjitha trajnimet dhe vizitat studimore të financuara nga Kombet e Bashkuara duhet të sigurojnë që të paktën një e katërta e vendeve në delegacion t'i kalojë anëtareve gra të IHEC-ut. Konferenca

e gjashtë vjetore e Organizatës Globale për Zgjedhjet (GEO) të mbajtur në Kore, në tetor 2013, e organizuar nga UNDP dhe Komisioni Kombëtar i Zgjedhjeve i Republikës së Koresë, rekomandoi që takimet e ardhshme të GEO-s duhet të përfshijnë objektivin që gratë të përfaqësohen me të paktën 30 përqind në delegacionet e vendit. Konferenca e GEO-s është forumi kryesor ndërkombëtar për profesionistët e zgjedhjeve dhe synon të ndihmojë për organizimin e rrjeteve dhe shkëmbimin e informacionit.

Shembuj të masave legislative dhe jolegislative për rritjen e pjesëmarrjes së grave në pozicione të përkohshme pune janë:

- **Bosnje dhe Hercegovinë:** Sipas ligjit për zgjedhjet “duhet të bëhen përpjekje për të garantuar që numri i anëtarëve të gjinisë që është më pak e përfaqësuar në Komisionin për Zgjedhjet Vendore dhe Komisionin e Qendrës së Votimit të arrijë një minimum prej 40 përqind të numrit të përgjithshëm të anëtarëve.”⁸²
- **Kamerun:** Përparësi i jepet rekrutimit të grave si kryetare të qendrave të votimit për të mbrojtur të drejtat e grave.⁸³
- **Etiopi:** Nuk ka rregullore që parashikon përqindjen e grave si personel i përkohshëm në zgjedhje, por ekziston një praktikë e fortë e caktimit të paktën dy punonjëse gra nga numri i përgjithshëm pesë në secilën prej qendrave të votimit.⁸⁴
- **Liban:** Të gjitha qendrat e votimit për gratë kanë personel gra.⁸⁵
- **Maldives:** Personeli i përkohshëm punësohet mbi bazën e meritës dhe procesit të intervistimit, pavarësisht nga gjinia e aplikantit.⁸⁶
- **Nepal:** Udhëzimet e nxjerra nga Komisioni i Zgjedhjeve parashikojnë që të paktën gjysma e numëruesve të regjistrimit të votuesve, vullnetarëve për edukimin e votuesve dhe mobilizuesve të komunitetit duhet të jenë gra. Secila qendër votimi duhet të ketë një grua që të vëri shenjën tek gishtit i votuesve dhe një grua tjetër të menaxhojë rradhën e grave.⁸⁷
- **Shteti i Palestinës:** Përpara zgjedhjeve të vitit 2006, Komisioni i Zgjedhjeve garantoi që të kishte të paktën një grua si anëtare e personelit të çdo qendre votimi. Si rezultat, të gjitha gratë që kishin hedhur një perçe në fytyrë mund ta ngrinin atë përpara një punojëseje femër për të verifikuar identitetin. Kjo dispozitë u përdor në vendet ku nuk ishin vënë në dispozicion qendra votimi vetëm për gratë.⁸⁸
- **Pakistani:** Gratë zgjidhen kryetare në qendrat e votimit që janë vetëm për gratë. Në disa nga qendrat e votimit për të dyja gjinitë, veçanërisht në zonat urbane, gratë mund të caktohen si kryetare e qendrës së votimit. Qeveria e Pakistanit parashikoi një kuotë prej 10 përqind për gratë në nivelin bazë të punës për të porsa diplomuarit (personeli me kohë të plotë në ECP).⁸⁹
- **Tanzani:** Pjesa më e madhe e punonjësve të zgjedhjeve janë kryesisht mësues shkolle dhe, meqënëse gratë janë më të shumta në numër në këtë profesion, shumica e këtyre punonjësve janë gra.⁹⁰
- **Timori Lindor:** Në zgjedhjet kombëtare të viteve 2007 dhe 2012, u vendosën kuota për numrin e grave tek punonjësit e qendrës së votimit.⁹¹

4.3. Gratë si personel i përkohshëm dhe/ose personel i votimit

Siç u tregua më lart, objektivat për balancë gjinore tek personeli mund të përcaktohen në një politikë zyrtare të punësimit mbi bazën e parimit të barazisë ose kuotave të personelit ose mund të mbështeten tek udhëzimet e hartuara vullnetarisht apo synimet e përcaktuara në politikën e EMB-së ose të shtetit për punësimin. Të gjitha politikat e përcaktuara në nivel qendror të EMB-së, kur është e mundur, duhet të zbatohen edhe për personelin në terren, si tek personeli që merret me regjistrimet dhe personeli i qendrës së votimit. Në disa vende përdoren praktika të posaçme për të përzgjedhur gra si personel të përkohshëm apo personel të qendrës së votimit. Mund të

ketë edhe situata të veçanta që gjithashtu duhet të merren parasysh (të tilla si siguria, shih gjithashtu seksionin 4).

Parimi i mundësisë së barabartë duhet të merret parasysh edhe kur një EMB mbështetet tek personeli i dërguar nga organe të tjera publike për të kryer detyra të përkohshme zgjedhore. Nëse EMB mund të zgjedhë organet e tjera publike nga të cilat do t'i dërgohet personel, ajo mund të mendojë të zgjedhë organe që tashmë kanë të punësuar gra dhe burra, ose një numër organesh që, të marra së bashku, punësojnë një përqindje të barabartë të grave dhe burrave. Kur sistemi i dërgimit planifikohet nga të tjerët, EMB duhet të fuqizohet që të marrë vendimet përfundimtare për marrjen e njerëzve nëse do të duhet të arrihet objektivi i përfaqësimit të barabartë.

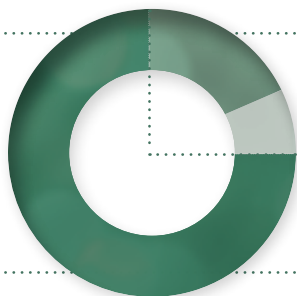
© UN Photo/Martine Perret

PËRMBLEDHJE:

- Prania e grave në EMB-të - në të gjitha pozicionet, përfshirë pozicionet drejtuese - është e rëndësishme për të garantuar që institucioni dhe puna e tij i plotëson objektivat e barazisë gjinore dhe detyrimet që rrjedhin prej saj.
- Ka mënyra të ndryshme për të siguruar praninë e grave, përfshirë përmes miratimit të TSM-ve, të tilla si kuotat gjinore për emërimin dhe rekrutimin e komisionerëve dhe të personelit të sekretariatit.
- Zhvillimi i politikave për mundësi të barabarta dhe i praktikave të rekrutimit dhe promovimit të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore, të tilla si ato që lejojnë preferencën për gratë kundrejt burrave për rritje në detyrë kur të dy kandidatët kanë kualifikime të barabarta, mund të sjellë balancë më të madhe gjinore midis personelit.
- Është e rëndësishme që në kohën e zgjedhjeve të punësohen gra për të inkurajuar - dhe, në disa raste, për të lehtësuar - pjesëmarrjen e votuesve gra.

*Kulturat e ndjeshme nga pikëpamja gjinore në
vendin e punës krijojnë një hapësirë në të cilën të
gjithë ndjehen të qetë për të kryer punën e tyre në
mënyrë efektive.*

5

Krijimi në EMB i një kulture të ndjeshme nga pikëpamja gjinore

Përveç hartimit të kuadrit ligjor dhe politikave që krijojnë infrastrukturën për integrimin gjinor dhe që trajtojnë balancën gjinore tek personeli i EMB-së, një EMB mund të analizojë kulturën në vendin e punës nga pikëpamja e barazisë gjinore.

Kultura e organizatës përcaktohet përmes normave, rregullave dhe praktikave në vendin e punës. Ajo përfaqëson standardet dhe kushtet e pranueshme në të cilat mund të punojë personeli. Kulturat në vendin e punës të ndjeshme nga pikëpamja gjinore krijojnë një hapësirë në të cilën gjithësecili të ndjehet mirë për të kryer punën në mënyrë efektive. Ka dy elemente kryesore të një vendi pune të ndjeshëm nga pikëpamja gjinore: lehtësimi i balancës ndërmjet punës dhe familjes për të gjithë dhe, kur është e nevojshme, dhënia e masave të posaçme për punonjëset gra; dhe eliminimi i të gjitha formave të diskriminimit, përfshirë ngacmimet dhe bulizmin.

5.1. Lehtësimi i balancës ndërmjet punës dhe familjes

Rritja e pjesëmarrjes së grave në vende pune të paguara ka kërkuar ndryshime të mëdha në mënyrën se si janë strukturuar dhe organizuar organizatat. Numri i orëve të punës në javë, politika miqësore për familjen përfshirë parashikimet për leje, dhe zbatimi i masave të posaçme për gratë në vendin e punës janë disa fusha që mund t'i marrin në konsideratë të gjitha institucionet, përfshirë EMB-të, për t'u bërë më të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore.

Gjatë periudhës zgjedhore, EMB punon në mënyrë intensive dhe shpesh pritet që i gjithë personeli të punojë me **orar të zgjatur pune** për të bërë të mundur që zgjedhjet të kryhen në mënyrë efektive. Këto pritshmëri janë një problem i zakonshëm për gratë në shumë vende pune zgjedhore. Për shembull, Njësia Gjinore në **Afganistan** vuri në dukje se punonjëset gra ishin të shqetësuara për “urdhërat e papritura për të punuar me orar të zgjatur

ose të premtëve” gjë që “nuk është në favor të grave sepse ato kanë detyrime të padiskutueshme në familje dhe nuk lëvizin dot pasi errësohet”.⁹² Urdhëra të tilla mund të kenë efekt të kundërt edhe tek personeli meshkuj.

Kjo mund të trajtohet përmes një politike të posaçme që merr parasysh efektin e kërkesave të bëra gjatë periudhës zgjedhore tek personeli, veçanërisht tek gratë me familje. Për shembull, në vend të planifikohet që gjatë periudhës zgjedhore personeli të punojë në orarin normal të punës plus 50 përqind kohë jashtë orarit, mund të mendohet shndërrimi i kohës së punës jashtë orarit në personel shtesë ose të futen rregullime ligjore për punë me turne.

Leja e lindjes mund të konsiderohet një kërkesë minimale për çdo organizatë që punëson gra. Përveç kësaj, mund të miratohen **politika miqësore për familjen**, përfshirë ambiente në vendin e punës për kujdesin për fëmijët ose kupona për kujdesin për fëmijën, vende të posaçme për nënat që ushqejnë fëmijën me gji, një dhomë familjare dhe masa për t'u kthyer në punë me kohë të pjesshme. Leje për dhembshuri ose leje e posaçme mund t'u jepet burrave dhe grave për t'iu përgjigjur situatave personale emergjente kur nuk ka mundësi të tjera për leje.

Masa të tjera për të arritur balancën midis punës dhe jetës në familje mund të merren për të nxitur pjesëmarrjen e grave dhe ruajtjen e vendit të punës. Disa prej këtyre masave janë të pasurit e një dhome të veçantë për gratë për kryerjen e lutjes ose një dhome të përbashkët, orë pune fleksibël që marrin në konsideratë orarin e shkollës të fëmijëve ose kujdesin për pjestarë të sëmurë të familjes, ofrimi i mundësisë për punë me kohë të pjesshme ose për ndarjen e punës, sigurimi i përfitimeve gjatë udhëtimit dhe kufizimi i

Në Kanada, integrimi gjinor tek EMB prek shumë fusha. Informacioni për barazinë mblidhet rregullisht dhe individualisht përmes një formulari që u jepet punonjësve të rinj kur ata fillojnë punë. Analiza e punonjësve kryhet mbi bazë tremujori dhe u shpërndahet drejtuesve të nivelit të lartë. Në janar 2011 u përcaktuan zonat e përzgjedhjes (kufij të gjeografikë, të njohura si 'zona e përzgjedhjes', përcaktojnë se ku duhet të jetojnë ose punojnë kandidatët e mundshëm që të konsiderohen për vendet e reja të punës) për të zgjeruar mundësinë për të qenë në pozicione të larta drejtuese tek Komisioni i Zgjedhjeve në Kanada. Përzgjedhja kryhet në mënyrë strikte dhe mbështetet tek merita. Për të nxitur përfshirjen e grave ose për të siguruar një mjedis më të ndjeshëm nga pikëpamja gjinore tek administrata zgjedhore bëhen përshtatje të arsyeshme. Një shembull i përshtatjes së arsyeshme është pakësimi i orëve jashtë orarit të punës në zgjedhjet e përgjithshme 41 dhe 42. Për më tepër, u morën edhe masa në këtë drejtim, p.sh. futja e punës me turne, etj. Komisioni i Zgjedhjeve në Kanada vazhdon t'u japë informacion drejtuesve (intranet, trajnime, seminare) për paanshmërinë në punësim, përfshirë informacion mbi punonjësit e agjencisë, në mënyrë që drejtuesit të ruajnë një nivel të lartë ndërgjegjësimit për çështjet e paanshmërisë në punësim. Komisioni i Zgjedhjeve në Kanada ka krijuar një komitet për diversitetin që nxit paanshmërinë dhe shumëkulturalitetin. Komiteti organizon çdo vit aktivitete të shumta të tilla si takime për diversitetin, prezantime me video dhe botimin e artikujve në buletin e vetë Komisionit të Zgjedhjeve.⁹³

Disa shembuj të masave miqësore për familjen në vendin e punës janë:

- **Kosta Rika:** Politika institucionale për çështjet gjinore rekomandon harmonizimin e përgjegjësive të punonjësve në familje dhe në punë, përfshirë situatat që përfshijnë dhunën në familje, familjet me një prind, dhe kujdesin për të moshuarit, të sëmurët, personat me aftësi të kufizuara dhe të vegjlit dhe hapjen e një qendre të kujdesit ditor.⁹⁴
- **Gjeorgji:** Politika gjinore përmban sigurimin e një dite pune me orar të ndryshueshëm për nënat me fëmijë të vegjël. Punonjëses në administratën zgjedhore i jepen përfitime gjatë periudhës së shtatzanisë, lindjes së fëmijës, birësimit të fëmijës dhe kujdesit për fëmijën. CEC ka një bazë të

dhënash për punonjësit e administratës, përfshirë informacion për numrin e nënave me fëmijë të vegjël nën moshën 11 vjeç. Këto të dhëna ndihmojnë për vendosjen e përparësive sipas nevojave dhe për të përshtatur format e mbështetjes për familjet me fëmijë të vegjël.⁹⁵

- **Rumani:** EMB ka miratuar masa pune të ndryshueshme për nënat me fëmijë të vegjël, përfshirë ofrimin e një kohe shtesë për nënat për të realizuar përgjegjësinë e ushqyerjes më gji.⁹⁶
- **Timori Lindor:** Në zgjedhjet vendore të vitit 2009 dhe zgjedhjet kombëtare të vitit 2012, trajnimit për personelin zgjedhor përmblote masa të posaçme për t'i dhënë përparësi grave shtatzëna, grave me fëmijë dhe masa miqësore për familjen.

numrit të udhëtimeve të domosdoshme në vit ose mbulimi i kostos së komunikimit me familjen kur personi është në udhëtim.

Po ashtu, mund të ketë hapësirë për të hartuar **strategji të posaçme për çështjet gjinore** për të garantuar që gratë të ndjehen mirë në vendin e punës. Për shembull, pajisja me një tualet për femrat tregon se ato janë një pjesë normale e mjedisit të punës. Në disa vende, ambientet për gratë nuk ishin përfshirë tek projekti fillestar i ndërtesës dhe u

desh të ndërtohej meqë gjithnjë e më shumë gra po hynin në punë në institucion. Kështu ndodhi në Nepal në vitin 2011, ku rritja e numrit të grave në ECN bëri të nevojshme ndërtimin e më shumë tualeteve. Siguria në vendin e punës dhe transporti i sigurt për gratë, veçanërisht herët në mëngjes ose vonë në darkë, janë disa masa të tjera që merren në konsideratë.

5.2. Eliminimi i diskriminimit, i ngacmimeve dhe i bulizmit

Kultura e vendit të punës nuk duhet të lejojë diskriminimin e asnjë pjestari të personelit për asnjë arsye dhe duhet të sigurojë që vendi i punës të jetë një mjedis i sigurt për njerëzit që të kryejnë detyrat e tyre. Është e rëndësishme të garantohet që praktikrat nuk diskriminojnë ose nuk përjashtojnë askënd ose nuk i bëjnë ata të ndjehen keq. Për shembull, qëndrimi se gratë nuk mund të punojnë në zona të caktuara ose nuk janë në gjendje të udhëtojnë brenda vendit apo jashtë tij apo të pashoqëruara është një qëndrim diskriminues dhe ka shumë të ngjarë të jetë demoralizues për gratë. Shkaqet e diskriminimit duhet të identifikohen dhe të eliminohen, përfshirë edhe çdo diskriminim të bërë në mënyrë të paqëllimshme ose të tërthortë. Shpesh diskriminimi gjinor mbështetet në ide dhe praktika që kanë ekzistuar prej vitesh dhe kështu mund të konsiderohen si normale dhe kalohen pa u vënë re.

Drejtuesit mund të dërgojnë një mesazh që po kërkojnë të nxisin një ambient pune të ndjeshëm ndaj çështjeve gjinore duke e përfshirë një angazhim të tillë në Planin Strategjik dhe objektivat e detyrave dhe duke miratuar një numër politikash gjinore. Politikat gjinore synojnë posaçërisht të ndalojnë procedura dhe ide që mund të jenë marë për të mirëqena dhe nuk janë parë si diskriminuese. Sigurisht,

pastaj politika të tilla duhet të komunikohen, zbatohen dhe monitorohen. Në këtë drejtim, një praktikë e mirë mund të jetë organizimi i seminareve të detyrueshme për zhvillim profesional për çështje të diskriminimit në vendin e punës. Në këtë mënyrë individët njohin kuadrin rregullator dhe pasojat që mund të vinë si rezultat i shkeljes së këtyre dispozitave (për më shumë për trajnimet shih seksionin 5).

Tek pyetëtori për EMB-në, tetë vende (23 përqind) raportuan se ato kishin një “politikë kundër ngacmimit seksual”: Afganistani, Kanadaja, Kosta Rika, Kazakistani, Republika e Maldives, Shteti i Palestinës, Afrika e Jugut dhe Tanzania. Në Afganistan, Njësia Gjinore organizoi një numër seminaresh për punonjësit që ishin më të prekshëm nga ngacmimet, përfshirë edhe stafin mbështetës si pastruese dhe kuzhinierë.⁹⁷ Përveç kësaj, i gjithë personeli u trajnuar për rritjen e ndërgjegjësimit ndaj ngacmimeve, për sjelljen e përshtatshme në vendin e punës dhe për trajtimin e ngacmimeve.⁹⁸

Në krijimin e politikës së saj dhe rregulloreve të brendshme, EMB mund të mbështesë aktivisht dhe të zbatojë të gjitha masat kundër diskriminimit të parashikuara në legjislacionin vendas. Për shembull, në Kanada, është hartuar Manuali për Vendin e punës gjithëpërfshirës (Komisioni kanadez për të Drejtat e Njeriut) dhe Manuali për Parandalimin dhe Zgjidhjen e Ngacmimeve në vendin e punës.⁹⁹

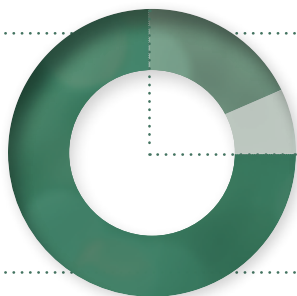
© Gabrielle Bardall

PËRMBLEDHJE:

- Normat dhe praktikrat ekzistuese në shumë institucione dhe organizata mund të kenë efekte tek gratë ose t'i bëjnë ato të mos ndjehen mirë në mjedisin e tyre të punës.
- EMB-të mund të kontrollojnë kulturën në vendin e tyre të punës për të siguruar që vendi i punës të jetë i ndjeshëm ndaj çështjeve gjinore, duke lejuar të gjithë personelin të ndjehet i përfshirë, i sigurt dhe së fundi më produktiv.
- Trajtimi i kulturës në vendin e punës kërkon që t'i kushtohet vëmendje mënyrës në të cilën individët janë në gjendje të balancojnë punën e tyre me përgjegjësitë familjare.
- Organizatat gjithashtu kanë detyrë të kujdesen për punonjësit e tyre. Çdo formë diskriminimi, përfshirë bulizmin dhe ngacmimet, duhet të çrrënjoset përmes ligjeve dhe rregulloreve dhe përmes seminareve dhe kurseve për zhvillim profesional.

*Mundësitë për trajnim janë të rëndësishme
për një integrim gjinor efikas në një Organ të
Administrimit të Zgjedhjeve.*

.....”

6

Rritja e kapaciteteve të barazisë gjinore përmes trajnimeve

EMB-të të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore kërkojnë personel që janë të aftë të kuptojnë dhe zbatojnë strategjitë e integritit gjinor. Të dyja, aftësia për të kuptuar dhe aftësia për të zbatuar mund të rriten përmes një numri trajnimesh për grupe të posaçme brenda organizatës.

Për shembull, mund të organizohen për personelin trajnime për ndërgjegjësimin për çështjet gjinore dhe seminare për politika gjinore specifike për të edukuar vlerësimin për barazinë gjinore dhe nevojën për ndjeshmëri gjinore në EMB. Trajnimi i specializuar, përfshirë udhëzimet në vendin e punës, mund t'u ofrohet pikave të kontaktit ose personelit (njëlloj burrave dhe grave) që u janë ngarkuar përgjegjësitë specifike të integritit gjinor në institucion. Po ashtu, për gratë mund të ofrohen mundësi të posaçme për zhvillim profesional për të nxitur zhvillimin e tyre në organizatë.

Në kryerjen e trajnimit për çështjet gjinore ka disa elemente që duhet të merren parasysh. Së pari, pavarësisht se kush e jep trajnimin (konsulentë apo trajnerë të brendshëm), përmbajtja duhet të pasqyrojë synimet e institucionit për barazi gjinore. Së dyti, rëndësi duhet t'i jepet vendit dhe kohës së trajnimit në mënyrë që në të të mund të marri pjesë i gjithë personeli. Duke njohur numrin e grave, krahasuar me burrat, është po ashtu e rëndësishme kush merr pjesë në trajnime dhe kjo mund të shënohet në raport ose vlerësim. Së treti, përbërja e ekipit të trajnerëve është një element tjetër. Në situatë ideale, kur ka dy ose më shumë trajnerë dhe lehtësues, ekipi duhet të jetë i balancuar nga pikëpamja gjinore. Megjithatë, në disa raste mund të jenë më të përshtatshme seanca trajnimi me trajnuese dhe pjesëmarrëse vetëm gra. Në situata të tilla, pjesëmarrëset mund të raportojnë që ndihen më të gatshme të shprehen hapur, gjejnë nivele më të larta mbështetje nga koleget dhe kanë përfitime më të mëdha nga trajnimi. Së fundi, të gjithë trajnerëve të angazhuar nga EMB, pavarësisht fokusit të specializimit të tyre, mund t'u kërkohej të kryejnë trajnim për ndërgjegjësimin për

çështjet gjinore në mënyrë që pastaj edhe kurset e tyre të jenë më të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore.

Ka disa mënyra në të cilat mund të merret në konsideratë barazia gjinore në trajnimin e personelit të EMB-së:

1. Trajnimi për ndërgjegjësimin për çështjet gjinore mund të ofrohet për të gjithë personelin e të gjitha niveleve
2. Barazia gjinore duhet të integrohet në të gjithë trajnimin e kryer nga personeli i EMB-së për të garantuar që procedurat zgjedhore të jenë të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore
3. Mund të ketë trajnim të specializuar duke përfshirë punonjësit gjinorë ose për politika ose tema të posaçme
4. Mund të ketë trajnim për të siguruar mundësi të barabarta punësimi dhe për të ndërtuar kapacitete në fusha specifike

6.1. Trajnime të detyrueshme për të gjithë personelin

Trajnimi për konceptet dhe kushtet bazë të barazisë gjinore, integrimin gjinor dhe analizën gjinore mund të jetë i detyrueshëm për personelin e EMB-së. Tek pyetësori për EMB-në, vetëm 4 nga 35 vende (11 përqind) thanë se "trajnimi për çështjet gjinore është i detyrueshëm për të gjithë drejtuesit dhe punonjësit": Kosta Rika, Kazakistani, Mozambiku dhe Tanzania. Në Tanzani, EMB është shumë aktive në gjetjen dhe lehtësimin e kurseve për fuqizimin e grave.

Disa shembuj të përdorimit të trajnimit për të përmirësuar informimin për çështjet gjinore janë:

- **Afganistan:** Përpara zgjedhjeve të vitit 2010, Njësia Gjinore organizoi trajnim për punonjëset gra, pikat e kontaktit për çështjet gjinore dhe komisionerët në lidhje me problemet gjinore në zgjedhje. Trajnimi mbuloi tema të tilla si qëndrimet, aftësitë dhe njohuritë.¹⁰⁰ Anëtarët gra të IEC-së organizojnë rregullisht takime për të identifikuar dhe diskutuar nevojat dhe vështirësitë në vendin e punës. Në secilin takim bëhen prezantime për tema specifike që lidhen me çështje gjinore ose zgjedhjet si pjesë e ngritjes së kapaciteteve. Rekomandimet që jepen në çdo takim u shpërndahen edhe drejtuesve të lartë.¹⁰¹
- **Meksikë:** Në vitin 2010, Gjykata e Zgjedhjeve (Tribunal del Poder Judicial de la Federación, ose TPJF) mori pjesë në një nismë të përbashkët me UNDP, UN Women dhe Sekretariatën për Marrëdhëniet me Jashtë të qeverisë së Meksikës të titulluar Barazia Gjinore, të Drejtat Politike dhe Drejtësia Zgjedhore në Meksikë: Drejt forcimit të ushtrimit të të drejtave të grave. Ky projekt përbante aktivitete për trajnimin e gjyqtarëve të gjykatës për përfshirjen e këndvështrimit gjinor në punën e tyre. Personeli i TPJF-së vuri në dukje se trajnimi i posaçëm

Trajnime për politika të posaçme gjinore, përfshirë trajnime për antidiskriminimin, ngacmimet dhe bulizmin duhet të ofrohen edhe për të gjithë personelin. Kur futet një politikë e re gjinore, trajnimi i të gjithë punonjësve për këtë politikë do të ndihmojë që politika të pranohet dhe kuptohet nga e gjithë organizata. Drejtuesit e lartë kanë nevojë të trajnohen për këtë politikë me qëllim që të bëhet e mundur përfshirja e saj në të gjithë vendimmarrjen, hartimin e politikave dhe planifikimin e aktiviteteve. Nëse ngacmimet, përfshirë talljen dhe ngacmimin seksual, përbëjnë problem për punonjësit që të mos ndihen të sigurt, atëherë trajnimi për të kuptuar më mirë ngacmimet është i rëndësishëm për të gjithë personelin, burra dhe gra. Ky lloj trajnimi iu mundëson njerëzve të kuptojnë se çfarë përbën ngacmim, ndikimin që ka tek të tjerët, se si është në kundërshtim me politikën e organizatës dhe çfarë të bëjnë kur punonjësit provojnë ose shohin ngacmime në punë.

për “gjykimin nga perspektiva gjinore” solli si rezultat një numër nismash të rëndësishme ligjore dhe vendime shumë të përparuar, përfshirë zbatimin e ligjit për kuotat.¹⁰²

- **Nepal:** Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal ka organizuar dhe kryer programe të gjera trajnimi për punonjësit e ECN-së, forcat e sigurisë, punonjësit e institucioneve qeveritare, etj. mbi temën e pjesëmarrjes së grave në proceset zgjedhore.
- **Ukrainë:** Të gjithë nëpunësit publikë përfitojnë trajnime ndërgjegjësuese për të luftuar stereotipet gjinore.¹⁰³
- **Timori Lindor:** EMB-të hartuan dhe kryen programe trajnimi në të gjithë vendin, përfshirë edhe për temat e barazisë gjinore dhe pjesëmarrjen e grave. Po ashtu, EMB-të kryen fushata ndërgjegjësimi gjatë periudhës së zgjedhjeve kombëtare të viteve 2007 dhe 2012 si edhe gjatë zgjedhjeve vendore të vitit 2009.
- Programi Global i UNDP-së për Mbështetjen e Ciklit Zgjedhor (GPECS) përshtati modulën **BRIDGE mbi çështjet gjinore dhe zgjedhjet** për të ofruar një kurs të gjerë trajnimi pesëditor për pjesëmarrjen e grave në garën zgjedhore, administrimin dhe pjesëmarrjen. Që prej vitit 2011 kanë marrë këtë trajnim më shumë se 500 pjesëmarrës nga më shumë se 60 vende.

6.2. Integrimi gjinor në të gjitha trajnimet e EMB-së

Pabarazitë gjinore mund të ndikojnë në të gjithë elementet e ciklit zgjedhor. Prandaj, të gjitha trajnimet e ofruara nga EMB ose organet në varësi të saj mund të përfshijnë elemente të integrimit gjinor. Kjo përfshin trajnim që i ofrohet zakonisht personelit të zgjedhjeve për veprimet gjatë zgjedhjeve. Në Afganistan, trajnimi për punonjësit që merren me regjistrimin e votuesve përfshiu aktivitete për të garantuar që bashkëshorti nuk mund të regjistrojë në emër të bashkëshortes dhe që gruaja mund të zgjedhë të verë gjurmën e gishtit në vend të fotos.¹⁰⁴ Moduli i BRIDGE për çështjet gjinore dhe zgjedhjet duhet të ofrohet për të siguruar një bazë për analizën gjinore dhe veprime në të gjitha materialet trajnuese. Më shumë informacion jepet në seksionin 13 që përqendrohet tek kontakti me votuesit.

6.3. Trajnimi i personelit me përgjegjësi të posaçme

Disa punonjës mund të kenë nevojë për një trajnim më të specializuar ose më të thellë për çështjet gjinore për shkak të detyrave të veçanta që ata kanë për integrimin gjinor

Trajnimi i punonjësit gjinor

Përveç trajnimit në përgjithësi të të gjithë personelit të EMB-së për rritjen e ndërgjegjësimit për çështjet gjinore, është e rëndësishme të garantohet që punonjësit gjinorë brenda EMB-së të marrin trajnim dhe mbështetje të përshtatshme. Kjo ndodh veçanërisht kështu në vende ku ky lloj pozicioni pune është futur kohët e fundit dhe ka pasur shumë pak përvojë ose janë zhvilluar shumë pak kapacitete. Shpesh kjo arrihet përmes trajnimit në vendin e punës dhe/ose përmes programit të trajnimit të vazhduar me mbështetjen e partnerëve të asistencës teknike dhe të ekspertëve për çështjet gjinore.

Trajnimi i personelit të qendrave të votimit për çështjet gjinore

Trajnimi është gjithmonë një pjesë e rëndësishme e përgatitjes për zgjedhje. Ndërsa personeli i qendrave të votimit trajnohet për procesin dhe rregullat e zgjedhjeve, po ashtu është i rëndësishëm trajnimi për rritjen e ndërgjegjësimit ose ndjeshmërisë për çështjet gjinore dhe ky trajnim mund të kryhet për të gjithë personelin. Është e rëndësishme për personelin e qendrave të votimit të dijë nëse organi i administrimit të zgjedhjeve është i angazhuar të nxisë gratë të votojnë dhe të çrrënjosin votimin familjar. Po ashtu, trajnimi mund të ofrojë një mundësi për stafin të praktikojë trajtimin e situatave specifike, të tilla si preferenca e disa grave për të mos u regjistruar për të votuar me një ID me fotografi (për më shumë informacion për këtë, shih seksionin 8). Një trajnim i tillë e bën më të lehtë për personelin e qendrave të votimit të zbatojë rregulloret.

6.4. Trajnimi i grave për rritjen e kapaciteteve

Në EMB mund të hartohen politika zyrtare të organizatës që ofrojnë mundësi të barabarta për pjesëmarrje në trajnim. Tek pyetësori për EMB-të, 19 nga 35 vende (54 përqind) thanë se ato kanë një “politikë të hapur për ofrimin e mundësive të barabarta për trajnim për gratë dhe burrat”: Afganistani, Bjellorusia, Bosnja dhe Hercegovina, Kanadaja, Kosta Rika, Egjipti, Etiopia, Kazakistani, Kirgistani, Madagaskari, Maldives, Moldavia, Mozambiku, Namibia, Shteti i Palestinës, Afrika e Jugut, Tanzania, Uganda, dhe Uzbekistani.

Shembuj të programeve të trajnimit me synim të caktuar:

- Në **Gana** në vitin 2009 u organizuan nga UNDP programe të caktuara trajnimi, të tilla si trajnimi për Zyrën për çështjet Gjinore dhe Aftësinë e Kufizuar me qëllim lehtësimin e punës së saj për nxitjen e angazhimit dhe pjesëmarrjes së plotë të grave dhe grupeve të tjera vulnerabël në proceset zgjedhore.¹⁰⁵
- Në **Liberi**, eksperti për çështjet gjinore i UNDP-së punoi së bashku me homologët kombëtarë në EMB për të mbështetur zhvillimin e aftësive të tyre. Kjo lloj ndihmese ndihmoi për rritjen e aftësive të pikës së kontaktit për çështjet gjinore si edhe forcoi përparësinë e dhënë çështjeve gjinore në organizatë.¹⁰⁶ Mbështetja teknike për çështjet gjinore dhënë NEC-ut solli krijimin e Zyrës së Koordinatorit Gjinor brenda NEC-ut.¹⁰⁷
- **Nepal**: EMB në Nepal hartoi, organizoi dhe kreu një numër trajnimesh për çështjet gjinore duke angazhuar ekspertë të njohur dhe moderatorë të akredituar nga Bridge. Po ashtu, u kryen programe trajnimi tematike me persona me aftësi të kufizuara, minoritetet e pafavorizuara, etj.
- **Timori Lindor**: Personat me aftësi të kufizuara ishin veçanërisht në qendër të programeve të trajnimit dhe fushatave ndërgjegjësuere të organizuara nga administrata zgjedhore në vend. Po ashtu, për të rinjtë dhe votuesit për herë të parë, për gratë dhe të moshuarit në zonat e thella u organizuan fushata që synonin edukimin e zgjedhësve.

EMB mund të vlerësojë rregullisht nevojat për trajnim të personelit të saj, përfshirë nevojat e posaçme të punonjëseve gra, dhe të ndjekë mundësitë për trajnim dhe mbështetje të kapaciteteve. EMB me synim mund të kërkojë dhe lehtësojë mundësitë për trajnim të anëtareve gra të personelit ose të ndihmojë për pjesëmarrjen e tyre në trajnime të specializuara. Kur gratë nuk emërohen të kryejnë detyra të caktuara për shkak të mungesës së kualifikimit, si për shembull me shprehi të ICT-së ose GIS, atëherë për të krijuar barazi është e rëndësishme të organizohet trajnim teknik dhe të sigurohen mundësi për edukim. Në shumë vende, gratë gjenden në situata të pafavorshme për shkak të politikave në të shkuarën për arsimimin e vajzave, prandaj mund të jetë e nevojshme trajnimi me qëllime të përcaktuara qartë për të hequr këtë pengesë.

Për shembull, në Afganistan, politikat e mëparshme për të mos i mësuar vajzat të lexonin do të thoshte se Komisioni i Zgjedhjeve kishte vështirësi për të gjetur numër të mjaftueshëm të grave që të merrnin pjesë në ekipet e regjistrimit dhe të qendrave të votimit që përbëheshin vetëm nga gra.¹⁰⁸ Një qasje ishte të trajnoheshin apostafat gra për punë që tradicionalisht kryheshin nga burrat. Edhe mbështetja për arsimim mund të nxisë dhe të përkrahë ndjekjen e arsimit të lartë. IEC mbështet personelin që e përfundon arsimin e lartë në universitete private për pagesën e tarifës së shkollimit dhe, për punonjëset gra ofron mbështetje për shpenzimet për transport si edhe për tarifën e shkollimit. Po ashtu, IEC në Afganistan përdor ditët e festave dhe të aktiviteteve publike, të tilla si Dita Ndërkombëtare e Gruas, për të vënë në dukje kontributin e grave në vendin e punës dhe u jep punonjëseve gra çmime për arritjet.

EMB-të mund të përdorin edhe trajnime dhe veprimtari të tjera zhvillimore që organizohen për gratë në sektorin publik. Trajnime të tilla mund të përforcojnë mesazhet kombëtare të barazisë gjinore dhe të sigurojnë mundësi për të marë këshilla më të specializuara për analizën gjinore apo integrimin gjinor, meqë EMB mund të jetë shumë e vogël për të pasur një ekspertizë të tillë brenda saj. Përfshirja në trajnime jashtë institucionit dhe në veprimtari për zhvillimin profesional, përfshirë vizita studimore jashtë vendit, është një fushë ku mund të vërehet diskriminimi gjinor, sepse shpesh ka supozime që gratë nuk mund të qëndrojnë larg nga shtëpia për shkak të përgjegjësive në familje. EMB-të duhet të sigurohen që të pyeten të gjitha pjesëmarrëset e mundshme se çfarë është e nevojshme për të bërë të mundur pjesëmarrjen e tyre dhe, kur është e arsyeshme, të bëhen përshtatje në mënyrë që të mund të realizojnë edhe përgjegjësitë në familje.

Mentorimi

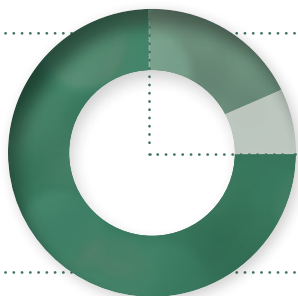
Mentorimi i anëtareve gra për ndjekjen e karrierës për ngritje në detyrë është një mënyrë për të siguruar që gratë qëndrojnë tek organi i administrimit të zgjedhjeve dhe janë në një pozitë të fortë kur mendohet për rritje në detyrë. Tek pyetësi për EMB-të, shtatë nga 35 vende (20 përqind) thanë që ato kishin “sistemin e mentorimit të anëtareve gra”: Afganistani, Bjellorusia, Bosnja dhe Hercegovina, Iraku, Kazakistani, Mozambiku dhe Tanzania. Në Afganistan, IEC-i ka krijuar programe mentorimi për transferimin e aftësive dhe njohurive me qëllim që të nxisë ecjen përpara të grave të komisionit. .

© UN Photo/Rick Bajornas

PËRMBLEDHJE:

- Mundësitë për trajnim janë të rëndësishme për të pasur një integrim gjinor efikas në një EMB.
- Nëse punonjësit nuk i kuptojnë parimet dhe arsyet për strukturimin e strukturave, punës dhe veprimtarisë së një EMB-je nga pikëpamja e barazisë gjinore, kjo gjë mund të mos arrihet.
- Ka mundësi të ndryshme për trajnim, duke përfshirë trajnimin e të gjithë personelit për ndërgjegjësimin për çështjet gjinore, futjen e integritit gjinor në të gjithë trajnimin e ofruar nga EMB, ofrimin e trajnimit të posaçëm për ata persona përgjegjës për integrimin dhe ofrimin grave të mundësive për zhvillim profesional dhe këshillim, mentorim.

7 Mbledhja dhe analiza e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore

Mbledhja dhe përhapja e të dhënave është një detyrë themelore për një EMB gjithëpërfshirëse. Megjithatë, të dhënat nuk ndahen gjithmonë sipas variableve të ndryshme si përkatësia gjinore ose mosha. Të dhënat e ndara sipas përkatësisë gjinore me një numër pikësh janë të vlefshme për një EMB që ajo të mund t’ analizojë, raportojë dhe përdori ato në politikat e saj dhe në planifikimin e vendimeve. Duke njohur përkatësinë gjinore të personave të regjistruar në listën e zgjedhësve, të zgjedhësve në ditën e zgjedhjeve dhe të personelit të të gjitha niveleve është themelore për të bërë vlerësimin e balancës gjinore në zgjedhje si edhe për zhvillimin e politikave që mund të rregullojnë dhe përmirësojnë disbalancat e identifikuar në pjesëmarrjen dhe mundësitë e grave për të marrë pjesë. Vlerësimet që kryhen pas zgjedhjeve mund të përfitojnë nga analiza dhe raportimi duke përdorur të dhëna të ndara sipas gjinisë në regjistrimin, pjesëmarrjen e votuesve dhe të punonjësve që punuan për zgjedhjet.

Është i rëndësishëm kuptimi i natyrës së saktë të pjesëmarrjes së grave në politikë, mbi bazën e të dhënave të ndara sipas gjinisë, përfshirë pasojën e konfliktit. Raporti i Sekretarit të Përgjithshëm për gratë, paqen dhe sigurinë S/2010/498 në vitin 2010 paraqiti një numër treguesish që mund të përdoren në nivel global për të ndjekur zbatimin e rezolutës 1325 (2000).¹⁰⁹ Mes treguesve për t’u raportuar vullnetarisht nga Shtetet Anëtare është një tregues i ri që ka të bëjë me pjesëmarrjen e grave në proceset politike si zgjedhëse dhe si candidate. Ky tregues ndjek nivelin e regjistrimit të grave dhe të pjesëmarrjes faktike të tyre si edhe shkallën në të cilën gratë garojnë si candidate në zgjedhjet kombëtare. Ndjekja e pjesëmarrjes së grave mund të kërkojë vëmendje të veçantë nga veprimtaritë mbështetëse zgjedhore të OKB-së për të ndihmuar partnerët vendas për sigurimin e këtyre të dhënave. Në pjesën më të madhe të vendeve, numri aktual i zgjedhësve (pjesëmarrja e votuesve) zakonisht nuk ndahet sipas përkatësisë gjinore, duke e bërë kështu të vështirë të njihet përqindja e pjesëmarrjes së votuesve gra. E njëjta gjë ndodh edhe me kandidatet gra. Për të raportuar këto të

dhëna janë të nevojshme dispozita të posaçme për të bërë të mundur që të mblidhen të dhëna të ndara sipas gjinisë gjatë proceseve të votimit.

Mbledhja e të dhënave

Ka mënyra të ndryshme se si mund të institucionalizohet mbledhja e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore në një EMB. Hapi i parë është që kur mendohet mënyra e mbledhjes së të dhënave, të përfshihet një kategori “seksi” apo “gjinia” si një prej kolonave të të dhënave. Së dyti, të dhënat për gjininë duhet të regjistrohen gjatë së njëjtës kohë kur mblidhen të dhënat për shkak të kostove dhe mungesës së efikasitetit që shoqërojnë rishikimin e një sasive të madhe të të dhënave në një fazë të mëvonshme. Regjistrimi i “seksit” apo “gjinisë” ka shumë gjasa të jetë bërë kur një person regjistrohet për të votuar. Gjithësesi, shpesh përfshirja e kolonës “seksi” apo “gjinia” tek formularët dhe tek bazat e të dhënave të tjera është e gjitha ajo që është e nevojshme që të mblidhen të dhënat.

Personeli dhe administrata zgjedhore mund të kërkojnë trajnim të posaçëm për të kuptuar proceset; përndryshe, kjo mund të përfshihet tek trajnimi standard i administratës zgjedhore. Hartëzimi apo vlerësimi gjinor do të ndihmojë EMB-në të identifikojë ndonjë mungesë në grumbullimin e të dhënave (dhe përhapje) të ndara sipas përkatësisë gjinore.

7.1. Të dhëna për zgjedhësit e regjistruar

Regjistrimi i të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore bëhet në shumë vende ku kolona “seksi” apo “gjinia” është një nga detajet e regjistruara për secilin person të regjistruar. Nëse “seksi” apo “gjinia” nuk është një prej detajeve që duhet të shkruhet, atëhere mund të jetë e nevojshme të bëhen ndryshime në ligj ose rregullore me qëllim që të mbledhen këto të dhëna. Kur të dhënat regjistrohen edhe në mënyrë elektronike, analiza sipas seksit apo gjinisë për çdo zonë zgjedhore dhe për të gjithë vendin është më e lehtë. Nëse regjistrohen edhe detaje të tjera të tilla si mosha apo etnia, atëhere edhe këto mund të raportohen tek një nëndarje tek gjinia dhe të krahasohen me të dhënat për popullsinë. Megjithëse sistemet e teknologjisë së lartë mund të lehtësojnë mbledhjen dhe analizën e të dhënave të ndara për regjistrimin, është i nevojshëm vetëm një teknologji e thjeshtë për të kryer ndarjen e të dhënave në mënyrë efektive. Ndryshimet

e bëra kohët e fundit për të regjistruar informacionin për regjistrimin e zgjedhësve, kanë bërë të mundur ndarjen e të dhënave sipas përkatësisë gjinore në vende të tilla si Republika Demokratike e Kongos, Iraku, Tunizia, Tanzania dhe Shteti i Palestinës.¹¹⁰ Në vende ku regjistri plotësohet duke shkruar me shkrim dore, të tilla si Republika e Afrikës Qendrore dhe Mozambiku, ndarja e të dhënave nuk është ende e mundur.

Tek pyetëtori për EMB-të, 18 nga 35 vende (51 përqind) u përgjigjën se ato “i ndajnë të dhënat për zgjedhësit e regjistruar sipas përkatësisë gjinore”: Afganistani, Bosnja dhe Hercegovina, Kanadaja, Republika Demokratike e Kongos, Egjipti, Etiopia, Iraku, Kirgistani, Lesotho, Madagaskari, Maldives, Mauritius, Mozambiku, Namibia, Shteti i Palestinës, Pakistani, Afrika e Jugut dhe Tunizia. Në disa vende monitorohen përqindjet e regjistrimit për të ndjekur zonat ku mund të ketë përqindje të ulta regjistrimi të grave ose të të rinjve. Në këto zona mund të organizohen fushata informimi dhe takime me zgjedhësit për të arritur tek grupet që nuk kanë nivel të lartë regjistrimi.¹¹¹

7.2. Të dhëna për pjesëmarrjen e zgjedhësve

Mbledhja dhe raportimi i të dhënave për përqindjen e grave dhe të burrave që votojnë (pjesëmarrja në votime) nuk është ende një normë në shumicën e EMB-ve. Pa këto të dhëna, nuk është e mundur të merret informacion nëse ka një hendek gjinor në pjesëmarrjen e përgjithshme në votime apo për një zonë të caktuar gjeografike ose grupmohë në një vend të caktuar. Disa EMB dhe aktorë ngrenë shqetësimin që mund të dëmtohet fshehtësia e votës përmes ndarjes dhe raportimit të pjesëmarrjes së zgjedhësve sipas përkatësisë gjinore. Por kjo nuk është e vërtetë. Së pari, duhet të ndahen vetëm të dhënat për pjesëmarrjen, dhe jo të rezultateve të votimit. Së dyti, statistikat gjinore janë të vlefshme dhe udhëzuese vetëm në nivel kumulativ: në nivel qyteti, qarku dhe vendi në tërësi. Prandaj, EMB-të mund të përcaktojnë se si t'i raportojnë rezultatet e pjesëmarrjes në një nivel domethënës dhe të hapur, por duke mbrojtur njëkohësisht fshehtësinë e çdo zgjedhësi individual në qendrën e votimit, zonë zgjedhore ose nivel rajoni. Kështu, raportimi i të dhënave të pjesëmarrjes të ndara sipas përkatësisë gjinore (jo rezultatet) nuk duhet të shihet si shkelje e fshehtësisë së votës.

Kur ka qendra votimi të veçanta për femrat dhe meshkujt (shih seksionin 10), të dhënat mbi pjesëmarrjen e burrave dhe të grave do të jenë pjesë e raportit standard mbi pjesëmarrjen të hartuar nga qendra e votimit. Kur regjistrohet gjinia tek lista e zgjedhësve, atëhere një anëtar i të qendrës së votimit mund t'i jepet detyra e shënimit të numrit të burrave dhe grave që

hedhin votën në çdo qendër votimi duke e regjistruar atë kur përputhen listat në fund të votimit. Formularët e rezultateve që regjistrojnë numrin e përgjithshëm të votuesve, fletëve të votimit, votave të pavlefshme, etj. do të përfshinin një kolonë për numrin e grave dhe burrave që votuan. Nëse një listë e votuesve përdoret në qendrat e votimit për të kontrolluar të drejtën e votuesit për të marrë pjesë dhe pastaj i vihet një shenjë kur i jepen fletët e votimit – por gjinia nuk regjistrohet tek lista e votimit – personeli i votimit mund të regjistrojë numrin e grave dhe burrave që marrin fletë votimi veçmas në fletën përmbledhëse duke përfshirë një kolonë të posaçme për atë qëllim (shini Shtojcën B ku jepet modeli i formatit të përdorur për mbledhjen e këtyre të dhënave në Nepal). Në këtë mënyrë, mund të arrihet të mblidhen të dhëna të ndara sipas përkatësisë gjinore. Në tërësi, regjistrimi i të dhënave të ndara sipas gjinisë bëhet shumë më i lehtë kur lista e zgjedhëse e përdorur është në formë elektronike dhe/ose lista e zgjedhëse të regjistruar e përmban tashmë gjininë e votuesve.

Regjistrimi i të dhënave për pjesëmarrjen në votime të ndara sipas përkatësisë gjinore në mënyrë zyrtare dhe sistematike është një praktikë e mirë. Gjithësesi, në rastet kur kjo nuk është e mundur, një fotografim joshkencor i pjesëmarrjes mund të bëhet nga grupet e vëzhguesve vendas dhe të huaj në mënyrë jozyrtare. Nëse, siç ndodh në shumicën e rasteve, nuk ka vëzhgues të mjaftueshëm për të regjistruar të dhënat në çdo qendër votimi gjatë të gjithë ditës, atëherë grupet e vëzhguesve mund të kërkojnë të krijojnë një plan kampion vëzhgimi që do të sigurojë të dhëna statistikore përfaqësuese. Ky plan kampion vëzhgimi mund të përmbajë çështje demografike, shpërndarjen gjeografike dhe planifikimin për çështjet gjinore për kohën që janë regjistruar të dhënat (p.sh., nëse gratë kanë përgjegjësi për t'u kujdesur për fëmijën jashtë orëve të shkollës ose janë të kufizuara për të lëvizur pasi errësohet). Shumë prej organizatave me vëzhgues ndërkombëtarë kanë provuar metoda për vëzhgimin në qendrat e votimit për të dhënë një pamje përfaqësuese të të gjithë vendit dhe këto metoda mund të përdoren për të zgjedhur qendrën e votimit ku mblidhen të dhëna të ndara sipas përkatësisë gjinore për pjesëmarrjen në votime. Pavarësisht saktësisë në rritje të kampionit të vëzhgimit, kjo metodë nuk duhet të zëvendësojë të dhënat zyrtare të mbledhura sistematikisht nga EMB.

Tek pyetësi për EMB-të, 12 nga 35 vende (34 për qind) u përgjigjën se ato “i ndajnë të dhënat për pjesëmarrjen sipas përkatësisë gjinore”: Afganistani, Armenia, Bosnja dhe Hercegovina, Kosta Rika, Etiopia, Libani, Madagaskari, Maldives, Mauritania, Shteti i Palestinës, Republika e Kongos dhe Afrika e Jugut.

Disa shembuj të vendeve ku mblidhen dhe raportohen të dhëna për pjesëmarrjen e votuesve të ndara sipas përkatësisë gjinore janë:

- **Nepali:** ECN përdori një format të posaçëm në çdo qendër votimi gjatë zgjedhjeve parlamentare të vitit 2013 për të regjistruar të dhëna për votuesit të ndara sipas përkatësisë gjinore.
- **Timori Lindor:** Ligji i zgjedhjeve kërkon që çdo qendër votimi të shënojë gjininë e secilit zgjedhës dhe t'i raportojë këto shifra.
- **Afrika e Jugut:** Futja në vitin 2009 e skanimit të çdo Karte Identiteti në qendrën e votimit nënkuptonte që të dhënat për pjesëmarrjen të ndara sipas përkatësisë gjinore dhe moshës mund të nxirren me lehtësi nga baza e të dhënave. Një qëllim ishte të përdoren këto të dhëna për të organizuar më mirë edukimin e zgjedhëse përpara zgjedhjeve të ardhshme.¹¹²

Ndryshimi i rregulloreve

Me qëllim që të mblidhen dhe raportohen të dhënat të ndara sipas përkatësisë gjinore mund të jetë e nevojshme të bëhen ndryshime në rregulloret e zgjedhjeve. Për shembull, në Pakistan, UN Women dhe UNDP ndihmuan Komisionin Zgjedhor të Pakistanit për t'i raportuar të dhënat të ndara sipas përkatësisë gjinore. Formularët ekzistues XIV, XVI dhe XVII të ECP-së (Rregullat e Zgjedhjeve 1977) të mbledhjes së të dhënave nuk përmbanin parashikimin për regjistrimin dhe raportimin e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore për zgjedhësit e regjistruar dhe pjesëmarrjen në zgjedhje. Kjo, nga ana e vet do të thoshte që ECP nuk i raportonte këto të dhëna. U bënë propozime se si mund të ndaheshin të dhënat duke bërë ndryshime tek formularët XIV, XVI dhe XVII, ndryshime që u miratuan nga ECP në janar 2013, duke bërë kështu të mundur ndarjen e të dhënave sipas përkatësisë gjinore në zgjedhjet e ardhshme.¹¹³

Në mënyrë të ngjashme, Autoriteti i Përhershëm Zgjedhor në Rumani theksoi se ai nuk mblidhte të dhëna të ndara sipas përkatësisë gjinore sepse nuk kishte një kërkesë ligjore për ta bërë këtë gjë. Legjislacioni përkatës qartëson vetëm që në regjistrin e zgjedhjeve përfshihen vetëm kategoritë e mëposhtme të informacionit: a) data e lindjes; b) numri personal i identifikimit; c) vendi i banimit ose vendi i qendrimit; d) adresa e vendbanimit; e) adresa e vendit të qendrimit; f) seria dhe numri i kartës së votimit; dhe g) seria dhe numri i kartës së identitetit.¹¹⁴ Autoriteti i Përhershëm Zgjedhor vuri në dukje se nëse nuk do të ndryshoheshin ligji ose rregulloret atëherë nuk do të ishte e mundur mbledhja e të dhënave sipas përkatësisë gjinore për pjesëmarrjen në zgjedhje.

© UN Photo/Rothstein

Ndonjëherë kërkesa e rregullore për mbledhjen e të dhënave të ndara sipas gjinisë nuk zbatohet. Një EMB vuri në dukje se “Ka dispozita që parashikojnë mbledhjen e të dhënave për pjesëmarrjen në zgjedhje sipas përkatësisë gjinore, por aktualisht kryetarët e qendrave të votimit nuk e bëjnë këtë.”¹¹⁵

Siç u përmend më sipër, vlerësimet pas zgjedhjeve mund të përfshijnë analizën dhe raportimin e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore për zgjedhësit dhe pjesëmarrjen në zgjedhje. Ky do të ishte një instrument i rëndësishëm për të analizuar nëse ka ndonjë hendek gjinor midis grave dhe burrave në votime dhe nëse një hendek i tillë ekziston, të miratohen masa për ta trajtuar këtë çështje për zgjedhjet e ardhshme. Vlera e mundshme e këtyre të dhënave pranohet gjithashtu si një nga treguesit që raportohet në mënyrë vullnetare nga Shtetet Anëtare të Rezolutës 1325.

7.3. Të dhëna për kandidatët e regjistruar

Ndërsa raportohen gjerësisht të dhëna për numrin e grave të zgjedhura në parlamentin kombëtar, nuk raportohen të dhëna të ndara sipas gjinisë për kandidatët e regjistruar. Kur gjinia është një prej treguesve të kërkuar tek formulari i caktimit të kandidatit dhe informacioni ruhet në mënyrë elektronike, vetëm atëherë mund të jetë e lehtë të mblidhen dhe të raportohen këto të dhëna. Nëse gjinia nuk është pjesë e një prej këtyre kolonave atëherë duhet të ndryshohen ligji ose rregulloret në mënyrë që të mund të mblidhen këto të dhëna.

Të dhënat e ndara sipas përkatësisë gjinore për kandidatët e regjistruar nuk janë të rëndësishme vetëm për t'u raportuar si një tregues i nivelit të pjesëmarrjes politike të grave në një vend; ato janë një instrument i dobishëm edhe për bërë analizën e performancës së partisë politike. Një shembull i

kësaj vjen nga Moldavia, ku, pas zgjedhjeve të vitit 2011, CEC e Moldavisë analizoi dhe vuri në dispozicion të publikut dhe të të gjitha organizatave të interesuara statistikat për treguesit e mëposhtëm: pjesëmarrja e grave në garën zgjedhore për kryetar bashkie; pjesëmarrja e grave në listën e partive politike për garën zgjedhore për këshillat vendorë dhe këshillat e qarqeve; dhe gratë e zgjedhura si kryetare bashkie në këndvështrimin krahasues. Këto statistika u vunë në dispozicion edhe të kandidatëve garues, kështu që ata dhe publiku i gjerë mund të krahasonin performancën e partisë politike në fushën e barazisë gjinore.¹¹⁶

Një arsye tjetër për mbledhjen e këtyre të dhënave është verifikimi i përputhshmërisë me ligjet për caktimin e kuotave për kandidatët, nëse ato ligje ekzistojnë. Në vendet ku është përcaktuar një objektiv për caktimin e grave si kandidate, i tillë si 30 përqind apo 50 përqind, kërkohet raportimi i të dhënave për kandidatët të ndara sipas përkatësisë gjinore me qëllim që të garantohet zbatimi i ligjit. Në disa vende, mund të ketë edhe parashikim për vendin që duhet të zënë kandidatet gra, të tillë si gratë duhet të zënë një në tre vende në listën e partisë politike. Raportimi i të dhënave për kandidatët mund të kërkojë të ketë informacion edhe për vendosjen e grave në listat e partive politike për të verifikuar përputhshmërinë me kuotat e parashikuara në legjislacion.

7.4. Të dhëna për personelin

Zakonisht është e lehtë të shënohet gjinia e personelit të përkohshëm dhe të përhershëm të niveleve të ndryshme në EMB. Mbledhja dhe monitorimi i këtyre të dhënave mund të jetë funksioni themelor i burimeve njerëzore. Përqindja e grave në secilin nivel të personelit të përhershëm mund të krahasohet me shkallën e përqindjes së grave në organet e tjera publike dhe me një balancë gjinore prej 50 përqind. Për të përcaktuar nëse gratë përfaqësohen në mënyrë të barabartë në nivele të ndryshme të përgjegjësisë brenda institucionit të EMB-së dhe personelit të qendrave të votimit mund të jetë e nevojshme të mblidhen të dhëna të tjera shtesë.

Tek pyetëtori për EMB-të, 12 nga 35 vende (34 përqind) u përgjigjën se ato “ruajnë në bazën e të dhënave të dhënat për administratën zgjedhore të ndara sipas përkatësisë gjinore”: Afganistani, Bosnja dhe Hercegovina, Kanadaja, Republika Demokratike e Kongos, Etiopia, Iraku, Kazakistani, Madagaskari, Maldives, Mauritania, Shteti i Palestinës dhe Afrika e Jugut. Një shembull i hollësive të të dhënave të mbledhura është në Gjeorgji, ku në bazën e të dhënave të Komisionit Qendror të Zgjedhjeve mbi administratën zgjedhore shënohet nëse gruaja është beqare, e ve, nënë si edhe numrin e fëmijëve që gruaja ka dhe nëse këta fëmijë

janë të vegjël ose të rritur. Këto të dhëna mblidhen “për të përcaktuar nevojat dhe si pasojë edhe format e mbështetjes”.¹¹⁷

Analiza dhe raportimi i të dhënave

Mbledhja e të dhënave nuk ka efekt nëse ato nuk analizohen, raportohen dhe përhapen. Pjesa më e madhe e raportimit dhe e analizës kryhet gjatë periudhës midis dy zgjedhjeve. Për shembull, është një praktikë e mirë futja e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore për nivelet e ndryshme të administratës në një raport vjetor për punën e organit të administrimit të zgjedhjeve dhe futja e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore për administratën e qendrave të votimit dhe të dhënat për zgjedhësit në të gjitha raportet për zgjedhjet. Po ashtu, një EMB mund të kërkojë të nxisë mbledhjen e të dhënave të ndara për fushat e jashtme si edhe të brendshme (p.sh., të dhëna për zgjedhësit e regjistruar, për pjesëmarrjen, kandidatët, etj.). Kur ndërthuren me statistika të tjera që mblidhen zakonisht në këto fusha (qarku, mosha, etj.), këto të dhëna mund të sigurojnë një tablo të fortë dhe të hollësishme të pjesëmarrjes së grave në politikë. Analizat e mira mund të ndihmojnë EMB-të të kuptojnë më mirë vështirësitë dhe sukseset; për shembull duke krahasuar të dhënat e ndara sipas përkatësisë gjinore për regjistrimin me të dhënat e ndara për pjesëmarrjen, EMB-të mund të

vlerësojnë nëse ka barazi apo hendek gjinor që mund të kërkojë ndër marrjen e veprimeve. Disa shembuj të raportimit të hollësishëm dhe që mund të përdoret janë:

- **Burundi:** Mbështetur nga UN Women, CENI hartoi një instrument për mbledhjen dhe analizën e të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore në pesë fushat e pjesëmarrjes. Personeli i EMB-së u trajnuar për këtë instrument gjatë modulit të BRIDGE në 2014.
- **Etiopi:** Vlerësimi pas zgjedhjeve i Zgjedhjeve të Përgjithshme të vitit 2010 analizoi nivelin e pjesëmarrjes së grave si zgjedhëse, si personel zgjedhor, si vëzhgues dhe si kandidatë.¹¹⁸
- **Timori Lindor:** Një raport mbi pjesëmarrjen krahasoi të dhënat për pjesëmarrjen e zgjedhësve sipas përkatësisë gjinore në çdo rreth me të dhënat e regjistrimit të popullsisë për numrin e burrave dhe grave në çdo rreth sepse, ndërsa gratë përbëjnë 49.1 përqind të popullsisë së përgjithshme, kjo vlerë është e ndryshme në rrethe të ndryshme me një vlerë të ulët prej 46.5 përqind në kryeqytet tek një vlerë e lartë prej 50.9 përqind. Modeli i përdorur tek pjesëmarrja e zgjedhësve në rrethe u përputh me modelin e regjistrimit të përgjithshëm të popullsisë.¹¹⁹

© UN Photo/Tim McKulka

PËRMBLEDHJE:

- Mbledhja dhe përhapja e të dhënave është një detyrë themelore për një EMB gjithëpërfshirëse.
- EMB-të duhet të sigurohen që të dhënat që mbledhin janë të ndara sipas përkatësisë gjinore. Këto të dhëna bëjnë të mundur që EMB të identifikojë ndonjë hendek gjinor tek regjistrimi, pjesëmarrja ose personeli dhe nëse identifikohet hendek i tillë të ndjekë çdo progres për plotësimin e tij.
- Për të garantuar që të dhënat e mbledhura të jenë të ndara sipas përkatësisë gjinore mund të kërkohet reformë legjislative ose ndryshime në rregulloret për zgjedhjet. Krahasimi i të dhënave mbi numrin e grave dhe burrave që regjistrohen, që marrin pjesë dhe kandidojnë si kandidatë me numrin e grave dhe burrave të popullsisë që kanë të drejtë të votojnë ndihmon për të përcaktuar shkallën e dallimeve gjinore në pjesëmarrjen në zgjedhje dhe politikë.

PJESA B

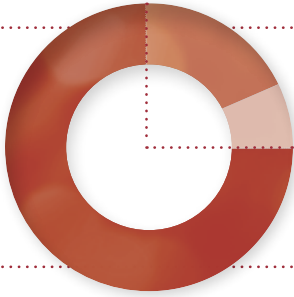

Adresimi i pabarazive gjinore në Proceset dhe Veprimtaritë Zgjedhore

8	Si t'i bëjmë gjithëpërfshirëse veprimtaritë zgjedhore	53	12	Garantimi i sigurisë në procesin zgjedhor	81
9	Regjistrimi i zgjedhësve	55	13	Bashkëpunimi me aktorët zgjedhorë	87
10	Caktimi dhe regjistrimi i kandidatëve dhe partive politike	65	14	Kontaktimi i zgjedhësve	93
11	Procesi i votimit	73	15	Përfundime	103

*Ndërhyrjet e projektuara në mënyrë të posaçme për të
garantuar pjesëmarrjen e grave në procese zgjedhore
lejojnë EMB-të t'u përmbahen angazhimeve të tyre
ndërkombëtare për nxitjen e barazisë gjinore.*

.....”

8 Si t'i bëjmë gjithëpërfshirëse veprimtaritë zgjedhore

EMB-të janë administratorët kyçë të procesit zgjedhor dhe, për këtë arsye, formati, përbërja dhe performanca e tyre përbëjnë një element shumë të rëndësishëm në besueshmërinë e një procesi zgjedhor dhe pranimin e rezultateve.¹²⁰ Pjesëmarrja përfshirëse e grave në proceset zgjedhore është gjithashtu një element i rëndësishëm për besueshmërinë e zgjedhjeve dhe është një synim i qartë i programeve të OKB-së për asistencë në zgjedhje.¹²¹

Pjesa B synon të ofrojë shembuj të praktikave të dokumentuara se si të garantohet pjesëmarrja e barabartë e grave në procesin zgjedhor dhe veprimtarinë zgjedhore. Ajo pasqyron ndërhyrje që janë krijuar në mënyrë të posaçme për të siguruar pjesëmarrjen e grave në procese zgjedhore, duke i mundësuar Organeve të Administrimit të Zgjedhjeve (apo organeve të tjera, sipas rastit) të përmbushin angazhimet e tyre ndërkombëtare për nxitjen e barazisë gjinore. Po ashtu, ajo ofron disa alternativa për ofruesit ndërkombëtarë të asistencës, që këta të fundit mund t'i marrin në konsideratë sipas rastit.

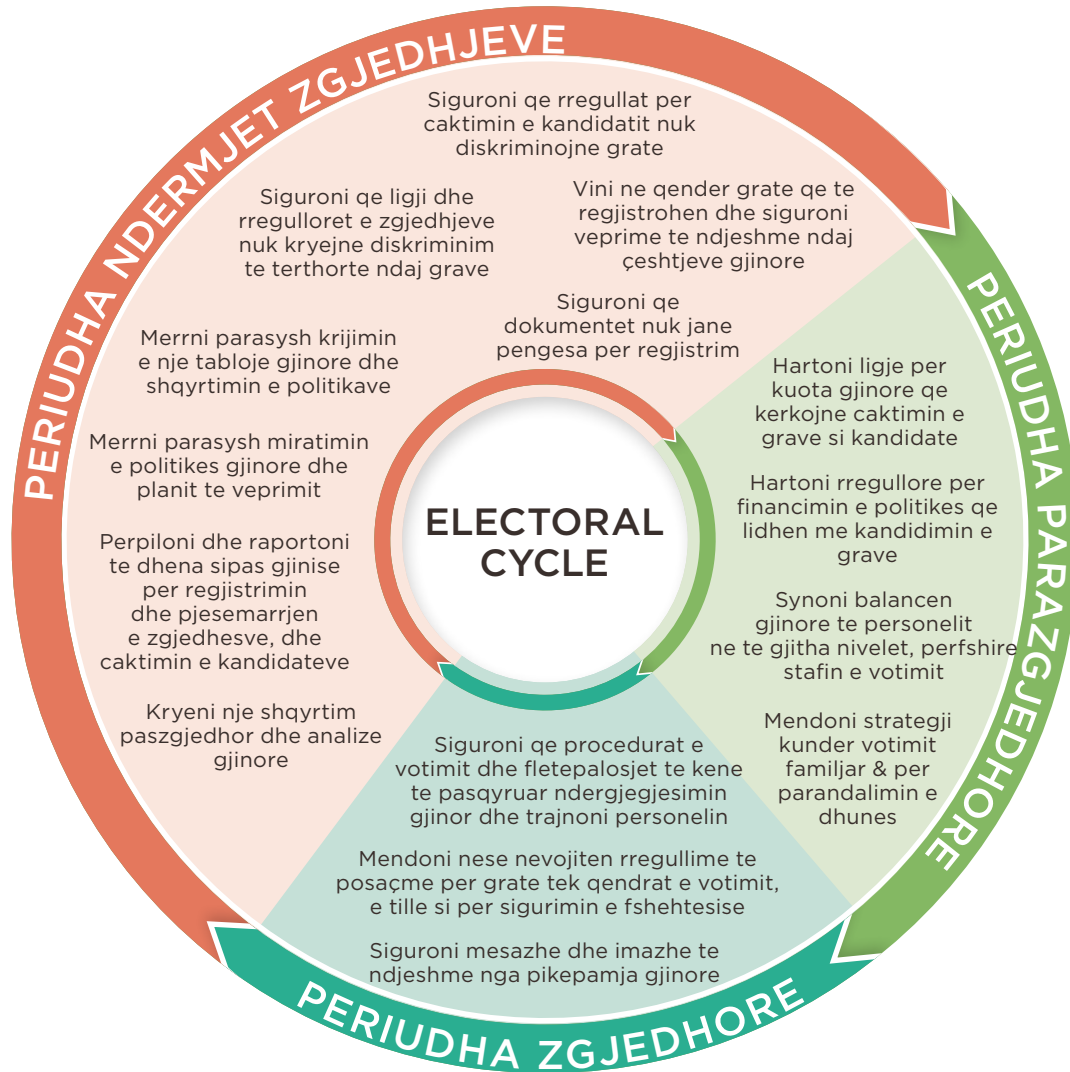
Pjesa B shqyrton punën që kryhet nga EMB-të dhe organe të tjera për t'u përgatitur për veprimtarinë zgjedhore, duke vënë theksin tek integrimi gjinor dhe ndërhyrjet që synojnë arritjen e barazisë gjinore, të cilat mund të zbatohen për të nxitur pjesëmarrjen e grave. Kjo përfshin mënyrën në të cilën EMB-të kanë trajtuar disa prej pengesave të mundshme me të cilat mund të përballen gratë, përfshirë mungesa e dokumenteve të identifikimit, distancat e largëta të udhëtimit që mund të ndikojnë tek regjistrimi apo pjesëmarrja në zgjedhje, votimi familjar dhe mungesa e mundësisë për të marrë informacion lidhur me procesin zgjedhor. Pjesa B përfundon me paraqitjen e praktikave të mira të strategjive të përdorura për të qenë pranë zgjedhësve për përmirësimin e ndërgjegjësimit lidhur me të drejtat politike të grave.

Kuadri rregullator

Zgjedhjet janë, më së shumti, gara të forta politike. Secili prej proceseve individuale që kontribuojnë në mbajtjen me sukses të zgjedhjeve - që nga regjistrimi i zgjedhësve deri tek numërimi i fletëve të votimit dhe zgjidhja e konflikteve – parashikohet në legjislacionin apo në rregullore. Ky kuadër ligjor garanton që të gjithë pjesëmarrësit dhe aktorët (përfshirë zgjedhësit, kandidatët dhe partitë politike) të respektojnë një paketë me rregulla të miratuara për mbajtjen e zgjedhjeve. Gjithashtu, një kuadër i fortë ligjor mundëson zbatimin e një sistemi ndëshkimi kur ka shkelje të ligjeve.

Funksionet dhe kompetencat e një EMB-je dhe kuadri i plotë zgjedhor përcaktohen në kuadrin ligjor të një shteti. Ky kuadër ligjor merret me proceset zgjedhore dhe mund të vijë nga një sërë burimesh. Këto përfshijnë kushtetutën, marrëveshjet ndërkombëtare, legjislacionin kombëtar (përfshirë kodin zgjedhor, ligjet e përgjithshme për zgjedhjet dhe/ose ligje që parashikojnë krijimin e EMB-së), ligjet shtetërore, rregulloret, shpalljet, dhe direktivat e nxjerra nga EMB-ja ose nga ndonjë autoritet tjetër, politikat administrative dhe kodet e etikës.¹²² Të gjitha këto burime përbëjnë kuadrin ligjor dhe mund të rishikohen për t'u siguruar që të mos ketë diskriminim të fshehur apo të tërthortë ndaj grave. Marrja në konsideratë e

Figura 2: Ndërhyrjet e bëra për integrimin gjinor

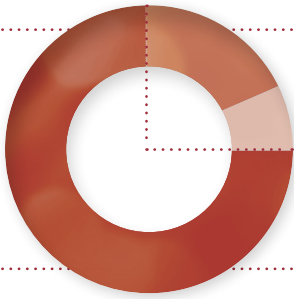

ndryshimeve të ligjit dhe rregulloreve shpesh ndodh së pari gjatë periudhës pas zgjedhjeve, si pjesë e vlerësimit të zgjedhjeve. Teorikisht, të gjitha ndryshime bëhen gjatë periudhës midis dy zgjedhjeve, në mënyrë që ndikimi i ndryshimeve të mund të përfshihet dhe komunikohet përpara se të nisë periudha zgjedhore.

Nga këndvështrimi i fuqizimit të grave është e rëndësishme që të përkrahen ligjet që duhet të zbatohen nga EMB, të tilla si ato për regjistrimin e

zgjedhësve dhe respektimin e kuotave gjinore, dhe të zbatohen sanksionet në raste shkeljeje. Gjithashtu, kur është e nevojshme, EMB mund të luajë rol duke i propozuar parlamentit ndryshime në ligjet ekzistuese për t'i bërë ato më të efektshëm, apo për të reformuar legjislacionin diskriminues.

9 Regjistrimi i zgjedhësve

Në mënyrë që të garantohet parimi ‘një person një votë’ dhe që të mbahen zgjedhje të besueshme është punuar për të realizuar një regjistrim efikas i zgjedhësve dhe janë hartuar ligje dhe rregullore për zgjedhjet. Regjistrimi i zgjedhësve është një hap përgatitor thelbësor në një proces zgjedhor. Në disa vende, rregulla të caktuara mund ta bëjnë të vështirë pjesëmarrjen e një grupi të posaçëm në zgjedhje.

Zakonisht, në ligji specifikohen dy elementë të regjistrimit që shpesh raportohen si pengesa që gratë të regjistrohen për të votuar: (a) mënyrat e identifikimit që nevojiten për t’u regjistruar; (b) informacioni që përfshihet tek karta e regjistrimit. Këto parakushte mund të kenë ndikim tek pjesëmarrja në ditën e zgjedhjeve.

Në shumicën e vendeve, përgatitet një listë e personave me të drejtë vote në një zgjedhje të caktuar, e njohur si regjistri i zgjedhësve apo si lista e zgjedhësve. Një alternativë tjetër është përdorimi i regjistrimit të zyrës së gjendjes civile apo i ndonjë regjistri tjetër të popullsisë për të përcaktuar listën e zgjedhësve me të drejtë vote. Pasja e një liste të saktë zgjedhësish është thelbësore për integritetin zgjedhor pasi ajo garanton që të gjithë ata që kanë të drejtë vote u jepet mundësia të votojnë dhe që asnjë individ të mos votojë më shumë se një herë. Ekzistojnë disa elementë kyç për të pasur një regjistër të plotë zgjedhësish, përfshirë niveli i saktësisë, transparencën e hartimit dhe mirëmbajtja e tij, dhe lehtësia me të cilën zgjedhësit mund të regjistrohen, të kontrollojnë të dhënat e tyre dhe t’i ndryshojnë këto të fundit nëse nuk janë të sakta apo të përditësuara (për

shembull, pas ndryshimit të adresës apo ndryshimit të mbiemrit pas martesës).

Metodat e regjistrimit të zgjedhësve

Personat që bëjnë regjistrimin e zgjedhësve zakonisht marrin udhëzime ‘aktive’ ose ‘pasive’ dhe një gjë e tillë bëhet vazhdimisht ose sistematikisht. Në sistemet ‘aktive’, zgjedhësve ju kërkohet që të shkojnë personalisht në një zyrë regjistrimi për t’u regjistruar ose, gjatë një periudhe të mëvonshme, të njoftojnë lidhur me ndryshimet e emrit apo të adresës. Ndonjëherë krijohet një regjistër i ri për secilën zgjedhje dhe njerëzit duhet të regjistrohen çdo herë, shpesh gjatë ‘dritareve kohore’ specifike për regjistrim që paraprijnë një zgjedhje (regjistrim periodik). Në vende të tjera, regjistri përditësohet vazhdimisht dhe votuesit mund të duhet të regjistrohen vetëm një herë dhe më pas të përditësojnë të dhënat duke reflektuar ndryshimet përkatëse. Një tjetër mundësi e metodologjisë aktive është rati kur ekipet e regjistrimit mund të shkojnë derë më derë për të bërë numërim me qëllim regjistrimin e njerëzve.¹²³ Në disa vende, njerëzit mund të kontrollojnë dhe të ndryshojnë të dhënat e tyre përmes internetit apo

Shumica e planifikimit dhe e kryerjes së regjistrimit bëhet gjatë periudhës parazgjedhore ose gjatë viteve midis zgjedhjeve. Çdo mendim për të ndryshuar metodat për të garantuar pjesëmarrjen e barabartë të grave duhet të bëhet përpara periudhës së planifikimit parazgjedhor për të mundësuar zbatimin e plotë para fillimit të periudhës zgjedhore.

postës. Sidoqoftë, në të gjithë këto raste 'aktive' është përgjegjësi e zgjedhësit që të kryejë procesin e regjistrimit.

Ndryshe nga kjo, në sistemet 'pasive', organi i administrimit të zgjedhjeve mund të krijojë një regjistër zgjedhësish duke marrë informacion nga një listë ekzistuese, si p.sh. regjistri i gjendjes civile, baza e të dhënave e nënshtetësisë apo e kartave të identitetit në vend ose listat e vendbanimeve.¹²⁴ Burime të tjera të zakonshme informacioni për regjistra të integruar të zgjedhësve përfshijnë listat sistemit të tatim taksave, të dhënat për imigracionin, listat e sigurisë kombëtare, agjencitë e patentave për drejtimin e automjeteve, të dhëna të tjera statistikore, listat zgjedhore në nivel vendor (nivel rajoni, shteti, province, territori) dhe informacionin e ofruar drejtpërsëdrejti nga zgjedhësit. Në këto raste, zgjedhësit zakonisht nuk kanë nevojë të ndërmarrin ndonjë veprim që të jenë në regjistrin e zgjedhësve. Në fakt, atyre mund t'u duhet që të ndërmarrin ndonjë veprim nëse nuk dëshirojnë të jenë në regjistër për çfarëdo arsye, duke kontaktuar drejtpërsëdrejti EMB-në ose duke mos plotësuar kutizën përkatëse tek formularët e nxjerrë nga qeveria. Në rastet kur përdoret kjo metodë, një analizë gjinore për mënyrën në të cilën krijohet lista e nënshtetësisë apo vendbanimit mund të ndihmojë për të garantuar që grave nuk po i hiqet e drejta e votës.

Pavarësisht faktit nëse ekziston një proces i vazhdueshëm për regjistrimin e zgjedhësve, apo një përditësim periodik i listës, apo një regjistër i ri i krijuar për çdo zgjedhje, pjesa më e madhe e regjistrimeve bëhet përpara periudhës zgjedhore dhe mund të vazhdojë deri në javën e votimit.¹²⁵

Analiza e regjistrimit nga pikëpamja e barazisë gjinore

Secila metodë e përdorur për krijimin e regjistrimit të zgjedhësve ka avantazhet dhe disavantazhet e saj dhe vendimet lidhur me përzgjedhjen e metodës që do të përdoret do të varen nga konteksti vendor. Një analizë gjinore e procesit të regjistrimit duhet të vërë në dukje ato avantazhe dhe disavantazhe për gratë, ashtu si edhe të fjiha fushat nga të cilat mund të përjashtohen gratë, qoftë drejtpërsëdrejti apo tërthorazi. Në fillim të një procesi zgjedhor dhe gjatë krijimit apo përditësimit të regjistrimit të zgjedhësve, EMB-ja duhet të njohë rreziqet specifike gjinore që mund t'i pengojnë zgjedhëset gra që të regjistrohen.

Është e rëndësishme të theksohet se shumica e planifikimit dhe kryerjes së regjistrimit zhvillohet në periudhën parazgjedhore apo në vitet midis zgjedhjeve. Gjithashtu, kontaktimi i zgjedhësve në terren gjatë procesit të regjistrimit është i rëndësishëm për të garantuar që të gjitha gratë të mund të marrin pjesë (shih seksionin 12 për kontaktimin e zgjedhësve). Ky seksion përshkruan vështirësi të caktuara që mund të lindin për gratë në procesin e regjistrimit dhe identifikon nisma specifike që janë zbatuar për të lehtësuar pjesëmarrjen e grave, disa prej të cilave do të jenë më të zbatueshme sesa të tjerat në një vend të caktuar, në varësi të kontekstit kombëtar.

Disa prej vështirësive që mund të kenë ndikim tek regjistrimi i grave në listë përfshijnë:

- Normat kulturore që synojnë të shtypin apo të ndalojnë pjesëmarrjen e grave në zgjedhje
- Mungesa e dokumenteve të identitetit të nevojshme për t'u regjistruar, të tilla si dokumentet e nënshtetësisë apo regjistrat familjarë
- Kriteri për identifikimin me fotografi të grave që veshin perçe apo veshje të tjera fetare
- Regjistrat zgjedhorë që janë 'statikë, të pandryshuar', dhe që nuk krijojnë lehtësi për gratë që ato të ndryshojnë emrat dhe vendbanimet (që janë shpesh rezultat i martesës)
- Regjistrat e bazuar tek burimet e të dhënave që nuk përfshijnë të gjitha gratë apo që i përfshijnë gratë si degëzim të burrave, të tilla si një regjistër vetëm me kryefamiljarët apo familjet
- Mundësia e kufizuar për të shkuar në vendin e regjistrimit, për shkak të orarit të punës apo çështjeve të sigurisë
- Informacioni i pamjaftueshëm se kur dhe se si të regjistrohesh, në veçanti për gratë që nuk mund të lexojnë apo nuk flasin gjuhën zyrtare.

Tabela 3. Kriteret e regjistrimit të ndjeshme nga pikëpamja gjinore

Kriteri i regjistrimit	Efeksi i mundshëm jo favorizues tek gratë	Nisma reaguese nga pikëpamja gjinore
Vërtetimi i identitetit	<ul style="list-style-type: none"> • Procedurat për marrjen e nënshtetësisë ose forma të tjera të identifikimit janë diskrimuese ose të ndërlikuara • Regjistrimi i grave mund të pengohet kur ato nuk janë në gjendje të marrin dokumente kyçe, ose nga rrethanat ose sepse dokumentet mbahen nga babai ose bashkëshorti 	<ul style="list-style-type: none"> • EMB-të shqyrtojnë të gjitha alternativat për kapërcimin e vështirësive të veçanta • Drejtuesit e komunitetit ose nëpunësit zgjedhorë mund të veprojnë si dëshmitarë për të verifikuar identitetin e gruas • Kartat kombëtare të identitetit lëshohen për grupe specifike pa pasur nevojë për dokument identifikimi ose nënshtetësie (p.sh. gratë në zonat rurale), përfshirë edhe përmes përdorimit të fushatave në nivel kombëtar dhe fushatave për të qenë afër qytetarëve
Dokumente identifikimi me fotografi	<ul style="list-style-type: none"> • Në disa kultura gratë mund të mos ndihen mirë që të heqin perçen për të bërë foto • Në disa kultura gratë mund të jenë të ndjeshme ndaj shfaqjes publike të fotografive të zgjedhësve 	<ul style="list-style-type: none"> • Mund të mos kërkohen dokumentet e identifikimit me foto ose mund të lejohet një formë tjetër verifikimi, p.sh. shenjat e gishtave ose përmes dëshmitarëve • EMB-të mund të sigurojnë hapësira të caktuara ku bëhen fotografitë në ambiente jo publike • EMB-të kanë nxjerrë në terren ekipe të përbëra vetëm nga gra ose përdorin qendra votimi vetëm për gra • EMB-të nuk mbajnë kopje të fotove ose nuk bëjnë publike fotot e zgjedhësve
Regjistrimi personalisht	<ul style="list-style-type: none"> • Mundësia për të shkuar në vendin e regjistrimit mund të jetë e kufizuar për gratë, për shkak të orarit të punës apo çështjeve të sigurisë 	<ul style="list-style-type: none"> • Mund të vendosen radhë me përparësi për gratë që regjistrohen për të votuar • Në situata të caktuara mund të lejohet regjistrim anonim ose konfidencial

9.1. Mendime për barazinë gjinore në procesin e regjistrimit

Në procesin e regjistrimit ka tre kritere të 'integritimit' që mund të kenë ndikim jo favorizues tek regjistrimi i grave: vërtetimi i identitetit; karta e identitetit me fotografi; dhe regjistrimi personalisht (të përmbledhura tek tabela më poshtë).

Vërtetimi i identitetit

Kur dokumentet e identifikimit të tilla si çertifikata e shtetësisë apo pasaporta janë të nevojshme për regjistrim, gratë mund të hasin vështirësi për shkak se ato në shumë raste kanë më pak të ngjarë të kenë dokumentet e nevojshme të identifikimit, ose për shkak se këto dokumente mbahen nga bashkëshorti apo babai i tyre. Gjithashtu duhet t'u kushtohet vëmendje rregulloreve që mund të kufizojnë ose pengojnë gratë për marrjen e çertifikatave të shtetësisë apo dokumenteve, të tilla si kërkesa që një i afërm mashkull, ose bashkëshorti, të

vërtetojë identitetin apo prejardhjen e gruas. Në disa vende, gratë janë penguar në mënyrë aktive nga dhënia e shtetësisë, ose nga marrja e një statusi të ndryshëm civil, pasi kjo mund t'u japë të drejta të tjera se sa thjeshtë të drejtën e votës, si e drejta për të trashëguar tokën ose pronën, ose për t'i kaluar nënshtetësinë fëmijëve.

Gjithashtu, kontrollet janë të nevojshme edhe për të siguruar që dokumentet e specifikuar përdoren në të gjitha kontekstet kulturore; për shembull, nëse një certifikatë martesë është e nevojshme për një grua të sapomartuar për të ndryshuar të dhënat e saj të regjistrimit, por certifikata të tilla nuk janë pjesë e një kulture të caktuar, ose praktikë e martesës fetare, atëherë ky rregull përjashton disa gra. Kur një grup i caktuar nuk ka dokumentet e identifikimit, atëherë mund të ndërmerren veprime për të siguruar që këta njerëz të mund të regjistrohen gjithsesi. Në vijim paraqiten shembuj të veprimeve që janë ndërmarrë për të siguruar që gratë të kenë dokumentet e tyre të identifikimit:

- **Nepal:** Në fillim të vitit 2013, shumë gra nuk mund të regjistroheshin për të votuar, pasi ato nuk kishin certifikatat e nevojshme të nënshtetësisë. Komisioni Zgjedhor i Nepalit nxorri një direktivë që i lejonte gratë të regjistrohen me një zyrtar të qeverisë vendore, si një metodë plotësuese e verifikimit.¹²⁶
- **Egjipt:** Në vitin 2011 nisi projekti Nisma për Nënshtetësinë e Grave, zhvilluar nga UN Women dhe Ministria e Shtetit për Zhvillimin Administrativ (MSAD) së bashku me partnerë të tjerë. Fushata 'Karta e Identitetit juaj, të drejtat tuaja' synonte të garantonte të drejtat bazë të nënshtetësisë për gratë gjatë tranzicionit demokratik në Egjipt duke lëshuar karta identiteti kombëtare për gratë e varfra dhe të marxhinalizuara që jetonin në zona rurale apo zona të largëta. Projekti synonte të lëshonte dy milion karta identiteti për gratë egjiptiane.¹²⁷
- **Sierra Leone:** Duke qenë se shumë zgjedhës të mundshëm nuk kishin dokumentet e nevojshme të identifikimit, ligji për zgjedhjet lejon që një drejtues i komunitetit apo një dëshmitar tjetër i besueshëm, të dëshmojë se gratë dhe burrat i plotësojnë kushtet për votim.¹²⁸
- **Timori Lindor:** Mes viteve 2010 dhe 2012, EMB-të (STAE dhe CNE) u përfshinë në një ushtrim të përditësimit të regjistrimit të zgjedhësve, i cili kishte në qendër gratë dhe grupet e cënueshme. Proceset përfshinin faza të ndryshme: regjistrimi i zgjedhësve për zgjedhës të rinj, përditësimi i të dhënave të zgjedhësve, paraqitja dhe vërshtirësitë dhe publikimi i listës zgjedhore.¹²⁹

Regjistrimi personalisht

Mundësia e pjesëmarrjes në procesin e regjistrimit mund të jetë shqetësim i përhapur kur merret parasysh pjesëmarrja e grave. Duke pasur parasysh faktin se metoda më e zakonshme e regjistrimit është që zgjedhësi të shkojnë vetë në zyrën e regjistrimit, vendodhja e zyrës dhe orari kur ajo qëndron hapur duhet të kihet parasysh në mënyrë që të bëhet e mundur për të gjitha gratë të mund të shkojnë aty. Orari i punës mund të jetë veçanërisht i rëndësishëm dhe duhet të merret parasysh koha kur gratë mund të kenë më shumë mundësi që të shkojnë në zyrën e regjistrimit. Në Bjellorusi dhe Irak, orari i zyrave zgjedhore e merr parasysh këtë fakt në mënyrë të veçantë për t'i siguruar mundësi grave dhe kujdestareve. Në Tanzani dhe në shumë vende të tjera, grave me aftësi të kufizuara, të

moshuara, shtatzëna dhe atyre që ushqejnë fëmijët me gji u jepet përparësi në rradhë gjatë regjistrimit.

Siguria gjatë regjistrimit është gjithashtu e rëndësishme. Në Irak, autoritetet zgjedhore përdorin rradhë të veçanta për gratë dhe për burrat dhe nxjerrin në terren vëzhgues dhe forca të sigurisë të cilat përbëhen nga burra dhe gra (shikoni edhe shembujt e tjerë në seksionin më poshtë për situatat me konflikt).¹³⁰ Në disa kontekste kur personat ndjejnë se kryerja në mënyrë publike e regjistrimit i vë ata në rrezik personal për shkak të informacionit të kërkuar, disa vende lejojnë regjistrimin 'anonim' apo 'konfidencial' të zgjedhësve. Kjo i referohet praktikës së vendosjes së disa individëve të caktuar në listën e zgjedhësve në atë mënyrë që emrat apo karakteristika të tjera të tyre (psh. adresat) të mos shfaqen në asnjë version të publikuar, apo të qarkulluar të listës së zgjedhësve.¹³¹

- Në **Zelandën e Re**, nevojiten dokumentet mbështetëse të mëposhtme, në mënyrë që një aplikim të vendoset në 'listën e papublikuar':
  - » Kopje e urdhërit të mbrojtjes për dhunë në familje
  - » Kopje e urdhërit kufizues në fuqi
  - » Deklaratë statutores nga policia në lidhje me rrezikun
  - » Letër mbështetëse nga avokati, punëdhënësi apo komisioner i paqes¹³²
- Po ashtu, në **Kanada**, gratë të cilat banojnë përkohësisht në strehëzat e grave, mund të regjistrohen për të votuar me votë të veçantë pa bërë të njohur adresën e strehëzës.

Disa vende e heqin ose e shmangin kriterin e identifikimit me anë të fotografisë dhe të regjistrimit personalisht duke krijuar regjistrin e zgjedhësve drejtëpërsëdrejti nga burime të tjera të të dhënave të popullsisë.

- Në **Bosnje dhe Hercegovinë**, qytetarët që kanë karta identiteti nuk kanë nevojë që të ndërmarrin ndonjë veprim për t'u regjistruar në Regjistrin Qendror të Zgjedhësve. Regjistrimi aktiv kërkohet vetëm për zgjedhës të ndodhen jashtë vendit.¹³³
- Në **Kanada**, EMB përditëson vazhdimisht Regjistrin Kombëtar të Zgjedhësve duke përdorur informacionin e dhënë nga institucione shtetërore të ndryshme si të dhëna nga formulari për tatimin mbi të ardhurat, për aplikimet për nënshtetësi, të dhëna nga regjistri i patentave, nga listat e përhershme të zgjedhësve si edhe nga burime të tjera informacioni.¹³⁴

- Në **Egjipt**, regjistrimi i zgjedhësit bëhet duke u mbështetur tek baza e të dhënave në nivel kombëtar të identitetit. Të gjithë qytetarët që janë 18 vjeç e lart marrin automatikisht një kartë identiteti kombëtare dhe automatikisht bëhen zgjedhës të regjistruar pa pasur nevojë që të ndjekin hapat e tjerë procedurale për regjistrim. Pavarësisht kësaj dispozite, është vënë re që gratë në fshatra jo gjithmonë kërkojnë të pajisen me kartat e identitetit dhe kështu ato kanë nevojë për mbështetje për t'i informuar dhe nxitur që të shfrytëzojnë këtë dispozitë.¹³⁵

Ndërkohë që kjo gjë mund të lehtësojë disa prej vështirësive të identifikuar, regjistrat e bazuar në burime të tjera të të dhënave të cilat nuk i përfshijnë të gjitha gratë, apo që i përfshijnë gratë si një degëzim të burrave, regjistra të tillë si ata të bazuar tek kryefamiljari apo familjet, do të ishin të paplotë. Për të garantuar regjistrimin e të gjitha grave me të drejtë vote është e rëndësishme që të përdoren disa baza të të dhënave.

Identifikimi me fotografi

Përfshirja e një fotografie në kartën e zgjedhësit apo kërkesa që zgjedhësit të tregojnë një fotografi për t'u identifikuar është e përhapur gjerësisht tek demokracitë më të reja dhe shpesh paraqitet si një mjet për të shmangur mashtrimin në votim duke votuar në emër të një personi tjetër. Megjithatë, përfshirja e një fotoje nuk është mënyra e vetme për të luftuar këtë problem, dhe në disa situata mund të jenë të përshtatshme edhe disa forma të tjera identifikimi. Duhet të merren parasysh të gjitha mundësitë, përfshirë edhe shikimin nga pikëpamja e barazisë gjinore, për të siguruar që alternativa e zgjedhur mbron një listë gjithëpërfshirëse zgjedhësish dhe funksionon si mburojë kundër mashtrimit në votim.

Për kulturat ku gratë veshin perçe, vendosja e një fotoje tek karta e identitetit mund të jetë një pengesë për pjesëmarrjen e grave në zgjedhje. Në qoftë se këto çështje nuk zgjidhen, atëherë gratë mund të zgjedhin që të mos regjistrohen, pasi ato nuk ndjehen mirë që të kenë një kartë identiteti me foto. Për shembull, një shqetësim që mund të lindë është nevoja e heqjes së perçes kur bëhet fotografia dhe përsëri e njëjta gjë kur bëhet kontrolli i identitetit në qendrën e votimit. Gra të tjera mund të shqetësohen nga mundësia që karta e identitetit mund të shihet nga të huaj. Janë raportuar disa probleme edhe kur mbahet një kopje e fotos dhe përsëri mund të shihet nga të huaj të cilët e

Disa shembuj të procedurave që kanë të bëjnë me aspektet e tjera të kësaj çështje janë:

- **Afganistan:** Grave nuk u kërkohet që të kenë foton e tyre në kartat e tyre të regjistrimit si zgjedhëse. Në vend të kësaj, ato mund të zgjedhin që në vend të fotos të kenë shenjat e gishtërinjve (edhe pse gjurmët e gishtave nuk i shërbejnë asnjë qëllimi identifikimi pamor).¹³⁶
- **Australia dhe Britania e Madhe** nuk u kërkojnë zgjedhësve që të tregojnë kartë identiteti me foto - ose, për rrjedhojë, të zbulojnë fytyrat e tyre - kur hedhin fletën e votimit. Kur regjistrohen zgjedhësit duhet të deklarojnë numrin e identifikimit të shënuar në kartën e identitetit të tyre (që normalisht ka foto), por nuk kërkohet që karta t'i tregohet punonjësit që bën regjistrimin. Në këto raste mund të përdoren fletë votimi apo fletët e përkohshme të votimit për të trajtuar shqetësimet për mashtrime.¹³⁷
- **Bangladesh:** Autoriteti zgjedhor garanton që zyrat për përditësimin e regjistrimit të zgjedhësve të ofrojnë një hapësirë private ku gratë mund të heqin shamitë e tyre/mbulesat në mënyrë që të dalin në fotografi për listën e zgjedhësve.¹³⁸

© UN Photo/Martine Perret

shikojnë tek baza e të dhënave apo regjistrat e shtypur. Në mënyrë të ngjashme, në disa vende, listat e regjistrimit të zgjedhësve botohen publikisht për të inkurajuar zgjedhësit të bëjnë verifikimet e duhura dhe, nëse është e nevojshme, të korrigjojnë statusin e regjistrimit të tyre. Gratë në veçanti mund të jenë më të ndjeshme në lidhje me ekspozimin e imazhit të tyre në publik në këtë mënyrë, për arsye fetare, kulturore apo sociale.

Në vendet ku është miratuar përdorimi i fotografive për të bërë identifikimin, ekzistojnë metoda në lidhje me zbatimin që mund ta bëjnë më të lehtë pjesëmarrjen e grave me perçe. Përdorimi i ekipeve të regjistrimit të përbëra vetëm nga gra (shih më poshtë) e zgjidh çështjen e parë.

Konsiderata të veçanta në situatat e konfliktit dhe pas konfliktit

Rezoluta 66/130 e vitit 2012 e Asamblesë së Përgjithshme, i bën thirrje të gjitha shteteve që të rrisin pjesëmarrjen politike të grave në kushte të barabarta me burrat, përfshirë edhe në situatat e tranzicionit politik, në votimet në zgjedhje dhe referendume dhe të drejtën për t'u zgjedhur në organet e zgjedhura publikisht. Pasja

e dokumenteve të identitetit është shpesh një problem i veçantë në situatat e pasluftës. Vlerësohet se rreth tre të katërtat e njerëzve të shpërngulur në një situatë konflikti janë gra; kështu, kjo mund të jetë çështje e rëndësishme e barazisë gjinore e cila duhet të adresohet.¹³⁹ “Parimet Udhëzuese për Shpërnguljen brenda Vendit” e vitit 1998 e Kombeve të Bashkuara përfshijnë të drejtën e personave të shpërngulur brenda vendit për të votuar dhe për të përdorur mjetet e nevojshme për të ushtruar këtë të drejtë. Shpesh, pengesa e parë për njerëzit e shpërngulur brenda vendit është mungesa e dokumenteve të identifikimit për shkak të nxitimit me të cilin ata mund të jenë larguar nga shtëpitë e tyre dhe rrethanave të vështira të jetesës që nga koha që janë larguar. Refugjatët të cilët kanë ikur përtej kufirit mund të përballen me pengesa të ngjashme. Në rastet kur është parashikuar regjistrimi, mund të ketë probleme që lidhen me informacionin e pamjaftueshëm, ose me mungesën e përkthimit në dialekte apo gjuhë të përshtatshme. Siguria dhe frika nga ngacmimet, dhuna dhe diskriminimi mund të jenë gjithashtu probleme të mëdha të cilat pengojnë personat e shpërngulur që të regjistrohen në listën e zgjedhësve, veçanërisht në qoftë se për t'u regjistruar ata duhet të kthehen në zonat prej

Disa shembuj të fleksibilitetit për të siguruar që personat e shpërngulur mund të regjistrohen janë:

- **Bosnja dhe Hercegovina:** Për regjistrimin e parë të votuesve në vitin 1996, pas konfliktit, njerëzit që nuk kishin dokumentet e nevojshme të identifikimit mund të paraqisnin një deklaratë e cila përmbante emrin e tyre, adresën në vitin 1991, numrin e identitetit (nëse dihej) dhe adresën e tyre aktuale. Deklarata duhej të bëhej në prani të një gjyqtari, një autoriteti fetar, një punonjësi të bashkisë ose dy personave të respektuar, emrat e të cilëve ishin në listën e përkohshme të zgjedhësve. Të dhënat e regjistrimit të popullsisë të kryer në të gjithë Jugosllavinë në vitin 1991 u përdorën për të kontrolluar të drejtën për të votuar.¹⁴⁰
- **Burundi:** Në vitin 2010, u vlerësua se gratë burundiane ishin në rrezik më të madh për një regjistrim të ulët për votime pasi ishin më shumë gra sesa burra që nuk kishin kartë identiteti. Në përgjigje të kësaj situate, UNDP-ja në partneritet me CSO-të dhe me mbështetjen e EMB-së dhe qeverisë së Burundit, filluan një fushatë ndërgjegjësimi në shkallë të gjerë për të inkurajuar të gjithë qytetarët e Burundit, sidomos gratë, që të merrnin kartat e tyre kombëtare të identifikimit, si një parakusht për votim. Për
- shkak të rritjes së sensibilizimit dhe mbështetjes materiale nga donatorët, qeveria e Burundit shpërndau me sukses pothuajse 1 milion karta identiteti për zgjedhësit, 58 për qind e të cilave ishin për gratë burundiane.¹⁴¹
- **Kosova:** Pas konfliktit, lista e zgjedhësve dhe lista e gjendjes civile u krijuan në të njëjtën kohë. Njerëzit pa dokumente identifikimi mund të aplikojnë njësoj si në Bosnje dhe Hercegovinë (shih më sipër). Gjithashtu EMB-ja krijoi edhe një departament hetimi që shqyrtonte kërkesat e pasuksesshme dhe kështu u siguronte një mundësi të fundit për të verifikuar situatën e tyre. Analiza e rasteve tregoi se “rreth 70 për qind e rasteve të shqyrtuara ishin për gratë dhe shumica e atyre rasteve ishin për gratë e reja.”¹⁴²
- **Sierra Leone:** Afati i fundit për të kërkuar një ‘transferim të votës’ (i cili i lejon një zgjedhësi të regjistrohet në një vend dhe të votojë në një tjetër) u zgjat në nëntë ditë para zgjedhjeve të vitit 2002 për të ndihmuar ata që ishin duke u kthyer në zonat ku kishin shtëpitë, pasi ishin larguar prej tyre për shkak të dhunës.¹⁴³ Përveç kësaj, u krijuan qendra të veçanta regjistrimi për refugjatët e kthyer, të cilët duhej të paraqisnin dokumentacion që ishin kthyer nën kujdesin e Komisionerit të Lartë të Kombeve të Bashkuara për Refugjatët.¹⁴⁴

të cilave janë larguar. Rregullat dhe procedurat për regjistrimin e njerëzve të shpërngulur duhet të merren parasysh gjatë periudhës parazgjedhore apo ndërmjet zgjedhjeve. Megjithatë, nëse shkaku i shpërnguljes ndodh në prag të zgjedhjeve ose gjatë tyre, atëherë mund të ketë nevojë për zbatimin e rregullave të veçanta.

9.2. Ndërhyrje që synojnë barazi gjinore në regjistrimin e zgjedhësve

Përveç garantimit që procesi i zakonshëm i regjistrimit nuk do të ndikojë negativisht tek gratë, EMB-të kanë zbatuar strategji që synojnë lehtësimin e pjesëmarrjes së grave, kryesisht ekipe regjistrimi të përbëra vetëm nga gra, regjistrim të lëvizshëm, takimin e zgjedhësve gra dhe trajnim të specializuar për kryerjen e regjistrimit duke patur në vëmendje çështjet gjinore.

Ekipe regjistrimi të përbëra vetëm nga gra

Në vendet ku ekziston norma kulturore që gratë nuk përzihen me burra të cilët nuk janë të familjes, regjistrimi i grave duhet të kryhet nga ekipe regjistrimi të përbëra vetëm nga gra për të rritur në maksimum pjesëmarrjen e tyre. Në pyetësorin e EMB-së, vetëm Afganistani dhe Mozambiku thanë se kishin siguruar “ekipe regjistrimi të përbëra vetëm nga gra”, ndërsa vetëm Afganistani, Iraku dhe Pakistani garantuan që në qendrat e regjistrimit kishte rradhë të veçantë për burrat dhe rradhë të veçantë për gratë’ apo ‘përgatitje të veçanta për të pakësuar dhunën dhe/ose për të lehtësuar regjistrimin dhe sigurinë e grave’.

Disa shembuj për përdorimin e ekipeve të regjistrimit të përbëra vetëm nga gra janë:

- **Afganistani:** Gratë regjistrohen nga ekipe personeli i të cilëve përbëhet vetëm nga gra. Megjithatë, organi për administrimin e zgjedhjeve nuk arriti të krijonte aq shumë ekipe sa kishte synuar për shkak të numrit të ulët të grave të shkolluara që ishte si rezultat i mos dërgimit në shkollë të vajzave në dekadat e kaluara.¹⁴⁵
- **Jemeni:** Për të vepruar dhe për të mbikëqyrur pjesëmarrjen e grave në zgjedhje ekziston një komision i veçantë. Çdo Qendër Regjistrimi ka dhoma regjistrimi, veçmas për gratë e veçmas për burrat. Gratë të cilat kërkojnë të regjistrohen priten nga personel femëror.¹⁴⁶

Po ashtu, edhe siguria mund të jetë një shqetësim gjatë regjistrimit të zgjedhësve dhe për këtë duhet marrë në

© Gabrielle Bardall

konsideratë nevoja për oficerë gra të sigurisë. Në studimin e EMB-së, 11 nga 35 vende (31 për qind) thanë se kishin “angazhuar vëzhguese dhe oficerë sigurie gra” për procesin e regjistrimit: Afganistani, Republika e Afrikës Qendrore, Kosta Rika, Republika Demokratike e Kongos, Iraku, Kirgistani, Malau, Shteti i Palestinës, Pakistani, Afrika e Jugut dhe Uganda.

Regjistrimi i lëvizshëm

Një mënyrë për të shmangur problemet e zgjedhësve, në veçanti të grave, që nuk kanë as kohë e as burime të mjaftueshme për të shkuar tek vendi ku bëhet regjistrimi i votuesve, është që EMB-ja ta çojë procesin e regjistrimit tek zgjedhësit. Aty ku vihet në dispozicion regjistrimi i lëvizshëm, është e rëndësishme që zgjedhësve t’u jepet informacion për orarin dhe vendodhjen e regjistrimit në zonën e tyre.

Në pyetësorin e EMB-së, 12 nga 35 vende (34 për qind) thanë se kishin siguruar “stacione të lëvizshme regjistrimi në zonat rurale për të luftuar largësinë”: Benini, Kanadaja, Republika Demokratike e Kongos, Gjeorgjia, Iraku, Kazakistani, Mozambiku, Namibia, Shteti i Palestinës, Afrika e Jugut, Tunizia dhe Uganda. Këto stacione zakonisht vendosen në rajone dhe zona zgjedhore të cilat janë gjeografikisht shumë të mëdha dhe të largëta, ku qytetarët duhet të udhëtojnë për distanca të gjata. Përveç

këtyre rasteve, regjistrimi në disa vende mund të bëhet me postë (Australi, Bosnje dhe Hercegovinë, Kanada, Gjermani, Irlandë, Mbretëri e Bashkuar) dhe, megjithëse më pak i shpeshtë, regjistrimi në internet është i mundur në disa vende të tjera (Australi, Kanada, Danimarkë).¹⁴⁷

Është e rëndësishme që të theksohet fakti që regjistrimi i lëvizshëm mund të jetë i kushtueshëm, por në shumë raste mund të jetë mënyra e vetme që të kontaktohen zgjedhësit në zonat e largëta.

Pajisja e zgjedhësve me informacion për regjistrimin

Zgjedhësit kanë nevojë për informacion se si të regjistrohen, ku të regjistrohen dhe kur janë hapur qendrat e regjistrimit. Gratë gjithashtu kanë nevojë të nxiten për t'u regjistruar, në veçanti aty ku normat kulturore nënkuptojnë që zgjedhjet janë një fushë që i përket meshkujve, aty ku ka analfabetizëm apo aty ku ka një apati të përhapur politike. Në shumicën e vendeve me nivel të lartë analfabetizmi, gratë përbëjnë përqindjen më të madhe të zgjedhësve analfabetë. Në disa kontekste, do të jetë e nevojshme të garantohet që informacioni të jepet edhe në gjuhët vendase.¹⁵²

Në pyetësorin e EMB-së, 22 nga 35 vende (63 për qind) thanë se kishin “garantuar mbajtjen e fushatave ndërgjegjësuere me OJQ-të/organizatat kombëtare të grave për të inkurajuar gratë të regjistroheshin” Afganistani, Bjellorusia, Benini, Bosnja dhe Hercegovina, Republika e Afrikës Qendrore, Republika Demokratike

e Kongos, Etiopia, Iraku, Kazakistani, Kirgistani, Libani, Madagaskari, Malau, Mozambiku, Namibia, Shteti i Palestinës, Pakistani, Republika e Kongos, Afrika e Jugut, Tanzania, Tunizia dhe Uganda.

Disa nga këto veprimtari për të qenë pranë zgjedhësve përfshijnë:

- **Republika Demokratike e Kongos:** Në vitin 2009 dhe 2010 u organizuan fushata ndërgjegjësuere për të rritur numrin e grave në listën e zgjedhësve, duke synuar fushatat e sensibilizimit për regjistrimin e zgjedhësve gra në zonat e largëta.¹⁵³
- **Sudan:** UNDP-ja administroi më shumë se 1.2 milion dollarë amerikanë në grante të vogla të dhëna 41 CSO-ve në vitin 2009. Subjektet që përfituan grantet u trajnuan për metodologjinë e edukimit të zgjedhësve për procesin e regjistrimit, duke përfshirë këtu edhe vendosjen e kontakteve me gratë.
- **Sudani Jugor:** UN Women, në partneritet me Njësinë për Çështjet Gjinore të Ekipit Zgjedhor të UNMIS, mbështeti trajnimin e trajnuesve në 79 kontete të Sudanit Jugor për procesin e regjistrimit. U shpërndanë shumë postera ku thuhej “Ju duhet të regjistroheni”; gjithashtu u shpërndanë gjerësisht edhe manuale për edukimin qytetar.¹⁵⁴

Trajnim i specializuar për çështjet gjinore për stafin që merret me regjistrimin

Përfshirja e procedurave dhe rregullave të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore mund të mos jenë të mjaftueshme për

Një qasje tjetër për ta çuar regjistrimin tek njerëzit është që EMB-ja të kryejë një numërim të plotë apo të pjesshëm. Numërimi bëhet për të përgatitur listën e zgjedhësve përmes të pyeturit shtëpi më shtëpi.¹⁴⁸

- Në Bangladesh, ekipet e regjistrimit shkuan derë më derë me një njësi të lëvizshme për të bërë fotografi për kartën e identitetit dhe për të mbledhur informacionin e nevojshëm.¹⁴⁹
- Në Mauritani, çdo vit bëhet kërkim të dhënash shtëpi më shtëpi për të regjistruar zgjedhësit. Shkohet në të gjitha shtëpitë dhe regjistrohen të gjithë anëtarët me të drejtë vote të çdo shtëpie, pavarësisht gjinisë.
- Në Nepal, në vitin 2011 u angazhuan rreth 28,000 numërues në programin kombëtar të regjistrimit të zgjedhësve, të cilët ishin kryesisht mësues të shkollave komunitare. U përcaktua objektivi që 50 përqind e numëruesve dhe mësuesve dhe e pozicioneve të tjera në ECN të ishin gra.¹⁵⁰
- Në Pakistan, ECP-ja bashkëpunoi me Autoritetin Kombëtar të Regjistrimit të të Dhënave (NADRA) për të inkurajuar gratë që të kishin Karta Identiteti Kombëtare të Kompjuterizuara (CNIC) në mënyrë që ato të mund të regjistrohen si zgjedhëse. Regjistrimi shtëpi më shtëpi kryhet për të shtuar në listë ato që kanë CNIC. Gjithashtu, CSO-të inkurajohen që të motivojnë gratë të regjistrohen për marrjen e kartës së identitetit.¹⁵¹
- Timori Lindor: Që nga zgjedhjet e vitit 2001 ekzistojnë ekipet e lëvizshme për regjistrimin e zgjedhësve dhe për ditën e zgjedhjeve. Ekipet e lëvizshme shkojnë në spitale, burgje, kazerma ushtarake dhe vendndodhje të tjera të largëta.

Zimbabve: Përpjekja për regjistrimin e zgjedhësve nga pikëpamja e ndjeshmërisë gjinore

Në korrik të vitit 2013, gratë e Zimbabves nga i gjithë spektri politik organizuan një marshim paqësor dhe paraqitën një kërkesë ku kërkohej regjistrimi i votuesve nga pikëpamja e ndjeshmërisë gjinore.

Një sondazh nga disa organizata grash zbuloi se në vazhdimësi regjistrimi i zgjedhësve nuk kishte arritur të njihte nevojat e posaçme të grave për shkak të mungesës së reagimit ndaj nevojave të tyre bazuar në rolet e tyre gjinore si nëna dhe kujdestare. Studimi theksonte se të moshuarave, grave me aftësi të kufizuara dhe atyre shtatëzëna nuk i kushtohej vëmendje e veçantë, pasi disa pika regjistrimi ishin të paarrtshme dhe disa punonjës refuzonin plotësimin e nevojave speciale të këtyre zgjedhëseve potenciale.

Peticioni iu paraqit zyrës Qendrore të Regjistrimit, Komisionit të Zgjedhjeve të Zimbabves, Ministrisë së Financave dhe Komisionit të Përbashkët për Monitorim dhe Zbatim.¹⁵⁵

të garantuar regjistrimin e zgjedhësve. Edhe kur ekipet e regjistrimit janë të trajnuar, në përshkrimet e detyrave të tyre nuk mund të parashikohen veprime specifike dhe puna e tyre nuk mund të ndiqet gjatë gjithë kohës në terren. Aspekte të ndryshme të barazisë gjinore mund të harrohen apo zëvendësohen nga kërkesa të tjera kur ekipet dalin në terren.

Për t'u siguruar që procedurat të ndiqen, nevojitet që ato të përfshihen tek udhëzimet, tek listat me hapat që duhen ndjekur dhe tek përshkrimi i roleve që përdoren

çdo ditë nga zyrtarët e regjistrimit. Në Afganistan, detyrat e Punonjësit të Prodhimit të Kartës përcaktonin qartë se është detyrë e punonjësit që të “sigurojë fshehtësinë e grave që fotografohen” dhe i rikujton gratë se ato mund të zgjedhin që të japin shenjat e gishtërinjve në vend të fotografisë.¹⁵⁶ Trajnimi për punonjësit e regjistrimit përfshinte aktivitete që garantonin se një burrë nuk mund të bëjë regjistrimin e gruas së tij dhe se një grua mund të zgjedhë të japë shenjat e gishtërinjve në vend të fotografisë.¹⁵⁷

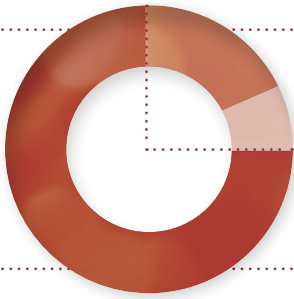
© UN Photo/Bernadino Soares

PËRMBLEDHJE:

- Si kusht paraprak për votimin, procesi i regjistrimit kërkon vëmendje të veçantë nga pikëpamja e barazisë gjinore.
- Metodot ekzistuese të regjistrimit, përfshirë kriterin për të pasur dokumente identifikimi në rastet kur autoritet kombëtare nuk jua kanë dhënë grave, mund të ndikojnë pa dashje tek pjesëmarrja e grave.
- Një analizë gjinore e procesit të regjistrimit mund të jetë e dobishme për të identifikuar ndryshimet e mundshme që mund të bëhen për të përmirësuar përqindjet e regjistrimit të grave.
- EMB-të mund të marrin në konsideratë ndërmarrrjen e nismave të ndryshme me fokus të veçantë tek gratë, p.sh. qendra regjistrimi apo rradhë vetëm për gratë, regjistrim të lëvizshëm dhe dhënie të informacionit kur bëhet kërkesa për regjistrim, si dhe trajnime për çështje gjinore për stafin që merret me regjistrimin.

*EMB-të duhet të garantojnë që zbatohen të gjitha
ligjet përkatëse dhe që këto ligje nuk diskriminojnë
gratë drejtpërdrejt apo në mënyrë të tërthortë.*

.....”

10 Caktimi dhe regjistrimi i kandidatëve dhe partive politike

EMB-të janë përgjegjëse për një numër të gjerë aktiviteteve, përfshirë detyrat kryesore të marrjes dhe dhënies vlefshmëri së caktimit të kandidatëve dhe partive politike, regjistrimit të zgjedhësve, kryerjes së votimit, numërimit dhe hedhjes në tabelë të rezultateve dhe njoftimin e rezultateve.¹⁵⁸ EMB-të gjithashtu mund të disbursojnë fonde publike dhe të mbikëqyrin shpenzimet e fushatave, megjithëse këto detyra mund të jenë përgjegjësi edhe e ministrive të ndryshme të linjës (të tilla si ministrinë e punëve të brendshme ose të drejtësisë), të bëjnë regjistrimin e partive politike ose të ndonjë organi tjetër.¹⁵⁹ EMB-të duhet të kodifikojnë procedurat e kërkuara për regjistrimin e partive dhe kandidatëve dhe të garantojnë që të gjitha ligjet zbatohen në mënyrë të paanshme.

Procedurat e caktimit janë ato që vendosin të drejtën e kandidatëve për t'u përfshirë në fletën e votimit.¹⁶⁰ Në shumicën e vendeve, shumë kandidatë regjistrohen me miratimin e një partie politike (ose përkatësinë në një parti ose grupim politik), veçanërisht në sistemin e përfaqësimit proporcional, ndërsa disa sisteme lejojnë kandidatët e pavarur. Ka shumë mundësi që legjislativi e përcakton afatin kohor të trajtimit të kërkesave për regjistrim dhe siguron që të gjithë partitë dhe kandidatët marrin trajtim të barabartë.¹⁶¹ Kërkesat për tu miratuar si parti ose kandidat zakonisht përfshijnë: mosha, kombësia, siguria financiare, niveli i mbështetjes nga zgjedhësit, dhe mungesa e dënimit për krime penale ose zgjedhore.¹⁶² Po ashtu, shpesh caktimi përfshin edhe pagesën e një depozite. EMB mund të mendojë shpalljen e rregullave të kandidimit përmes mediave të ndryshme për të garantuar që gratë e marrin këtë informacion dhe që oraret dhe vendodhjet e depozitimit të kandidaturave janë të mundshme për t'u arritur nga të gjithë qytetarët.

Ndërsa kriteret mund të jenë të ndryshme nga vendi në vend, duhet të mendohet nëse rregullat diskriminojnë drejtpërdrejt ose tërthorazi gratë. Për shembull, nëse shumica e depozituar për kandidimin caktohet të jetë shumë e lartë, atëherë mund të dekurajohen ose pengohen të regjistrohen kandidatë nga zona të varfra. Meqënëse gratë përbëjnë pjesën më të madhe të të varfërve në shumicën e vendeve, ky kriter mund të jetë në mënyrë të tërthortë në disavantazh të kandidatëve gra. Po ashtu, duhet t'i kushtohet vëmendje edhe ligjeve të tjera që kanë efekt tek regjistrimi i kandidatëve dhe i partive politike, kryesisht ato ligje që kërkojnë që një përqindje e caktuar e kandidatëve të caktuar duhet të jenë gra ose nga grupe të tjera të papërfaqësuar ose ligje që kërkojnë pakësimin e fondeve publike në fushata nëse nuk janë kandidatë një përqindje e caktuar e grave. Ndonjëherë, marrja e vendimit nëse janë plotësuar të gjitha kushtet mund të përfshijë gjykatën ose administratën zgjedhore mund të ketë kompetencë të marrë vendime përfundimtare.¹⁶³

10.1. Zbatimi i rregullave për kuotat për caktimin e kandidatëve

Më shumë se 80 vende kanë masa të përkohshme të posaçme ligjore (TSM) në formën e kuotave gjinore, të cilat synojnë rritjen e numrit të grave të zgjedhura në organet vendimmarrëse, kryesisht në parlamente.¹⁶⁴ Këto ligje duhet të zbatohen edhe gjatë periudhës së regjistrimit të kandidatëve dhe partive politike. Në shumë vende, autoriteti që ka detyrë monitorimin e përputhshmërisë me kuotat gjinore është organi përgjegjës për miratimin e kandidatëve – shpesh EMB-të. Ato mund të kenë kompetencën t'u kërkojnë partive politike të riorganizojnë ose të ridërgojnë listat e tyre me kandidatë në mënyrë që të jenë në përputhje me rregulloren për kuotat ose ato mund të penalizojnë partitë politike që nuk arrijnë të plotësojnë kushtin gjinor duke përfshirë vendosjen e gjobave financiare dhe nxjerrjen jashtë garës. Detyrat e EMB-së për të mbikëqyrur dhe zbatuar legjislacionin për kuotat përshkruhen në shembujt e mëposhtëm.

Në shumë vende ndëshkohen partitë politike që nuk respektojnë ligjin për kuotat gjinore. Ndëshkimet për partitë politike që nuk arrijnë të plotësojnë këtë kusht mund të jenë si më poshtë:

- Refuzimi ose skualifikimi i listave të kandidatëve që nuk plotësojnë kuotat për caktimin e kandidatëve (Ekuador, Paraguaj, Argjentinë, Senegal)
- Sanksione ligjore (Ruanda, Kenia (parlamentet që nuk plotësojnë kuotat e përcaktuara konsiderohen si antikushetues), Argjentinë, Nepal, Burundi, Tanzani, Belgjikë, Kosta Rika dhe Senegal)
- Pengesa politike (në Belgjikë dhe Brazil, pozicionet e paplotësuara me gra mbeten të hapura)
- Gjoha financiare për partitë që nuk plotësojnë kuotat e përcaktuara për kandidatet gra (Bolivi, Burkina Faso, Bregu i Gjelbër, Kolumbi, Kroaci, Francë, Gjeorgji, Irlandë, Kenia, Nigeri, Portugali dhe Republika e Koresë)
- Kritika ose ndëshkime nga mekanizmat qeveritarë të monitorimit (Komisionet e Barazisë ose e Mundësive të Barabarta ose organet monitoruese)
- Skualifikimi i partive politike nga gara për shkak të mosrespektimit të ligjit (Kirgistan)

Shembuj të legjislacionit për kuotat gjinore të kandidatëve të propozuar që duhen të zbatohen nga EMB:

Armeni

- Asnjëra prej gjinive nuk mund të kalojë 80 përqind tek lista e çdo pesë kandidatëve në listën e përfaqësimit proporcional (duke filluar nga numri dy) (Neni 108, paragrafi 2, Kodi Zgjedhor i Armenisë, 2011).
- Komisioni Qendror i Zgjedhjeve nuk pranon regjistrimin e listës zgjedhore të një partie politike, të një koalicioni të partive politike nëse lista e kandidatëve nuk plotëson kriteret e përcaktuara nga neni 108 (2), përfshirë edhe kuotat për kandidatët, siç parashikohet në legjislacion (Neni 110, Kodi Zgjedhor i Armenisë, 2011).

Bosnje dhe Hercegovinë

- Secila listë me kandidatë duhet të përmbajë kandidatë femra dhe meshkuj që përfaqësohen në mënyrë të barabartë. Përfaqësimi i barabartë arrihet kur secila gjini përfaqësohet me një minimum prej 40 përqind të numrit të përgjithshëm të kandidatëve në listë (Neni 4.19 [4]).
- Gjinia e papërfaqësuar tamam duhet të shpërndahet tek lista e kandidatëve në mënyrën e mëposhtme. Të paktën një (1) nga gjinia në pakicë mes dy (2) kandidatëve të parë, dy (2) kandidatë të gjinisë në minorancë mes pesë (5) kandidatëve të parë, dhe tre (3) kandidatë të gjinisë në minorancë mes tetë (8) kandidatëve të parë, etj. (Neni 4.19 [4]). Nëse një listë nuk përputhet me këto parashikime, Komisioni Qendror i Zgjedhjeve pranon vetëm atë listë deri tek numri që plotëson kushtet e parashikuara në ligj (Neni 4.19 [8]).

Ekuador

- Sipas Neni 99 të Kodit Zgjedhor të vitit 2009 dhe 2012, në listën e kandidatëve për zgjedhjet përmes sistemit të përfaqësimit proporcional, emrat e kandidatëve burra dhe gra paraqiten njëri pas tjetrit, sipas rregullit të alternimit, deri në fund të listës.
- Listat e kandidatëve nuk pranohen nga Komisioni i Zgjedhjeve nëse ato nuk plotësojnë parashikimet për barazinë gjinore të përcaktuara në Kushtetutë dhe në Kodin Zgjedhor (Kodi Zgjedhor 2009/2012, Neni 105).

Gujana

- Në listën e çdo partie politike, një e treta e kandidatëve duhet të jenë gra (Akti për Përfaqësimin e Popullit, Seksioni 11B).
- Nëse lista nuk është në përputhje me kuotat, Komisioni njofton partinë dhe e lejon atë të korrigjojë atë. Vetëm kur lista konsiderohet e saktë nga Komisioni, atëherë kjo listë mund të miratohet (Akti për Përfaqësimin e Popullit, Seksionet 14 & 17).

Kirgistan

- I ndryshuar në vitin 2011, Ligji për Zgjedhjet përcakton një kuotë gjinore prej 30 përqind për secilën gjini në listat e kandidatëve (Kodi Zgjedhor, Neni 60 [3]).
- Listat që nuk plotësojnë kushtin e kuotës gjinore nuk miratohen nga Komisioni i Zgjedhjeve (Kodi Zgjedhor 2011, Neni 61 [3]). Kandidatët burra dhe gra nuk mund të ndahen nga më shumë se tre pozicione në renditjen në listë (Kodi Zgjedhor 2011, Neni 60 [3]).

Mongoli

- Në vitin 2011, tek legjislati i përcaktuar për zgjedhjet në Mongoli u futën kuotat gjinore për kandidatët. Këto kuota kërkojnë që të paktën 20 përqind e kandidatëve në listat e paraqitura nga partitë politike për të dyja llojet e sistemeve zgjedhore (mazoritar dhe

proporcional) duhet të jenë gra (Neni 27.1, Zgjedhja e Parlamentit (State Great Hural), 15 dhjetor 2011.

- Komisioni i Përgjithshëm i Zgjedhjeve ose komisionet e rretheve nuk pranojnë të miratojnë listën e kandidatëve nëse ajo shkel parashikimet e Nenit 27, përfshirë kushtin për kuotat gjinore të parashikuara me ligj për kandidatët. .

Paraguaj

- Partive iu kërkohet të kenë mekanizma të brendshëm partiakë për të siguruar pjesëmarrjen e jo më pak se 20 përqind gra në organet e zgjedhura (Kodi Zgjedhor, Neni 32 [r] [1]). Gratë duhet të vendosen në të paktën në çdo pesë pozicione në renditje tek lista e kandidatëve (Kodi Zgjedhor, Neni 32 [r] [2]).
- Listat e partive që nuk plotësojnë kuotat nuk miratohen nga Komisioni i Zgjedhjeve (Kodi Zgjedhor, Neni 32 [r] [3]). .

Burimi: IDEA, IPU dhe Universiteti i Stockholmit, Baza e të dhënave globale për kuotat për gratë (Database of Quotas for Women), www.quotaproject.org

Po ashtu, EMB-të mund të punojnë në mënyra të ndryshme për të nxitur respektimin e dispozitave për kuotat, sesa thjesht të mbështeten tek mekanizmat e zbatimit:

- Në **Afganistan** përpara zgjedhjeve të vitit 2014, IEC-i zbatoi disa masa për të nxitur caktimin e kandidatëve gra. Në përgjigje të përqindjes së ulët të regjistrimit të grave, IEC-i kërkoi të trajtonte çështjen e pengesave financiare me të cilat përballeshin kandidatet femra. Vendimet e marra përfshinë rimbursimin e shumëve të paguar nga kandidatet femra për Këshillin e Qarkut dhe mbështetje për botimin e posterave (për kandidatët meshkuj dhe femra në rrethe). Këto masa ndihmuan në rritjen e numrit të kandidatëve gra dhe në bërjen e mundur të plotësimit të kushtit gjinor.¹⁶⁵ Gjatë zgjedhjeve për Këshillin e Qarkut në vitin 2009 dhe për Dhomën e Ulët në vitin 2010 disa qarqe nuk kishin numër të mjaftueshëm të kandidatëve femra për të plotësuar vendet e caktuara. Kur kishin mbetur vetëm tre apo katër ditë nga data e mbylljes së caktimit të kandidatëve, IEC-i organizoi një numër diskutimesh me këshillat e grave dhe OJF-të që merren me çështjet e grave dhe arriti të identifikojë kandidatë të tjera femra tamam në kohë për të kapur afatin kohor të caktimit.
- Në **Tunizi** në vitin 2011, EMB lidhi marrëveshje për t'i bërë partitë që shkelin ligjet të veprojnë në përputhje me to.¹⁶⁶

© UN Photo/Rick Bajornas

Përdorimi i kuotave tek kandidatët në Amerikën Latine

EMB ka një detyrë të rëndësishme që të zbatojë në mënyrë të paanshme kodin zgjedhor, por ndonjëherë mund të luajë edhe rol pothuajse legjislativ në miratimin e rregulloreve dhe, në disa raste, edhe një rol pothuajse gjyqësor në marrjen e vendimeve për ankesat në zgjedhje.¹⁶⁷ Në shumë vende të Amerikës Latine ka gjykata zgjedhore që janë autoriteti më i lartë për çështjet zgjedhore dhe zakonisht janë një organ i specializuar i gjykatës federale.¹⁶⁸ Gjykata zgjedhore ka detyrë të garantojë që të gjitha aktet dhe vendimet e shpallura nga autoritetet zgjedhore janë në përputhje me kushtetutën dhe ligjet që rrjedhin prej saj.¹⁶⁹

Në Amerikën Latine është shfaqur një prirje tek gjykatat për zgjedhjet që interpretojnë me rigorozitet legjislacionin për kuotat për të garantuar përputhshmërinë e partive politike me ligjin. Në një studim krahasues të kohëve të fundit rreth vendimeve të marra nga gjykatat e zgjedhjeve,¹⁷⁰ kryetarët e gjykatave të Argjentinës dhe Kosta Rikës vunë në dukje se sundimi i legjislacionit për kuotat në këtë rajon kishte “ridimensionuar rolin e shtetit” për garantimin e të drejtave themelore të të gjithë shtetasve – burra dhe gra – për pjesëmarrje të barabartë në sferën politike.¹⁷¹ Ata theksuan se tashmë shteti shihet që ka një rol më aktiv në punën për eliminimin e pengesave ndaj të drejtave politike të grave. Kështu është kuptuar që vetëm miratimi i kuotave gjinore është i barabartë me një “përputhshmëri të pjesshme” me CEDAW. Në këtë kontekst, gjykatat zgjedhore janë bërë gardiane të garantimit të zbatimit të ligjeve për kuotat. Vendimet e mëposhtme ilustrojnë zbatimin e ligjeve për kuotat në Amerikën Latine::

- Në **Argjentinë**, Cámara Nacional Electoral në vendimin e saj 1864/95, 21 prill 1995, shpalli se edhe kur pjesa më e madhe e anëtarësisë së partisë ka votuar kundër zbatimit të kuotës gjinore, ajo votë nuk mund të justifikojë veprimin e partisë në kundërshtim me legjislacionin për kuotat. Më tej, CNE vendosi që kuotat duhet të

zbatoheshin me të vërtetë në realitet – do me thënë në pozicionet fituese tek lista elektorale e partisë, një vendim që u përsërit në vendimet pasuese (1866-95, 2951-01, 3507-05).¹⁷²

- Në **Kosta Rika**, megjithëse rregulli për kuotën 40 përqind hyri në fuqi në zgjedhjet e vitit 1998, autoritetet zgjedhore nuk kundërshtuan listat që nuk plotësonin kushtin për kuotën. Gjykata e Lartë e Zgjedhjeve (The Tribunal Supremo de Elecciones) vendosi në vitin 1999 se ligji për kuotat duhet të interpretohet në mënyrën e mëposhtme: listat duhet të përmbajnë minimumi 40 përqind nga secila gjini dhe gratë duhet të zënë 40 përqind të vendeve të zgjedhshme, interpretuar si numri i vendeve që partia mori në zonë në zgjedhjet e mëparshme.¹⁷³
- Në **Meksikë**, Tribunal Electoral del Poder Judicial de la Federación votoi të mos pranonte listat me kandidatë të pesë partive të ndryshme dhe dy koalicioneve që garonin për vende në zgjedhjet e vitit 2012 nëse ato nuk korrin listat e tyre për të plotësuar kuotën prej 40 përqind. Në vitin 2011, përpara vendimit të Gjykatës, gratë përfaqësonin 28 përqind të kandidatëve në listën zgjedhore për sistemin mazhoritar dhe 40.2 përqind të kandidatëve në listën për sistemin proporcional. Pas vendimit të TEPJF-së në vitin 2012, këto përqindje shkuan përkatësisht në 41.5 përqind dhe 49.5 përqind.¹⁷⁴
- Në **Peru**, Jurado Nacional de Elecciones mori vendimin (vendimi 721-2010-JNE, 26 korrik 2010) që përqindja e grave në listën zgjedhore të partive të rrumbullakosej me numrin e plotë pasues. Për shembull, nëse një parti paraqet një listë me 29.6 përqind gra ajo do të konsiderohet si 30 përqind. Po ashtu, gjykata vendosi (670-2010-JNE, 23 korrik 2010) që lista e partisë do të shpallej e pavlefshme nëse kandidatë të caktuar vendosin të tërheqin kandidaturën e tyre edhe pasi lista është miratuar.¹⁷⁵

10.2. Zbatimi i rregullave financiare të fushatës

In the past five years, political finance reforms have. Në pesë vitet e fundit, në 27 vende janë miratuar reforma në financimin e partive politike që kanë për qëllim të trajtojnë barazinë gjinore përmes sistemit të financave publike.¹⁷⁶ Këto reforma përqendrohen kryesisht tek kandidimi i grave nga partitë politike, ku financimi nga fondet publike përdoret si një shtysë ose gjorbë për veprimin në përputhje ose mospërputhje me ligjet për kuotat zgjedhore. Një pjesë e fondeve ose jepet ose zvogëlohet sipas parashikimit në ligjin për kuotat. Financimi nga fondet publike u jep partive shtysë financiare për të plotësuar objektivin për kuotat ose i ndëshkon ato nëse ato nuk arrijnë të plotësojnë përqindjen e miratuar të kandidatëve gra ose të përfaqësuesve të zgjedhura gra.¹⁷⁷

Kur EMB-të kanë përgjegjësi të mbikëqyrin financimin e fushatës, ato kanë detyrë edhe të zbatojnë këto ligje. Në zgjedhjet e vitit 2013 në **Shqipëri**, çdo listë me kandidatë duhej të përfshinte jo më pak se një mashkull dhe një femër në tre pozicionet e para dhe, në total, lista duhet të kishte të paktën 30 përqind nga secila gjini. Për plotësimin e kuotave, shumë parti përfshinë gra në fund të listave, në pozicione jofituese. Meqënëse dispozita që refuzonte regjistrimin e listave që nuk ishin sipas ligjit ishte shfuqizuar, EMB gjobiti tre partitë më të mëdha parlamentare për shkak të mos realizimit të kuotave gjinore në disa rrethe: Partia Socialiste u gjobiti në gjashtë zona zgjedhore, Partia Demokratike u gjobiti në katër zona zgjedhore, me një shumë të përgjithshme prej 14.000.000 lekë. Këto shuma merren nga buxheti që u jepet partive politike.¹⁷⁸

Në **Gjeorgji**, sipas ligjit të partive politike, partitë politike që kanë të paktën 20 përqind prej secilës gjini në listat e kandidatëve do të marrin 10 përqind shtesë nga fondet publike. Megjithatë, në zgjedhjet e vitit 2012, ky stimul financiar nuk pati efektin e menduar. Megjithëse disa parti vepruan në përputhje me ligjin dhe morën fonde shtesë, dy partitë që fituan vende në parlament nuk e respektuan ligjin. Në korrik 2013 CEC

propozoi të bëheshin ndryshime në ligjin që rregullon stimujt financiarë për partitë politike (Ligji organik për bashkimet politike të qytetarëve në Gjeorgji). Ndryshimi kërkoi që partitë të marrin 30 përqind shtesë nga buxheti i shtetit (nga 10 përqind që ishte) nëse lista e partisë përfshin jo më pak se 30 përqind nga secila gjini (nga 20 përqind që ishte) për çdo grup prej 10 kandidatësh.¹⁷⁹

Shembuj të legjislacionit në lidhje me dhënien e fondeve publike dhe përqindjen e kandidateve gra

Shqipëri

- Për çdo zonë zgjedhore, të paktën 30 përqind e listës shumëemërore dhe/ose një në tre emrat e parë të listës shumëemërore duhet t'i përkasë secilës gjini (Neni 67, paragrafi 6, Ligji nr. 10 012, 2008, ndryshuar me ligjin nr. 74/2012).
- Mospërbushja e këtij kushti ndëshkohet me gjobë 1 milion lekë (7,120 euro) në rastin e zgjedhjeve për Kuvend dhe 50,000 lekë (346 euro) për zgjedhjet e organeve të qeverisjes vendore për çdo zonë zgjedhore.

Burkina Faso

- Listat e kandidatëve duhet të përfshijnë të paktën 30 përqind prej secilës gjini (Ligji për Kuotat, Neni 3).
- Nëse një parti e arrin ose e tejkalon kuotën 30 përqind, ajo merr financime shtesë (Ligji për Kuotat, Nenet 5 & 6).
- Nëse një parti politike nuk përmbush parashikimin për kuotat, financimi i saj publik shkurtohet me 50 përqind. (Ligji për Kuotat, Nenet 5 & 6).

Irlandë

- Sipas Aktit për Zgjedhjet i vitit 1997, seksioni 17, ndryshuar nga Akti për Zgjedhjet (Financimi i

Politikës) i vitit 2012, seksioni 42, partitë politike, pas zbatimit të ligjit në zgjedhjet kombëtare, do të humbasin 50 përqind të financimit të tyre nga shteti nëse mes kandidatëve të tyre nuk janë të paktën 30 përqind gra dhe 30 përqind burra. Pas një periudhe prej shtatë vjetësh, partitë politike duhet të kenë një 40 përqind kuotë gjinore në listat e kandidatëve të tyre për të përfituar financim të plotë nga shteti. .

Panama

- Ligji për Zgjedhjet 54 i vitit 2012 parashikon që 50 përqind e fondit publik që i jepet partive politike duhet të përdoret për trajnimin e anëtarëve të partisë dhe, nga kjo shumë, 10 përqind duhet të përdoret posaçërisht për trajnimin e grave.

Portugali

- Listat e kandidatëve për zgjedhjet në parlamentin kombëtar, Parlamentin European dhe pushtetin vendor duhet të ndërtohen në mënyrë të tillë që të nxisin përfaqësimin me të paktën 33 përqind të secilës gjini (Vendimi 72, 2006).
- Nëse një listë nuk përputhet me ligjin për kuotat, kjo bëhet publike dhe do të ketë masa ndëshkuese sipas nivelit të pabarazisë në listat (Vendimi 72, Neni 7).

Burimi: IDEA Ndërkombëtare, Baza e të dhënave për financimet politike, <http://www.idea.int/political-finance> dhe IDEA, IPU dhe Universiteti i Stokholmit, Baza e të dhënave globale për kuotat për gratë (Global Database of Quotas for Women), www.quotaproject.org

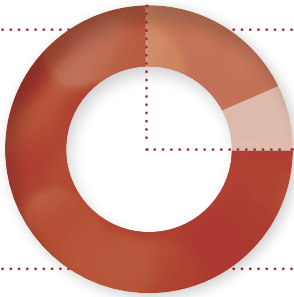
© UN Photo/Tim McKulka

PËRMBLEDHJE:

- Detyrat e EMB-ve përfshijnë marrjen e kandidaturave dhe dhënien vlefshmëri të kandidatëve dhe partive politike dhe fondeve për fushatat zgjedhore.
- Kushtet për t'u miratuar si parti ose kandidat parashikohen në ligje dhe rregullore. Megjithëse kushtet mund të jenë të ndryshme nga vendi në vend, vëmendje duhet t'i kushtohet faktit nëse ato janë diskriminuese për gratë në mënyrë të drejtpërdrejtë ose të tërthortë.
- Masat e përkohshme të posaçme (TSMs) në formën e kuotave gjinore parashikohen me legjislacion në më shumë se 80 vende. EMB-të dhe organet e tjera janë të detyruara t'i zbatojnë ato. EMB-të mund të rishikojnë rregulloret për të siguruar që partitë politike e respektojnë rregulloren për kuotat ose ato mund të ndëshkojnë partitë politike që nuk arrijnë të plotësojnë kriterin gjinor duke përfshirë vendosjen e gjobave financiare dhe skualifikimin e partive politike nga gara.
- Kur EMB-të kanë detyrë të mbikëqyrin fondet e fushatës, ato janë përgjegjëse edhe për zbatimin e ligjeve në disa vende që iu ofrojnë partive politike stimuj financiarë për të plotësuar objektivin e kuotave ose duke ndëshkuar ato nëse nuk arrijnë të realizojnë përqindjen e rënë dakord për kandidatet gra ose përfaqësueset gra të zgjedhura.

*EMB-ve iu kërkohet të marrin parasysh vështirësitë
specifike që mund të hasin gratë në procesin e
votimit dhe të marrin masa të posaçme për t'i
mbrojtur ato nga ato vështirësi.*

”

11 Procesi i votimit

Në përputhje me traktatet ndërkombëtare dhe angazhimet e shteteve, të gjithë shtetasit kanë të drejtë të votojnë dhe të zgjidhen në zgjedhje të drejta dhe periodike ku garantohet fshehtësia e votës.¹⁸⁰ Si organe që zakonisht janë përgjegjëse për organizimin e zgjedhjeve dhe sigurimin e rregullave të votimit, EMB-të synojnë të garantojnë që zgjedhjet të realizohen në përputhje me ligjin dhe angazhimet ndërkombëtare.

Në këtë drejtim, EMB-ve iu kërkohet të marrin parasysh sfidat e posaçme me të cilat mund të përballen gratë në këtë proces votimi dhe të marrin masa të posaçme për t'u mbrojtur kundër tyre. Ka shumë çështje të mundshme që mund të jenë në disfavor të grave në procesin e votimit. Gratë mund të pengohen të hedhin votën e tyre për shkak të normave kulturore, ato mund të mos inkurajohen të votojnë sipas preferencave të tyre, ato mund të mos kenë

informacionin dhe besimin e nevojshëm për të votuar ose qendra e votimit mund të jetë në një zonë të tillë që nuk është e lehtë për gratë të shkojnë aty. Që zgjedhjet të jenë të besueshme, të gjithë zgjedhësit e regjistruar duhet të kenë mundësi të hedhin votën e tyre në mënyrë të fshehtë, të lirë nga kërcënimet, dhe vota e tyre të numërohet si pjesë e rezultatit zyrtar të zgjedhjeve. Në shumicën e vendeve, votimi kryhet në një ditë, duke e bërë kryerjen e

Disa vështirësi që mund të pengojnë pjesëmarrjen e votueseve gra janë:

- Normat kulturore që parashikojnë që gratë nuk duhet të përfshihen në politikë ose se politika është territor i burrave
- Traditat në familje ose delegimi i detyrueshëm i votimit që iu heq grave mundësinë për të bërë zgjedhje të lirë
- Normat kulturore ose fetare që pengojnë gratë të bashkëpunojnë me burrat që nuk janë të afërmit e tyre, duke përfshirë edhe personelin e qendrës së votimit dhe zgjedhës të tjerë
- Problemet për shkuarjen tek qendra e votimit për shkak të distancës, vështirësisë në udhëtim, të mungesës së kohës së qenit larg shtëpisë ose punës dhe të angazhimeve për kujdes ndaj të tjerëve, që mund të ndikojnë edhe tek burrat
- Shqetësimet për sigurinë e udhëtimit deri tek qendra e votimit dhe siguria në qendrën e votimit
- Vështirësitë për arritjen tek qendra e votimit kur votuesi nuk banon aktualisht në rrethin ku duhet të hedhë votën. Zgjedhësit mund të jenë larg nga "rrethi i tyre i banimit" për shkak të lëvizjeve për punë ose studime ose për shkak se ata janë shpërngulur për shkak të luftës ose fatkeqësisë natyrore, që mund të ndikojnë edhe tek burrat.
- Nivelet e analfabetizmit që janë ende shumë të larta tek gratë dhe veçanërisht mes grave që kanë migruar në një zonë me gjuhë të ndryshme dhe prandaj ka më pak gjasa të mësojnë gjuhën e re

zgjedhjeve aktivitetin më të madh logjistik të kryer në kohë paqeje. Pjesa më e madhe e zgjedhësve votojnë në dhomën e fshehtë, të vendosur në qendrat e votimit, të cilat duhet t'u sigurojnë zgjedhësve hapësirë të mjaftueshme për të hedhur votën e tyre në fshehtësi dhe privatisht.

Një vlerësim nga pikëpamja gjinore i proceseve të votimit mund të marrë në konsideratë këto dhe probleme të tjera. Për të garantuar zgjedhje gjithëpërfshirëse, duhet të merren parasysh pengesat dhe duhet të ndërmerren hapa për t'i zhdukur ato, veçanërisht për të garantuar që gratë mund ta hedhin votën e tyre në fshehtësi. Veprime të mundshme lidhen me logjistikën e qendrës së votimit dhe trajnimin dhe sjelljen e personelit të qendrës së votimit.

11.1. Garantimi i të drejtës së grave për votim të fshehtë

Angazhimet ndërkombëtare parashikojnë që të gjithë zgjedhësit kanë të drejtë të votojnë në fshehtësi. E drejta e votimit të fshehtë parashikohet për të gjithë shtetasit pavarësisht “seksit”.¹⁸¹ Por, kur ekziston tradita e burrave që hedhin votën “në emër të familjes” atëhere është i nevojshëm një ligj i brendshëm i fortë për të garantuar që EMB mund të veprojë për të mbrojtur të drejtën e grave për votë të fshehtë. Kjo do të përfshinte masa të posaçme për të mbrojtur procesin e votimit nga votimi familjar dhe/ose shkelje të tjera të fshehtësisë së votës dhe zgjedhjes së lirë. Një kuadër i fortë legjislativ dhe rregullator duke përfshirë ndëshkime domethënëse për ata që shkelin ligjin, dhe vullneti i policisë dhe i gjyqësorit për të hetuar dhe ndjekur penalisht shkelësit e bën më të lehtë për EMB-në dhe organet e tjera të zbatojnë ligjin.

Orientimet e EMB-së që pohojnë të drejtën e të gjitha grave për të votuar në fshehtësi mund të jetë një hap i parë i rëndësishëm në krijimin e EMB-së si drejtuese në këtë fushë. EMB do të duhet të zbatojë premtimet e veta publike duke ndërmarrë veprime dhe t'i marrë me seriozitet angazhimet e veta.

Delegimi i votimit

Në disa vende, ka dispozita për zgjedhësit meshkuj dhe femra të cilët nuk e kanë të mundur të votojnë në ditën e zgjedhjeve që të hedhin më herët votën dhe për zgjedhësit që janë jashtë vendit ta hedhin votën nga vendi ku janë. Në disa vende, këta zgjedhës caktojnë një zgjedhës tjetër të regjistruar në listë të jetë i deleguari i tyre dhe ta hedhë votën në emër të atyre që janë jashtë. Masa të tilla janë marrë për të lejuar sa më shumë njerëz të jetë e mundur të hedhin votën në zgjedhje dhe kjo njihet si “delegimi i votimit”. Delegimi i votimit është akt i ligjshëm në shumë vende dhe shikohet si një instrument për të mbrojtur të drejtën e ligjshme të zgjedhësve me mundësi të kufizuara për të lëvizur.¹⁸²

Votimi familjar dhe/ose delegimi i votimit me detyrim

Një fenomen tjetër i ndryshëm është ai i “votimit familjar” dhe/ose delegimi i votimit me detyrim që shpesh ngatërrohet me delegimin e ligjshëm të votimit. Në një koncept të gjerë, votimi familjar i referohet situatës në të cilën kryefamiljari (zakonisht në një familje të zgjeruar dhe shpesh kryetari mashkull i familjes) ndikon tek anëtarët e tjerë të familjes se në vafor të kujt ta hedhin votën. Kjo është një praktikë e zakonshme në juridiksione që kanë një traditë të strukturës së familjes së zgjeruar dhe/ose struktura të familjes zakonore që lejojnë që anëtarit dominues i familjes të marrë vendime të rëndësishme ose të kryejë aktivitete të rëndësishme në emër të familjes. Votimi familjar mund të jetë një shkelje e rëndë, veçanërisht kur është me qëllim të keq, d.m.th. kur kryhet me qëllim ndikimin ose heqjen e lirisë së votuesit për të marrë pjesë në zgjedhje.¹⁸³ Në këto raste, votimi familjar shkel parimin themelor të fshehtësisë së votës.

Votimi familjar shpesh i pengon gratë të hedhin votën sipas zgjedhjes së tyre. Në shumë kontekste, megjithëse fizikisht gruaja e hedh votën, ajo është nën një pritshmëri të fortë kulturore t'i bindet burrit apo babait të saj dhe të votojë për kandidatin ose partinë që është udhëzuar prej tyre. Ndikimi mund të shtrihet edhe tek shoqërimi

© UN Photo/Nayan Tara

i anëtareve femra të familjes në qendrën e votimit për të mbikëqyrur hedhjen e votës (votimi në grup) ose anëtarit mashkull i familjes merr fletën e votimit në emër të gruas (delegimi i votimit me detyrim).¹⁸⁴

Votimi familjar ose me fis ose si fshat mund të rrjedhë edhe nga një situatë në të cilën drejtuesit e grupit perceptojnë se do të kenë përfitime nga një kandidat i caktuar fitues dhe prandaj ata i udhëzojnë të gjithë njerëzit 'e tyre' të votojnë në të mirë të grupit. Këto përfitime mund të jenë rryshfetet e premtuara nga një kandidat ose ato mund të lidhen me dëshirën për një kandidat që "do të kujdeset për interesat e grupit". Po ashtu, kjo gjë mund të realizohet edhe përmes shtrëngimit dhe frikësimit, duke përfshirë kërcënimin e grave me divorc nëse nuk ndjekin udhëzimet e familjes, fisit apo klanit të tyre për votimin.¹⁸⁵ Ndonëse kjo shkel të drejtat e të gjithë fshatit ose fisit për të pasur zgjedhjet e tyre elektorale, ajo ka edhe një efekt disproporcional tek gratë që shpesh përjashtohen nga vendimet në lidhje me drejtuesit.

Një situatë tjetër në të cilën del votimi familjar është në kulturat ku ekziston besimi se një burrë do të ndjehej i turpëruar nëse gruaja voton për një kandidat që ai nuk është dakord. Në disa raste, gratë mund të ndiejnë se kanë nevojë për lejen e familjes për t'u regjistruar dhe për të votuar dhe për të pranuar orientimin se për kë të votojnë. Mund të ndodhë që gratë informohen që më parë se nëse veprojnë në kundërshtim me udhëzimet e dhëna do të ishte një mëkat ose arësye për dhunë fizike, divorc, përjashtim social dhe humbje e mundshme e të drejtave të tyre si prind.¹⁸⁶

Zvogëlimi i votimit familjar

Kur votimi familjar është një normë kulturore, organi i administrimit të zgjedhjeve mund të mendojë nëse personeli i votimit i rekrutuar nga zona aty mund të jetë nën presionin kulturor për të lejuar votimin familjar ose mund të ketë shqetësime në lidhje me pasojat e kundërta për gratë nëse ato nuk lejojnë familjen të kontrollojë votën e tyre.¹⁸⁷ Më poshtë janë veprime që mund të kryhen për menaxhimin e ditës së votimit. Këto veprime trajtojnë një numër çështjesh të ndryshme, disa prej të cilave mund të zbatohen më shumë në një vend të caktuar sesa të tjerat, në varësi të kontekstit lokal.

- Forcimi i kodit zgjedhor përpara zgjedhjeve ose miratimi i udhëzimeve për veprimtari të përcaktuara qartë për mbrojtjen e fshehtësisë së votës, duke përfshirë

parashikimin e masave të posaçme për veprimtarinë e rregullt të qendrës së votimit, ofrimin e hapësirës së mjaftueshme dhe dhomave të izoluar në qendrat e votimit, që lejojnë vetëm një votues në dhomën e votimit dhe duke dhënë vetëm një fletë votimi për person.

- Prioritizimi i trajnimit të punonjësve të qendrës së votimit që të jenë të aftë të veprojnë në përputhje me dispozitat për fshehtësinë e votës.
- Kryerja e edukimit të zgjedhësve për të drejtën e tyre për votim të fshehtë, veçanërisht mes popullatave të cënueshme të tilla si gratë dhe zgjedhësit e pashkolluar.
- Nxitja e besimit dhe e transparencës duke siguruar që, sapo vota hidhet, EMB do t'ë mbrojë fshehtësinë e votuesve dhe zgjedhja e tyre nuk do të zbulohet.

Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve në Maqedoni ka hartuar një strategji dhe ka marrë masa për të zvogëluar praktikën e votimit familjar. Si pjesë e programit që synonte parandalimin e votimit familjar, Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve nxori një direktivë për të gjithë personelin që parandalimi i votimit familjar dhe i delegimit të votimit me detyrim ishte i rëndësishëm.¹⁸⁸ Po ashtu, ai botoi një strategji kundër votimit familjar dhe delegimit të votimit me detyrim me qëllim garantimin e një kuadri konsistent për të gjitha projektet e qeverisë dhe të donatorëve të krijuara për të trajtuar këtë problem. Kuadri pranon se çështja duhet të trajtohet duke përdorur aktivitete të ndryshme gjatë të gjithë ciklit zgjedhor.¹⁸⁹

11.2 Marrja parasyshe e barazisë gjinore në rregulloret për votimin

Vendndodhja e qendrave të votimit

Ka faktorë të ndryshëm në vendosjen e qendrës së votimit që mund të kenë ndikim tek gratë që duan të votojnë. Disa faktorë të rëndësishëm që duhet të merren në konsideratë janë distanca që njerëzit duhet të udhëtojnë, disponueshmëria e transportit publik pranë qendrës së votimit dhe siguria në zonë. Ka më shumë gjasa që gratë të votojnë nëse qendra e votimit është pranë vendeve që ato shkojnë, të tilla si dyqane, shkolla ose klinika shëndetësore. Në zona ku jetohet në bazë fisi apo klani ose ku ka pasur dhunë me bazë etnike, fetare ose gjinore, zgjedhëset mund të mos ndjehen të qeta nëse ato duhet të shkojnë në zona të kontrolluara nga të tjerët.

Ndërtesa ku vendoset qendra e votimit mund të ketë gjithashtu ndikim. Duhet të shikohet nëse ka shkallë, pengesa fizike për të shkuar tek ndërtesa ose probleme me sigurinë dhe llojin e ndërtesës, e tillë si një shkollë ose ndërtesë fetare. Kur zgjidhet zona e qendrës së votimit, është e rëndësishme të mendohet për qetësinë e personave që qendrojnë në rradhe dhe nëse ka tualete për femrat aty afër. Qendrat e votimit duhet të kenë hapësira të mjaftueshme në mënyrë që votueset gra të mos përballen me burrat në vende të caktuara për shkak të dendësisë së njerëzve brenda dhe përreth qendrës së votimit. Siguria është një shqetësim kryesor.

Këta faktorë mund të futen tek kriteret apo lista e kontrollit e përdorur kur zgjidhen qendrat e votimit dhe kur vendoset sa qendra votimi do të jenë të nevojshme. Për shembull, në Nepal, qendrat e votimit ishin në katin përdhes të ndërtesave për të qenë më e lehtë për shtetasit të hyjnë tek to.¹⁹⁰ Në Uzbekistan, u caktuan dhoma të posaçme për nënat dhe fëmijët në të gjithë qendrat e votimit, si edhe vende të ndihmës së shpejtë.¹⁹¹ Në Jordani, zgjedhësit u lejuan të përdorin çdo qendër votimi në rrethin e tyre. Ky fleksibilitet ishte i dobishëm për shumë votuese gra që kishin liri të kufizuar lëvizjeje.¹⁹² Në Afganistan, duke pasur parasysh kontekstin kulturor, u ngritën qendra të veçanta votimi për zgjedhëset gra dhe personeli i tyre përbëhej vetëm nga gra.¹⁹³

Qendra votimi të lëvizshme

Në disa vende, çuarja e qendrës së votimit tek zgjedhësit me anë të njërive të lëvizshme përdoret në zonat rurale dhe për të ndihmuar njerëzit që nuk mund të lëvizin për shkak të aftësisë së kufizuar, sëmundjes apo moshës. Përgjegjësitë në familje, si kujdesi për fëmijët apo të moshuarit së bashku me shpenzimet e transportit për të shkuar nga vendet e largëta në qendrën e votimit mund të pengojnë gratë nga votimi.¹⁹⁴ Qendra e votimit e lëvizshme mund të rrisë pjesëmarrjen e grave dhe të burrave në votime në zonat e largëta.

Parashikimi për qendra votimi të lëvizshme zakonisht përfshihet në ligjin apo rregulloren për ditën e votimit dhe procedurat për zbatimin e këtij neni duhet të jenë të parashikuara qartë. Do të jenë të nevojshme pajisje të posaçme dhe personel i trajnuar dhe të njoftohet zona e vendosjes së qendrës së lëvizshme. Fshehtësia e votës duhet të ruhet gjatë çdo votimi të tillë dhe duhet të ndërmerren hapa për të garantuar që zgjedhësit nuk votojnë përsëri në

një qendër tjetër votimi. Nëse një kuti votimi e lëvizshme shkon në një familje të madhe, në fshat apo në zonën e një fisi atëhere personeli i qendrës duhet të garantojë që çdo person e hedh votën e tij apo të saj dhe të mos vijë nën presionin e familjes se për kë të votojë.

Në pyetësorin për EMB-të, gjashtë nga 35 vende (17 përqind) thanë se ato kishin ngritur “qendra votimi të lëvizshme në zonat rurale”: Kanadaja, Kazakistani, Kirgistani, Malau, Namibia dhe Afrika e Jugut. Kanadaja parashikon kuti votimi të lëvizshme për zgjedhësit në kushte të veçanta. Megjithatë ato kuti nuk janë posaçërisht për gratë, përfitimi është një pjesëmarrje më e madhe e grave në veçanti. Komisioni i Zgjedhjeve në Kanada i vë këto kuti të lëvizshme në dispozicion të të gjithë votuesve në nevojë. Megjithatë, kjo nuk është një masë specifike vetëm për gratë. Gratë që banojnë përkohësisht në strehëzat e grave mund të regjistrohen për të votuar me një fletë të posaçme votimi pa zbuluar adresën e strehëzës.¹⁹⁵

Duke pasur parasysh koston e kutisë së lëvizshme, në disa raste, EMB do të duhet të mendojë nëse përdorimi i qendrave të lëvizshme të votimit do të arrijë t’i zgjidhë vështirësitë që gratë mund të hasin në shkuarjen tek qendra e votimit, veçanërisht në zonat rurale ose në zona shumë të thella. Duhet të merren masa për t’u siguruar zgjedhësve kushte për të bërë zgjedhjen e tyre në fshehtësi dhe për të hedhur votën e fshehtë. Të njëjtat konsiderata përdoren edhe për forma të tjera të votimit për personat që janë shumë larg – të tilla si votimi përmes postës ose internetit – që përdoren në disa vende. .

Rregullore për njerëzit e shpërngulur

Është vlerësuar se tre të katërtat e njerëzve të shpërngulur nga vendet në situata me konflikte janë gra. Pas një fatkeqësie natyrore, të paktën gjysma e njerëzve të shpërngulur ka gjasa të jenë gra.¹⁹⁶ Kështu, çështjet e refugjatëve dhe e personave të shpërngulur brenda vendit janë gjithashtu edhe çështje gjinore. “Parimet drejtuese për shpërnguljen e brendshme” e Kombeve të Bashkuara përfshin të drejtën e personave të shpërngulur brenda vendit për të votuar dhe për të pasur akses në mjetet e nevojshme për ushtrimin e kësaj të drejte. Dispozitat për votimin kur nuk je prezent në vendin e votimit shpesh janë të rëndësishme për të garantuar që personat e shpërngulur brenda vendit të votojnë, ose për zonën ku ata banojnë normalisht ose ku po banojnë aktualisht. Për disa popullata të mëdha refugjatësh, lehtësimi i ofrimit

Disa shembuj të lehtësive të parashikuara për të garantuar që personat e shpërngulur mund të votojnë janë:

- **Bosnje dhe Hercegovinë:** Për të ndihmuar personat e shpërngulur brenda vendit në zgjedhjet e para pas përfundimit të konfliktit, zgjedhësve nuk iu kërkua të hedhin votën e tyre në një qendër të caktuar votimi dhe regjistri përfundimtar i të gjithë zgjedhësve në vend u shpërnda në të gjitha qendrat e votimit.¹⁹⁷
- **Kosovë:** Në zgjedhjet e para pas përfundimit të konfliktit, personat e shpërngulur brenda vendit mund të zgjidhnin të hidhnin votën e tyre ose në komunën ku ata banonin në atë kohë ose në komunën nga vinin.¹⁹⁸
- **Sierra Leone:** U krijua një procedurë e posaçme për 'transferimin e votimit', e cila lejonte refugjatët dhe personat e shpërngulur brenda vendit të regjistroheshin në një zonë dhe të votonin në një tjetër për të përshtatur kohën e zgjedhjes me lëvizjen e tyre nga kampet për në vendet ku do të strehoheshin.¹⁹⁹

të votimit jashtë vendit mund të jetë një element kyç i një procesi të paqes dhe një kusht i çdo zgjidhje politike. Informacioni i qartë duhet të jepet në gjuhët e duhura. Siguria e qendrës së votimit dhe largësia e saj në lidhje me zonën ku ka konflikt është po ashtu e rëndësishme për nxitjen e njerëzve të shpërngulur brenda vendit për të votuar.

11.3. Masa me synime gjinore për të lehtësuar votimin e grave

CEDAW nxit përdorimin e masave të përkohshme të posaçme deri në një kohë të tillë kur gratë arrijnë barazinë de facto. Në disa vende, kjo do të thotë që kërkohet sigurimi i qendrave të votimit të ndara dhe i lehtësive në votim për të garantuar barazi të plotë në mundësinë për një votë të fshehtë për të gjithë zgjedhësit. Në raste të tilla, sigurimi i këtyre ambienteve të ndara nuk do të ishte diskriminues, por do të konsiderohej mundësimi i ushtrimit të drejtës së votës në mënyrë të barabartë.

Dhomat ose qendrat e votimit vetëm për gra mund të jenë të dobishme, në varësi të situatës. Në disa vende ku është problem votimi familjar ose delegimi i votimit, përdorimi i dhomave të veçanta për gratë mund të pengojë burrat të hedhin votën në emër të një gruaje. Në kulturat ku gratë nuk bashkëveprojnë me burrat që nuk janë të afërt, pasja e një hapësire të veçantë me personel femëror për të gjithë elementët e procesit të votimit rrit mundësinë për zgjedhëset gra. Kur gratë vënë një perçë dhe/ose dorashka dhe fytyra iu kontrollohet dhe/ose i lyhen me bojë gishtërinjtë si pjesë e procesit të identifikimit në ditën e votimit, pasja e personelit femëror dhe e një dhome ku ka prezent vetëm gra rrit mundësinë e pjesëmarrjes në votim.

Vendimet për përdorimin e qendrave apo dhomave të votimit vetëm për gra duhet të peshojnë avantazhet dhe disavantazhet e një zgjidhjeje të tillë. Disavantazhet e mundshme mund të përfshijnë: rritja e kostos dhe e komplikimit, nëse qendrat e ndara janë efektive, dhe nëse qendrat vetëm për gra mund të jenë subjekt i llojeve të caktuara të mashtrimit dhe/ose dhunës. Disa studime sugjerojnë që në disa vende këto masa mund t'i bëjnë më të dobëta gratë. Në disa situata, qendra vetëm për gra ka gjasa të mos hapen fare në ditën e zgjedhjeve, duke i penguar kështu të gjitha gratë e regjistruara që të votojnë

© Gabrielle Bardall

Disa shembuj të sigurimit të ambienteve të votimit vetëm për gratë janë:

- **Bahrein:** Në çdo qendër votimi ka një zonë të veçantë vetëm për gra.²⁰⁰
- **Kili:** përdoren vende votimi të veçanta për burrat dhe gratë. Në ato pak qendra votimi për të dyja gjinitë, burrat dhe gratë i hedhin fletët e votimit në kuti të ndara.²⁰¹
- **Egjipt:** përdoren qendra votimi të veçanta në disa zona. Rradhë të veçanta mund të përdoren në qendrat e votimit për të dyja gjinitë.²⁰²
- **Kuvait:** ka qendra të ndara votimi për burrat dhe gratë.²⁰³

në këto zona, dhe prandaj mund të jenë të nevojshme masa të forta mbrojtëse. Politika të tilla duhet të mendohen me kujdes për çdo situatë përpara se të futen. Nëse është marrë vendimi për përdorimin e qendrave të veçanta të votimit, ky vendim duhet të merret që në fillim të fazës së planifikimit për të lejuar kohë për gjetjen e zonave të mjaftueshme të përshtatshme, personelit femëror dhe buxheteve të nevojshme. Mund të duhet edhe një ndryshim në ligj që të lejojë qendra të veçanta votimi për burra dhe gra.

Tek pyetëtori për EMB-të, pesë nga 35 vende (14 përqind) thanë se ato kishin siguruar “ekipe dhe qendra votimi vetëm me gra”: Afganistani, Egjipti, Libani, Mozambiku dhe Pakistani.

Rradhë vetëm me gra

Në disa vende, qendrat e votimit mund të jenë të përziera, por grave dhe burrave iu kërkohet të qëndrojnë në rradhë të ndara kur presin të votojnë. Objektivi kryesor i rradhave të ndara është t’u përgjigjen normave të sigurisë ose normave morale dhe të mbrohen gratë nga kontakti me burrat, siç ndalohet nga standardet kulturore ose fetare. Kjo ndarje mund t’u japë grave kohë shtesë për të menduar për zgjedhjen e tyre pa qenë nën presion. Rradhë të veçanta mund të kërkohen ligjërisht nga ligji i zgjedhjeve, i miratuar sistematikisht nga organi qendror i administrimit të zgjedhjeve ose i zbatuar në mënyrë ad hoc. I lihet liri zgjedhjeve kryetarit të qendrës së votimit.

- **Pakistan:** përdoren ose qendra votimi të ndara ose dhoma të veçanta votimi në qendra votimi të kombinuara. Qendrat e votimit të caktuara për gratë kanë gra si personel. Po ashtu, vihen në dispozicion edhe oficerë policie femra.²⁰⁴
- **Liban, Jemen dhe Jordani:** përdoren qendra votimi të ndara sipas përkatësisë gjinore.²⁰⁵
- **Papua Guinea e Re:** u përdorën dhoma të veçanta për të garantuar sigurinë e votueseve gra në zonat malore gjatë zgjedhjeve të viti 2012, pasi u pilotua në një zgjedhje të pjesshme.²⁰⁶
- **Uzbekistan:** Në të gjitha ndërtesat e qendrave të votimit janë krijuar dhoma të posaçme për gra dhe fëmijë dhe vende të posaçme për ndihmën e parë.

Tek pyetëtori për EMB-të, tetë nga 35 vende (23 përqind) vunë në dukje se “kanë parashikuar rregulla për rradhë të veçanta për burrat dhe gratë në qendrat e votimit”: Afganistani, Egjipti, Iraku, Kirgistani, Libani, Malaui, Pakistani dhe Tunizia. Një vend tjetër ku gratë qëndrojnë në rradhë të veçantë është Sierra Leone, ku, në shumë zona, burrat dhe gratë formonin rradhë të ndara jashtë qendrës së votimit.²⁰⁷

Përparësia në rradhën e votimit

Shpesh, zgjedhësve iu duhet të rrijnë në rradhë për pak kohë përpara se të marrin fletën e votimit dhe ta hedhin në kuti. Për disa njerëz rradha e gjatë mund të jetë një mundim, p.sh. gratë shtatzëna, prindërit me fëmijë të vegjël, të moshuarit dhe njerëzit me aftësi të kufizuara.

Çdo gjë që ndikon në zvogëlimin e kohës që votuesit qëndrojnë në rradhë do ta bëjë më të lehtë për të gjithë të marrin pjesë në zgjedhje. Megjithatë, për zgjedhësit me nevoja të veçanta, të kenë përparësi në rradhë mund të jetë një element vendimtar nëse do të marrin pjesë në zgjedhje. Trajnimi dhe lista e kontrollit të personelit që monitoron rradhën duhet të përfshijnë udhëzime se kujt i jepet përparësi dhe çfarë të bëjnë në këto raste. Disa shembuj të prioritetit që u jepet në rradhë janë::

- **Nepal:** iu jepet përparësi në rradha grave shtatzëna dhe atyre me bebe (mes të tjerëve).²⁰⁸
- **Kamerun:** grave shtatzëna iu jepet trajtim preferencial në rradha.²⁰⁹

- **Ugandë:** nënave dhe të moshuarve iu jepet përparësi në qendrat e votimit.²¹⁰
- **Timori Lindor:** Në disa qendra votimi, ka një rradhë me prioritet për nënat që ushqejnë fëmijët me gji dhe për gratë me fëmijë.²¹¹
- **Tanzani:** Gratë shtatzëna, nënat që ushqejnë fëmijë me gji, gratë me aftësi të kufizuara dhe gratë e moshuara kanë të drejtë të kenë preferencë dhe përkrahje nga administratorët e zgjedhjeve.²¹²

Zgjedhësit analfabetë

In countries with high illiteracy rates, women are likely to make up the majority of those who cannot read. All initiatives that promote electoral access for illiterate citizens will have a positive impact on women's participation. This may include the instructions that are provided to voters, voter education materials, signposts in the voting centre and the use of logos and/or photos as well as names on the ballot paper. Planning for polling station signage and voting instructions should consider disparate literacy levels. Details of the layout, design and content of the ballot paper are often specified in the law, including how to determine which logo to use for each party or candidate or whether to use photographs. In all countries, but especially in contexts with low literacy (which primarily affects women), there may be a need for clear provisions on what to do in case a voter mistakenly spoils their ballot before casting it in the ballot box and asks for a replacement or 'second chance'.

Some examples of actions taken to make voting easier for those who cannot read are:

- **Democratic Republic of Congo:** Photographs and symbols were used on the ballot papers in 2006. Because of a large number of candidates in the legislative elections, candidates were informed ahead of election day of their number and the page of the ballot where their name would appear, so they could advise their supporters. Because of high levels of illiteracy, the electoral law allowed for some flexibility in how the ballot could be marked (including marking an "x", "+", "✓", etc.) so long as the ballot demonstrated a clear choice and did not violate the secrecy of the vote or otherwise invalidate the ballot paper.
- **Sierra Leone:** Ballots contained the political party logos to make the process accessible to the approximately 80 percent of voters with limited literacy.²¹³

Trajnimi i specializuar dhe mjetet për personelin e votimit

Rregullat, procedurat dhe trajnimi mund të duhet të kryhen për të gjithë personelin, veçanërisht personelin e përkohshëm ose personelin e qendrës së votimit që kanë më shumë kontakt me popullsinë. Ndonëse personeli i qendrës së votimit mund të trajnohet për të qenë i ndjeshëm ndaj çështjeve gjinore, nëse nuk përfshihen veprimet e tyre në përkrahje të detyrës ose listën e kontrollit atëherë ato mund të harrohen gjatë punës në ditën e zgjedhjeve. Për të siguruar që respektohen procedurat, ato mund të duhet të futen tek udhëzimet dhe përkrahjet e detyrave. Për shembull, në Nepal, lista e detyrave që monitorohen tek punonjësit e qendrës së votimit përfshinte monitorimin e ndihmës që iu ofrohej grave shtatzëna (mes të tjerave).²¹⁴

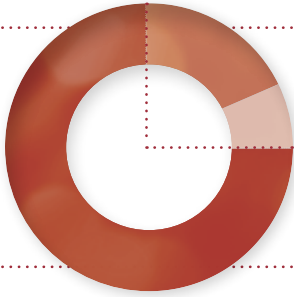
© UN Photo/Martine Perret

PËRMBLEDHJE:

- Shumë gra në botë ende përballen me pengesa kulturore dhe logjistike në hedhjen e votës së tyre, me gjithë të drejtën e tyre për të votuar.
- EMB-të do të bënin mirë të garantonin që, kurdoherë që është e mundur, ligjet dhe rregulloret e zgjedhjeve, si edhe proceset e brendshme të tyre nuk u heqin të drejtën e votimit grave apo nuk janë në disfavor të grave.
- EMB-të mund të mendojnë të ndërmarrin veprime të ndryshme për të luftuar praktikatat ose pengesat që pengojnë votimin, të tilla si ngritja e qendrave të votimit në mënyrë të tillë që i lejon të gjithë shtetasit të hedhin votën e tyre në mënyrë të pavarur dhe në fshehtësi, duke garantuar që qendrat e votimit të jenë në zona ku gratë mund të shkojnë dhe, kur është e nevojshme, qendra votimi ose rradha vetëm për gra.

Dhuna ndaj grave gjatë zgjedhjeve është me sa duket një prirje në rritje që mund të kërkojë një reagim të përbashkët të EMB-ve, shpesh në partneritet me palët e tjera të interesuara, përfshirë sektorin e sigurisë, partitë politike dhe CSO-të.

”

12 Garantimi i sigurisë në procesin zgjedhor

EMB-të mund të luajnë një rol të caktuar në parandalimin dhe reduktimin e dhunës politike ndaj grave në procesin zgjedhor. Dhuna ndaj grave në zgjedhje (VAWE) mund të përkufizohet si çdo akt i rastësishëm ose konspirativ për të shkurajuar, shtypur ose parandaluar gratë nga ushtrimi i të drejtave të tyre zgjedhore si zgjedhëse, kandidatë, mbështetëse të partive politike, punonjëse zgjedhore, vëzhguese, gazetare ose zyrtare publike.²¹⁵

Dhuna ndaj grave mund të ushtrohet për të ndikuar në procesin ose rezultatin e zgjedhjeve, të tilla si pengimi i grave nga fitimi i garave konkurruese për post politik ose shkurajimi i grave nga votimi ose ndryshe nga pjesëmarrja në ciklin zgjedhor. Këto veprime mund të kenë natyrë psikologjike, fizike, seksuale dhe/ose ekonomike, dhe përfshijnë humbjen e mjeteve të jetesës, kërcënimin, sulmin fizik ose seksual, zhvendosjen e vendbanimit dhe vrasjen.²¹⁶ Aktet e VAWE mund të zhvillohen në kontekstin e familjes, komunitetit ose shtetit, në sferën publike ose private dhe mund të jenë më të spikatura në kontekstet e konfliktit ose të krizës. Në secilin prej këtyre konteksteve, ato bëhen akte të dhunës politike kur ndikojnë negativisht në pjesëmarrjen politike të grave në një proces zgjedhor ose në qasjen e tyre ndaj drejtësisë zgjedhore.²¹⁷

12.1. Vlerësimi dhe monitorimi i VAWE

Me qëllim përcaktimin nëse dhe në cilën mënyrë një EMB mund të lehtësojë VAWE, mund të jetë i nevojshëm një hartëzim ose vlerësim. Një EMB mund të ndërmarrë një hartëzim ose vlerësim për identifikimin e zonave sensitive dhe projektimin e mekanizmave të përshtatshëm lehtësues dhe monitorues. Konsideratat VAWE mund të integrohen edhe në vlerësimet e përgjithshme të sigurisë zgjedhore dhe/ose mund të kryhet vlerësimi specifik i VAWE. Organizatat ndërkombëtare dhe kombëtare dhe CSO-të mund të përfshihen edhe në vlerësimet e sigurisë

zgjedhore dhe EMB-të mund të konsiderojnë përdorimin e tyre sipas rastit.

Një qasje novatore për identifikimin e VAWE u ndërmor nga Komisioni i Zgjedhjeve i Indisë (ECI), i cili kryen një Hartëzim të Vulnerabilitetit (VM), me qëllim identifikimin e individëve dhe të zonave në rrezik. Qëllimi është të zbulohet “dyshimi nëse çdo zgjedhës ose seksion zgjedhësish, pavarësisht nëse banon apo jo në një zonë të identifikueshme nga pikëpamja gjeografike, parandalohet ose ndikohet në mënyrë të gabuar për të ushtruar të drejtën [e tij/e saj] për të votuar në një mënyrë të lirë dhe të drejtë nëpërmjet kërcënimit ose përdorimit të ndikimit të papërshtatshëm ose të forcës së çdo lloji ndaj [tij/saj].” Hartëzimi synon të kuptojë dhe të analizojë modelet e grupeve të mëposhtme të të dhënave:

- Lista e shtëpive/familjeve të ndikueshme
- Lista e personave që do të gjurmohen/parandalohen të kërcënojnë/ndikojnë në mënyrë të gabuar tek zgjedhësit
- Përmbledhje e ndikimit
- Lista e personave që shkaktojnë ndikimin
- Identifikimi i ndikimit dhe veprimi në lidhje me të
- Raporti për personat që shkaktojnë ndikim

Studimi mbi dokumentin burimor vërtetohet më pas nga Zyrtari i Sektorit apo Magjistrati i Sektorit dhe nënshkruhet nga Zyrtari i Zgjedhjeve të Qarkut.²¹⁸ Nëpërmjet identifikimit të individëve ndikueshëm, studimi mund të marrë informacion mbi gratë të cilat janë në rrezik në procesin zgjedhor dhe i ofron EMB-së informacionin e nevojshëm për mbrojtjen e tyre.

Përveç vlerësimit fillestar, EMB-të mund të ndërmarrin edhe monitorim dhe raportim të vazhdueshëm për VAWE, me anë të përfaqësimit të tyre rajonal. Zyrrave rajonale dhe vendore të EMB-ve mund t'u kërkohet të identifikojnë dhe raportojnë mbi tendencat VAWE në zonat e tyre, në mënyrë që të merren masat e duhura. Në Afganistan, një diskutim në tryezë të rrumbullakët, i organizuar nga Njësia Gjimore e EMB-së, rekomandoi që EMB-ja të krijojë një mekanizëm për të mbledhur dhe sistemuar detaje lidhur me kërcënimet ndaj kandidateve dhe zgjedhëseve gra.²¹⁹

EMB-të mund të mbështeten tek partneritete bashkëpunuese me organizata ndërkombëtare apo joqeveritare për të rritur vlerësimin e riskut. Për shembull, IDEA Ndërkombëtare ka bashkëpunuar me disa EMB, përfshirë në Bosnjë dhe Hercegovinë, Nepal, Nigeri dhe Kenia, mbi një Instrument për Menaxhimin e Riskut Zgjedhor (ERM). EMB-të kanë miratuar Instrumentin si pjesë e strategjive të tyre për parandalimin e dhunës zgjedhore. Instrumenti ERM synon ngritjen e kapaciteteve për të kuptuar, analizuar, parandaluar dhe zbutur ngjarjet e dhunës lidhur me zgjedhjet, duke bërë të mundur që EMB-të dhe organet e tjera të reagojnë sipas nevojës.²²⁰

Instrumente të tilla duhet të garantojnë përfshirjen e perspektivës së barazisë gjinore dhe të marrin parasysh lloje të ndryshme të dhunës që gratë dhe burrat mund të hasin gjatë zgjedhjeve.

Partneriteti mund të përfshijë gjithashtu bashkëpunimin me misionet vëzhguese zgjedhore afatgjatë ndërkombëtare dhe /ose të brendshme, për të mbledhur të dhëna mbi VAWE, me qëllim për të reaguar. Gjatë viteve të fundit, shumë organizata gjithnjë e më tepër kanë integruar konsideratat e barazisë gjinore në vëzhgimin e tyre me anë të të dhënave të ndara sipas përkatësisë gjinore, kanë rritur përdorimin e vëzhguesve afatgjatë, të cilët mbledhin të dhëna mbi mjedisin politik, kanë punësuar këshilltarë të çështjeve gjinore si pjesë të ekipeve të tyre kryesore të vëzhgimit dhe kanë përgatitur udhëzime specifike për monitorimin e pjesëmarrjes politike të grave në zgjedhje. Nëpërmjet koordinimit në mënyrë aktive me këto grupe dhe kërkimit të reagimit mbi vëzhgimet e VAWE, EMB-të mund të mbështeten tek burimet e investuara nga këto studiues për të përmirësuar performancën e tyre gjatë një cikli zgjedhor.

Ka mundësi të ketë më shumë koordinim në këtë fushë, pasi instrumentet e monitorimit rriten në përdorim dhe cilësi. Shumë zgjidhje bazuar në teknologji po prezantohen në botë, të tilla si Harta e Ngacmimeve (HarassMap (Egjypt)) dhe Gratë nën Rrethim (WomenUnderSeige (Siri)), të cilat i përdorin mediat publike dhe të dhënat që burojnë nga turma për të regjistruar incidentet e ngacmimeve seksuale dhe dhunës me bazë gjinore. Teknologjitë e Informacionit dhe Komunikimit (ICT), mund të jenë

Mekanizmi bashkëpunues i monitorimit: Bordi i Situatës së Grave

Bordi i Situatës së Grave (WSR) është një proces monitorimi, i cili mobilizon gratë dhe të rinjtë të garantojnë procese zgjedhore paqësore dhe demokratike. WSR është një instrument i cili synon të zbusë dhunën në zgjedhje, përmes angazhimit të të gjithë aktorëve zgjedhorë për përkrahjen e paqes, ndërhyrjen, ndërmjetësimin, koordinimin, analizat politike, vëzhgimin dhe dokumentacionin. Drejtueset liberiane të paqes e prezantuan konceptin gjatë zgjedhjeve presidenciale dhe legjislativ të vitit 2011 në Liberi. Skema u përsërit në zgjedhjet e Senegalit të vitit 2012, në Sierra Leone, në përgatitje për zgjedhjet presidenciale, parlamentare dhe vendore të nëntorit të vitit 2012 dhe gjithashtu në zgjedhjet në Kenia në vitin 2013. Tema e WSR-së "Paqja është në duart tona" synon të nxisë një proces kolektiv të ndërtimit të konsensusit ndërmjet aktorëve politikë dhe organeve shtetërore. Strategjitë kryesore të përdorura nga WSR përfshijnë mobilizimin e grave dhe të rinjve për të siguruar zgjedhje të qeta përmes ngritjes së kapaciteteve, trajnimit të të rinjve dhe të vëzhguesve të zgjedhjeve, fushatave të fuqishme në media dhe përkrahjes dhe lobimit.²²¹

gjithashtu mjete të VAWE.²²² Prandaj, është e rëndësishme të miratohen zgjidhje të cilat u përgjigjen kërcënimeve dhe sulmeve virtuale kundër grave në politikë (të tilla si akte të frikësimit dhe shpifjes, të cilat kryhen nëpërmjet medias sociale).

12.2. Masa parandaluese dhe lehtësuese nga EMB

VAWE ndikon tek femrat në shumë role dhe reagimet e EMB-ve duhet t'u përshtaten rrethanave të ndryshme. Mund të jetë e nevojshme që EMB-të të identifikojnë forma dhe kërcënime specifike gjinore në të gjitha fushat e pjesëmarrjes zgjedhore dhe mund të konsiderojnë hapa proaktive për t'i trajtuar ato. Kjo përfshin fushën e regjistrimit të zgjedhësve, regjistrimin e kandidatëve, fushatën dhe ditën e zgjedhjeve, si dhe praktikatat në qendrat e votimit. Ajo përfshin gjithashtu veprime specifike nga ana e EMB-ve gjatë fazës pas-zgjedhore, si dhe udhëheqjen e qartë nga EMB në këtë fushë.²²³ Një studim mbi dhunën kundër grave në Azinë Jugore ka identifikuar forma të ndryshme të dhunës dhe kërcënimit që janë prezent në ciklin zgjedhor, të tilla si taktika për të diskredituar gratë si kandidatë, përdorimi i gjuhës fyese dhe foto kundër kandidatëve gra në zgjedhjet vendore për t'i tallur ato në publikun e gjerë, gabime procedurale në listat e zgjedhësve, ngacmimi në qendrat e votimit dhe grabitja e kutive të votimit.²²⁴

Regjistrimi i zgjedhësve

Në fillim të një procesi zgjedhor, gjatë krijimit ose përditësimit të regjistrimit të zgjedhësve, EMB mund të vlerësojë rreziqet VAWE, të cilat mund të pengojnë zgjedhëset gra nga regjistrimi. Për shembull, në disa kontekste ku individët e ndiejnë se akti publik i regjistrimit të zgjedhësve i vendos ata në rrezik personal për shkak të informacionit të kërkuar, disa vende lejojnë regjistrimin e zgjedhësit si “anonim” (i njohur edhe si regjistrim “konfidencial” apo i “heshtur”). Kjo përdoret më së shumti për rastet e dhunës në familje. Regjistrimi i heshtur i referohet “praktikës së vendosjes së disa individëve të caktuar në listën e zgjedhësve në mënyrë të tillë që emrat e tyre, apo karakteristikat e tjera (p.sh., adresat) nuk shfaqen në ndonjë version të publikuar apo të qarkulluar të listës së zgjedhësve”²²⁵ (shih seksionin 8.1.). EMB mund të punojë gjithashtu për të siguruar se qendrat e regjistrimit janë të sigurta dhe se gratë ndihen të sigurta kur shkojnë të

regjistrohen në vende që mund të jenë larg nga vendi ku ato jetojnë.

Regjistrimi i kandidatëve

Në mënyrë të ngjashme, procedurat për emërimin dhe regjistrimin e kandidatëve mund të vlerësohen për ndonjë kërcënim të mundshëm të VAWE. Në disa vende ku mbajtja e postit publik nga gratë nuk është akoma “normë”, gratë aspirante dhe kandidatë mund të përballen me rreziqe të mundshme brenda strukturës së partisë së tyre apo nga publiku jashtë. Gratë mund të mos jenë në dijeni mbi afatin e paraqitjes së një candidature apo afatet kohore mund të jenë të shkurtra (gratë me burime më të pakta financiare, me më pak mundësi për të lëvizur dhe me kufizime për udhëtimet mund të hasin vështirësi ose të përballen me rreziqe kur afatet e regjistrimit janë shumë të shkurtra). Gjithashtu, kërkesat administrative për një dosje të një kandidati dhe vendosja gjeografike/orët e punës të funksionit mbajtës mund të jenë një burim konflikti dhe shqetësime për sigurinë për gratë të cilat aspirojnë për post. Për shembull, një kandidatë grua në një shoqëri konservatore mund të përballen me kërcënime nga familja e saj apo komuniteti i saj kur përballen me kërkesën për të gjetur shpejt një tarifë të konsiderueshme kandidati ose nëse duhet të udhëtojnë për të paraqitur kandidaturën e saj në një zyrë të largët EMB (nëse gratë nuk mund të udhëtojnë vetëm).²²⁶ EMB-të mund të ndihmojnë në eliminimin e këtyre pengesave.

Po ashtu, EMB-të mund të japin stimuj për palët që angazhohen për fuqizimin e grave dhe marrin një qëndrim të fortë kundër VAWE dhe shkelësve të sanksioneve. Për shembull, në Liberi, Komisioni Kombëtar i Zgjedhjeve ka punuar me partitë politike mbi një Kod Etike. Një nga qëllimet ishte shmangia e “marxhinalizimit të grave përmes dhunës, shantazhit dhe mashtrimit”. Palët ranë dakord për “parimin e mosdiskriminimit, mospërdorimit të gjuhës së papranueshme dhe të mos shkaktojnë shqetësime për shkak të seksit dhe gjinisë”.²²⁷

Periodha e fushatës

Në disa vende, rreth tre të katërtat e akteve të VAWE drejtohen kundër kandidatëve gra apo mbështetëseve gra të partive politike gjatë fushatës politike para zgjedhjeve. xiv Reagimet për të trajtuar dhunën ndaj grave aktive në politikë mund të përfshijnë momentet kritike të dhunës, brenda strukturës së brendshme të partive politike. Përveç veprimeve për të zbutur dhunën zgjedhore në përgjithësi,

EMB-të mund të marrin parasysh veprime të ndryshme për të reduktuar ngjarjet VAWE gjatë periudhës së fushatës. Për shembull, EMB-të mund të konsiderojnë futjen e një politike zero-tolerancë ndaj autorëve që shkaktojnë VAWE, duke përfshirë marrjen e veprimeve të forta dhe të menjëhershme kundër çdo pale apo individ që kërkon të pengojë me forcë një grua që të garojë në zgjedhje për shkak të gjinisë së saj. Veprimet mund të përfshijnë ndërmarrjen e veprimeve të prera ndaj incidenteve të dhunës dhe krijimin e njësisive të veçanta me palët për të nxitur pjesëmarrjen e grave dhe analizimin e VAWE dhe dokumentimin e akteve të VAWE lidhur me palët.

EMB-të shpesh kanë detyrë të njohin shkeljet dhe kështu mund të referojnë rastet tek autoritetet përkatëse të sigurisë dhe drejtësisë dhe/ose të ofrojnë dëshmi mbi rastet. Në rastet jopenale, kur EMB-të kanë një kompetencë zbatimi, ato mund të vendosin sanksione të drejtpërdrejta. Këto mund të pasqyrojnë sanksionet e vendosura në rastet e mosrespektimit të kuotave gjinore, të tilla si gjoha financiare, censurë dhe vërejtje me shkrim/me gojë,²²⁸ e dokumentacionit të paplotë të emërimit apo numrit jo të plotë të miratimeve apo firmave të nevojshme për regjistrim.

EMB-të mund të prezantojnë gjithashtu dhe të zbatojnë rregullat e financimit të fushatës që nxisin mundësi të barabarta në politikë dhe depolitizojnë aspekte të diskutueshme të parave në politikë. Studimet e financimeve të fushatave kanë zbuluar se “gratë mund të përballen me pengesa më të mëdha psikologjike sesa burrat kur kërkojnë para për përdorimin e tyre personal”²²⁹ dhe ato mund të përballen me rezistencë apo kërcënime në shtëpi kur kërkojnë fonde për fushatat e tyre politike. Këto përkeqësohen për shkak të afateve të ngjeshura për mbledhjen e fondeve. Brenda partive, konkurrenca për financim të kufizuar mund të krijojë gjithashtu mosmarrëveshje dhe frikë. EMB-të mund të konsiderojnë trajtimin e këtyre çështjeve në disa mënyra, duke përfshirë rekomandimin për vendosjen e tarifave të caktimit në përqindje të arritshme dhe/ose duke ofruar stimuj të tillë si heqje dorë nga tarifat apo reduktime për kandidatet gra. EMB-të gjithashtu mund të punojnë me median për të nxitur transparencë dhe ndjeshmëri nga pikëpamja gjinore në procesin zgjedhor gjatë periudhës deri në zgjedhje, sidomos për mbulimin e aktiviteteve të kandidateve gra.

Disa organizata ndërkombëtare po punojnë me mediat për të nxitur raportimin me ndjeshmëri nga pikëpamja gjinore. Për shembull, në Jordani në vitin 2013, u organizua një seminar nga Instituti i Medias në Jordani (JMI) në partneritet me UNESCO për raportimin në zgjedhje të ndjeshëm nga pikëpamja gjinore. IDEA Ndërkombëtare dhe UN Women përgatitën në vitin 2011 botimin “Mbulimi i zgjedhjeve nga perspektiva gjinore: Një Manual për Monitorimin e Medias”, i cili identifikon sesi variabël gjinore të monitorimit në mbulimin mediatik të zgjedhjeve mund të informojnë punën e EMB-së.²³⁰ Roli i medias në parandalimin dhe raportimin e VAWE mund të integrohet në trajnime të tjera për çështjet zgjedhore, si programi BRIDGE i trajnimit për administratorët zgjedhorë.

EMB-të mund të koordinojnë punën me organizatat e shoqërisë civile për të edukuar popullatën rreth natyrës së VAWE dhe si ta parandalojnë atë, veçanërisht në nivel komuniteti. Kjo mund të kryhet si pjesë e programeve të vazhdueshme qytetare dhe të edukimit të zgjedhësve të një EMB-je. Edukimi qytetar mund të përfshijë sensibilizim të përgjithshëm lidhur me çështjen e grave në politikë ose mund të drejtohet në mënyrë specifike për çështjen e VAWE - nëpërmjet, për shembull, përdorimit të posterave apo klipeve në radio duke shpjeguar se kërcënimet apo dhuna në shtëpi për të parandaluar apo detyruar një grua apo vajzë shkel të drejtat e tyre politike.

Dita e zgjedhjeve

Në disa kontekste, EMB-të mund të kenë një ndikim shumë të gjerë tek VAWE në vetë ditën e zgjedhjeve. Vendimet operacionale, duke përfshirë vendndodhjen, personelin dhe paraqitjen e qendrave të votimit mund të ndikojnë tek perceptimi i rreziqeve VAWE. Disa studime tregojnë se zgjedhëset gra kanë më shumë gjasa të jenë viktima të kërcënimit ditën e votimit sesa burrat dhe se dhuna ndaj zgjedhësve gra ndodh më shpesh në mjediset rurale.²³¹ Vendosja e qendrës së votimit mund të jetë çështje delikate në këto zona, sidomos duhen shmangur vendvotimet ku kërkohet udhëtim i gjatë në zonat që njihen për të rrezikshme apo në vende të njohura të cilat janë të ndjeshme politikisht për shkak të lidhjeve etnike apo fetare.

Trajnimi dhe udhëzimet që marrin punonjësit e qendrës së votimit dhe forcat e sigurisë mund të mbrojnë popullatën e cënueshme kundër kërcënimeve të veçanta ose të thellojnë klimën e pasigurisë dhe të manipulimit

për zgjedhësit. Trajnimi i forcave të sigurisë mund të jetë veçanërisht i rëndësishëm për parandalimin dhe zbutjen e dhunës që mund të ndodhë në qendrën e votimit në ditën e zgjedhjeve. Edukimi i personelit të EMB-së në të gjitha nivelet e organizatës për të kuptuar format e dallueshme dhe paraqitjet e VAWE mund të jetë e nevojshme për të siguruar se incidentet trajtohen nga reaguesit e linjës së parë. Po ashtu, mund të kërkohet vëmendje për të siguruar se punonjësit e qendrës së votimit nuk harrojnë pa dashje VAWE apo kryejnë direkt VAWE vetë.

EMB-të mund të konsiderojnë t'u bëjnë thirrje grave të vepronë si agjente të partisë politike në qendrat e votimit, sidomos në vendvotime vetëm për gra. Ato mund të nxisin grupet e monitorimit të shoqërisë civile të përfshijnë çështjet gjinore si pjesë e vëzhgimit të tyre dhe/apo të japin akreditime për organizatat që merren posaçërisht me monitorimin e çështjeve gjinore në ditën e zgjedhjeve dhe të sigurojnë se gratë marrin pjesë si vëzhguese.

Periudha pas zgjedhjeve

Përveç shqetësimeve të mësipërme para dhe gjatë zgjedhjeve, EMB mund të luajë rol për parandalimin dhe

zbutjen e VAWE gjatë periudhës pas-zgjedhore. EMB-të dhe organet e tjera mund të hetojnë dhe ndjekin penalisht shkelësit lidhur me veprimet VAWE, në masën e plotë të mundshme në mandatin e tyre. Ata mund të marrin në konsideratë monitorimin e dhunës, të mbledhin prova dhe të dokumentojnë gjendjen. Ashtu si në fusha të tjera të mosmarrëveshjeve zgjedhore, pavarësisht se proceset gjyqësore formale menaxhohen nga sistemi gjyqësor, EMB mund të ketë ndikim të rëndësishëm në menaxhimin e konflikteve dhe drejtësinë zgjedhore. EMB-të mund të përdorin gjithashtu periudhën post-zgjedhore për të analizuar performancën në këtë fushë dhe për të planifikuar përmirësimet në të ardhmen.

Lidershipi i EMB-së

Së fundi, EMB-të mund të tregojnë lidërsip në çështjen e pjesëmarrjes së grave, nëpërmjet sigurimit të integritetit gjinor në personelin e tyre të brendshëm dhe duke mbështetur politikat e tyre për dhunën, kërcënimin apo ngacmimin, kur ekzistojnë politika të tilla. Nëse këto nuk ekzistojnë, EMB-të mund të miratojnë kode të sjelljes, të cilat identifikojnë çështje të veçanta që lidhen me ngacmimet dhe dhunën ndaj grave të punësuar në EMB.

Në Bolivi, Ligji kundër ngacmimit dhe Dhunës Politike me bazë gjinore (Ligji nr. 243 i vitit 2012) përcakton mekanizmat për parandalimin, trajtimin dhe ndëshkimin e akteve individuale apo kolektive të ngacmimit dhe/ose të dhunës politike kundër grave, me qëllim për t'u garantuar grave ushtrimin e plotë të të drejtave të tyre politike (Neni 2). Ai përcakton “ngacmimet politike” dhe “dhunën politike”; mbron të gjitha kandidatet gra të zgjedhura apo të emëruara në ushtrimin e funksionit të tyre publik-politik (Neni 5); dhe u kërkon autoriteteve dhe/ose nëpunësve publik të organit zgjedhor të cilët janë në dijeni të akteve të ngacmimit dhe dhunës politike të dërgojnë të gjitha informacionet tek Prokurori Publik (Neni 26).

Përveç rregullave të forta dhe progresive të brendshme dhe kodeve të sjelljes, këshilltarët e caktuar për çështjet gjinore dhe/ose Njësitë Gjinore brenda një EMB-je mund të japin kontribute të rëndësishme në veprimtaritë e edukimit, parandalimit dhe reagimit. Po ashtu, EMB mund të sigurojë trajnimin e duhur për personelin e përkohshëm të votimit që shpesh vendoset për të parandaluar kërcënimet për dhunë apo kanojë kundër zgjedhësve. Ndërhyrje të tjera të ndryshme për zbutjen e VAWE janë përtej qëllimit të këtij Manuali. Duke qenë se partitë politike janë autorët

Shembull i përfshirjes së EMB-së në zbutjen e konfliktit në Zambia:

Komisioni Zgjedhor i Zambias (ECZ) autorizohet të krijojë Komitetet e Menaxhimit të Konfliktit për të trajtuar ankesat dhe problemet zgjedhore. Komiteti Kombëtar i Menaxhimit të Konfliktit (NCMC) është i përbërë nga përfaqësues nga 24 organizata të ndryshme shtetërore dhe joshtetërore, duke përfshirë policinë, agjencinë e luftës kundër drogës dhe komisionin antikorrupsion, si dhe parti politike dhe organizata të shoqërisë civile. Lidërsipin e tij emërohet nga ECZ. NCMC dhe Komitetet e Qarkut për Menaxhimin e Konfliktit mund të jenë forume për të dëgjuar ankesat e kandidatëve dhe zgjedhëseve gra. Komitetet kanë autoritetin për të vendosur ndëshkime nëse përcaktohet se janë kryer shkelje.²³²

më të shpeshtë të dhunës ndaj grave në zgjedhje, ata kanë një rol kyç në pakësimin dhe parandalimin e kësaj lloji dhune.²³³

12.3. Koordinimi i sektorit të sigurisë

EMB-të janë aktorë të rëndësishëm mbështetës në zhvillimin e reagimeve të sigurisë ndaj VAWE. Ato kanë përgjegjësinë për të koordinuar me forcat përgjegjëse për sigurinë për të siguruar kryerjen e sigurt të zgjedhjeve për të gjitha palët e interesuara zgjedhore.²³⁴ Këto grupe interesi përfshijnë punonjësit të cilët merren me votimet, kandidatët dhe zgjedhësit. EMB-të mund të këshillojnë dhe të drejtojnë vlerësimin e riskut me ndjeshmëri gjinore dhe planifikimin për ditën e zgjedhjeve, të cilat mund të përfshijnë planifikimin për skenarë ku kërkohet ndërhyrja e policisë në situata delikate. Për shembull, në **Afganistan**, EMB ka konstatuar se ishte i nevojshëm kontrolli trupor

në qendrat e votimit dhe planifikimi i sigurisë duke marrë parasysh çështjet gjinore ishte një çështje kritike. Problemi i mungesës së punonjëseve gra për të ushtruar këto kontrole tek zgjedhëset gra u zgjidh me mbështetjen e UNDP-sw dhe koordinimit midis EMB-së, drejtuesve vendorë dhe Ministrisë së Brendshme, e cila rekrutoi dhe vendosi mbi 11.000 agjente gra për të kryer kontrollin fizik tek gratë ditën e zgjedhjeve, në vitin 2010.²³⁵ Në **Kirgistan** në vitin 2010, UNDP bashkëpunoi me Komisionin Qendror të Zgjedhjeve për të krijuar një hapësirë për dialog dhe partneritet ndërmjet shoqërisë civile, agjencive të zbatimit të ligjit dhe komisionit zgjedhor, gjë që kontribuoi për parandalimin e dhunës zgjedhore.²³⁶ Në **Nigeri**, në vitin 2010, UNDP lehtësoi trajnimin dhe sensibilizimin e forcave të sigurisë kombëtare duke u fokusuar në çështjet gjinore dhe të mbrojtjes së zgjedhjeve dhe dhunës me bazë gjinore gjatë votimit.²³⁷

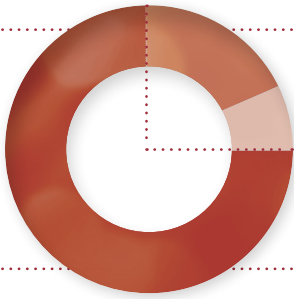

© Gabrielle Bardall

PËRMBLEDHJE:

- VAWE ndikon tek gratë në shumë role dhe EMB-të duhet të jenë të vetëdijshme për kërcënimet specifike gjinore në të gjitha fushat e pjesëmarrjes zgjedhore, duke përfshirë fushën e regjistrimit të zgjedhësve, regjistrimin e kandidatëve, fushatën e kandidatëve dhe zgjedhësit ditën e zgjedhjeve.
- Dhuna ndaj grave në procesin zgjedhor është një fenomen gjithnjë e më i dukshëm që kërkon një përgjigje të bashkërenduar nga EMB-të, shpesh në bashkëpunim me aktorë të tjerë, duke përfshirë edhe sektorin e sigurisë, partitë politike dhe organizatat e shoqërisë civile.
- Disa praktika të mira për monitorimin dhe analizimin e modeleve në rastet e dhunës ndaj grave janë të qarta, duke përfshirë edhe iniciativat e ndërmarra nga shoqëria civile.
- EMB-të mund të veprojnë për të zbutur VAWE në vetë ditën e zgjedhjeve. Vendimet operacionale, duke përfshirë vendndodhjen, personelin dhe paraqitjen e qendrave të votimit, ndikojnë në perceptimin e rreziqeve VAWE. Zgjedhëset gra ka gjasa të jenë më tepër viktime të dhunës ditën e votimit sesa burrat dhe dhuna ndaj zgjedhësve gra ndodh më shpesh në mjediset rurale.

13 Bashkëpunimi me aktorët zgjedhorë

EMB-të duhet të garantojnë se të gjitha palët e interesuara jo vetëm zbatojnë rregullat zgjedhore, por gjithashtu ekziston një mjedis i favorshëm për shkëmbimin e pikëpamjeve politike dhe platformave politike. Një praktikë e mirë për lehtësimin e këtij mjedisi është puna me një sërë partnerësh dhe palë të interesuara, duke përfshirë partitë politike, median dhe organizatat e shoqërisë civile.

Pjesa më e madhe e materialit të fushatës që shikojnë zgjedhësit vjen nga media dhe nga partitë politike dhe kandidatët konkurrues. Kjo dominohet shpesh nga burrat, me më shumë burra se gra midis kandidatëve, liderëve të partive, gazetarëve dhe prezantuesve të lajmeve. Mbulimi i zgjedhjeve mund ta bëjë procesin të duket një aktivitet vetëm për burra. Ndërsa EMB-të kanë nivele të ndryshme kontrolli në rregullimin e mediave dhe fushatave të organizuar nga garues, ato mund të përdorin ndikimin e tyre si një institucion i respektuar dhe politikisht i pavarur për të nxitur barazinë gjinore në këtë fushë. Në disa raste, EMB-të luajnë rol në rregullimin e mediave gjatë një procesi zgjedhor ose mund të krijohet një rregullator i veçantë i medias.

Duke përdorur shembujt e asaj që është realizuar dhe i rezultateve që kanë dalë nga pyetësori për EMB-të, seksioni i mëposhtëm përmbledh partneritetet që janë krijuar nga EMB-të me partitë politike, median dhe organizatat e shoqërisë civile.

13.1. Bashkëpunimi me partitë politike

Organet e administrimit të zgjedhjeve zotërojnë disa kanale për të ndikuar në etikën, sjelljen e partive politike në këtë fushë, në mënyrë që të mos çenohet pavarësia apo paanshmëria politike e EMB-ve. Në rastet kur EMB-ja ka rol në regjistrimin e partive politike ose kandidatëve apo në mbikëqyrjen e financimit të tyre me fonde publike, ajo do të duhet të vendosë komunikime me sekretariatet e partive që mund të përdoren për të nxitur një etikë të

mirë. Krijimi i një Kodi Etike për partitë politike është përdorur në disa raste për të siguruar ndjeshmërinë nga pikëpamja gjinore në fushatë:

- Në **Nepal**, Kodi i Etikës i partisë politike përfshin një klauzolë se fushatat zgjedhore nuk duhet të nxisin urrejtjen kundër personave mbi bazën e gjinisë (mes faktorëve të tjerë personalë). Kjo klauzolë është e rëndësishme pasi goditja e personalitetit ka qenë pjesë e zakonshme e fushatave zgjedhore, veçanërisht kundër kandidateve gra.²³⁸
- Në **Liberi**, Komisioni Kombëtar i Zgjedhjeve bashkëpunoi me partitë politike për Kodin e Etikës. Një nga qëllimet ishte shmangia e “marxhinalizimit të grave përmes dhunës, shantazhit dhe mashtrimit”. Palët ranë dakord për “parimin e mosdiskriminimit, mospërdorimit të gjuhës së papranueshme dhe të mos shkaktojnë shqetësime për shkak të seksit dhe gjinisë”.²³⁹

Po ashtu, EMB-të mund të përcaktojnë kuadrin për regjistrimin e partive politike dhe kushtet që partitë duhet të respektojnë me qëllim që të regjistrohen dhe të qëndrojnë të regjistruara. Nëse ky është rasti, EMB-ja mund të kërkojë zbatimin e një kërkesë që partitë të frenohen nga përdorimi i gjuhës së urrejtjes apo nga denigrimi i grave në veprimtaritë e fushatave të tyre. Partitë që nuk e përbushin këtë standard mund të përballen me sanksione, si për shembull çregjistrimi apo gjoha të tjera, në ato raste kur EMB-ja ka detyrë të mbikëqyrë regjistrimin.

EMB-ja mund të jetë gjithashtu përgjegjëse për zbatimin e sanksioneve kundër partive politike kur ato nuk respektojnë ligjin; një shembull do të ishte zbatimi i sanksioneve ndaj partive politike për mospërbushjen nga ana e tyre të kriterëve të regjistrimit të kandidatëve, si për shembull pakësimi i financimit publik (shihni seksionin 9). Megjithëse shumë prej këtyre sanksioneve e kanë bazën e tyre në kuadrin ligjor, në shumë vende detyra e monitorimit, dokumentimit dhe hetimit të shkeljeve të ligjit i takon EMB-së. Kjo e fundit duhet rrjedhimisht të nxisë veprimin në përputhje me ligjet, duke garantuar që partitë politike të informohen siç duhet për detyrimet e tyre në këtë fushë.

Disa EMB, në kuadër të detyrave të tyre, kanë edhe kontaktimin dhe ofrimin e informacionit për partitë politike dhe kandidatët. Kjo formë e mbështetjes mund të luajë rol jetik në nxitjen e kandidateve gra që të marrin pjesë dhe t'u ofrohet informacioni i nevojshëm për ta bërë këtë. Për shembull:

- Në **Afganistan**, IEC-ja organizon një takim mujor për çështjet gjinore dhe zgjedhjet ku marrin pjesë grupe të interesit nga qeveria dhe organizata joqeveritare. Ai ka qenë një forum efektiv për shkëmbimin e informacionit dhe koordinimin e përpjekjeve mes grupeve të ndryshme të interesit, përfshirë kandidatet gra, personelin zgjedhor dhe vëzhguesit e zgjedhjeve.²⁴⁰
- Në **Republikën Demokratike të Kongos**, CENI zbatoi një njësi koordinimi dhe kuadër dialogu për gratë politikane dhe kandidate. Nëpërmjet shkëmbimeve të rregullta të informacionit dhe ndarjeve të shqetësimeve që kanë kandidatët, CENI synoi të nxiste nivelet e kuptimit të procedurave zgjedhore. CENI ofron gjithashtu mundësi trajnimi për kandidatet gra përmes njësisë së saj gjinore.²⁴¹

Po ashtu, EMB-ja mund të bashkëpunojë me partitë politike edhe për çështje që nuk lidhen me fushatën. EMB-ja mund të konsultohet me partitë politike kur kryen një auditim të integritetit gjinor dhe kur ndërmerr analiza postzgjedhore. Në shumë raste, partitë mund të sjellin prova shtesë për diskutime të tilla dhe të ndihmojnë në identifikimin e zgjidhjeve në rastet kur pjesëmarrja e grave minimizohet apo e vihet në rrezik. EMB-ja mund t'u kujtojë partive rëndësinë që ka përfaqësimi i grave në strukturat e partisë, jo thjesht si kandidate për zgjedhje.

EMB-të luajnë rol jetik në nxitjen e fuqizimit të grave përmes praktikave të tyre të brendshme për personelin dhe përmes veprimeve që ndërmarrin për të garantuar mundësinë e pjesëmarrjes së grave në procesin zgjedhor dhe gjithashtu si mbrojtëse të barazisë gjinore në fusha më të gjera të pjesëmarrjes politike dhe debatit publik. Këto fusha përfshijnë nxitjen e dialogut kombëtar, informimin e kandidateve gra me informacion thelbësor për procesin zgjedhor dhe ofrimin e një informacioni më të gjerë partive politike në lidhje me pabarazitë gjinore.

Në vendet ku pjesëmarrja politike e grave është e kufizuar, EMB-ja dhe partnerët e saj mund të luajnë një rol të rëndësishëm për ta vendosur çështjen në qendër të vëmendjes të debatit kombëtar. Ato mund ta bëjnë këtë nëpërmjet iniciativave të tyre të drejtpërdrejta ose duke i afruar partitë politike me grupet e tjera, përfshirë këtu agjencitë qeveritare, parlamentin dhe grupet qytetare të advokacisë. Kjo formë lidhëse është veçanërisht e rëndësishme gjatë periudhës së reformës legjislativë. Për shembull:

- Në **Shqipëri**, organizatat UNDP-së dhe UN Women kanë ofruar mbështetje për të përfshirë palët në diskutime lidhur me ndryshimet në ligj, në mënyrë specifike për prezantimin e kuotës 30 për qind për gratë.²⁴² Në vitin 2013, CEC dhe partnerët u angazhuan në një seri diskutimesh në tryeza të rumbullakëta me grupet zgjedhore të interesit për të përmirësuar mekanizmat e përputhëmrisë me përfaqësimin gjinor në organet e zgjedhura. Nëpërmjet shqyrtimit të prirjes së partive politike për të anashkaluar ligjin për kuotat, CEC identifikoi pikat e dobëta në sistemin ekzistues për t'i trajtuar ato në programin e reformës së ardhshme zgjedhore.²⁴³
- Në **Kamboxia**, në vitin 2011 UNDP-i ndërmjetësoi shtatë dialogë të nivelit të lartë mes partive politike, Komisionit Kombëtar të Zgjedhjeve dhe Ministrisë së Brendshme. Këta dialogë siguruan një ndikim të dukshëm në përmirësimin e reformës zgjedhore në Kamboxhia që përfshiu reformat nga të cilat përfitonte pjesëmarrja e grave, si për shembull ndryshimi i ligjit zgjedhor për zgjatjen e periudhës së regjistrimit të zgjedhësve nga 30 në 45 ditë para zgjedhjeve të vitit 2012 për këshillin komunal dhe zgjatjen e vlefshmërisë së kartës së identitetit deri në fund të dhjetorit 2013.²⁴⁴

Shembuj të bashkëpunimit me median për nxitjen e pjesëmarrjes së grave dhe ofrimin e përmbajtjes së ndjeshme nga pikëpamja gjinore janë:

- Në **Armeni** në vitin 2009, gazetarëve u janë ofruar trajnime për sensibilizimin për çështjet gjinore për të rritur kapacitetin e tyre për të paraqitur më mirë çështjet me karakter gjinor dhe për të luftuar stereotipet gjinorë në media. Në një veprimtari shtesë, UNDP-i mbështeti publikimin e tekstit shkollor me titull ‘Gjinia dhe Gazetaria’ për studentët dhe pedagogët e universitetit.
- Në **Bosnjë dhe Hercegovinë**, Kryetari i Komisionit Qendror të Zgjedhjeve u lidh me transmetuesit lidhur me debatet zgjedhore të dominuara nga burrat dhe u bëri thirrje atyre të përfshinin gratë në debatet e kandidatëve në televizion.²⁴⁵
- **Nepal**: Kodi i Etikës së medias ndalon raportimin që mund të shkaktojë “efekte të kundërta tek parimet e barazisë gjinore dhe përfshirjes sociale”, duke përfshirë raportimin që përdor gjuhë diskriminuese dhe mesazhet që ka gjasa të provokojnë dhunë.²⁴⁶ Ai i bën gjithashtu thirrje medias të nxisë në mënyrë aktive gratë (dhe grupet e tjera të marxhinalizuara) të marrin pjesë në zgjedhje.²⁴⁷
- **Papua Guinea e Re**: UN Women organizoi një trajnim BRIDGE për çështjet gjinore dhe zgjedhjet për median përpara zgjedhjeve të përgjithshme të vitit 2012.
- **Jemen**: Projekti i Përbashkët i EC-UNDP-së për Asistencën Zgjedhore, që punoi me organizatat e shoqërisë civile, zhvilloi një program trajnimi për 16 gazetarë në lidhje me raportimin të ndjeshëm nga pikëpamja gjinore. Trajnimi trajtoi legjislacionin përkatës, stereotipin e grave në media dhe rëndësinë e pjesëmarrjes së grave në politikë.²⁴⁸
- Në **Angola, Botsvana, Mauritani, Malau, Mozambik, Namibi dhe Afrikën e Jugut** janë zhvilluar seminare dhe trajnime kombëtare për temën ‘Gjinia, Zgjedhjet dhe Media’ për profesionistët e medias, organizuar me një NGO rajonale, Gender Links.

13.2. Bashkëpunimi me median

Organizatat e medias dhe gazetarët luajnë një rol të rëndësishëm gjatë periudhës së zgjedhjeve duke ofruar informacion për zgjedhësit dhe ndërgjegjësuar opinionin publik. Për t’u siguruar që media ka informacion të plotë dhe të saktë lidhur me procesin zgjedhor është e nevojshme të garantohet që zgjedhësit të kenë informacionin e nevojshëm për pjesëmarrjen dhe të mos ngatërrohen apo keqorientohen nga informacioni i pasaktë. Ndërsa EMB-të duhet të sigurojnë se ruajnë asnjësinë politike, një paketë e mirë shtypi dhe raportime të shkurtra për median lidhur me rëndësinë e nxitjes së grave për të votuar, mund të sjellë mbulim shumë të nevojshëm.

Organet e administrimit të zgjedhjeve mund të përdorin një numër kanalesh komunikimi për të ndërgjegjësuar organizatat e medias për çështjet gjinore në zgjedhje dhe për të nxitur median t’i bashkohet projektit të nxitjes së pjesëmarrjes së grave. Në veçanti, media mund të përfitojë nga trajnimi për ndërgjegjësimin për çështjet gjinore. Objektivat e trajnimeve të tilla përfshijnë nxitjen e ndërgjegjësimit gjinor dhe aftësive të medias, ndihmesën e dhënë ndaj medias për të kuptuar në çmënyrë barazia gjinore është pjesë përbërëse e qytetarisë, demokracisë dhe lirisë së shprehjes, identifikimin e çështjeve kryesore gjinore në zgjedhje dhe ndihmesën e dhënë për median që të reflektojë përmes dimensioneve gjinore në artikujt e tyre për zgjedhjet.²⁴⁹ Për më tepër, siguria e gazetarëve që mbulojnë zgjedhjet është po aq e rëndësishme. Prandaj, duhet të sigurohet se gazetarët gra dhe burra, me qendër brenda apo jashtë vendit, janë të aftë të punojnë të sigurt dhe pa ngacmime gjatë procesit zgjedhor, në përputhje me ‘Planin e Veprimit të Kombeve të Bashkuara për Sigurinë e Gazetarëve dhe Çështjen e Pandëshkueshmërisë’.²⁵⁰

© UN Photo/Fardin Waezi

13.3. Bashkëpunimi me Organizatat e Shoqërisë Civile

Ndodh rëndom në shumicën e vendeve që shumë organizata të shoqërisë civile të angazhohen në çështje që lidhen me zgjedhjet. Shumë CSO nxisin aktivisht pjesëmarrjen e grave dhe mund të jenë aleatë dhe partnerë kryesorë të EMB-së që punon në drejtim të pjesëmarrjes së barabartë të grave në procesin zgjedhor.

Informimi dhe edukimi i publikut

Shumë organizata të shoqërisë civile angazhohen në informimin e zgjedhësve dhe përpjekjet për edukim. Ndërsa këto diskutohen më gjerë në seksionin 13, këto organizata ofrojnë mundësinë e fushatave të informimit që mund të jenë më shumë të fokusuara tek këto çështje sesa ato që kryhen nga EMB-ja. CSO-të mund të jenë një kanal i shkëlqyer për të bashkëndarë materiale për edukimin e zgjedhësve për shkak të arritjes së tyre, veçanërisht në komunitetet e largëta. Për shembull, një organizatë e shoqërisë civile që punën e saj e ka përqendruar plotësisht tek gratë nga grupet minoritare, mund ta ketë më të lehtë sesa një EMB të arrijë tek gra të tilla me mesazhe dhe informacion për zgjedhësit. Organizatat e shoqërisë civile mund të plotësojnë përpjekjet e EMB-ve duke zhvilluar seanca ndërgjegjësimi ballë për ballë që përbëjnë një metodë efektive për pjesën më të madhe të pjesëmarrësve. Ndërsa EMB-ja nuk mund të organizojë seanca ndërgjegjësimi ballë për ballë për të gjithë elektoratin, seancat e organizuara për popullsi specifike mund të jenë shumë efektive kur punohet me CSO partnere, veçanërisht në fusha ku ekziston një regjistrim i ulët i zgjedhësve apo pjesëmarrje e ulët mes zgjedhësve gra.

Ofrimi i ekspertizës gjinore

Organizatat e shoqërisë civile të cilat specializohen në barazinë gjinore mund ta sjellin këtë ekspertizë për t'u mbartur në procesin zgjedhor, duke ofruar udhëzime, ndihmë dhe mundësi pjesëmarrjeje në rrjete që EMB-të mund të mos i kenë. EMB-ja e përfshirë në ushtrime të auditimit të integritetit gjinor dhe në analiza postzgjedhore, mund ta konsiderojë me përfitim bashkëveprimin me partnerë nga shoqëria civile. Organizatat e shoqërisë civile ofrojnë mendimet e tyre lidhur me rregullimet zgjedhore që EMB-ja, duke qenë plotësisht e lodhur nga to, mund të mos i vërë re si dhe mund të shfrytëzojnë përvojat e grave nga fusha të ndryshme dhe nivele të ndryshme të edukimit politik.

Organizatat e shoqërisë civile shqyrtojnë gjithashtu disa elementë politikë të pjesëmarrjes së grave në zgjedhje që nuk do të ishin linja të përshtatshme shqyrtimi për EMB-në, si për shembull mënyrën sesi politikat e partisë

do të ndikojnë tek gratë dhe si funksionon rekrutimi i kandidatëve për gratë. Po ashtu, këto organizata mund të përfshihen edhe në vëzhgimin e brendshëm të procesit zgjedhor ose në programet e monitorimit të dhunës dhe gjetjet e tyre mund të ofrojnë rekomandime të dobishme për EMB-të. Për shembull, në Afrikën e Jugut, Komisioni i Zgjedhjeve bashkëpunon dhe është partnere me grupe të grave, organizata të shoqërisë civile si monitoruesin e medias për çështjet gjinore, Genderlinks. Ky i fundit grumbullon të dhëna për listat e kandidatëve, analizon mbulimin që i bën media grave dhe programeve të partive, zhvillon seminare për kandidatet gra apo kandidatet aspirante si dhe bën të ditur në mënyrë publike mendimet dhe konfirmimin kur meritohen apo kritikant në rastet kur gratë janë të pafavorizuara. Në një shembull tjetër, në Burundi në vitin 2010, disa organizata të shoqërisë civile bashkëpunuan për një program monitorimi lidhur me dhunën në zgjedhje, Amatora Mu Mahoro. Të dhënat e projektit të ndara sipas përkatësisë gjinore për dhunën zgjedhore ofruan perceptimin e parë për format e dhunës zgjedhore me të cilat përballeshin me shpesh gratë në Burundi.²⁵¹

Së fundi, organizatat e shoqërisë civile mund t'i ofrojnë EMB-së informacion dhe komente të vlefshme për barazinë gjinore në planifikimin, logjistikën dhe operacionet e zgjedhjeve. EMB-ja mund të ftojë organizatat e shoqërisë civile të shprehin opinionin e tyre për fazat kryesore të procesit zgjedhor, si për shembull për regjistrimin e zgjedhësve dhe rregullat e ditës së votimeve apo për hartimin e materialeve për zgjedhësit. Për shembull në Tunizi, si një mënyrë e koordinimit me organizatat e grave, Bordi i Zgjedhjeve (ISIE), me mbështetjen e UNDP-së, zhvilloi një takim me organizatat e shoqërisë civile në korrik 2011 si një mënyrë për ISIE-n të shqyrtonte përmbajtjen e materialeve të edukimit të zgjedhësve të hartuara nga shoqëria civile dhe për hartimin e një platforme të përbashkët për ndërgjegjësimin qytetar. Njëzetë e një shoqata dhe tri rrjete u përfaqësuan dhe diskutimet u përqendruan në mesazhin e barazisë, të drejtës së votës dhe fshehtësisë së votimit. Pjesëmarrësit njohën dhe pranuan rolin thelbësor që luan sektori joqeveritar në plotësimin e programeve të ISIE-së për edukimin e zgjedhësve dhe edukimin qytetar.²⁵²

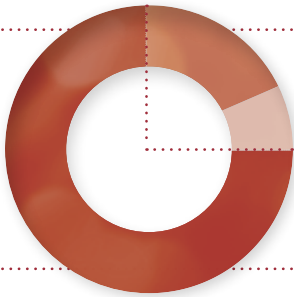
© Julie Ballington

PËRMBLEDHJE:

- EMB-të duhet të garantojnë që grupet e interesit të respektojnë rregullat zgjedhore dhe se ekziston një mjedis që mundëson shkëmbimin e pikëpamjeve politike. Një praktikë e mirë në lehtësimin e atij mjedisi është puna me shumë partnerë dhe grupe interesi, përfshirë partitë politike, median dhe organizatat e shoqërisë civile.
- EMB-të mund të punojnë gjithashtu për afrimin së bashku të grupeve të interesit, si për shembull zhvillimin e seancave të përbashkëta të informimit me partitë politike, organizatat e shoqërisë civile dhe institucioneve dhe agjencive përkatëse qeveritare.
- Organet e Administrimit të Zgjedhjeve mund të rrisin ndjeshmërinë e organizatave të medias që të rritin vëmendjen ndaj çështjeve gjinore gjatë zgjedhjeve.
- Puna me shoqërinë civile ka ndihmuar gjithashtu në kontaktimin dhe angazhimin e rrjeteve më të gjera të grave dhe në sjelljen e ekspertizës gjinore në vëmendjen e personelit të EMB-së.

*Mesazhe të posaçme mund të kërkohen për të
nxitur gratë të marrin pjesë – si candidate dhe si
zgjedhëse – dhe për të bërë të qartë se ato vetë mund
të zgjedhin se ku e hedhin votën e tyre.*

14 Kontaktimi i zgjedhësve

Përveç organizimit të logjistikës së zgjedhjeve, EMB-ve u besohet shpeshherë detyra e sqarimit të procesit zgjedhor tek elektorati nga një perspektivë e paanshme. Roli i tyre nuk është të sqarojnë apo të mbrojnë politikën, programet apo platformat e partive të ndryshme politike dhe të kandidatëve të pavarur, por më shumë të edukojnë popullatën si të regjistrohet, si të hedhë votën siç duhet dhe përse është e rëndësishme pjesëmarrja në këtë proces demokratik.

Ky proces edukues, i njohur si kontaktimi i zgjedhësve, mund të ndahet në dy lloje kryesore:²⁵³

- **Edukimi i zgjedhësve** zakonisht trajton motivimin dhe përgatitjen e zgjedhësve për të marrë pjesë masivisht në zgjedhje. Ai përfshin ofrimin e informacionit tek zgjedhësit. Ky është informacion bazë që u mundëson qytetarëve me të drejtë vote të votojnë, përfshirë datën, kohën dhe vendin e votimit, llojin e zgjedhjeve, dokumentet e identifikimit të nevojshme për ta bërë procesin të ligjshëm, kriteret për regjistrim dhe mënyrën e votimit.
- **Edukimi qytetar** trajton koncepte më të gjera që përshkojnë një shoqëri demokratike, si për shembull rolet dhe përgjegjësitë përkatëse të qytetarëve, qeverisë, interesat politike dhe të posaçme, masmedia, biznesi dhe sektorët jofitimprurës, si dhe rëndësia e zgjedhjeve periodike dhe konkurruese. Në situatë ideale, edukimi qytetar duhet të kryhet vazhdimisht ose për një periudhë afatgjatë.

Ndërsa programet e edukimit të zgjedhësve u ofrohen përgjithësisht të gjithë zgjedhësve të mundshëm, tashmë në shumë vende përgatiten dhe ofrohen gjithnjë e më shumë programe për grupe të veçanta të zgjedhësve, si gratë e reja dhe popullata vendase.

Planifikimi dhe përgatitja e të gjithë edukimit do të realizohen gjatë periudhës parazgjedhore ose në disa

raste, gjatë periudhës ndërmjet zgjedhjeve, veçanërisht në rast se regjistrat e zgjedhësve duhen përditësuar. Informacioni për mënyrën si të marrin pjesë në një proces të veçantë të tillë si regjistrimi për votime apo ndryshimi i regjistrimit të zgjedhësve duhet të përqendrohet në javët përpara aktivitetit. Nga ana tjetër, edukimi i planifikuar për të ofruar informacion më të gjerë për edukimin qytetar duhet të realizohet gjatë një periudhe më të gjatë, zakonisht mes zgjedhjeve.

Ky seksion evidenton praktikën më të mira mes EMB-ve në ofrimin e programeve të edukimit të zgjedhësve që nxisin pjesëmarrjen e grave. Kjo mund të fillojë me një strategji apo politikë të përgjithshme komunikimi, duke identifikuar mesazhet kryesore që duhet të theksohen vazhdimisht dhe duke synuar ndërhyrjet përkatëse për grupet specifike, si për shembull gratë, të rinjtë dhe burrat.

14.1. Strategjia dhe politika e edukimit

Objektivat e organizatës apo plani strategjik i EMB-së mund të përcaktojnë objektivat e gjera të programit të organizatës për edukimin e zgjedhësve. Objektiva më të detajuara të planifikimit mund të parashikohen gjithashtu në një politikë komunikimi apo edukimi. Kur planifikohen fushatat e shumta të informimit apo edukimit – për shembull si të bëhet regjistrimi, si të votohet apo si të nxiten sektorë specifikë si gratë apo të rinjtë që të marrin pjesë – atëherë një praktikë e mirë mund të jetë krijimi i

një strategji të përgjithshme komunikimi për të siguruar se fushatat e ndryshme janë plotësuese.

Partneritetet me grupet e interesit

Organizatave e shoqërisë civile, partitë politike dhe media mund të luajnë rol në ofrimin e të gjitha llojeve të edukimit të zgjedhësve. Shumë prej këtyre grupeve kanë kontakte me gra dhe komunitete në të gjithë vendin. EMB-të mund të punojnë ngushtë me këto organizata për tu siguruar se mesazhet e duhura janë përcjellë. Një plan i përgjithshëm i edukimit të zgjedhësve është gjithashtu një praktikë e mirë kur punohet me organizata të shoqërisë civile për realizimin e programit, pasi ai shërben si një masterplan

dhe një instrument hartëzimi i të gjitha veprimtarive, përmbajtjes së tyre, mbulimit gjeografik dhe mënyrës si ato lidhen me njëra-tjetrën.

Organizatave e shoqërisë civile mund të përdorin materiale të hartuara nga Organi i Administrimit të Zgjedhjeve ose materiale të hartuara nga ato vetë në bashkëpunim të ngushtë me EMB-në. Në disa raste, kur grupet e kualifikuara të shoqërisë civile specializohen për edukimin në bazë, EMB-ja mund të punojë së bashku me CSO për të përgatitur materiale apo për të përdorur materiale të përgatitura nga një organizatë e shoqërisë civile. Ofrimi i kontrollit për saktësinë e materialeve të hartuara nga organizata të tjera dhe shkëmbimi i grafikëve dhe i

Disa shembuj të planeve dhe politikave që përfshijnë edukimin e zgjedhësve, me fokus të posaçëm tek gratë:

- **Malau:** Planifikimi afatgjatë për zgjedhjet e vitit 2009 përfshiu një program të edukimit qytetar dhe të zgjedhësve midis zgjedhjeve për të siguruar se zgjedhësit ishin të mirëinformuar dhe të motivuar për të marrë pjesë në zgjedhje. Objektivi ishte të krijohet një kulturë mbështetjeje për parimet dhe praktikën e zgjedhjeve demokratike. Dy prej objektivave identifikuan gratë dhe gratë e reja si grupe të veçanta
- **Nepal:** Politika e Edukimit të Zgjedhësve e vitit 2007 dhe 2013 specifikoi se “planifikimi i edukimit të zgjedhësve duhet të marrë në konsideratë grupet e marzhinalizuara” dhe përfshiu disa dispozita për barazinë gjinore dhe përfshirjen sociale, si për shembull hartimi dhe shpërndarja e mesazheve të përshtatura sipas llojit të audiencës në programin e edukimit të zgjedhësve dhe rekrutimi i punonjësve të ndryshëm për të rritur përgjegjshmërinë gjinore dhe sociale të programit.²⁵⁴ ECN-ja i ka dhënë rëndësi të posaçme veprimtarive për edukimin e zgjedhësve, të përqendruara në pjesëmarrjen dhe informimin e grave. Në vijim të këtyre përpjekjeve, pjesëmarrja e grave si zgjedhëse në zgjedhjet e vitit 2013 ishte e lartë.
- **Pakistan:** Plani i Veprimit që lidhet me edukimin përfshin zhvillimin e një sondazhi bazë “për të përcaktuar shkallën e pjesëmarrjes”, duke përfshirë gratë dhe për të zbuluar “faktorët që ndikojnë në pjesëmarrje dhe njohuritë për procesin zgjedhor”. Rezultatet do të përdoren në hartimin e strategjisë për edukimin e zgjedhësve.²⁵⁵
- **Afrika e Jugut:** Politika e edukimit qytetar dhe e zgjedhësve para zgjedhjeve të vitit 2009 ndërmori një qasje me objektiv të posaçëm për të siguruar se përfshihen grupet që shpesh mungojnë në programet e përgjithshme të edukimit. Gratë ishin një prej grupeve të synuara.²⁵⁶
- **Tunizi:** EMB-ja u përqendrua fuqimisht tek integrimi gjinor në proceset e saj të jashtme të edukimit që synonin angazhim më të madh civil në zgjedhje me një perspektivë të dallueshme për barazi gjinore. Objektivi kryesor ishte rritja e mundësisë së marrjes së informacionit nga CSO-të për procedurat e vendosura nga ISIE-ja, harmonizimi i përmbajtjes së instrumenteve për rritjen e ndërgjegjësimit dhe garantimi i pajtueshmërisë së tyre me procedurat e vendosura nga ISIE-ja dhe së fundmi, rritja e ndërgjegjësimit të organizatave të shoqërive civile rreth rolit të tyre në informimin e zgjedhësve.²⁵⁷
- **Timori Lindor:** EMB-të organizojnë dhe zhvillojnë një edukim gjithëpërfshirës dhe të gjerë të zgjedhësve, edukim qytetar dhe fushata edukimi të përqendruara tek pjesëmarrja, informimi dhe edukimi i grave.²⁵⁸

përshkrimeve themelore mund të ndihmojë të garantohet se zgjedhësve u është ofruar informacion i saktë.

Në pyetësin për EMB-të, 27 nga 35 (77 përqind) vende theksuan se ato kishin organizuar “fushata ndërgjegjësimi së bashku me organizata të shoqërisë civile”: Afganistani, Armenia, Bjellorusia, Benini, Bosnje dhe Hercegovina, Kanada, Reepublika e Afrikës Qendrore, Kosta Rika, Republika Demokratike e Kongos, Egjipti, Etiopia, Gana, Iraku, Kazakistan, Libani, Madagaskari, Malau, Maldives, Moldavia, Mozambiku, Namibia, Shteti i Palestinës, Pakistani, Republika e Kongos, Afrika e Jugut, Tanzania dhe Uganda.

14.2. Mesazhet

Një fushatë efektive për edukimin e zgjedhësve mbart një mesazh shumë të qartë që shpërndahet vazhdimisht në disa mënyra të ndryshme. Gjatë periudhës zgjedhore, mesazhet e informimit të zgjedhësve duhet të shpjegojnë si të votojnë dhe të nxitin pjesëmarrjen dhe votimin e zgjedhësve. Në periudhën mes zgjedhjeve, mesazhet edukuese mund të përqendrohen në mesazhe më të gjera lidhur me demokracinë dhe rëndësinë e pjesëmarrjes si zgjedhës dhe si kandidatë, si dhe të nxisin pjesëmarrjen politike të grave.

Në përgatitjen e materialeve për edukimin e zgjedhësve, i duhet kushtuar vëmendje shmangies së mesazheve të paqarta. Për shembull, një poster që tregon vetëm zgjedhësit meshkuj mund të japë mesazhin se vetëm meshkujt votojnë. Materialet edukative duhet të tregojnë gra të të gjitha moshave që marrin pjesë në çdo detyrë dhe rol – si personel i regjistrimit dhe i zgjedhjeve, si vëzhguese dhe forca sigurie, si aplikante regjistrimi dhe si zgjedhëse. Në rast se nuk hartohen siç duhet, imazhet që synojnë të tregojnë sigurinë rreth qendrave të votimit mund t'i shkurajojnë zgjedhësit të cilët i druhen dhunës në vend që të japin mesazhin e sigurisë. Parullat e tepruara që përdorin gjuhë të sofistikuara mund t'i çorientojnë zgjedhësit, duke e bërë procesin të duket shumë më i ndërlikuar dhe jo të nxisin pjesëmarrje të gjerë. Edukimi i zgjedhësve në shoqëritë sunëgjuesore dhe shumëkulturore duhet të pasqyrojë shumëllojshmërinë kombëtare dhe jo të shkurajojë pjesëmarrjen e një grupi specifik. Për të shmangur përcjelljen e mesazheve jo të synuara, gjuha dhe imazhet e përdorura në edukimin e zgjedhësve u nënshtrohen shpeshherë kontrollit nëpërmjet

seancave pilot dhe rishikohen përpara se t'u shpërndahen popullsisë në tërësi.

Për sa i përket barazisë gjinore, janë dy mesazhe shumë të rëndësishme që duhet të komunikohen tek publiku: së pari, se gratë kanë të drejtë të zgjedhin dhe të zgjidhen dhe se pjesëmarrja e tyre shpesh duhet inkurajuar; dhe së dyti, se votimi është i fshehtë - askush tjetër nuk duhet të dijë se si ka votuar një individ.

E drejta e grave për të marrë pjesë

Nxiti ja e pjesëmarrjes së grave dhe e të gjithë qytetarëve përbën një mesazh të rëndësishëm në të gjitha kontekstet. Në shumë demokraci të konsoliduara, shkalla e pjesëmarrjes në zgjedhje është në rënie dhe shumë organe të administrimit të zgjedhjeve organizojnë programe për ndërgjegjësimin e votuesve për të inkurajuar pjesëmarrjen. Në demokracitë më të reja, grupe të caktuara mund të kenë nevojë t'ju kujtohet se ata mund të marrin pjesë, ose duhet të inkurajohen që të thonë fjalën e tyre. Në të gjitha kontekstet, mesazhet e fushatës mund të hartohen për t'u bërë thirrje në mënyrë specifike të grave. Disa shembuj të nismave të EMB-së dhe CSO-ve janë:

- **Benin:** EMB përdori mesazhe ‘zgjimi’ me anë të të cilave synohej rritja e pjesëmarrjes së grave, duke përfshirë: “Gratë në Parlament! Gratë në Këshillat Komunale! Çohuni, Gratë e Beninit, Koha juaj ka ardhur! Kombi ka nevojë për ju!”
- **Burundi:** Fushata ‘Zgjidhni dhe Zgjidhuni’ trajnoi pothuajse 260 gra për të punuar në të gjithë vendin, për të edukuar gratë e tjera në lidhje me regjistrimin dhe votimin dhe për të mbështetur kandidatet gra për të zhvilluar fushatat e tyre.²⁵⁹
- **Liban:** Fushata mbarëkombëtare mediatike ‘Përdor Zërin Tënd’ synoi “nxitjen e pjesëmarrjes së grave në procesin zgjedhor. Fushata promovoi pesë gra të shquara libaneze të cilat u shfaqën në televizion, radio, transportin publik, dhe reklamën”. Fushata u organizua nga Instituti Kombëtar për Demokraci dhe Shoqata libaneze për Zgjedhje Demokratike.²⁶⁰
- **Ishujt Marshall:** Një organizatë vendase e shoqërisë civile, Gratw të bashkuara së bashku” (Women United Together) në Ishujt Marshall, realizoi një projekt për edukimin e zgjedhësve me një fokus të veçantë tek fuqizimi politik i grave. Seminarët trajtuan konceptin e

demokracisë dhe qeverisë përfaqësuese si dhe detajet e regjistrimit dhe fshehtësinë e votimit.²⁶¹

Mesazhet e synuara për zgjedhëset gra rezultuan efektive në shumë kontekste. Në Indonezi, në vitin 2009, mesazhet e synuara informuan mbi 2 milion zgjedhëse gra të reja për të drejtat dhe përgjegjësitë e tyre dhe, në vitin 2011, bazuar në këtë sukses, më shumë se 50 për qind e buxhetit për edukimin qytetar u dha për mesazhet për gratë. Në vitin 2009 në Irak, mesazhet e synuara u konsideruan të kishin ndihmuar në rritjen e pjesëmarrjes së grave në 45 për qind në zgjedhjet për këshillat e provincave.

Portretizimi i grave në role aktive

Në mesazhet dhe imazhet edukative, është e rëndësishme që gratë të shfaqen në role aktive si zgjedhëse, kandidatë dhe pesonel zgjedhor. Detajet specifike mund të jenë të rëndësishme; për shembull, vetëm duke treguar gratë që rrinë prapa burrave mund të japë përshtypjen se gratë më shumë ndjekin burrat sesa janë aktive dhe votojnë për

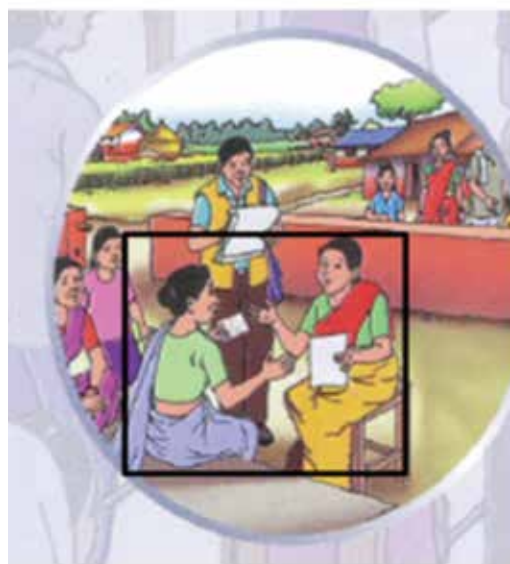
veten e tyre. Disa shembuj të edukimit të votuesve që i tregojnë gratë në një rol pozitiv, aktiv janë:

- **Kenia:** Posterat për informimin e zgjedhësve tregojnë një zgjedhëse grua dhe një grua që punon në qendrën e votimit. Disa postera përfshijnë në radhën e zgjedhësve një grua me një fëmijë dhe gra me forma të ndryshme veshjeje të vendit, duke përfshirë edhe një grua me perçe.²⁶²
- **Nepal:** Me ndihmën e UNDP-së dhe IFES-it, materialet për edukimin e zgjedhësve të përgatitura nga ECN i paraqesin gratë në rol aktiv gjatë procesit të regjistrimit. IFES-i dhe UNDP-i kanë dhënë mbështetje për ECN për të siguruar se materialet e reja edukative janë të ndjeshme sa i përket përkatësisë gjinore.
- **Timori Lindor:** Në katër proceset e fundit zgjedhore të mbajtura ndërmjet viteve 2009 dhe 2012, janë prodhuar materiale për gratë dhe janë organizuar aktivitete kushtuar grave për të inkurajuar pjesëmarrjen e tyre në proceset zgjedhore. STAE dhe UNEST kanë organizuar

Materialet informuese ilustrojnë procesin e regjistrimit të zgjedhësve në Nepal.

Fotot origjinale tregojnë burrat në një rol aktiv dhe gratë në një rol pasiv

Me ndihmën e UNDP-së dhe IFES-it, imazhi u rishikua për të (a) treguar gratë në një rol aktiv dhe (b) të tregojnë një ekip të balancuar gjinor të anketuesve (një burrë dhe një grua), sipas udhëzimeve të ECN.

Fotot janë prodhuar nga Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal

edhe një fushatë ku vihet në dukje roli i grave si modele për t'u ndjekur.²⁶³

Fshehtësia e votës

Veçanërisht kur votimi familjar është i zakonshëm (shihni seksionin 10), është e rëndësishme edhe dhënia e mesazheve të veçanta për gratë dhe burrat mbi të drejtën e grave për të bërë zgjedhjen e tyre gjatë votimit dhe për të theksuar të drejtën që ato kanë për të votuar në fshehtësi.

Në pyetësin për EMB-të, 28 nga 35 të anketuarit (80 përqind) u shprehën se kishin ofruar “edukim mbi fshehtësinë e votimit dhe luftën kundër votimit familjar”: Afganistani, Armenia, Bjellorusia, Benini, Bosnje dhe Hercegovinë, Kanadaja, Republika e Afrikës Qendrore, Kongo, Republika Demokratike e Kongos, Egjipti, Etiopia, Iraku, Kazakistani, Kirgistani, Libani, Lesoto, Madagaskari, Malau, Maldivet, Moldavia, Mozambiku,

Namibia, Shteti i Palestinës, Pakistani, Afrika e Jugut, Tanzania, Uganda dhe Uzbekistani.

Normat kulturore mund të nxisin disa mite që përdoren për të shkurajuar gratë nga votimi. Kur EMB-ja bëhet e ndërgjegjshme për këtë praktikë, është e rëndësishme t'u kundërvihet miteve me informacion të saktë dhe të nxisë pjesëmarrjen. Një shembull pozitiv vjen nga rasti i Ganës, ku mesazhet e informimit të zgjedhësve larguan një mit shumë të njohur rreth procesit të votimit. Shumë besonin se aftësia për të lexuar dhe shkruar ishte një kusht për të pasur të drejtën e ligjshme për t'u regjistruar për të votuar. Për ta eliminuar këtë, fushata e informimit të zgjedhësve sqaroi qartë se grupi i regjistrimit do të plotësonte formularin për zgjedhësit analfabetë pasi t'u drejtonte pyetjet e nevojshme.²⁶⁹

Disa shembuj të edukimit të zgjedhësve që synojnë ndryshimin kulturor dhe luftën kundër votimit familjar janë::

- **Shqipëri:** Mesazhet se gratë kanë të drejtën e votës për kandidatit e zgjedhur nga to, u shpërndanë në një reklamë humoristike televizive që u përgatit nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve dhe Platforma Kombëtare për Gratë.²⁶⁴ CEC-i ka ndërmarre disa masa për të parandaluar votimin familjar. Ekziston një nevojë e vazhdueshme, veçanërisht në zonat rurale, për të rritur ndërgjegjësimin për të drejtat e grave, për barazinë gjinore dhe të drejtat politike të grave. Fushatat e edukimit qytetar dhe të zgjedhësve janë kryer nga CEC-i në media (TV dhe gazeta) dhe ishin të përgatitura me qëllimin specifik për zgjedhëset gra.²⁶⁵
- **Moldavi:** CEC-i synoi të motivonte gratë të merrnin pjesë si zgjedhëse dhe si kandidatë në zgjedhjet lokale të vitit 2011, duke theksuar se në një moment të caktuar në histori, gratë nuk u lejuan të votonin apo të zgjidheshin dhe se për këtë arsye, nuk duhet nënvlerësuar vlera e të drejtave politike që kanë gratë moldave. Ai përgatiti një informacion në transmetuesin publik që u kujtoi dëgjuesve procesin e ndryshimit
- **kulturor në vendet e tjera:** “A e dini se Zelanda e Re ishte vendi i parë në botë që u dha grave të drejtën e votës në vitin 1893?” dhe “A e dini se gruaja e parë u zgjodh kryetare bashkie në vitin 1887 në SHBA?”
- **Ish-Republika Jugosllave e Maqedonisë:** Iu kundërvu votimit familjar me programe edukative “Një zgjedhës – një votë” dhe “Unë kam të drejtën e votës” përpara zgjedhjeve parlamentare. Këto projekte të zbatuara nga UNDP-i synonin ta vendosnin çështjen e votimit familjar në axhendën politike dhe të rritnin ndërgjegjësimin e zgjedhësve për këtë çështje.²⁶⁶
- **Afrika e Jugut:** Organizata e grave the Black Sash (Shiriti i Zi) organizoi seminare vetëm me gra, ku u përfshi diskutimi i temave të tilla si “teknikat e shantazhit, frikësimit që përdorin burrat për të ndikuar tek gratë gjatë votimit”. Këto seminare u organizuan për të ndihmuar gratë për të shmangur shantazhe të tilla.²⁶⁷
- **Vanuatu:** Shumë gra që morën pjesë në seminare thanë se ato “nuk e kishin kuptuar se mund të votonin në mënyrë të pavarur nga zgjedhja e bashkëshortit apo shefit të tyre, apo se vota e tyre ishte e fshehtë.”²⁶⁸ Edukimi i zgjedhësve u krye për këto probleme.

14.3. Audienat e synuara

Edukimi i zgjedhësve mund të synojë popullsinë në përgjithësi ose mund të përgatitet për grupe të veçanta. Kur programi i edukimit të zgjedhësve i ofrohet popullsisë në përgjithësi, është e rëndësishme që tek mesazhet të integrohen çështjet e barazisë gjinore. Në pyetësin për EMB-të, vetëm gjysma e të anketuarve u përgjigjën se ata “fusin integrimin gjinor në informacionin për zgjedhësit: Afganistani, Armenia, Bosnja dhe Hercegovina, Kanadaja, Republika Demokratike e Kongos, Gana, Iraku, Kazakistan, Lesoto, Madagaskari, Malau, Mozambiku, Namibia, Shteti i Palestinës, Pakistani, Afrika e Jugut dhe Tanzania.

Kur edukimi i zgjedhësve fokusohet tek gratë, grupi i synuar mund të jenë të gjitha gratë në moshë për të votuar ose një nëngrup i grave të përcaktuar në bazë të vendbanimit, grup moshës ose rrethanës, të tilla si gratë në zonat rurale ose gratë në moshë të re. Gjatë trajtimit të çështjeve specifike - për shembull që gratë nuk duhet të votojnë ose që votimi familjar është i pranueshëm - atëherë mesazhet duhet të drejtohen si tek burrat ashtu edhe tek gratë. Gjithashtu, edukimi i zgjedhësve mund të përdoret për të edukuar votuesit e rinj dhe votuesit ‘e ardhshëm’ duke shkuar tek institucionet arsimore. Kjo formë edukimi mund të kërkojë edukimin e zgjedhësve që votojnë për herë të parë në lidhje me të drejtat dhe përgjegjësitë e tyre si zgjedhës, mund të sqarojë procesin ose të ndihmojë në regjistrimin për herë të parë. Edukimi i popullatave të të rinjve kërkon sensibilizimin e fëmijëve dhe adoleshentëve në lidhje me elementet bazë të pjesëmarrjes demokratike, me qëllim nxitjen e pjesëmarrjes së tyre të ardhshme aktive si zgjedhës.

Gratë si audiencë e synuar

Kur qëllimi është të inkurajohen gratë për pjesëmarrje më të madhe, atëherë edukimi i zgjedhësve ka tendencën të përqendrohet në mënyrë specifike tek gratë dhe të përdorë mesazhet e përgatitura për t’u bërë thirrje grave. Në pyetësin për EMB-të, 19 nga 35 të anketuara (54 për qind) u shprehën se ato kishin ofruar “edukim për zgjedhësit me synim gratë”: Armenia, Benini, Bosnje dhe Hercegovina, Republika e Afrikës Qendrore, Republika Demokratike e Kongos, Egjipti, Gana, Iraku, Libani, Lezoto, Madagaskari, Malau, Moldavia, Mozambiku, Shteti i Palestinës, Pakistani, Afrika e Jugut, Tanzania dhe Uganda. Në Papua Guinea e Re, para zgjedhjeve të vitit 2012, u organizuan diskutime në grupe të veçanta

për burrat dhe gratë për rritjen e ndërgjegjësimit të zgjedhësve.²⁷⁰

Po ashtu, edhe partnerët ndërkombëtarë dhe CSO-të kanë ofruar edukim duke u përqendruar tek gratë:

- **Tanzani:** Një komponent i programit të UNDP-së për edukimin e zgjedhësve synonte inkurajimin e grave për t’u regjistruar, duke përdorur reklamat në radio, në gazeta dhe një fletëpalosje.²⁷¹ Broshura ‘Gratë dhe Zgjedhjet e vitit 2010’ inkurajonte gratë që të garonin si kandidatë dhe të votonin. Broshura i kujtonte gratë se është e drejta e tyre që të zgjedhin kandidatin për të cilin dëshirojnë të votojnë. Broshura përmban edhe detaje për gratë shtatzëna, nënat që ushqejnë foshnjat me gji, gratë me aftësi të kufizuara dhe gratë e moshuara që kanë të drejtën për të pasur preferencë dhe mbështetje nga administratorët e zgjedhjeve në ditën e zgjedhjeve. Mesazhet që inkurajojnë gratë për të votuar u përsëritën në TV, radio, si dhe në gazetë dhe postera.²⁷²
- **Sudan:** Për të siguruar pjesëmarrjen aktive të grave në zgjedhjet e vitit 2010, u zhvilluan dhe u zbatuan programe për ndërgjegjësimin publik me synim gratë si zgjedhëse dhe kandidatë. Rrjetet e CSO-ve u bashkuan në partneritet me UN Women për të trajnuar drejtueset e komunitetit të grave se si të japin mesazhe specifike gjinore. Një fushatë në media specifike për gratë u krijua nëpërmjet Ministrisë së Komunikimit. Në partneritet me UN-Women, projekti i UNDP-së për zgjedhjet ka përkrahur gjithashtu fushatat e edukimit qytetar në media të cilat synojnë zgjedhësit e ardhshëm dhe nxisin kandidaturat e grave.

Orët e mësimi ose sesionet vetëm me gra mund të jenë të frytshme në kontekste të caktuara. Sesione të tilla synojnë të ofrojnë një ‘hapësirë të sigurt’ për gratë për të shprehur shqetësimet dhe pyetjet e tyre të veçanta pa presionet kur janë në grupe të përbëra nga gra dhe burra. Përdorimi i trajnuesëve dhe ndihmësve gra në sesione të tilla mund të kontribuojë në një mjedis ku mund të mësohet. Në shtetet ku shkeljet specifike gjinore në votime përbëjnë një problem të veçantë, të tilla si shkalla e lartë e votimit familjar ose dhuna ndaj grave në zgjedhje, mund të jenë të domosdoshme sesione të ndara trajnimi. Për shembull, aty ku ndodh votim familjar, zhvillimi i diskutimeve vetëm në grupe me gra dhe informimi rreth të drejtës së gruas për të hedhur votën e saj ka të ngjarë që të jetë më i frytshëm. Sesionet për edukimin e zgjedhësve të cilat ofrohen për

Edukimi qytetar në shkolla

Në pyetësorin pwr EMB-të, 22 nga 35 të anketuarit (63 përqind) u shprehën se ato kanë ofruar “edukim qytetar në shkolla”: Afganistani, Armenia, Bjellorusia, Bosnje dhe Hercegovina, Kanadaja, Republika e Afrikës Qëndrore, Kosta Rika, Republika Demokratike e Kongos, Etiopia, Gjeorgjia, Gana, Kazakistani, Malau, Maldivet, Moldavia, Mozambiku, Namibia, Shteti i Palestinës, Rumania, Afrika e Jugut dhe Uganda.

Shembuj specifikë janë:

- **Bosnje dhe Hercegovinë:** Përpara zgjedhjeve të përgjithshme të vitit 2010, Komisioni prezantoi për herë të parë edukimin qytetar në shkolla (rreth 40 shkolla u vizituan si pjesë e programit për rritjen e ndërgjegjësimit për rëndësinë e votimit). Projekti u realizua në bashkëpunim me Shoqatën NGO të Zyrtarëve Zgjedhorë në Bosnje dhe Hercegovinë.²⁷³
- **Kosta Rika:** Trajnimi kryhet në shkolla, kolegje dhe universitete. Edukimi qytetar nuk ofrohet vetëm për ushtrimin e votimit por edhe për vlerat demokratike, qytetarinë dhe pjesëmarrjen aktive.
- **Gjeorgji:** Qëllimi i projektit të edukimit qytetar ishte “rritja e ndërgjegjësimit të nxënësve për zgjedhjet, për të drejtat dhe detyrat e tyre qytetare si dhe mbështetja e nxënësve në organizimin e zgjedhjeve për qeverinë e tyre në shkolla”.²⁷⁴
- **Etiopi dhe Afrika e Jugut:** Edukimi qytetar është përfshirë në kurrikulën e shkollës shtetërore.
- **Timori Lindor:** Gjatë zgjedhjeve kombëtare të vitit 2012, EMB-të (të mbështetura nga UNEST-i UNDP-i dhe UNICEF-i) zhvilluan fushata të përhapura në gjithë vendin ku u përfshinë të rinjtë dhe zgjedhësit që votonin për herë të parë.²⁷⁵

grupet ekzistuese të grave, të tilla si organizatat vullnetare, shoqatat dhe klubet, janë një mënyrë e mirë për të arritur tek gratë të cilat nuk do të frekuentonin sesionet e ndara të trajnimit.

Studentët e synuar

Në shume vende, studentëve iu ofrohet edukim qytetar dhe të zgjedhësve nëpërmjet kurrikulës së shkollës. Në shumicën e vendeve, zgjedhësit e rinj shpesh regjistrohen në numër më të vogël sesa zgjedhësit e vjetër dhe kanë më pak gjasa të marrin pjesë në ditën e zgjedhjeve. Ofrimi i edukimit të zgjedhësve në shkolla është një nga mënyrat për të nxitur angazhimin qytetar të moshës së re.

Puna me burrat për pjesëmarrjen e grave

Në vendet ku ekzistojnë pengesa kulturore dhe shoqërore për pjesëmarrjen e grave, mund të jetë e nevojshme të punohet me burrat dhe drejtuesit e komunitetit të meshkujve. Aty ku votimi familjar përbën problem, burrat mund të duhet të ndërgjegjësohen për të drejtat e grave për të marrë vendime të pavarura politike dhe për ta hedhur votën e tyre në mënyrë të pavarur. Në pyetësorin për EMB-të, 13 nga 35 të anketuarit (37 përqind) u shprehën se ata kishin ofruar për burrat edukim të ndjeshëm nga pikëpamja gjinore: Afganistani, Armenia, Benini, Republika Demokratike e Kongos, Egjipti, Etiopia, Madagaskari, Mozambiku, Shteti i Palestinës, Afrika e Jugut, Tanzania dhe Uganda.

Për më tepër, puna me trajnerë meshkuj dhe pikat e kontaktit burra për transmetimin e këtyre mesazheve mund të jenë të frytshme. Disa shembuj të edukimit me fokus burrat paraqiten si më poshtë:

- **Afganistan:** Informacionet mbi regjistrimin e ndjeshëm nga pikëpamja kulturore dhe procedurat e votimit dhe mesazhi se gratë duhet të marrin pjesë dhe të hedhin votën e tyre iu dhanë të moshuarve dhe udhëheqësve të fiseve nga CSO-të. Mesazhet u dhanë edhe në takimet ku merrnin pjesë vetëm meshkuj me kërkesën që burrat të çonin informacionet në shtëpi për t’ua treguar grave në familjet e tyre.²⁷⁶ Këto mesazhe përfshinë slogane të tilla si “Vëllezër: gratë të cilat votojnë kanë të njëjtat vlera si ju për të ardhmen e Afganistanit” dhe “Gratë janë qytetare të këtij vendi, ato kanë të drejtë për të zgjedhur dhe për t’u zgjedhur.”²⁷⁷
- **Malawi:** The Commission held regular meetings with traditional authorities to tell them about the civic and voter education aimed at encouraging women to vote.²⁷⁸

- **Ish-Republika Jugosllave e Maqedonisë:** Komisioni i Zgjedhjeve organizoi një sërë seminaresh për çështjen e votimit familjar me drejtuesit e komunitetit të burrave përpara zhvillimit të zgjedhjeve.²⁷⁹
- **Jemen:** Ministria e Arsimit dhe Udhëzimit hartuan një manual ‘për të përkrahur të drejtat politike të grave’ i cili do të përdorej nga predikues meshkuj.²⁸⁰

14.4. Metodatat e përhapjes së mesazheve

Metodat e përhapjes së mesazheve janë të rëndësishme për sa i përket efikasitetit të arritjes së audiencës së synuar, lehtësisë me të cilën audiencat mund të kuptojnë mesazhin dhe masën në të cilën është marrë seriozisht metoda e shpërndarjes. Shkollimi është tepër i rëndësishëm ashtu sikurse dhe aksesit në media. Gratë vazhdojnë të jenë të ndikuara nga analfabetizmi në mënyrë të pabarabartë në të gjitha vendet e botës dhe, në disa rajone, vajzat përballen me vështirësi të konsiderueshme të marrjes së aftësive bazë të leximit dhe shkrimit.²⁸¹ Përdorimi i një numri metodash të ndryshme të përhapjes për të njëjtin mesazh do të ketë ndikim më të madh sesa përdorimi vetëm i një metode shpërndarjeje. Metodatat e përcjelljes së mesazhit gjithashtu ndryshojnë në një masë të madhe në koston e tyre duke përfshirë materialet dhe personelin e kërkuar. Të gjitha këto ide duhet të balancohen në rastin e hartimit të një plani të plotë edukimi.

Sesione ballë për ballë

Sesionet ballë për ballë ose personale përbëjnë një metodë efektive për shumicën e nxënësve. Duke qenë se EMB-ja nuk mund të ofrojë sesione edukimi ballë për ballë për të gjithë zgjedhësit, sesionet e synuara për popullsi të veçanta mund të jenë tepër të dobishme. Në shumë vende CSO-të mund të plotësojnë përpjekjet e EMB-së, veçanërisht në fushat ku ka regjistrime të pakta zgjedhësish ose shkallë të ulët pjesëmarrjeje nga zgjedhëset gra. Sesione të tilla janë veçanërisht të dobishme për grupet me nivel të ulët shkollimi ose të cilët janë marginalizuar tradicionalisht në proceset zgjedhore. Në pjesën më të madhe të rajoneve në botë, gratë përfaqësojnë shumicën e këtyre grupeve.

Radio dhe mesazhet e tjera me zë

Radio mbetet një nga format gjërësisht me të arritshme mediatike në botë dhe, si e tillë, është burimi kryesor i informimit të publikut, veçanërisht për ata persona që janë analfabetë. Përveç dhënies së informacionit, ajo gjithashtu mund të prodhojë informacion nëpërmjet

debateve dhe programeve telefonike në të cilat dëgjuesit mund të shtrojnë pyetjet e tyre. Një nga përfitimet e radios është se informacioni mund të prodhohet në një llojshmëri gjuhësh me një kosto relativisht të ulët. Pjesët e shkurtra të folura mund të shpërndahen me lehtësi nëpërmjet një faqeje interneti pa kosto shtesë pasi materiali të jetë prodhuar.

Disa prej shembujve të shpërndarjes së mesazheve duke përdorur radion janë:

- **Jordani:** UNDP-i përkrahu krijimin e një radio stacioni për komunitetin vendas në zonën administrative Zarqa për t’u përdorur nga të rinjtë, njerëzit me aftësi të kufizuara dhe gratë për të shprehur shqetësimet e tyre rreth çështjeve vendore të rëndësishme për to.
- **Nepal:** Gjatë zgjedhjeve kombëtare të vitit 2013, kanale të ndryshme mediatike të tilla si spotet në televizion dhe radio, reklamat e gazetave, afishet dhe fletëpalosjet u përdorën për të shpërndarë tek zgjedhësit mesazhe të ndjeshme nga pikëpamja gjinore. U përfshinë gjithashtu edhe mesazhet nëpërmjet telefonave celularë ashtu si dhe media sociale si Facebook-u dhe Twitter-i.²⁸²
- **Sierra Leone:** Iniciativa e Qeverisë së Hapur ofroi një platformë për diskutimin e çështjeve të grave dhe për organizimin e programeve në radio si dhe për takime të hapura me këshillat bashkiakë të cilat nxitën pjesëmarrjen e grave dhe trajtuan disa çështje tematike nga pikëpamja specifike e barazisë gjinore.²⁸³ Gjithashtu BBC-i, transmetuesit lokalë dhe organizatat e shoqërisë civile krijuan dhe transmetuan edukimin e zgjedhësve, fokusuar kryesisht tek gratë dhe të rinjtë.²⁸⁴
- **Tanzani:** Shoqata e Grave të Medias të Tanzanisë dhe UN Women trajnuan 125 spikera në radio të ndodhura në fshatra dhe dhanë 1500 radio me energji diellore për grupe të krijuara dëgjuesish. Trajnimi i lejoi grupet lokale të regjistronin dhe transmetojnë programet e tyre lidhur me zgjedhjet mbi tema të tilla si ‘Gratë dhe pjesëmarrja e tyre në zgjedhje si zgjedhëse’, ‘Cilësitë e një drejtuesi të mirë’, ‘Përse duhet të zgjidhni candidate gra’, ‘Si të parandalohet dhënia e rryshfetit në zgjedhje’ dhe ‘Çfarë duhet të keni për të votuar’.²⁸⁵

Në pyetësorin për EMB-të, 22 nga 35 të anketuarit (63 përqind) u shprehën se ato kanë organizuar “fushata të veçanta në radio dhe në media të tjera të cilat mbërrijnë tek gratë në zonat rurale”: Afganistani, Armenia, Benini, Bosnje dhe Hercegovina, Kongo, Kosta Rika, Republika Demokratike e Kongos, Egjipti, Gana, Kazakistani, Kirgistani, Libani, Madagaskari, Malau, Mozambiku, Namibia, Shteti i Palestinës, Afrika e Jugut, Tanzania dhe Uganda.

Simulimi i ditës së zgjedhjeve ose prova për ditën e zgjedhjeve

Shumë zgjedhës, përfshirë zgjedhësit për herë të parë, mund të jenë të pasigurt sesi duhet të shënojnë në fletën e votimit dhe çfarë të bëjnë në qendrën e votimit. Në vendet kur tradita ka kufizuar pjesëmarrjen e grave ose ku votimi familjar është përhapur gjerësisht, gratë mund të jenë të pasigurta për mënyrën se si të votojnë në zgjedhje. Në këtë rrethana zhvillimi i simulimit të ditës së zgjedhjeve mund të ofrojë një instrument të prekshëm për edukimin e grave rreth mekanizmit të procesit. Për shembull, në Mali, një program televiziv i cili synonte edukimin e të rinjve për procesin zgjedhor paraqiti një model të fletës së votimit me fotot e kandidatëve dhe logot e partive kështu zgjedhësit mund të familiarizoheshin vetë me fletën e votimit përpara se ata të shkonin në qendrën e votimit.²⁸⁶ Në Afrikën e Jugut, CSO-të përdornin ushtrimet e votimit dhe bënë prova për votimin në seminarin e tyre për gratë, për të larguar frikën rreth procesit të votimit.²⁸⁷

Këngë, drama dhe filmime

Në kultura me një traditë gojore, kënga dhe teatri janë një metodë e zakonshme për dhënien e mesazheve të rëndësishme. Të njëjtin ndikim gjithashtu kanë edhe mesazhet e dhëna në telenovelat e famshme. Këngët dhe videoklipet e shkurtër janë gjithashtu një mënyrë e rëndësishme për të arritur të rinjtë me anë të teknologjive të reja. Disa shembuj të përdorimit të këngëve dhe dramës janë:

- **Liban:** Si pjesë e përditësimeve vjetore të regjistrimit të zgjedhësve në vitin 2013 dhe 2014, UNDP dhe Ministria e Brendshme prodhuan një videoklip të shkurtër me anë të të cilit inkurajonin zgjedhësit të kontrollonin të dhënat e tyre në regjistrin e zgjedhësve dhe të korrigjonin gabimet. Videoja përdorte humor dhe portretizime të personazheve të njohur duke nxjerrë në pah llojin e gabimeve që mund të skualifikonin dikë

nga votimi. Në hapësirën e një muaji, klipi u transmetua gjerësisht në TV, radio si dhe u shfaq në kinema.²⁸⁸

(Ky është linku i plotë <https://www.youtube.com/watch?v=aXOsfK2ovuk>)

- **Nepal:** Në zgjedhjet kombëtare të vitit 2013, ECN organizoi dhe porositi 272 drama tematike rruge të përqendruara tek pjesëmarrja e grave, drama që u luajtën në mbarë vendin.²⁸⁹
- **Afrika e Jugut:** “U krijua një film për gratë në zonat rurale, për problemet me të cilat ato përballen dhe mënyrat e edukimit të zgjedhësve në këto zona.”Filmi u shpërnda gjerësisht dhe u shfaq me anë të njërive të lëvizshme në zonat që nuk kishin akses në stacione televizive.²⁹⁰
- **Tunizi:** UNDP sponsorizoi shkrimin dhe regjistrimin e një kënge, Enti Essout (O populli im, ju jeni zëri), ku çdo këngëtar përshkruan të kaluarën e tij ose të saj dhe paraqet përvojën aktuale sociale dhe ëndrrat për një Tunizi më të mirë. Kënga u bë shumë e njohur në radio, si dhe në YouTube, në internet.²⁹¹

Qendrat Burimore

Qendrat për informimin e zgjedhësit dhe qendrat burimore, të cilat ofrojnë informacion dhe vendin për trajnim, mund të jenë të rëndësishme në bërjen të dukshëm dhe lehtësisht të arritshëm të edukimit të zgjedhësve. Qendrat burimore mund të jenë të hapura për të gjithë popullsinë lokale apo të hapura për popullatën e plotë, por synojnë specifikisht grupe të veçanta të tilla si gratë. Në disa raste, të tilla si në Timorin Lindor, ato mund të kenë qëllim të nxitin njerëzit e mirë-arsimuar drejt axhendave të mëtejshme legjislative, por, më shpesh, ato përdoren si mundësi nga popullsia për të marrë informacion, veçanërisht nga ata me akses të kufizuar në edukimin qytetar.

Disa vende ku janë ngritur qendra burimore janë:

- **Republika Demokratike e Kongos:** IFES ka mbështetur gjashtë qendra demokratike burimore në të gjithë vendin për gati 10 vjet. Ato iu kanë shërbyer pothuajse 2000 përdoruesve në muaj dhe qendrat kanë ofruar literaturë të shumëllojshme dhe mundësi për përdorimin e internet si dhe kanë organizuar aktivitete të vazhdueshme edukative. Aktivitetet dhe materialet edukative u zhvilluan në gjuhët dhe dialektet vendase dhe u përgatitën për t'u përdorur edhe nga popullsia

analfabete. Qendrat shërbyen si baza rajonale për edukim të vazhdueshëm bazë në zonat e thella.

- **Gjeorgji:** Gjashtëmbëdhjetë qendra burimore rajonale u krijuan për të mbështetur përfshirjen e publikut në procesin zgjedhor, për të rritur nivelet e edukimit të zgjedhësve dhe për të përmirësuar lidhjet midis administratës zgjedhore dhe palëve të interesuara në rajone. Qytetarët kanë mundësi për t'u takuar dhe për të përdorur objektin për trajnim, rrjetëzim, diskutim dhe iniciativa të tjera përkatëse. Synimi kryesor janë gratë dhe brezi i ri i pakicave kombëtare që jetojnë në vend. Një numër i qendrave janë vendosur në zonat gjeografike me popullsi të lartë të pakicave etnike.²⁹²
- **Nepal:** UNDP-i ndihmoi ECN-në për krijimin e një Qendre për Edukim dhe Informim Zgjedhor (EEIC) në ambientet e saj dhe të një Qendre për Mediat. Qendrat mbështesin edukimin e zgjedhësve, informimin e publikut, angazhimin e medias dhe aksesin në informacion nga publiku mbi sistemet dhe proceset zgjedhore.²⁹³

Teknologjia e informacionit dhe komunikimit

Në botë ekzistojnë shumë shembuj të tjerë të qasjeve krijuese për edukimin qytetar, duke përfshirë edhe përdorimin e internetit dhe teknologjisë së informacionit

dhe komunikimit. Ndërgjegjësimi i zgjedhësve në faqet popullore të mediave sociale mund të jetë efektiv në kontekste të caktuara. Në rastet kur ekzistojnë infrastruktura dhe mundësia, Interneti është një mjet i fuqishëm për të arritur audiencat e gjera. Në Gjeorgji, CEC-i inkurajoi kontakt të drejtpërdrejtë me zgjedhësit nëpërmjet rrjeteve sociale, forumet me bazë web-i dhe një konkurs me foto. Në mars të vitit 2011, CEC-i filloi konkursin me foto me titullin “Zgjidhni” për të përfshirë zgjedhësit e rinj në aktivitetet e administrimit të zgjedhjeve. Konkursi u menaxhua nëpërmjet rrjetit social Facebook gjatë një periudhe prej një muaji. Si rezultat i konkursit, CEC-i shpalli dy fitues dhe organizoi në ambientet e tij një ekspozitë të 50 fotove më të mira të përzgjedhura në kuadër të konkursit. Në Irak, në vitin 2013, media sociale u përdor gjerësisht nga IHEC, përfshirë vendosjen e një banderole në versionin lokal të Yahoo! me mesazhe zgjedhore ku theksohej pjesëmarrja e grave.

Informacioni në faqen e internetit të EMB-së është i rëndësishëm dhe mund të përfshijë materiale të shkruara, fotografi dhe audio që mund të shkarkohen. EMB-të mund të zgjedhin gjithashtu të komunikojnë përmes mediave sociale të tilla si Facebook dhe Twitter. Megjithatë, duhet treguar kujdes që kanale të tilla të reja të plotësohen me kanale të provuara në kohë, të tilla si radio, të cilat gratë dinë t'i përdorin.

© UN Photo/Eric Kanalstein

PËRMBLEDHJE:

- Për shkak se procesi zgjedhor mund të jetë kompleks dhe tepër ligjor, kontaktimi i zgjedhësve dhe edukimi i tyre janë thelbësore për të siguruar që të gjithë qytetarët e kuptojnë se si dhe pse ata duhet të marrin pjesë.
- Për të inkurajuar gratë që të marrin pjesë - si kandidatë dhe si zgjedhëse - dhe për të sqaruar se ato mund të zgjedhin se për kë të hedhin votën e tyre mund të jenë të nevojshme mesazhe specifike.
- Këto mesazhe mund t'u drejtohen grave në mënyrë specifike, por ato gjithashtu mund të jepen edhe për të rinjtë dhe burrat.
- Dhënia e këtyre mesazheve mund të kërkojë përdorimin e disa metodave, nga më të zakonshmet, si televizioni, gazeta dhe mënyra të tjera mediatike në radio, deri tek organizimi i grupeve të fokusuara vetëm me gra dhe simulimi i zgjedhjeve.

© UN Photo/Logan Abassi

PËRFUNDIME

Organet e Administrimit të Zgjedhjeve janë aktorë kryesorë në nxitjen e pjesëmarrjes së grave në zgjedhje dhe politikë. EMB-ë gjithëpërfshirëse janë ato që garantojnë se sistemet dhe proceset e tyre të brendshme nuk diskriminojnë gratë dhe, kur është e nevojshme, krijojnë masa të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore për të rregulluar çdo diskriminim të së shkuarës. Përveç këtyre, EMB-të gjithëpërfshirëse punojnë për të nxitur pjesëmarrjen e grave në proceset zgjedhore duke marrë në konsideratë ndikimin gjinor në fazat e proceseve zgjedhore të tilla si regjistrimi, votimi dhe edukimi i zgjedhësve.

EMB-të kudo në botë përballen me disa vështirësi të njëjta. Ruajtja e pavarësisë së tyre në një mjedis shumë të politizuar është një sfidë afatgjatë, por, kohët e fundit, EMB-të kanë filluar të hasin sfida më specifike nga pikëpamja gjinore, të tilla si mundësia për të pasur dhe përhapur të dhëna të ndara sipas përkatësisë gjinore. Në disa vende, shqetësime të mprehta për EMB-të janë edhe siguria dhe mbrojtja e grave. Vështirësitë mund të jenë edhe kulturore dhe kërkojnë qasje të tilla që të bëjnë të mundur ndryshimet shoqërore dhe ndryshimin e qëndrimeve. Administrimi gjithëpërfshirës i zgjedhjeve kërkon që EMB-të vlerësojnë në mënyrë kritike strukturat e tyre aktuale dhe të trajtojnë integrimin gjinor në një numër fushash. Kontrollat dhe hartëzimi problemeve nga pikëpamja gjinore ndihmojnë për të identifikuar fushat që kanë nevojë për përmirësim. Trajnimi i të gjithë personelit të EMB-së për çështjet gjinore është një element kyç. Po ashtu, është shumë i rëndësishëm trajnimi për rritjen e aftësive profesionale të anëtareve gra të personelit për të mbështetur zhvillimin e tyre brenda organizatës.

Megjithë vështirësitë e vazhdueshme, Organet e Administrimit të Zgjedhjeve kudo në botë po ndihmojnë në fuqizimin e grave në administrimin e zgjedhjeve dhe pjesëmarrjen politike. Shpesh, EMB-të janë në krye të ndryshimeve progresive dhe gjithmonë luajnë një rol thelbësor në mbështetjen e barazisë gjinore në pjesëmarrjen politike. Risitë dhe sukseset e tyre ofrojnë mundësi për të ndërtuar kanale më të forta mundësish për zgjedhëset, kandidatet dhe administratoret zgjedhore gra kudo në botë.

Shtojca A: Lista e Organeve të Administrimit të Zgjedhjeve që marrin pjesë tek Pyetësi për EMB-të

Afganistan	Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve i Afganistanit
Armeni	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve i Republikës së Armenisë
Bjellorusi	Komisioni Qendror i Republikës së Bjellorusisë për Zgjedhjet dhe Referendumin Kombëtar
Benin*	Komisioni i Pavarur Kombëtar i Zgjedhjeve
Bosnje dhe Hercegovinë	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve i BiH
Kanada	Zgjedhjet Kanada
Republika e Afrikës Qendrore*	UNDP-CAR
Kosta Rika	Gjykata e Lartë e Zgjedhjeve
Republika Demokratike e Kongos *	UNDP-DRC
Egjipt	Komisioni i Lartë i Zgjedhjeve (HEC)
Etiopi*	UNDP-Etiopi
Gjeorgji	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve i Gjeorgjisë
Gana*	Komisioni i Zgjedhjeve i Ganës
Irak	IHEC (Komisioni i Lartë i Pavarur i Zgjedhjeve)
Kazakistan	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve i Republikës së Kazakistanit
Kirgistan	Komisioni Qendror për Zgjedhjet dhe Referendumet (CEC)
Liban	Ministria e Brendshme dhe e Bashkive
Lesoto	Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve i Lesoto
Madagaskar	Komisioni i Pavarur Kombëtar i Zgjedhjeve (CENI)
Malau	Komisioni i Zgjedhjeve i Malauisë
Maldives	Komisioni i Zgjedhjeve i Republikës së Maldives
Mauritani	Komisioni i Mbikëqyrjes së Zgjedhjeve
Moldavi	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve i Moldavisë
Mozambik	Sekretariati Teknik i Administrimit të Zgjedhjeve (STAE)
Namibi	Komisioni i Zgjedhjeve i Namibisë
Shteti i Palestinës	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve
Pakistan*	Komisioni i Zgjedhjeve i Pakistanit
Republika e Kongos	Drejtoria e Përgjithshme e Çështjeve Zgjedhore (DGAE)
Rumani	Autoriteti i Përhershëm i Zgjedhjeve (PEA) i Rumanisë
Afrika e Jugut	Komisioni i Zgjedhjeve i Afrikës së Jugut
Tanzani	Komisioni Kombëtar i Zgjedhjeve i Tanzanisë
Tunizi	Organi i Lartë i Pavarur i Zgjedhjeve (ISIE)
Uganda	Komisioni i Zgjedhjeve i Ugandës
Ukrainë	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve i Ukrainës
Uzbekistan	Komisioni Qendror i Zgjedhjeve (CEC) i Republikës së Uzbekistanit

Shënim: pyetësorët u plotësuan në vitet 2011-2012

* Pyetësi për EMB-të u plotësua nga zyra e UNDP-së në emër të EMB-së.

Shtojca B: Shembull i formatit të përdorur për mbledhjen e të dhënave mbi pjesëmarrjen e zgjedhësve në Nepal

Numri i formatit 45, hartuar nga Komisioni i Zgjedhjeve i Nepalit. Punonjësit në qendrën e votimit i kërkohej të shënojnë në çdo numër kur përgatisin dokumentin e votuesit të gjinisë përkatëse .

Form Number 45

Under Section 82 Election Commission of Nepal • District Election Office
District, Constituent No • Male/ Female Voter turnout Form

Male										Female									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110
111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120
121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130
131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140
141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150
151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160
161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170
171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180
181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190
191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200
201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210
211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220
221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230
231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240
241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250
251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260
261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270
271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280
281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290
291	192	293	294	295	296	297	298	299	300	291	192	293	294	295	296	297	298	299	300
301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310
311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320
321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330
331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340
341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350
351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360
361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370
371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380
381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390
391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400
401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410
411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420
421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430
431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440
441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450
451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460
461	462	463	464	465	466	467	468	469	470	461	462	463	464	465	466	467	468	469	470
471	472	473	474	475	476	477	478	479	480	471	472	473	474	475	476	477	478	479	480
481	482	483	484	485	486	487	488	489	490	481	482	483	484	485	486	487	488	489	490
491	492	493	494	495	496	497	498	499	500	491	492	493	494	495	496	497	498	499	500

Name of the Staff/ Volunteer for preparing the Male/Female Voter Turnout list
Signature:
Position:
Date:

Verifying Polling Officer's Name:
Signature:
Date:

Shtojca C: Kuadri i Hartëzimit të zgjedhjeve nga pikëpamja gjinore

Hartëzimi i zgjedhjeve nga pikëpamja gjinore: Një kuadër për të vlerësuar situatën e barazisë gjinore në proceset dhe institucionet zgjedhore

Empowered lives.
Resilient nations.

1. Hyrje

Çdo zgjedhje është një mundësi për të fuqizuar pjesëmarrjen e grave në politikë dhe për të bërë përpertime drejt arritjes së objektivave të barazisë gjinore të përcaktuara në rezolutat ndërkombëtare. Ushtrimet për hartëzimin e zgjedhjeve nga pikëpamja gjinore kanë probvuar të jenë të dobishme për identifikimin e mangësive dhe të mundësive për të nxitur pjesëmarrjen e grave në zgjedhje – si zgjedhëse, si kandidatë dhe si personel në administrimin e zgjedhjeve. Çdo hartëzim i tillë mund të shqyrtojë situatën aktuale të grave si zgjedhëse dhe si kandidatë dhe situatën e tyre në partitë politike, dhe ky është një hap i parë i rëndësishëm. Megjithatë, për të qenë gjithëpërfshirës, ky hartëzim mund të shoqërohet me analizën e situatës së barazisë gjinore brenda vetë organit që merret me administrimin e zgjedhjeve, Organin e Administrimit të Zgjedhjeve (EMB) ose organin ekuivalent (ministritë). Duke shqyrtuar përbërjen, strukturat dhe praktikatat e punës së EMB-së, është e mundur të identifikohen drejtimet për ndryshime të mundshme që do të lehtësonin më tej pjesëmarrjen e grave në zgjedhje.

Ky projekt kuadër i Hartëzimit Zgjedhor nga pikëpamja gjinore (EGM) është hartuar dhe zhvilluar pas ushtrimeve të ngjashme të kryera në Nepal, Moldavi, Libi dhe Liban dhe duke u mbështetur tek mësimet e nxjerra prej zyrave të OKB-së në vende të ndryshme nga botimi i INDP “Nxitja e barazisë gjinore në asistencën zgjedhore: mësimet e nxjerra në një këndvështrim krahasues”. Kuadri i EGM-së synon të ndihmojë të gjithë aktorët përkatës për identifikimin e mangësive dhe të mundësive për pjesëmarrje më të gjerë të grave në zgjedhje dhe politikë dhe si i tillë, ai shikon brenda dhe jashtë EMB-së dhe në një mjedis më të gjerë zgjedhor. Çaktimi me saktësi se cila metodë është më e përshtatshme do të varet nga strukturat e specifike dhe kuadret ligjore në fuqi përmes të cilave administrohen zgjedhjet. Është e rëndësishme të kujtohet që vlerësimi gjinor është një proces i mbledhjes së të dhënave; ai synon të identifikojë fushat e punës në të ardhmen dhe mundësitë për programe, por nuk dikton zgjidhje.

2. Kuadri për Hartëzimin e zgjedhjeve nga pikëpamja gjinore

Kuadri i EGM-së synon t’u japë atyre që merren me hartëzimin një metodologji për ta bërë më të lehtë vlerësimin. Ky vlerësim fillon me shqyrtimin e praktikave aktuale dhe një diskutim për përmirësimet e mundshme. Duke strukturuar hartëzimin, ky kuadër shërben si një hap i parë i dobishëm drejt identifikimit të reformave të mundshme për barazinë gjinore në kuadrin ligjor, në EMB ose në institucione të tjera.

Një hartëzim i plotë përfshin disa faza të ndara nga njëra tjetra, në varësi të nevojave në terren dhe nivelit të analizës. Po ashtu, duhet të mendohet se si do të bëhet në praktikë EGM-ja. Një EGM standarde përfshin një analizë të legjislacionit dhe të raporteve përkatëse, një analizë ose mision brenda vendit ku përfshihen intervistat me aktorë kryesorë, një përmbledhje të situatës dhe hartimin e raportit. Zakonisht krijohet një ekip për të kryer vlerësimin.

2.1. Hapat dhe fusha e veprimit e EGM-së

Ka shumë faza që janë pjesë e një hartëzimi zgjedhor nga pikëpamja gjinore. Nuk është e domosdoshme që të kryhen të gjitha fazat dhe duhet të mendohet se cilat faza janë më të përshtatshme në secilin kontekst.

FAZA 1: Identifikimi i grupit të referencës	<p>Ky grup ka detyrë mbikëqyrjen e vlerësimit. Ai përcakton kuadrin që ndiqet dhe do të duhet të verifikojë saktësinë dhe përshtatshmërinë e procesit të mbledhjes së të dhënave dhe të intervistimit. Ai duhet të miratojë draftin përfundimtar përpara se të dërgohet tek UNW/ UNDP (dhe/ose tek EMB nëse vlerësimi bëhet nga ose në bashkëpunim me EMB-në). Grupi i referencës mund të përbëhet nga të paktën dy anëtarë, zakonisht përfshin personel/konsulentë të UN dhe mund të përfshijë edhe një aktor/aktorë kryesorë nga EMB dhe/ose shoqëria civile. Anëtarët e grupit duhet të kuptojnë mirë konceptet e barazisë gjinore dhe të integritimit gjinor si edhe të proceseve zgjedhore dhe politike.</p>
FAZA 2: Caktimi i grupit të hartëzimit	<p>Ky grup ka detyrë të kryejë vlerësimin me detaje, duke përfshirë mbledhjen e të dhënave dhe procesin e intervistimit. Po ashtu, ky grup është përgjegjës për hartimin e raportit që shqyrtohet dhe jepen komente nga grupi i referencës. Grupi duhet të përbëhet nga dy deri në pesë anëtarë, zakonisht përfshin personel/konsulentë të UN dhe pjesëmarrës të mundshëm nga EMB dhe/ose shoqëria civile. Anëtarët e grupit duhet të kuptojnë mirë konceptet e barazisë gjinore dhe të integritimit gjinor si edhe të proceseve zgjedhore dhe politike, për të mundësuar plotësimin e të gjitha fushave të kuadrit. Një anëtar i grupit duhet të caktohet për hartimin e raportit ose për bashkërendimin e punës për shkrimin e raportit nga anëtarë të tjerë të grupit.</p>
FAZA 3: Përcaktimi i sistemit	<p>Në këtë fazë, grupi i referencës dhe ekipi i hartëzimit duhet të përcaktojnë parametra të EGA-së për të plotësuar kushtet dhe rrethanat vendase. Do të ketë diskutime për të përcaktuar se cilat drejtime të analizës duhet të ndiqen. Gjatë kësaj faze, është e dobishme të organizohen konsulta të gjera për marrjen e mendimeve mbi sistemin e propozuar nga jashtë grupit të referencës dhe jashtë ekipit të hartëzimit, duke përfshirë anëtarë dhe personel tjetër të EMB-së, OJF, partnerë ndërkombëtarë, parti politike dhe organe të tjera kombëtare për barazinë gjinore.</p>
FAZA 4: Mbledhja e të dhënave në vend	<p>Në varësi të rrethanave në vend, informacioni mund të mblidhet përmes hulumtimit, përmes intervistave të drejtpërdrejta dhe përmes seminareve me pjesëmarrje dhe diskutime të gjera. Në këtë botim jepen pyetjet për të strukturuar diskutimet me një numër të gjerë aktorësh me qëllim që të mblidhet sa më shumë informacion që të jetë e mundur. Diskutimet duhet të çojnë në një vizion të përbashkët për përparësitë dhe rekomandimet për ndërmarrjen e veprimeve për arritjen e atyre prioritetëve. Efektiviteti i vlerësimit duhet të gjykohet përkundëjt rezultateve që dalin për të nxitur pjesëmarrjen e grave dhe veprimeve që ndërmerren për të garantuar që EMB bëhet më e ndjeshme ndaj çështjeve gjinore.</p>
FAZA 5: Analiza, raporti dhe rekomandimet	<p>Gjatë kësaj faze kryesore, grupi i hartëzimit do të nxjerrë përfundime nga informacioni i mbledhur dhe do të paraqitë një analizë narrative dhe rekomandimet për punën në të ardhmen. Grupi duhet të hartojë raportin me gjetjet e vlerësimit dhe sigurisht mund të diskutojë rekomandimet me EMB-në, ekipin e UN në vend dhe aktorë të tjerë kombëtarë.</p>
FAZA 6: Miratimi i gjetjeve dhe plani i veprimit	<p>Raporti përfundimtar i vlerësimit duhet të miratohet nga grupi, EMB dhe partnerë të tjerë pjesëmarrës dhe ata që do të punojnë për zbatimin e rekomandimeve. Mund të duhet që ekipi në shkallë vendi të përkthejë rekomandimet e EGM-së në programe zyrtare me aktivitete dhe të përgatisë planin e veprimit dhe afatet kohore për zbatim. Në fund fare, hartëzimi do t'u japë mundësi aktorëve në zgjedhje të mendojnë për rëndësinë e pjesëmarrjes së grave në politikë. Vlerësimi i situatës aktuale është faza e parë, pas së cilës aktorët mund të hartojnë dhe të zbatojnë një udhërrëfyes për ndërmarrjen e reformave me objektiva, veprime dhe afate kohore konkrete të përshtatura për situatën e atij vendi. Do të ishte shumë mirë që këto reforma të paraqiten në një plan veprimi zyrtar që do të realizohet nga aktorët përkatës, veçanërisht EMB.</p>

2.2. Pjesëmarrësit dhe aktorët kryesorë

Grupi i EGM-së mund të angazhojë një numër të ndryshëm aktorësh nëpër takime dhe intervista, përfshirë:

- Persona që merren me administrimin e zgjedhjeve (përfshirë ministra, komisionerë, personel i zgjedhjeve)
- Deputetë
- Anëtarë të partive politike dhe kandidatë për në zgjedhje
- Organizata të shoqërisë civile dhe aktivistë të çështjeve gjinore
- Profesorë që monitorojnë pjesëmarrjen e grave në zgjedhje
- Studjues të opinionit (p.sh., Gallup)
- Gazetarë në media dhe komentatorë të tjerë për zgjedhjet, përfshirë median sociale
- Përfaqësues të organizatave ndërkombëtare dhe rajonale

A more reflective discussion can be facilitated by engaging a diverse group of participants. Një diskutim më përfaqësues mund të ndihmohet duke angazhuar një grup të larmishëm pjesëmarrësish. Larmia e atij grupi mund të rrisë legjitimitetin e procesit të vlerësimit dhe të garantojë që merren në konsideratë pikëpamjet e ndryshme. Megjithatë kjo duhet të balancohet me nevojën për konfidencialitet dhe ndikimin e drejtuesve të lartë në disa procedura: për shembull, punonjësit e rinj në moshë mund të mos ndihen mirë kur janë në të njëjtin grup me drejtues të lartë.

Po ashtu, mund të ftohen të marrin pjesë edhe aktorë të tjerë si partitë politike, ekspertë të çështjeve gjinore, përfaqësues të shoqërisë civile dhe të organizatave të grave, përfaqësues të organizatave donatore dhe të medias vendase. Këta aktorë priren të sjellin në diskutim mendimet e tyre nga jashtë EGM-së.

2.3. Burimet e të dhënave

Ndërkohë që një hartëzim mund të udhëhiqet nga pyetjet që vijnë në seksionin pasues, të dhënat duhet të vërtetohen edhe me burime të pavarura të të dhënave, veçanërisht për rregullimet ligjore të zgjedhjeve, pjesëmarrjen politike të grave deri tani dhe situatën e përgjithshme të grave në vend. Dokumentet dhe burimet e të dhënave që mund të përdoren për të hartuar këtë informacion janë:

- Statusi i ratifikimit të traktateve për të drejtat e njeriut (CEDAW, ICCPR)
- Raporti më i fundit i Vendit tek Komiteti i CEDAW dhe Konstatimet përfundimtare të Komitetit
- Kushtetuta
- Ligjet për zgjedhjet dhe rregulloret shoqëruese

- Statutet dhe manifestet e partive politike
- Lista e burrave dhe grave në pozicione drejtuese në partitë kryesore politike
- Politikat dhe programet e qeverisë dhe të partive në opozitë për barazinë gjinore
- Ligjet për barazinë gjinore të miratuara nga parlamenti
- Statistikat kombëtare mbi situatën e grave, përfshirë nivelet e arsimimit; mbi pjesëmarrjen në tregun e punës; pronësinë, përqindjet e pasurisë; përqindjet e vdekshmërisë së nënave; etj.
- Përqindja e grave në ekzekutiv, si anëtare të parlamentit dhe si përfaqësuese të qeverisjes vendore (aktualisht dhe në të shkuarën e afërt)
- Përqindja e kandidatëve gra në zgjedhjet e fundit, sipas partive (përfshirë kandidatët e pavarur)
- Numri i burrave dhe i grave të regjistruar dhe që votuan në zgjedhjet e fundit
- Lista e burrave dhe e grave që punojnë në organet e administrimit të zgjedhjeve (në Bordin ose Komisionin e EMB-së, në pozicione të larta drejtuese, në sekretariat dhe si personel i përkohshëm)
- Politikat e organit të administrimit të zgjedhjeve, duke përfshirë planin strategjik, politikat e rekrutimit dhe të promovimit, politikat për trajnime dhe për zhvillimin profesional, politikat kundër diskriminimit, politikat e komunikimit, parashikimet për leje lindjeje/pas lindjes
- Raportet e vëzhguesve të brendshëm dhe ndërkombëtarë të zgjedhjeve
- Studimet ose raportet për pjesëmarrjen politike të grave

3. Pyetje për hartëzimin e zgjedhjeve nga pikëpamja gjinore

Kuadri i EGM-së identifikon në mënyrë të posaçme fushat për diskutim dhe vlerësim të procesit zgjedhor nga aktorët dhe vendimmarrësit. Metoda përfshin përgjigjen e pyetjeve rreth politikave dhe punës së strukturave të administrimit të zgjedhjeve. Këto pyetje janë ndarë sipas gjashtë temave:

1. **Kuadri ligjor dhe politikat për pjesëmarrjen e grave**
2. **Situata e pjesëmarrjes së grave në politikë**
3. **Pjesëmarrja e grave në fushata zgjedhore dhe parti politike**
4. **Gratë si zgjedhëse – regjistrimi dhe përgatitja dhe masat për votimin**
5. **Organet e administrimit të zgjedhjeve të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore**
6. **Bashkërendimi i ndihmës për zgjedhjet**

Kuadri shërben si një pikë fillestare; fazat e para të procesit të hartëzimit duhet të merren me përshtatjen e kuadrit ndaj rrethanave të vendit për të bërë të mundur arrijten e rezultateve më të dobishme. Jo të gjitha pyetjet janë të përshtatshme ose të rëndësishme për të gjitha vendet ose të gjitha sistemet e administrimit të zgjedhjeve.

1. **Kuadri ligjor dhe politikat për pjesëmarrjen e grave**

Fusha e studimit: Konventat dhe instrumentet ndërkombëtare kanë siguruar një kuadër normativ për kryerjen e ndryshimeve në ligjet për zgjedhjet dhe ligjet e tjera për të garantuar rritjen e pranisë së grave në vendimmarrje në përputhje me qëllimet ndërkombëtare. Mes dokumenteve të tjera, Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit kundër Grave (CEDAW), Deklarata e Pekinit dhe Programi i Veprimit dhe Rezolutat 1325 dhe 2122 e Këshillit të Sigurimit të OKB-së, kanë shërbyer si shtyllat kryesore në këtë kuadër normativ, duke nxitur ndryshimet ligjore për inkurajimin e pjesëmarrjes së grave në organet vendimmarrëse, duke përfshirë vendosjen e objektivave për përfaqësimin numerik. Miratimi i legjislationit për barazi gjinore ose i ligjeve që fusin reforma si kuotat elektorale ka qenë efikas në rritjen e balancës gjinore në institucionet e zgjedhura.

- 1.1 Në cilën nga traktatet e OKB-së për të drejtat e njeriut është vendi juaj shtet palë? CEDAW? ICCPR?
- 1.2 A është vendi shtet palë në traktatet dhe konventat rajonale që lidhen me barazinë gjinore? Nëse po, në cilat?
- 1.3 A garanton Kushtetuta të drejta të barabarta për gratë dhe burrat? Nëse po, cili nen specifik e garanton barazinë e tyre? Kur janë shkruar këto në kushtetutë?
- 1.4 (Nëse ka kuptim) A ka pasur diskutime/konsulta publike gjatë procesit të hartimit të kushtetutës? A e kishn gratë të mundur të jepnin mendimet e tyre gjatë diskutimeve?
- 1.5 A përfshijnë ligjet që lidhen drejtpërdrejt me zgjedhjet dhe rregulloret e partive politike referenca tek gratë dhe barazia gjinore? Ju lutemi jepni titullin e ligjit, datën dhe nenet kryesore.
- 1.6 Përmes cilit sistem zgjedhor zgjidhen parlamenti dhe/ ose kreu i shtetit? Cilat janë pasojat e sistemit tek përqindjet e grave në zgjedhje?
- 1.7 A ka masa të përkohshme të posaçme në fuqi për të garantuar pjesëmarrjen dhe përfaqësimin e grave, p.sh. vende të rezervuara, kuota të përcaktuara me ligj, kuota vullnetare për kandidatët dhe stimuj për partitë politike të vendosin gratë në renditje të tillë në listë që të arrijnë të zgjidhen?

2. **Situata e pjesëmarrjes së grave në politikë**

Fusha e studimit: Pjesëmarrja e grave në politikë bëhet e mundur nga një numër faktorësh, duke përfshirë vullnetin politik, ndryshimin kulturor dhe në sjellje, arsimimin e vajzave dhe grave, mbështetjen e përkrahësve meshkuj të barazisë gjinore dhe rrjetet grave – nga shoqëria civile, bota akademike, media ose sektori privat. Megjithatë, pengesat janë ende të shumta dhe të përhapura dhe shfaqen në norma dhe qëndrime kulturore diskriminuese, kuadre ligjore dhe politika diskriminuese, në

angazhimin e pamjaftueshëm të drejtuesve politikë ndaj barazisë gjinore dhe në një mungesë të kuptimit të përfitimeve nga barazia gjinore. Kuptimi kontekstit kulturor që rrethon pjesëmarrjen aktuale të grave në politikë në një vend është i dobishëm për identifikimin e rekomandimeve të përshtatshme për përmirësimin e nivelit të angazhimit.

- 2.1 Ju lutemi jepni të dhëna të ndara sipas përkatësisë gjinore për parlamentet aktuale dhe të mëparshme dhe qeverinë.
- 2.2 Ju lutemi jepni të dhëna për numrin e grave të regjistruara në zgjedhje dhe pjesëmarrjen në votime në zgjedhjet e fundit.
- 2.3 Sa i favorshëm është mjedisi i përgjithshëm për pjesëmarrjen e grave në politikë? A ka pengesa sociale, ekonomike, kulturore fetare ose pengesa të tjera për pjesëmarrjen e grave?
- 2.4 A është situata e grave e njëjtë në të gjithë vendin apo ka prirje të ndryshme që lidhen me zonën ose statusin etnik të grave?
- 2.5 A po nxisin pjesëmarrjen e grave në proceset zgjedhore shoqëria civile, bota akademike dhe media? Sa efektive kanë qenë ata?
- 2.6 Sa aktive janë deputetet në parlament? A vënë ato përparësi punën për barazi gjinore? Si bashkëpunojnë ato me shoqërinë civile?

3. Pjesëmarrja e grave në fushata zgjedhore dhe parti politike

Fusha e studimit: Është i nevojshëm kuptimi i thellë i faktorëve që favorizojnë dhe që pengojnë zgjedhjen e grave në detyra të ndryshme. Është e domosdoshme të kuptohet se cilët kanë qenë faktorët ndikues gjatë fushatës në zgjedhjet e shkuara dhe që lidhen në mënyrë të posaçme me partitë politike dhe mënyrën e organizimit të tyre. Kjo pjesë duhet të trajtojë sukseset dhe vështirësitë për pjesëmarrjen e grave si kandidatë (veçanërisht sistemi zgjedhor, masa e perkohshme e posaçme/kuotat, trajnimi, mbështetja financiare, aksesin në media, etj.).

Pyetje për: Deputete, kandidatë gra, anëtarë të partive politike, organizata të shoqërisë civile, ekspertë

Mjedisi zgjedhor

- 3.1 Cili është sistemi zgjedhor që keni në fuqi dhe si ndikon ai tek përqindjet e zgjedhjes së grave? A ka kuota gjinore? A është kryer ndonjë studim për “mundësinë për zgjedhje” të kandidatëve gra përkundrejt kandidatëve burra? Nëse ka më shumë kandidatë gra do të thotë që ka më shumë mundësi për më shumë gra të zgjedhura?
- 3.2 A mbledh EMB statistika të ndara sipas përkatësisë gjinore për kandidatët e regjistruar? Nëse po, a mbledhen këto të dhëna në kohën e caktimit dhe si përditësohen? Ku dhe si i bën publike EMB të dhënat e ndara sipas përkatësisë gjinore?
- 3.3 Nëse jo, cilat janë pengesat kryesore për mbledhjen e këtyre statistikave? A ka pengesa ligjore për mbledhjen dhe/ose raportimin e këtyre të dhënave? A merren në konsideratë këto të dhëna për të ardhmen?

- 3.4 Cilët janë faktorët kryesorë që përcaktojnë “mundësinë për t’u zgjedhur? A është gjinia një faktor kufizues? A kanë më shumë ndikim faktorët e tjerë, si mbështetja e partive politike, klanet apo financimi politik?”
- 3.5 Sa ndikojnë paratë në politikë? A ka ndonjë rregullore që bën të mundur ndarjen e fondeve publike në varësi të plotësisimit të kushtit për barazi gjinore nga partitë politike (p.sh. nxitja e pjesëmarrjes së grave në vendimmarrje)?
- 3.6 A rregullon EMB çdo aspekt të financimit me fonde publike të fushatës, p.sh. kufizimet në shpenzime për partitë politike dhe/ose kandidatët; ndalimi i kontributeve nga burime të veçanta si donatorët e huaj për partitë politike dhe/ose kandidatët; kufizimi i kohëzgjatjes së periudhës së fushatës; ose kërkesa që të bëhen publike të gjitha donacionet për partitë politike dhe kandidatët? Nëse po, a bëhet publik ky informacion dhe a ndahet sipas përkatësisë gjinore të kandidatit?
- 3.7 Sa mbizotëruese janë praktikatat si “blerja e votës” ose “votimi familjar”?
- 3.8 A ekziston Kodi i Etikës për fushatën? Si i trajtojnë këto kode çështjet e barazisë gjinore?
- 3.9 A ka mundësi për EMB-të të kryejnë ose marrin pjesë në vlerësimin pas zgjedhjeve? A janë nxjerrë mësimet për pjesëmarrjen e grave në zgjedhje si zgjedhëse dhe kandidatë ?

Partitë politike

- 3.10 A ka statistika për përbërjen e përgjithshme gjinore të partive politike, drejtuesve, anëtarësisë, etj.? A kanë partitë politike grupime ose degë të grave?
- 3.11 Sa gjithëpërfshirëse janë partitë politike në përfaqësimin e mendimeve, interesave dhe nevojave të grave, përmes rregullave dhe politikave të brendshme, ose retorikës së drejtuesve?
- 3.12 A nxisin partitë politike pjesëmarrjen dhe përfaqësimin e grave, p.sh. përmes mënyrave të posaçme për të arritur tek zgjedhëset gra dhe kandidatë ose përmes marrjes së masave për gratë që të zgjidhen në pozicione të ndryshme? Si përfaqësohen gratë në lidhshmëri me partisë politike?
- 3.13 A ka masa të tjera të përkohshme të posaçme përveç kuotave gjinore që janë diskutuar ose zbatuar nga partitë politike?
- 3.14 Si përzgjidhen kandidatët nga partitë politike? A ka garë për përzgjedhjen e kandidatëve? Sa gra kanë garuar për të dalë kandidatë dhe sa kanë dalë fituese? A mundet partitë të miratojnë masa gjatë përzgjedhjes së kandidatëve për të rritur numrin e grave?
- 3.15 A kanë partitë politike programe për barazinë gjinore? Nëse po, cilat janë ato? A mund të përmirësohen?
- 3.16 A kanë partitë politike folësa meshkuj dhe femra në takime dhe intervista?

Monitorimi i pjesëmarrjes së grave si kandidatë

- 3.17 Sa grupe monitorimi të shoqërisë civile apo të vëzhguesve vendas monitorojnë zgjedhjet? A i ka kushtuar ndonjë grup vëmendje të veçantë çështjeve të barazisë gjinore?

- 3.18 A bëhet monitorimi i fushatave zgjedhore për çështjen e barazisë gjinore? Në veçanti, a ka ndonjë analizë të përqindjes së mbulimit nga media të kandidatëve meshkuj dhe femra? Cila është ndarja gjinore e gazetarëve dhe reporterëve të lajmeve?
- 3.19 A ka ligje ose rregullore për gjuhën e urrejtjes mbi bazën e përkatësisë gjinore? Si dhe nga kush zbatohen ato?

Pakësimi i dhunës kundër grave në zgjedhje

- 3.20 A kanë ndeshur kandidatet gra dhe a kanë raportuar frikësimin apo ndërhyrje në fushatat e tyre në të shkuarën? A ishin ato të ndryshme nga problemet që ndeshnin burrat? Kujt i raportohen më shpesh këto incidente?
- 3.21 A kanë ndeshur dhe raportuar zgjedhëset gra kërcënime dhe ndërhyrje për ushtrimin e të drejtës së votës së tyre? Kujt i raportohen më shpesh këto incidente?
- 3.22 A mbledh informacion EMB ose ndonjë institucion tjetër shtetëror për dhunën në zgjedhje? A shërben ky informacion i ndarë sipas përkatësisë gjinore për të konstatuar ndonjë efekt të ndryshëm tek kandidatet gra ose zgjedhëset gra?
- 3.23 A ka politika, programe ose nisma në fuqi për të pakësuar incidentet e dhunës kundër grave në zgjedhje si zgjedhëse dhe kandidatë? Nëse po, si realizohen në praktikë? A është vlerësuar ndonjë prej tyre për efektivitetin?
- 3.24 Cilët konsiderohen të jenë partnerët kryesorë në parandalimin e dhunës kundër grave në zgjedhje? Si zhvillohen dhe ruhen këto partneritete?

4. Gratë si zgjedhëse: Regjistrimi dhe përgatitja dhe masat për votim

Fusha e studimit: Gratë duhet të jenë në gjendje dhe të fuqizuara për të ushtruar të drejtat e tyre civile, kryesisht të drejtën e votimit në zgjedhje. Një EMB e ndjeshme ndaj çështjeve gjinore duhet të garantojë që të merren plotësisht në konsideratë shqetësimet dhe përvojat e burrave dhe të grave gjatë hartimit dhe përgatitjes së regjistrimit të zgjedhësve dhe rregullave të votimit. Në qendër të vëmendjes duhet të jenë veçanërisht tre drejtime të punës: të garantohet që të regjistrohen të gjitha gratë me të drejtë vote; të garantohet që të gjitha gratë me të drejtë vote të kenë mundësi të hedhin votën e tyre (në fshehtësi); dhe të garantohet që të gjitha gratë informohen për votimin përmes takimeve dhe edukimit. Po ashtu, mund të përfshihen edhe aktorë të tjerë.

Pyetje për: EMB ose organe të jera të ngarkuara me administrimin e zgjedhjeve, ministri, organizata të shoqërisë civile që marrin pjesë në edukimin e zgjedhësve

Regjistrimi i zgjedhësve

- 4.1 A mbledh EMB të dhëna të ndara sipas përkatësisë gjinore për regjistrimin e zgjedhësve? Nëse po, kur mbledhen të dhënat dhe si mbahen ato të përditësuara? Ku apo si i bën publike EMB të dhënat që ajo mban të ndara sipas përkatësisë gjinore?
- 4.2 Nëse jo, cilat janë pengesat kryesore për mbledhjen e këtyre statistikave? A ka pengesa ligjore për mbledhjen dhe/apo raportimin e këtyre të dhënave?

- 4.3 A ka pika të dobëta apo pengesa në procesin e regjistrimit të zgjedhësve që nuk janë në favor të grave? Nëse po, si ka menduar EMB t'i kapërcjë ato?
- 4.4 A ka probleme që lidhen me nevojën për fotografi, dokumentacion, etj. që mund të jetë e vështirë për gratë të plotësojnë kushtet?
- 4.5 A paraqesin probleme për grupet e posaçme të burrave ose grave oraret dhe vendet e caktuara për regjistrim? A është e nevojshme të ketë vende të posaçme për regjistrimin e grave ose hyrje të posaçme në një qendër regjistrimi të përbashkët? A është provuar kjo gjë dhe si u prit nga gratë dhe burrat?
- 4.6 Nëse regjistrimi i zgjedhësve përdor ose mbështetet tek burime të tjera të të dhënave si popullsia ose regjistrat civilë ose regjistrat e pronave, a përmbajnë këto regjistra numrin e përgjithshëm të grave në të gjithë popullsinë? Nëse ka mungesa në këta regjistra të tjerë, a ka kompetencë EMB të ndërmarrë hapa për të siguruar regjistrimin e plotë të grave në regjistrin e zgjedhësve?
- 4.7 Nëse është e zakonshme për gratë të ndryshojnë mbiemrat e tyre pas martesës, si sigurohen gratë që regjistrimi i tyre për zgjedhje është përditësuar dhe përputhet me identitetin që mbajnë? A bëhet kjo automatikisht nga organet shtetërore?
- 4.8 A ka tradita kulturore që priren të pengojnë regjistrimin ose pjesëmarrjen e grave? A marrin ndonjë masë autoritetet për t'i kapërcyer ato?
- 4.9 A përgatit EMB materiale trajnuese për ata që merren me regjistrimin e zgjedhësve? A përmban ky material informacion se si të arrihet në një regjistrim gjithëpërfshirës të grave dhe burrave?
- 4.10 A përgatit EMB materiale informuese për publikun në lidhje me regjistrimin e zgjedhësve? A përmban ky material mesazhet kryesore për të drejtat e grave dhe burrave për t'u regjistruar dhe për të votuar?

Masa për votimin

- 4.11 A mbledh dhe raporton EMB të dhëna të ndara sipas përkatësisë gjinore për pjesëmarrjen e zgjedhësve? Nëse po, kur mblidhen të dhënat? Ku i bën publike EMB të dhënat që ajo mbledh të ndara sipas përkatësisë gjinore?
- 4.12 Nëse jo, a merret në konsideratë ky lloj i mbledhjes së të dhënave për zgjedhjet e ardhshme? A ka pengesa logjistike apo ligjore për mbledhjen dhe/apo raportimin e gjinisë së zgjedhësve në nivel të përgjithshëm?
- 4.13 Çfarë veprimesh ka ndërmarrë EMB për të siguruar një mjedis të përshtatshëm për zgjedhëset gra?
- 4.14 A ka pasur raste të “votimit familjar”? A ka pasur raste të delegimit të votimit? Çfarë veprimesh ndërmori EMB?
- 4.15 A përmbajnë udhëzimet e EMB-së të hartuara për punonjësit e votimeve informacion mbi mundësi të barabarta për votim për gratë dhe burrat dhe mbi garancinë që të gjithë zgjedhësit kanë mundësi të hedhin votat e tyre?

- 4.16 A është e nevojshme të sigurohen vende votimi të veçanta për gratë ose hyrje të veçanta për tek i njëjti vend votimi? A është provuar kjo gjë dhe si u prit nga gratë dhe burrat?
- 4.17 A iu kërkohet zgjedhësve të tregojnë dokument identifikimi ose dokument tjetër për të votuar? A ndikon kjo kërkesë në mënyrë të njëjtë tek burrat dhe gratë?
- 4.18 Cilat janë ditët dhe orët e votimit? A siguron kjo kohë mundësi të mjaftueshme dhe për burrat, dhe për gratë për të votuar?
- 4.19 A njihet nga zgjedhësit vendndodhja e qendrës së votimit dhe a njoftohen votuesit për to përpara ditës së votimit?
- 4.20 A ka metoda alternative votimi për ata që nuk mund të shkojnë në qendrën e votimit? A janë këto metoda të mundshme për t'u përdorur në mënyrë të barabartë nga burrat dhe gratë dhe a sigurojnë ato që të gjithë zgjedhësit nuk frikësohen kur hedhin votën?
- 4.21 Nëse oficerët e policisë apo punonjës të agjencive të tjera të zbatimit të ligjit janë në detyrë në qendrat e votimit, cila është ndarja e tyre sipas përkatësisë gjinore?

Nxitja e pjesëmarrjes së grave në edukimin e zgjedhësve

- 4.22 Si trajtohen çështjet e barazisë gjinore dhe veçanërisht pjesëmarrja e grave në politikë në punën e EMB-së për informim dhe edukim?
- 4.23 A janë këto organe ose grupe që japin informacion dhe ndërmarrin fushata edukimi për çështjet zgjedhore? Si e integrojnë barazinë gjinore?
- 4.24 A e ndjek EMB efektin e punës së saj edukuese dhe informuese përmes anketimeve ose metodave të tjera të vlerësimit? Nëse po, a ndahen rezultatet e këtij studimi sipas përkatësisë gjinore?
- 4.25 A kanë gjetur nivele të ndryshme ndërgjegjësimi dhe kuptimi të proceseve zgjedhore tek burrat dhe tek gratë nismat për edukimin e zgjedhësve?
- 4.26 A ka hartuar EMB strategji që kanë për qëllim të sigurojnë që gratë kanë të njëjtin nivel të njohurive për zgjedhjet ashtu si burrat? Për shembull, a është planifikuar informacion i posaçëm dhe a ka fushata edukimi, materiale ose nisma të posaçme për gratë? Nëse po, sa efikase kanë qenë ato?
- 4.27 Nëse ka votim familjar në një vend, si është trajtuar ky problem në informacion dhe edukim? A jep mesazhe EMB-ja tek burrat dhe gratë kundër votimit familjar?
- 4.28 Në materialet e prodhuara nga EMB apo aktorë të tjerë, a ka një përfaqësim të barabartë të burrave dhe grave në rolet pasive dhe aktive? Në veçanti në materialet që tregojnë procesin e votimit, a përshkruhen gratë në mënyrë të barabartë si punonjëse për zgjedhjet, votuese, vëzhguese dhe personel i sigurisë?
- 4.29 Cilat metoda përdoren për të ofruar edukim dhe informim? A përmban plani i fushatës ose i iniciativës strategji për t'u fokusuar tek gratë përmes përdorimit të kanaleve të posaçme të informimit ose të orareve dhe vendeve të posaçme për ofrimin e edukimit?

4.30A ka nevojë për t'u ofruar edukim dhe informim drejtpërdrejt grave vetëm në grupe të përbëra nga gra? Nëse është bërë kjo gjë, si ka funksionuar?

5. **Organet e administrimit të zgjedhjeve të ndjeshme ndaj çështjeve gjinore**

Fusha e studimit: Si organe të ngarkuara me kryerjen e zgjedhjeve, EMB-të (dhe organet ekuivalente të tyre) janë themelore për nxitjen e pjesëmarrjes politike të grave. Një hap i parë është “vënia në rregull” e vetë EMB-së” dhe sigurimi që gratë janë të afta të japin kontributin e tyre – në të gjitha nivelet – për vendimet përmes të cilave organizohen dhe administrohen zgjedhjet. Një EMB e ndjeshme ndaj çështjeve gjinore duhet të kërkojë të pakësojë të gjitha mangësitë në pjesëmarrjen e grave dhe të punojë për barazinë gjinore si një pjesë integrale e strategjisë, politikave dhe veprimeve të saj dhe duhet të sigurojë që vendi i punës të nxisë vendosjen e balancës midis punës dhe familjes për të gjithë personelin.

Pyetje për: EMB-të, ose organe të tjera të ngarkuara me detyrën e administrimit të zgjedhjeve

Struktura dhe përbërja e personelit të administrimit të zgjedhjeve

- 5.1 Si administrohen zgjedhjet? A ka një organ koordinues të centralizuar apo administrohen nga organe të ndara? Cila është struktura e këtyre organeve dhe si janë krijuar apo konstituar ato?
- 5.2 A rekrutohet apo emërohet personeli i këtij organi apo këtyre organeve? A punojnë me kohë të plotë, a janë të dërguar nga organe të tjera të shërbimit publik apo angazhohen përkohësisht vetëm gjatë periudhave zgjedhore?
- 5.3 Cilat kanë qenë tendencat historike për pjesëmarrjen e grave në vetë EMB-në (si personel, në udhëheqjen e Bordit, Komisionit ose Komitetit ose si punonjës individual)?
- 5.4 A janë vendosur objektiva apo kuota për përfshirjen e grave në strukturat e personelit në nivele të ndryshme (p.sh., gratë në pozicione drejtuese, gratë në krye të punonjësve, punonjëse tek qendrat e votimit)?
- 5.5 Nëse personeli i EMB-së drejtohet nga rregullat e sektorit publik për rekrutimin/emërimin, promovimin, etj. a përfshijnë këto rregulla parashikime për barazinë gjinore dhe mundësi të barabarta?
- 5.6 A ofron EMB në raportet vjetore ose në raporte të tjera informacion që përfshin gjininë dhe nivelin e personelit dhe të dhëna të tjera të ndara sipas përkatësisë gjinore?

Organet e administrimit të zgjedhjeve në nivel vendor

- 5.7 A janë krijuar organe në nivel vendor për të administruar zgjedhjet rajonale apo vendore (ose për të kryer regjistrimin e zgjedhësve)? Si janë krijuar këto organe dhe si është punësuar personeli i tyre?
- 5.8 Cila është përbërja gjinore e anëtarësisë dhe e pozicioneve drejtuese në këto organe në nivel vendor? Nëse EMB-ja kombëtare nuk e ka këtë informacion, a është përpjekur ta marrë atë?

Komisionet e regjistrimit dhe/ose të qendrës së votimit

- 5.9 A krijon EMB komisione për regjistrimin ose të qendrës së votimit ose të ngjajshme për administrimin e zgjedhjeve? Si caktohen anëtarët e këtyre komisioneve?
- 5.10 Cila është përbërja gjinore e anëtarësisë dhe e pozicioneve drejtuese të këtyre komisioneve? Nëse EMB-ja kombëtare nuk e ka këtë informacion, a është përpjekur ta marrë atë?
- 5.11 Nëse EMB emëron personel për të punuar për një periudhë të shkurtër kohore në të gjithë vendin gjatë periudhës së zgjedhjeve (përfshirë në qendrat e regjistrimit dhe të votimit), si e punëson këtë personel? Cili është profili gjinor i këtyre personave me kohë afatshkurtër?

Politika gjinore dhe infrastruktura

- 5.12 A ka EMB një plan strategjik dhe, nëse po, a përmban objektiva për barazinë gjinore?
- 5.13 A ka EMB një politikë gjinore ose një plan veprimi për çështjet gjinore?
- 5.14 A është ngritur ndonjë mekanizëm për të zbatuar strategjinë e barazisë gjinore, të tillë si punonjës gjinorë ose një komision të brendshëm për barazinë gjinore?

Mundësi për pjesëmarrje në trajnime dhe veprimtari për zhvillim

- 5.15 A ka EMB një politikë për pjesëmarrjen e personelit në trajnime dhe veprimtari për zhvillim? Si merren vendimet për pjesëmarrjen në trajnime dhe aktivitete të ngjajshme?
- 5.17 A ofron EMB trajnim për barazinë gjinore ose a e përfshin barazinë gjinore në programe më të gjera trajnimi? A ka dërguar EMB anëtarë ose personel në trajnime të tilla të organizuara nga partnerë ndërkombëtarë? A ofrohen mundësi për rritjen e zhvillimit profesional të grave, veçanërisht për lidhshmërinë?
- 5.18 A ofron EMB trajnime të posaçme për nëpunësit gjinorë ose për personelin e angazhuar në zhvillimin dhe zbatimin e politikave gjinore ose strategjive të integritetit gjinor?
- 5.20 Nëse EMB ka një grup me trajnerë të përhershëm ose një grup me moderatorë të akredituar nga BRIDGE, cila është ndarja sipas përkatësisë gjinore e këtyre trajnerëve? A monitorohet përbërja gjinore e grupeve të trajnimit?
- 5.21 Sa shpesh ka udhëtuar jashtë personeli i EMB-së për vëzhgimin e zgjedhjeve, në seminare, konferenca ose aktivitete të ngjajshme në dy vitet e fundit? Cila ka qenë përqindja e grave dhe burrave pjesëmarrës në këto aktivitete? A lidhet kjo shifër me përbërjen e përgjithshme gjinore të EMB-së dhe personelit të saj ose me përbërjen gjinore të EMB-së dhe niveleve drejtuese të personelit?
- 5.22 Në sa seminare të rregullta trajnime të organizuara nga organizatat ndërkombëtare (UNDP, IFES, etj.) ka marrë pjesë EMB në dy vitet e fundit? Cila ka qenë përqindja e pjesëmarrësve gra dhe e pjesëmarrësve burra të EMB-së në këto aktivitete? A lidhet kjo shifër ngushtë me përbërjen e përgjithshme gjinore të EMB-së dhe personelit të saj ose me përbërjen gjinore të EMB-së dhe niveleve drejtuese të personelit?

5.23 A ka faktorë që mund të pengojnë pjesëmarrjen e plotë të grave në mundësitë për trajnim dhe zhvillim, të organizuara nga EMB apo nga partnerët (p.sh., trajnime ndërkombëtare që zhvillohen në gjuhë të huaja që fliten më pak nga gratë; trajnime në orare dhe vende që paraqesin vështirësi për gratë)?

Lehtësimi i balancës ndërmjet punës dhe jetës në familje

5.24 A është e vendosur godina e EMB-së në një vend të sigurt për gratë dhe burrat që të mund të shkojnë aty në të gjitha herët kur është e nevojshme?

5.25 A ka selia e EMB-së lehtësi të barbarta për burrat dhe gratë përse i përket tualeteve, dhomave të pushimit dhe, nëse duhet, dhoma ku të kryhen lutje?

5.26 A ka ambiente të veçanta për gratë që ushqejnë fëmijën me qumësht gjiri? A ofrohet kujdesi për fëmijët tek ambientet apo i jepet ndihmë financiare personelit të EMB-së që të mbulojë shpenzimet e kujdesit për fëmijët?

5.27 A i jep EMB personelit të saj leje lindje (nënës, babait) ose leje për të ndihmuar në përgjegjësitë për kujdes për fëmijët? A është EMB e përfshirë në politikat ekzistuese në këtë fushë si pjesë e sektorit publik?

5.28 Cili është efekti i periudhës zgjedhore – orë të gjata pune, punë në fundjavë, udhëtime të gjata – tek personeli dhe tek menaxhimi i përgjegjësive të tyre personale (p.sh., a kanë të drejtë të marrin ditë pushim apo kompensohen financiarisht)? A është efekti i ndryshëm për burrat dhe për gratë?

6. Bashkërendimi i asistencës zgjedhore

Bashkëpunimi ndërmjet agjencive të OKB-së dhe ofruesve të tjerë të asistencës në zgjedhje krijon mundësi për inovacion dhe përdorim më efikas të burimeve. Planifikimi i përbashkët i lejon ofruesit e asistencës ndërkombëtare mundësinë për të integruar barazinë gjinore në mënyrë më efektive tek programet. Politikat e organizatave donatore dhe dypalëshe mund të kenë shumë ndikim për të përcaktuar se si trajtohet integrimi gjinor në asistencën zgjedhore. Ato mund të tregojnë angazhim, të vendosin standarde dhe mjete për përmirësimin e rezultateve gjinore dhe të rrisin mekanizmat e përgjegjshmërisë që krijojnë më shumë investime në fushën e integritit gjinor dhe së fundi, rrisin pjesëmarrjen e grave.

6.1 Cilat organe ju kanë ofruar asistencë zgjedhore në zgjedhjet e mëparshme? Sa prej kësaj ndihme përqendrohej tek nismat për përmirësimin e pjesëmarrjes së grave në politikë? Cilët donatorë ofruan mbështetje?

6.2 A ka pasur asistencë ndërkombëtare që kishte në qendër gratë si kandidatë dhe/ose në partitë politike (p.sh. mbështetje për masa të posaçme, trajnim, mbështetje për CSO-të, lehtësimin e aksesit në media)? A pati kjo ndihmë ndonjë efekt në punën e EMB-së?

6.3 A mori EMB mbështetje nga donatorët ndërkombëtarë përpara zgjedhjeve të fundit? Cilat ishin llojet kryesore të ndërhyrjeve? Si u prit kjo mbështetje?

- 6.5 A përfshiu kjo mbështetje këshilla dhe asistencë për integrimin gjinor? Nëse po, ju lutemi shpjegoni llojet e ndërhyrjeve dhe popullsinë e synuar (zgjedhësit, kandidatët, personeli i zgjedhjeve) dhe efektin që patën ato. Nëse jo, pse ndodhi kështu?
- 6.6 Sa këshillues dhe konsulentë ndërkombëtarë kanë dhënë asistencë për zgjedhjet në vend (nëse ka qenë asistencë afatgjatë, përdorni shifra për ciklin e fundit zgjedhor)? Jepni shifra si ishin të ndarë sipas gjinisë, nivelin dhe rolet?
- 6.7 Nëse ka pasur asistencë ndërkombëtare, a ka përfshirë vlerësimi i asistencës efektin gjinor?
- 6.8 Cilat janë mësimet kyçe të nxjerra në ofrimin e asistencës zgjedhore sipas përkatësisë gjinore? Kush janë ndihmësit kryesorë të pjesëmarrjes së grave si zgjedhëse dhe kandidate siç provohet nga përpjekjet në të shkuarën? Si mund të ishte trajtuar ndryshe programimi i ndihmës? Cilat janë rekomandimet për të ardhmen?
- 6.9 Cila lloj ndihme për integrimin gjinor do të ishte më e vlefshme në të ardhmen (për shembull ofrimi i ekspertizës për çështjet gjinore, trajnimi BRIDGE, shkëmbimi i përvojave me EMB të tjera, etj.)?
- 6.10 Çfarë rekomandimesh ka se si të mbështeten më mirë gratë në mënyrë që ato të jenë të suksesshme në ciklin zgjedhor (përmes mbështetjes së drejtpërdrejtë të grave, mbështetjes së aktiviteteve të EMB-së ose përpjekjeve për integrim, etj.)?

Shënime në fund

- 1 Projekti i ACE-së, Qasja e Ciklit Zgjedhor (The Electoral Cycle Approach), <http://aceproject.org/ace-en/focus/focus-on-effective-electoral-assistance/the-electoral-cycle-approach>.
- 2 Projekti i ACE-së, Asistenca Zgjedhore (Electoral Assistance), <http://aceproject.org/electoral-advice/electoral-assistance>.
- 3 UNDP, 2007. Manuali i UNDP-së për Zbatimin e Asistencës Zgjedhore, New York, f.1.
- 4 OKB/DMA, 2012. Direktiva për Politikën, Parimet dhe Llojet e Asistencës Zgjedhore, f. 5.
- 5 OKB/DMA, 2014. Direktiva për Politikën, Mbështetja e OKB-së për Hartimin apo Reformimin e Organeve të Administrimit të Zgjedhjeve, f. 3.
- 6 <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Glossary.ashx>
- 7 OKB, 1997, Raporti i Këshillit Ekonomik dhe Social për vitin 1997, New York.
- 8 Miratuar nga OKB-ja, 1997. Raporti i Këshillit Ekonomik dhe Social për vitin 1997.
- 9 <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/Glossary.ashx>
- 10 Po aty.
- 11 Komisioni i OKB-së për Eliminimin e Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW), 2004, Rekomandimi i Përgjithshëm Nr. 25 i CEDAW.
- 12 OKB/DAP, 2013. Direktiva për Politikën. Nxitja e Pjesëmarrjes së Grave në Zgjedhje dhe Politikë përmes Asistencës Zgjedhore të OKB-së, f.3.
- 13 Po aty.
- 14 CEDAW, 18 dhjetor 1979. Rezoluta 180 e Asamblesë së Përgjithshme të Kombeve të Bashkuara (XXXIV 1979).
- 15 Po aty.
- 16 Shih gjithashtu Udhëzimet e DPKO/DFS/DPA për Rritjen e rolit të grave në proceset zgjedhore në vende pas konflikteve (2007), që përvijon në mënyrë specifike nevojën për integrimin e pikëpamjes së barazisë gjinore në asistencën që ofrohet në vende që kanë kaluar konflikte.
- 17 Përshtatur nga IPU, 2011. Parlamente të ndjeshme nga pikëpamja gjinore: Një shqyrtim global i praktikës së mirë (Gender Sensitive Parliaments: A Global Review of Good Practice), Gjeneva, f. 6.
- 18 UNDP, 2007. Integrimi gjinor në praktikë: një paketë (botimi i 3të) (Gender Mainstreaming in Practice: A Toolkit (3rd edition), Zyra rajonale për Europën & CIS, Bratislava, f. 17.
- 19 UNDP, 2014. Mësimet e nxjerra për Integrimin Gjinor në asistencën zgjedhore (Lessons Learned on Gender Mainstreaming in Electoral Assistance, BPPS, New York; UNDP dhe Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal, 2010, Raporti për Hartëzimin nga pikëpamja gjinore në fushën e zgjedhjeve (Report on Gender Mapping in the Field of Elections), Kathmandu. http://www.undp.org/content/dam/nepal/docs/reports/UNDP_NP_Gender%20Mapping%20in%20the%20Field%20of%20Elections.pdf
- 20 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve i Afganistanit, 2010, Getting the Grade? Lessons learnt on women's participation in the 2010 Afghan Parliamentary Elections, Njësia gjinore e Komisionit të Pavarur të Zgjedhjeve, Afganistan, http://www.iec.org.af/pdf/gender/1l_gender_workshop.pdf.
- 21 UN-Women në Pakistan, 2013, Raporti vjetor për Projektin e Mbështetjes së Ciklit Zgjedhor (Annual report on The Electoral Cycle Support Project).
- 22 UNDP Tanzani, 2010. Historitë e suksesit të UNDP-së në Tanzani: Mbështetje e zgjedhjeve (UNDP Tanzania Success Stories: Election Support), <http://www.tz.undp.org/content/dam/tanzania/UNDP%20Tanzania%20Success%20Stories%20-%20Election%20Support%202010.pdf>.
- 23 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Bosnje dhe Hercegovinë, përgjigje e dhënë në Pyetësin e UNDP-sëmbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 24 Komisioni në Kanada, përgjigje e dhënë në Pyetësin e UNDP-sëmbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 25 Komisioni i Zgjedhjeve në Afrikën e Jugut, përgjigje e dhënë në Pyetësin e UNDP-sëmbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 26 Kjo tabelë paraqet vetëm disa ide dhe shembuj të asaj se çfarë mund të përfshihet në një Plan Veprimi dhe nuk synon të jetë një plan përfundimtar ose i detyrueshëm për t'u ndjekur. Çdo Plan Veprimi duhet të hartohet nga aktorë vendas dhe të ketë lidhje me situatën në vend.
- 27 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve i Afganistanit, 2010 http://www.iec.org.af/pdf/gender/1l_gender_workshop.pdf
- 28 Parlamenti i Australisë, JSCEM, 2011. Zgjedhjet federale të vitit 2010 – Raport për kryerjen e zgjedhjeve dhe problemet përkatëse (The 2010 Federal Election - Report on the conduct of the election and related matters), http://www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/House_of_Representatives_Committees?url=em/elect10/report/index.htm
- 29 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve i Afganistanit, Plani strategjik 2006-2009 (Strategic Plan 2006-2009), <http://aceproject.org/ero-en/regions/asia/AF/afghanistan-iec-strategic-plan-2006>.
- 30 Po aty
- 31 TSE Costa Rica, Politika institucionale për barazi dhe drejtësi gjinore, <http://www.tse.go.cr/pdf/normativa/igualdadequidaddegenero.pdf>

- 32 Komisioni i Zgjedhjeve në Pakistan, Plani strategjik pesëvjeçar 2010-2014 (Five year strategic plan for 2010-2014), <http://www.ecp.gov.pk/sp/downloads/ECP%205-Year%20Strategic%20Plan,%20Full%20Version,%20English,%20May%202010.pdf>.
- 33 Komisioni Kombëtar i Zgjedhjeve në Sierra Leone, 2001, Plani strategjik 2001-2005 (strategic Plan 2001-2005), <http://aceproject.org/ero-en/topics/electoral-management/strategic-nec.pdf>.
- 34 Komisioni i Zgjedhjeve në Afrikën e Jugut, <http://www.elections.org.za/content/>
- 35 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve i Afganistanit, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-sëmbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 36 Informacion i dhënë nga Organizata e Shteteve të Amerikës mbi bazën e raporteve mbi vëzhgimin e zgjedhjeve.
- 37 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve i Afganistanit, 2010. http://www.iec.org.af/pdf/gender/1l_gender_workshop.pdf.
- 38 TSE Costa Rica, 2008. Política institucional para la igualdad y equidad de género, aprobada por la Comisión de Género del TSE, en Sesión Extraordinaria n.º 10-2008, Art. n.º 2, de 25 de agosto de 2008. Aprobada por el TSE en Sesión Ordinaria N° 92-2008, Art. n.º 4, celebrada el 16 de Octubre de 2008. <http://www.tse.go.cr/pdf/elector/octubre2011.pdf>
- 39 Komisioni i Zgjedhjeve i Republikës Demokratike të Kongos, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-sëmbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 40 UNDP në Ganë, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-sëmbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 41 http://www.tse.hn/web/dir_participacion/index.html
- 42 UNDP dhe Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal, 2010.
- 43 Informacion i dhënë nga OAS. Shih gjithashtu <http://tsje.gov.py/unidad-de-igualdad-de-genero.html>
- 44 Zyra e UNDP-së në Jemen, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor dhe fuqizimin e gruas në proceset zgjedhore në zyrat vendore të UNDP-së.
- 45 UNDP, 2014.
- 46 International IDEA, 2006, Electoral Management Design – The International IDEA Handbook, International IDEA, Stokolm, f. 85.
- 47 Ky është rasti tek Modeli i EMB-së së pavarur. Tek Modeli i EMB-së qeveritare, politika dhe funksionet e administratës zgjedhore mund të kryhen nga nëpunësit civilë. Shih International IDEA, 2006. http://www.idea.int/publications/emd/upload/EMD_chapter4.pdf
- 48 CNE e Mozambikut, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 49 UNDP, 2014.
- 50 Komisioni Kombëtar i Zgjedhjeve i Tanzanisë, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 51 OSCE/ODIHR, 2009, Zgjedhjet parlamentare të 28 qershorit 2009 në Republikën e Shqipërisë, Raporti përfundimtar i Misionit të vëzhgimit të zgjedhjeve, OSCE ODIHR, Varshavë, <http://www.osce.org/odihr/elections/albania/38598>; OSCE/ODIHR, 2013. Shqipëri, Zgjedhjet parlamentare: Raporti përfundimtar, OSCE ODIHR, Varshavë, <http://www.osce.org/odihr/elections/106963>
- 52 Neni 12, Ligji për Organin e Zgjedhjeve i 16 qershorit 2010.
- 53 Neni 2.14 (1) dhe Neni 2.2. (4) i Ligjit të Zgjedhjeve në Bosnje dhe Hercegovinë (ndryshimet dhe amendimet nga viti 2013)
- 54 Komisioni i Lartë i Pavarur i Zgjedhjeve i Irakut, Ligji nr. 11, 2007.
- 55 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Kirgistan, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-sëmbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 56 Chinaud, J. 2007, A Gender Perspective Audit of Timor Leste's Presidential Elections of 2007, UNMIT, http://www.etan.org/etanpdf/2007/UNMIT_EAS%20Gender%20Audit%20Pres%20Elections%20Apr07.pdf.
- 57 Republika Federale e Etiopisë, 2007, Ligji për Zgjedhjet i Etiopisë, Shpallja Nr. 532/2007, Pjesa II, Kapitulli 1, neni 6, <http://www.electionethiopia.org/en/images/stories/directives/Proclamation/532.pdf>.
- 58 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve i Moldavisë, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 59 Komisioni i Pavarur Zgjedhor në Benin, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 60 UNDP, 2014.
- 61 Komisioni i Zgjedhjeve në Malau, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 62 Zyra vendore e UNDP-së në Gana, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 63 Komisioni Kombëtar i Zgjedhjeve në Sierra Leone, <http://www.nec-sierraleone.org/>
- 64 IDEA, 2006. f. 120.
- 65 Një shqyrtim tërësor i llojeve të rekrutimit në sekretariat është përtej qëllimit të këtij Manuali. Një shqyrtim tërësor gjendet tek International IDEA, 2006. http://www.idea.int/publications/emd/upload/EMD_chapter4.pdf
- 66 Projekti i ACE-së, www.aceproject.org
- 67 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Bosnje dhe Hercegovinë, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 68 Komisioni i Pavarur Zgjedhor dhe i Kufijve i Kenias, <http://www.iebc.or.ke/>.
- 69 Drejtoria e Përgjithshme e Çështjeve Zgjedhore në Republikën e Kongos, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.

- 70 Komisioni i Zgjedhjeve në Republikën e Maldives, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 71 Autoriteti i Përhershëm i Zgjedhjeve në Rumani, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 72 Komisioni i Zgjedhjeve në Afrikën e Jugut, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 73 Komisioni Kombëtar i Zgjedhjeve në Tanzani, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 74 Komisioni Zgjedhor në Uganda, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 75 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve i Afganistanit, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 76 Komisioni i Zgjedhjeve në Pakistan, <http://www.ecp.gov.pk/>.
- 77 Rrjeti për mbështetjen e zgjedhjeve SADC-ESN, 2002, Lista e pyetjeve për Zgjedhje të Lira dhe të Drejta në Afrikën e Jugut (Gender Checklist for Free and Fair Elections in Southern Africa), Instituti për Zgjedhjet në Afrikën e Jugut, Auckland Park, <http://www.un.org/womenwatch/osagi/feature/post-conflict/sadc-genderchkst.pdf>
- 78 Zyra e UNDP-së në Etiopi, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor dhe fuqizimin e gruas në proceset zgjedhore në zyrat e UNDP-së në vend.
- 79 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Kazakistan, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor dhe fuqizimin e gruas në proceset zgjedhore në zyrat e UNDP-së në vend.
- 80 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Moldavi, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 81 Komisioni i Zgjedhjeve në Ugandë, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 82 Neni 2.2 (4) i Ligjit për Zgjedhjet të BiH (ndryshimet dhe amendimet nga 2013). Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Bosnje dhe Hercegovinë, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 83 Projekti i ACE-së, 2011, Praktikant që shoqërojnë luftën kundër dhunës politike kundër grave (Practices Associated with Combating Political Violence Against Women), <http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/310338957>
- 84 Zyra e UNDP-së në Etiopi, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor dhe fuqizimin e gruas në proceset zgjedhore në zyrat e UNDP-së në vend.
- 85 UNDP-UN Women, 2014. Hartëzimi dhe vlerësimi i përbashkët i pjesëmarrjes së grave në zgjedhje në Liban: Gjetjet paraprake dhe rekomandimet (Joint Mapping and Assessment of Women's Participation in Elections in Lebanon: Preliminary Findings and Recommendations).
- 86 Komisioni i Zgjedhjeve në Republikën e Maldives, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 87 UNDP dhe Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal, 2010.
- 88 Amber R. Maltbie, 2010, "When the Veil and the Vote Collide: Enhancing Muslim Women's Rights through Electoral Reform," *McGeorge Law Review* 41.4. Shih gjithashtu Ligjin për Autoritetin Kombëtar të Zgjedhjeve në Palestinë, Neni 73.
- 89 Komisioni i Zgjedhjeve në Pakistan, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 90 UNDP në Tanzani, 2010.
- 91 Chinaud, J. 2007, A Gender Perspective Audit of Timor Leste's Presidential Elections of 2007, UNMIT, http://www.etan.org/etanpdf/2007/UNMIT_EAS%20Gender%20Audit%20Pres%20Elections%20Apr07.pdf
- 92 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve i Afganistanit, 2010. http://www.iec.org.af/pdf/gender/ll_gender_workshop.pdf.
- 93 Zgjedhjet Kanada, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 94 TSE Costa Rica, 2008. Política institucional para la igualdad y equidad de género, aprobada por la Comisión de Género del TSE, en Sesión Extraordinaria n.º 10-2008, Art. n.º 2, de 25 de agosto de 2008. Aprobada por el TSE en Sesión Ordinaria N° 92-2008, Art. n.º 4, celebrada el 16 de Octubre de 2008. <http://www.tse.go.cr/pdf/elector/octubre2011.pdf>
- 95 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Gjeorgji, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 96 Autoriteti i Përhershëm i Zgjedhjeve në Rumani, përgjigje e dhënë në Pyetëtorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 97 IFES, 2011, Women Count. http://www.ifes.org/~media/Files/Publications/Brochure/2011/IFES_Women_Count_brochure.pdf
- 98 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve i Afganistanit, 2010. http://www.iec.org.af/pdf/gender/ll_gender_workshop.pdf.
- 99 Komisioni i Shërbimit Publik në Kanada, Appointment Policy Framework, <http://www.psc-cfp.gc.ca/plcy-pltq/frame-cadre/policy-politique/index-eng.htm>, and <http://www.psc-cfp.gc.ca/plcy-pltq/frame-cadre/policy-politique/naos-zns-eng.htm>; Bordi i Thesarit i Sekretariatit të Kanadasë, Employment Equity Policy, <http://www.tbs-sct.gc.ca/pol/doc-eng.aspx?section=text&id=12543>; Policy on Prevention and Resolution of Harassment in the Workplace, <http://www.tbs-sct.gc.ca/pol/doc-eng.aspx?id=12414>. Komisioni për të Drejtat e Njeriut në Kanada, Inclusive Workplace, <http://www.chrc-ccdp.ca/>
- 100 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve i Afganistanit, 2010. http://www.iec.org.af/pdf/gender/ll_gender_workshop.pdf
- 101 Po aty

- 102 Informacion i ofruar nga OAS. Për më shumë informacion shih Maria del Carmen Alanis Figueroa, "Votar y Juzgar con Perspectiva de Género" ("To Vote and to Judge from a Gender Perspective."). <http://www.juridicas.unam.mx/publica/librev/rev/qdiuris/cont/14/cnt/cnt2.pdf>
- 103 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Ukrainë, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 104 Organi i Përbashkët i Administrimit të Zgjedhjeve në Afganistan, 2003, Manuali i trajnerëve për regjistrimin e zgjedhësve. Seksioni i proceseve dhe i trajnimit (Voter Registration Trainers Manual. Process and training section, <http://aceproject.org/ero-en/regions/asia/AF/Afghanistan%20-%20Voter%20Registration%20Trainers%20Manual.pdf>.
- 105 Zyra e UNDP-së në Gana, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 106 UNDP, 2014.
- 107 Zyra e UNDP-së në Liberi, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor dhe fuqizimin e gruas në proceset zgjedhore në zyrat e UNDP-së në vende .
- 108 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve i Afganistanit, Njësia gjinore, 2010.
- 109 Këshilli i Sigurimit i OKB-së, 2010, S/2010/498, Raporti i Sekretarit të Përgjithshëm: Gratë dhe paqja dhe siguria (Report of the Secretary-General: Women and peace and security), http://www.peacewomen.org/assets/file/SecurityCouncilMonitor/Reports/Thematic/wps_oct2010.pdf
- 110 Përgjigje të dhëna në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 111 Po aty.
- 112 Komisioni i Zgjedhjeve në Afrikën e Jugut, 2009, Raporti mbi Zgjedhjet Kombëtare dhe vendore (Report on National and Provincial Elections).
- 113 Zyra e UN Women në Pakistan, 2013, Raporti vjetor mbi Projektin e Mbështetjes së Ciklit Zgjedhor (Annual report on The Electoral Cycle Support Project).
- 114 Ligji nr. 35/2008, Zgjedhjet në Dhomën e Deputetëve dhe në Senat, Ligji Nr. 67/2004 Zgjedhjet e Administratës publike vendore, Ligji Nr. 215/2001 Administrata publike vendore, dhe Ligji Nr. 393/2004 Statuti i të zgjedhurve vendorë (Neni 22).
- 115 Komisioni i Zgjedhjeve në Ugandë, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 116 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Moldavi, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 117 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Gjeorgji, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 118 Zyra e UNDP-së në Etiopi, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor dhe fuqizimin e gruas në proceset zgjedhore në zyrat e UNDP-së në vende.
- 119 Ekipi i certifikimit i UN, 2007.
- 120 UN/DPA, 2014. Direktiva për Politikën. Mbështetja e OKB-së për Hartimin apo Reformën e Organeve të Administrimit të Zgjedhjeve (Policy Directive. UN Support to the Design or Reform of Electoral Management Bodies)
- 121 UN/DPA, 2013. Udhëzuesi i Politikave për Promovimin e Pjesëmarrjes Politike dhe Zgjedhore të grave përmes ndihmës së UN (Policy Directive Promoting Women's Political and Electoral Participation through UN Assistance)
- 122 IDEA, 2006. Administrimi i zgjedhjeve (Electoral Management Design), f. 43-44.
- 123 UN, 2005, Gratë dhe zgjedhjet: Manual për promovimin e pjesëmarrjes së grave në zgjedhje (Women and Elections: Guide to Promoting the Participation of Women in Elections), <http://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/publication/womenAndElections.pdf>
- 124 UN, 2005.
- 125 Regjistrimi ad hoc dhe verifikimi i listës së zgjedhësve janë pjesë e periudhës zgjedhore dhe përfundojnë disa muaj përpara ditës së votimit për t'i dhënë kohë printimit të fletëve të votimit dhe caktimit të zgjedhësve në qendrat e votimit.
- 126 Intervista e UN Women me ECN, Sekretari i Përbashkët Ligjor, Katmandu, Prill 2013.
- 127 UN Women, 2012. Raporti vjetor 2011-2012. <http://www.unwomen.org/~media/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2012/UN-Women-AR-2012%20pdf.pdf>
- 128 Qendra Carter, 2003, Vëzhgimi i zgjedhjeve të vitit 2002 në Sierra Leone, Atlanta, <http://www.cartercenter.org/documents/1349.pdf>.
- 129 UNDP, 2010. Timori Lindor: Mundësimi i votimit në zonat rurale, <http://w.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/womenempowerment/successstories/bringing-out-rural-woman-vote-timor-leste/>
- 130 Komisioni i Lartë i Pavarur i Zgjedhjeve i Irakut, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 131 Komisioni Zgjedhor i Zelandës së Re, Lista e pabotuar, <http://www.elections.org.nz/voters/get-ready-enrol-and-vote/unpublished-roll>
- 132 Komisioni Zgjedhor i Zelandës së Re, Lista e pabotuar.
- 133 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Bosnje dhe Hercegovinë, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 134 Zgjedhjet në Kanada, faqja në internet, <http://www.elections.ca/home.aspx>.
- 135 Zyra e UNDP-së në vend, përgjigje e dhënë në Pyetësonin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 136 UN, 2005.
- 137 Projekti ACE. Identifikimi i zgjedhësve që mbajnë mbulesë/ perçe (Identification of voters wearing a veil Përgjigje e konsoliduar. 9 nëntor, 2007. <http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/419301685>
- 138 Raport nga UNDP-Bangladesh, 2011.

- 139 Faqja në internet e Qendrës për Monitorimin e Shpërnguljes brenda Vendit, www.internal-displacement.org
- 140 Organizata Ndërkombëtare për Migracionin, Projekti i Pjesëmarrjes në Zgjedhje (PEP), 2003, Raste studimore për pjesëmarrjen në zgjedhje të personave që kanë migruar për arsye të konflikteve, <http://geneseo.edu/~iompress/PEP%20Case%20Studies%202003.pdf>.
- 141 UNDP, 2014. Rasti studimor i Burundit.
- 142 Organizata Ndërkombëtare për Migracionin, Projekti i Pjesëmarrjes në Zgjedhje (PEP), 2003, Raste studimore për pjesëmarrjen në zgjedhje të personave që kanë migruar për arsye të konflikteve, <http://geneseo.edu/~iompress/PEP%20Case%20Studies%202003.pdf>.
- 143 Qendra Karter, 2003, Vëzhgimi i zgjedhjeve të vitit 2002 në Sierra Leone, Atlanta, <http://www.kartercenter.org/documents/1349.pdf>.
- 144 Qendra Karter, 2003.
- 145 UN, 2005.
- 146 Zyra e UNDP në Yemen, përgjigje e dhënë në Pyetësinorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor dhe fuqizimin e gruas në proceset zgjedhore në zyrat e UNDP-së në vende.
- 147 Mbledhja e Informacionit për procesin zgjedhor, një projekt i përbashkët i Institutit për Demokraci dhe Asistencë Zgjedhore, United Nations Development Programme dhe Fondacionit Ndërkombëtar për Sistemet Zgjedhore.
- 148 <http://canadaonline.about.com/cs/elections/g/enumeration.htm>
- 149 Komisioni i Zgjedhjeve në Bangladesh, përgjigje e dhënë në Pyetësinorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 150 UNDP, 2014. Rast studimor në Nepal.
- 151 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Pakistan, përgjigje e dhënë në Pyetësinorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 152 SADC-ESN Rrjeti i Mbështetjes për Zgjedhjet, 2002, Lista me pyetje për çështje gjinore për të pasur zgjedhje të lira dhe të ndershme në Afrikën e Jugut, Instituti i Zgjedhjeve i Afrikës së Jugut, Johannesburg, <http://www.un.org/womenwatch/osagi/feature/postconflict/sadc-genderchklst.pdf>.
- 153 Qendra Karter, 2011. Zgjedhjet presidenciale dhe legjislative në Republikën Demokratike të Kongos, Atlanta.
- 154 Raporti i Zyrës Vendore të UN Women, 2012.
- 155 "Regjistrimi i Zgjedhësve nga pikëpamja e ndjeshmërisë gjinore," The Zimbabwean. 10 korrik, 2013. <http://www.thezimbabwean.co/life/66745/gender-sensitive-voter-registration.html>
- 156 Organi i Përbashkët i Administrimit të Zgjedhjeve në Afganistan, 2005, Manual për regjistrimin për Zgjedhjet për Dhomën e Ulët dhe zgjedhjet për këshillat e provincave.
- 157 Organi i Përbashkët i Administrimit të Zgjedhjeve në Afganistan, 2003, Afganistan, Trajnerët për regjistrimin e zgjedhësve. Seksioni i proceseve dhe i trajnimit, <http://aceproject.org/ero-en/regions/asia/AF/Afghanistan%20-%20Voter%20Registration%20Trainers%20Manual.pdf>.
- 158 IDEA, 2006. f. 63.
- 159 IDEA, 2006. f. 66.
- 160 Michael Maley, 2000. "Nomination Procedures," tek Richard Rose (ed.), International Encyclopedia of Elections, f. 173.
- 161 Projekti i ACE-së, Administrata zgjedhore (Electoral Administration), <http://aceproject.org/main/english/em/eme04a.htm>
- 162 Po aty
- 163 Maley, 2000.
- 164 www.quotaproject.org
- 165 Korrespondencë me Salina Joshi, Këshilltare për çështjet gjinore në Projektin e UNDP-së për Zgjedhjet, gusht 2014.
- 166 UNDP, 2014.
- 167 GNDEM, http://www.gndem.org/resources_search/results/taxonomy%3A52. Shih gjithashtu OAS, "Sistematizimi i vendimit të gjykatave për çështje zgjedhore: përfshirja politike e grave: kuotat gjinore dhe barazia" që përmban informacion për vendimet gjyqësore në lidhje me zbatimin e kuotave gjinore në Argjentinë, Kosta Rika, Ekuador, Meksikë dhe Peru.
- 168 Gjykata e Zgjedhjeve e degës federale të gjykatës, Meksikë, <http://www.trife.gob.mx/en/contenido/about-us>
- 169 Po aty
- 170 Santiago Hernán Corcuera and Luis Antonio Sobrado, 2012, "Parathënia" tek analiza e vendimeve gjyqësore për Përfshirjen e grave në zgjedhje: kuotat dhe barazia, (Analysis of Court Sentences on the Electoral Inclusion of Women: Quotas and Parity), Organizata e Shteteve të Amerikës.
- 171 Po aty.
- 172 OAS, 2012. Analiza e vendimeve gjyqësore për Përfshirja e grave në zgjedhje: kuotat dhe barazia (Analysis of Court Sentences on the Electoral Inclusion of Women: Quotas and Parity), Organizata e Shteteve të Amerikës, f. 33.
- 173 M. Jager Contreras, 2008, "Costa Rica: Good Practices for Promoting the Participation of Women In Politics: Beyond Quotas," in B. Llanos and K. Sample (eds.), From Words To Action: Best Practices For Women's Participation in Latin American Political Parties, Stockholm: International IDEA.
- 174 UN Women, UNDP, International IDEA, 2013, Pjesëmarrja politike e grave në Meksikë. Njohja prej 60 vjetësh e të drejtës së grave për të votuar (Political participation of Women in Mexico. A 60-year Recognition of Women's Right to Vote), f. 16.
- 175 OAS, 2012. Analiza e vendimeve gjyqësore për Përfshirja e grave në zgjedhje: kuotat dhe barazia (Analysis of Court Sentences on the Electoral Inclusion of Women: Quotas and Parity), Organizata e Shteteve të Amerikës, f. 37.
- 176 Julie Ballington and Muriel Kahane, 2014. "Gratë në politikë: financimi për barazinë gjinore" (Women in Politics: Financing for Gender Equality) tek International IDEA, Financimi i partive politike dhe i fushatave zgjedhore (Funding of Political Parties and Election Campaigns).
- 177 Ballington dhe Kahane, 2014.

- 178 Përveç ndëshkimeve financiare, ka edhe një mekanizëm që lejon sanksione plotësuese tek Neni 175, paragrafi 2 i ligjit; CEC mund të bëjë zëvendësime të kandidatëve kur një gjini është më pak e përfaqësuar në këto zona ku nuk plotësohet kriteri. Korrespondencë me e-mail me Lefterije Luzi, kryetare e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve, Shqipëri, 2014; dhe Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Europë, 2013. Raporti i vëzhguesve ndërkombëtarë për zgjedhjet: Shqipëri. (International Election Observation Report: Albania). Cituar tek Ballington dhe Kahane, 2014.
- 179 Korrespondencë me e-mail me Zurab Kharatishvili, kryetar i Komisionit Qendror të Zgjedhjeve, Gjeorgji, korrik 2013, cituar tek Ballington dhe Kahane, 2014.
- 180 United Nations, International Covenant on Civil and Political Rights, G.A. res. 2200A (XXI), 21 U.N. GAOR Supp. (No. 16) at 52, U.N. Doc. A/6316 (1966), 999 U.N.T.S. 171, entered into force 23 March 1976 Article 25.
- 181 SADC-ESN Electoral Support Network, 2002.
- 182 Antonio Spinelli, përgjigjet e konsoliduara të ACE-së. www.aceproject.org
- 183 Idem.
- 184 iKNOW Politics, 2009. Përgjigje e konsoliduar për Parandalimin e votimit familjar (Consolidated Response on the Prevention of Family Voting), <http://iknow-politics.org/en/knowledge-library/expert-responses/consolidated-response-prevention-family-voting>
- 185 Gabrielle Bardall. 2011, Breaking the Mold: Understanding Gender and Electoral Violence IFES, Washington, D.C.
- 186 Bardall, 2011.
- 187 iKNOW politics, 2009.
- 188 Zgjedhjet në Shtetin e Maqedonisë, 2010, Strategjia e Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve kundër votimit familjar dhe delegimit të votimit (Strategy against Family and Proxy Voting of the State Election Commission).
- 189 Po aty.
- 190 UNDP dhe Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal, 2010.
- 191 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Uzbekistan, përgjigje e dhënë në Pyetësin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 192 iKNOW Politics, 2009.
- 193 Korrespondencë me Salina Joshi, Këshilltar për çështjet gjinore në Projektin e UNDP-së për zgjedhjet, gusht 2014.
- 194 Julie Ballington, 1998, Pjesëmarrja e grave në zgjedhjet e para demokratike në Afrikën e Jugut: Mësimet nga e shkuara dhe rekomandimet për të ardhmen (Women's Participation in South Africa's First Democratic Election: Lessons from the Past and Recommendations for the Future), Instituti për Zgjedhjet në Afrikën e Jugut (EISA).
- 195 Elections Canada, 2012, <http://www.elections.ca/home.aspx>.
- 196 Qendra për monitorimin e personave të zhvendosur brenda vendit, www.internal-displacement.org.
- 197 Organizata Ndërkombëtare për Migracionin, Projekti i Pjesëmarrjes në Zgjedhje (PEP), 2003, Raste studimore për pjesëmarrjen në zgjedhje të personave që kanë migruar për arsye të konflikteve, <http://geneseo.edu/~iompres/PEP%20Case%20Studies%202003.pdf>.
- 198 Po aty.
- 199 Qendra Karter, 2003.
- 200 Amber R. Maltbie, 2010.
- 201 Paul H. Lewis, 2004. "The 'Gender Gap' in Chile," *Journal of Latin American Studies*, Vol. 36.
- 202 Projekti i ACE-së 2007, Identifikimi i zgjedhëseve që mbajnë mbulesë/perçe (Identification of voters wearing a veil), përgjigje e konsoliduar, <http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/419301685>.
- 203 Amber R. Maltbie, 2010.
- 204 Projekti i ACE-së 2007, Identifikimi i zgjedhëseve që mbajnë mbulesë/perçe (Identification of voters wearing a veil), përgjigje e konsoliduar.
- 205 iKNOW Politics, 2009.
- 206 Komisioni i Zgjedhjeve në Guininë e Re, përgjigje e dhënë në Pyetësin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 207 Qendra Karter, 2003.
- 208 Projekti i UNDP-së për mbështetje për zgjedhjet (ESP) dhe Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal, 2010.
- 209 Projekti i ACE-së, 2011, Praktikrat që shoqërojnë luftën kundër dhunës politike ndaj grave (Practices Associated with Combating Political Violence Against Women), <http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/310338957>.
- 210 Komisioni i Zgjedhjeve në Uganda, përgjigje e dhënë në Pyetësin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 211 Chinaud, J. 2007. Një kontroll i perspektivës gjinore në zgjedhjet presidenciale të vitit 2007 në Timorin Lindor (A Gender Perspective Audit of Timor Leste's Presidential Elections of 2007), UNMIT, http://www.etan.org/etanpdf/2007/UNMIT_EAS%20Gender%20Audit%20Pres%20Elections%20Apr07.pdf.
- 212 UNDP në Tanzani, 2010.
- 213 Qendra Karter, 2003.
- 214 Projekti i UNDP-së për mbështetje për zgjedhjet (ESP) dhe Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal, 2012.
- 215 Gabrielle Bardall, 2011. Breaking the Mold: Understanding Gender and Electoral Violence. IFES, Washington D.C.
- 216 Po aty.

- 217 UNDP and UN Women, së shpejti, Dhuna kundër grave në zgjedhje: një kuadër për analizë dhe parandalim.
- 218 Komisioni i Zgjedhjeve në Indi, Nr. 464/Udhëzime/ EPS/ 2011, http://eci.nic.in/eci_main/CurrentElections/ECL_Instructions/ins05032011A.pdf
- 219 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve në Afganistan, 2010. http://www.iec.org.af/pdf/gender/ll_gender_workshop.pdf
- 220 Leena Rikkila Tamang, Zgjedhjet në Nepal mbeten të cënueshme nga dhuna (Elections in Nepal remain vulnerable to violence), International IDEA. <http://www.idea.int/elections/elections-in-nepal-remain-vulnerable-to-violence.cfm>
- 221 UN në Kenia, Gazetë. 2013. Women's Situation Room: A Unique Type of Response Mechanism in Elections, http://www.unicnairobi.org/newsletter/UNNewsletter_March2013.pdf; dhe UNDP dhe UN Women, së shpejti.
- 222 Gabrielle Bardall, 2013. 'Gender-Specific Election Violence: The Role of Information and Communication Technologies.' Stability: International Journal of Security and Development 2(3):60, DOI: <http://dx.doi.org/10.5334/sta.cs>
- 223 UNDP dhe UN Women, së shpejti.
- 224 UN Women dhe Qendra për Studime Sociale, 2014. Dhuna kundër grave në politikë: studim i kryer në Indi, Nepal dhe Pakistan (Violence against Women in Politics: A study conducted in India, Nepal and Pakistan), <http://www.unwomensouthasia.org/assets/VAWIP-Report.pdf>
- 225 Projekti i ACE-së. "Regjistrimi anonim" (Anonymous registration), <http://aceproject.org/ace-en/topics/vr/vra/vra14>
- 226 UNDP dhe UN Women, së shpejti.
- 227 DPKO/DFS-DPA, 2007, Udhëzime të përbashkëta për rritjen e rolit të grave në proceset zgjedhore në vende të dala nga konfliktet (Joint Guidelines on Enhancing the Role of Women in Post-Conflict Electoral Processes).
- 228 UNDP dhe UN Women, së shpejti, Dhuna kundër grave në zgjedhje: një kuadër për analizë dhe parandalim (Violence against Women in Elections: A Framework for Analysis and Prevention).
- 229 Carroll, 1994, cituar tek Julie Ballington, 2003. "Barazia gjinore në financimin e partive politike" (Gender Equality in Political Party Funding', tek Reginald Austin dhe Maja Tjernström (eds.), Financimi i partive politike dhe fushatave zgjedhore. Stockholm: International IDEA.
- 230 International IDEA dhe UN Women, 2011. Mbulimi zgjedhor nga perspektiva gjinore. Manual për monitorimin e medias. (Election Coverage from a Gender Perspective. A Media Monitoring Manual). http://www.idea.int/publications/election_coverage_gender_perspective/
- 231 Bardall, 2011.
- 232 Shih gjithashtu http://www.elections.org.zm/conflict_management.php
- 233 Bardall, 2012.
- 234 UNDP dhe UN Women, së shpejti, Dhuna kundër grave në zgjedhje: një kuadër për analizë dhe parandalim (Violence against Women in Elections: A Framework for Analysis and Prevention).
- 235 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve në Afganistan, 2010.
- 236 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Kirgistan, përgjigje e dhënë në Pyetësin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 237 Raport i zyrës së UNDP-së.
- 238 Projekti i UNDP-së për mbështetje për zgjedhjet (ESP) dhe Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal, 2010.
- 239 DPKO/DFS-DPA, 2007, Udhëzime të përbashkëta për rritjen e rolit të grave në proceset zgjedhore në vende të dala nga konfliktet (Joint Guidelines on Enhancing the Role of Women in Post-Conflict Electoral Processes).
- 240 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve në Afganistan, Njësia për Çështjet Gjinore, 2010.
- 241 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve në Republikën Demokratike të Kongos, përgjigje e dhënë në Pyetësin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 242 UNDP Albania, përgjigje e dhënë në Pyetësin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor dhe fuqizimin e gruas në proceset zgjedhore.
- 243 Korrespondencë me e-mail me Lefterije Luzi, Kryetare e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve, Shqipëri, 2014.
- 244 Informacion i marrë nga zyra e UNDP-së në Kamboxhia, 2011.
- 245 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Bosnje dhe Hercegovinë, përgjigje e dhënë në Pyetësin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 246 UNDP dhe Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal, 2012.
- 247 Po aty.
- 248 Zyra e UNDP-së në Jemen, përgjigje e dhënë në Pyetësin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor dhe fuqizimin e gruas në proceset zgjedhore në zyrën e UNDP-së në vend.
- 249 GenderLinks, South African Gender Elections and Media Training Report, summarized at Eldis, 2005. <http://www.eldis.org/assets/Docs/22746.html>
- 250 <http://www.unesco.org/>
- 251 Gabrielle Bardall. Këshilltar për dhunenë në zgjedhje, IFES-Burundi / Amatora Mu Mahoro. www.burundi.ushahidi.org
- 252 UNDP, 2014. Rasti studimor në Tunizi.
- 253 Përshtatur nga ACE, Edukimi qytetar dhe i zgjedhësve, <http://aceproject.org/ace-en/topics/ve/vea>
- 254 UNDP dhe Komisioni i Zgjedhjeve në Nepal, 2010.
- 255 Komisioni i Zgjedhjeve në Pakistan, <http://www.ecp.gov.pk/>
- 256 Komisioni i Zgjedhjeve në Afrikën e Jugut, 2009. Raport për Zgjedhjet kombëtare dhe vendore 2009 (Report on National and Provincial Elections 2009). <http://www.elections.org.za/content/Dynamic.aspx?id=1344&name=Elections&LeftMenuId=100&BreadCrumbId=220>
- 257 UNDP, 2014.
- 258 Ekipi i Kombeve të Bashkuara për mbështetje në zgjedhje në Timorin Lindor (UNEST), 2012.
- 259 UNDP, 2014. Rasti studimor në Burundi.

- 260 iKNOW Politics, 2008, Përgjigje e konsoliduar për punën me kandidatë gra dhe zgjedhësit gra gjatë votimeve (Consolidated Response on Working with Women Candidates and Women Voters During Elections), <http://iknowpolitics.org/en/knowledge-library/expert-responses/consolidated-response-working-women-candidates-and-women-voters>.
- 261 PIFS, 2007. Raport i ekipit të vëzhguesve të Forumit të Ishujve të Paqësorit në zgjedhjet parlamentare të Ishujve Marshall, nëntor 2007, Sekretariati i Forumit të Ishujve të Paqësorit.
- 262 Faqja e internetit e Komisionit të Pavarur të Zgjedhjeve dhe të Kufijve, <http://www.iebc.or.ke/>.
- 263 Ekipi i Kombeve të Bashkuara për mbështetje në zgjedhje në Timorin Lindor (UNEST), 2012.
- 264 Informacion i dhënë nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Shqipëri, <http://www.ccc.org.al/>
- 265 Lefterije Luzi, kryetare e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve, Shqipëri, 2014.
- 266 Komisioni shtetëror i Zgjedhjeve, Maqedoni, 2010. Strategjia e Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve kundër votimit familjar dhe delegimit të votimit (Strategy against Family and Proxy Voting of the State Election Commission).
- 267 iKNOW Politics, 2009.
- 268 Rrjeti i Studimeve për Zhvillim, 2002, Gratë, gjinia dhe zhvillimi në Paqësor: Gjinia, shoqëria civile dhe pjesëmarrja pjesëmarrja politike, https://crawford.anu.edu.au/rmap/devnet/devnet/gen/gen_civil.pdf
- 269 Komisioni i Zgjedhjeve në Gana, 1995. Lajmet për regjistrimin.
- 270 Commonwealth dhe PIFS, 2007. Raport i Commonwealth - i ekipit të vëzhguesve të Forumit të Ishujve të Paqësorit për zgjedhjet kombëtare Papua në Guinenë e Re, qershor – gusht 2007.
- 271 Zyra e UNDP-së në Tanzani, 2010.
- 272 Zyra e UNDP-së në Tanzani, 2010.
- 273 Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Bosnje dhe Hercegovinë, përgjigje e dhënë në Pyetësorin e UNDP-së mbi Integrimin gjinor në Organet e Administrimit të Zgjedhjeve.
- 274 Informacion i dhënë nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Gjeorgji.
- 275 Ekipi i Kombeve të Bashkuara për mbështetje në zgjedhje UNEST 2012.
- 276 Sanjay Gathia dhe Somsri Hananuntasak, 2006, Afghanistan Ushering in a New Era of Democracy, Rrjeti aziatik për zgjedhje të lira. https://openlibrary.org/works/OL15974194W/Afghanistan_ushering_in_a_new_era_of_democracy
- 277 Komisioni i Pavarur i Zgjedhjeve në Afganistan, Njësia për Çështjet Gjinore, 2010.
- 278 Komisioni i Zgjedhjeve në Malau, <http://www.mec.org.mw/>
- 279 Komisioni Shtetëror i Zgjedhjeve në Maqedoni, 2010.
- 280 Informacion i dhënë nga zyra e UNDP-së në Jemen.
- 281 iKNOW Politics, 2010, Reagimi i konsoliduar për Efektin e analfabetizmit tek pjesëmarrja e grave të reja në politikë, <http://iknowpolitics.org/en/knowledge-library/expert-responses/consolidated-response-impact-illiteracy-young-womens-political>
- 282 UNDP, Raporti i projektit për mbështetje në zgjedhje, 2013.
- 283 Informacion i dhënë nga zyra e UNDP-së në Sierra Leone, 2009.
- 284 iKNOW Politics, 2010.
- 285 UNDP Tanzani, 2010
- 286 iKNOW Politics, 2010.
- 287 iKNOW Politics, 2009.
- 288 Zgjedhjet e vitit 2013 në Liban – një detaj i vetëm mund t'ju pengojë të votoni, <https://www.youtube.com/watch?v=aXOsfK2ovuk>
- 289 UNDP, Raporti i projektit për mbështetje në zgjedhje, 2013.
- 290 iKNOW Politics, 2009.
- 291 UNDP, 2014. Rasti studimor në Tunizi.
- 292 Informacion i dhënë nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve në Gjeorgji.
- 293 UNDP, Raporti i projektit për mbështetje në zgjedhje, 2013.

Referenca

- ACE Project, 2011. Practices Associated with Combating Political Violence Against Women, <http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/310338957>
- ACE Project. “Anonymous registration”, <http://aceproject.org/ace-en/topics/vr/vra/vra14>
- ACE Project, Civic and Voter Education, <http://aceproject.org/ace-en/topics/ve/vea>
- ACE Project, Electoral Administration, <http://aceproject.org/main/english/em/eme04a.htm>
- ACE Project, Electoral Assistance, <http://aceproject.org/electoral-advice/electoral-assistance>
- ACE Project. Identification of voters wearing a veil. Consolidated responses. 9 November 2007. <http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/419301685>
- ACE Project, The Electoral Cycle Approach, <http://aceproject.org/ace-en/focus/focus-on-effective-electoral-assistance/the-electoral-cycle-approach>.
- Afghanistan Joint Electoral Management Body, 2003. Voter Registration Trainers Manual. Process and training section, <http://aceproject.org/ero-en/regions/asia/AF/Afghanistan%20-%20Voter%20Registration%20Trainers%20Manual.pdf>
- Australian Parliament, JSCEM, 2011. The 2010 Federal Election – Report on the conduct of the election and related matters, http://www.aph.gov.au/Parliamentary_Business/Committees/House_of_Representatives_Committees?url=em/elect10/report/index.htm
- Ballington, Julie and Muriel Kahane, 2014. “Women in Politics: Financing for Gender Equality” in International IDEA, Funding of Political Parties and Election Campaigns.
- Ballington, Julie, 2003. ‘Gender Equality in Political Party Funding’, in Reginald Austin and Maja Tjernström (eds.), Funding of Political Parties and Election Campaigns. Stockholm: International IDEA. http://www.idea.int/publications/election_coverage_gender_perspective/
- Ballington, Julie, 1998. Women’s Participation in South Africa’s First Democratic Election: Lessons from the Past and Recommendations for the Future, Electoral Institute of South Africa (EISA).
- Bardall, Gabrielle. 2011. Breaking the Mold: Understanding Gender and Electoral Violence IFES, Washington, D.C.
- Canadian Human Rights Commission, Inclusive Workplace, <http://www.chrc-ccdp.ca/>
- Carter Center, 2011. Presidential and Legislative Elections in the Democratic Republic of the Congo, Atlanta. <http://www.cartercenter.org/news/pr/drc-022312.html>
- Carter Center, 2003. Observing the 2002 Sierra Leone Elections, Atlanta, <http://www.cartercenter.org/documents/1349.pdf>
- CEDAW, 18 December 1979. United Nations General Assembly Resolution 180 (XXXIV 1979).
- Chinaud, J. 2007. A Gender Perspective Audit of Timor Leste’s Presidential Elections of 2007, UNMIT, http://www.etan.org/etanpdf/2007/UNMIT_EAS%20Gender%20Audit%20Pres%20Elections%20Apr07.pdf.
- Commonwealth and PIFS, 2007. Report of the Commonwealth-Pacific Islands Forum Election Assessment Team for Papua New Guinea National Elections, June – August 2007.
- Development Studies Network, 2002. Women, Gender and Development in the Pacific: Gender, Civil Society and Political Participation, https://crawford.anu.edu.au/rmap/devnet/devnet/gen/gen_civil.pdf
- Election Commission of Pakistan, Five year strategic plan for 2010-2014, <http://www.ecp.gov.pk/sp/downloads/ECP%205-Year%20Strategic%20Plan,%20Full%20Version,%20English,%20May%202010.pdf>
- Electoral Commission of South Africa, 2009. Report on National and Provincial Elections 2009, <http://www.elections.org.za/content/Dynamic.aspx?id=1344&name=Elections&LeftMenuId=100&BreadCrumbId=220>
- Election Commission of India, No. 464/Instructions/ EPS/ 2011, http://eci.nic.in/eci_main/CurrentElections/ECI_Instructions/ins05032011A.pdf
- Electoral Tribunal of the Federal Judicial Branch, Mexico, <http://www.trife.gob.mx/en/contenido/about-us>
- Federal Republic of Ethiopia, 2007. Electoral Law of Ethiopia, Proclamation No 532/2007, Part II, Chapter 1, article 6, <http://www.electionethiopia.org/en/images/stories/directives/Proclamation/532.pdf>
- Gathia, Sanjay and Somsri Hananuntasuk, 2006. Afghanistan Ushering in a New Era of Democracy, Asian Network for Free Elections. https://openlibrary.org/works/OL15974194W/Afghanistan_ushering_in_a_new_era_of_democracy
- GenderLinks, South African Gender Elections and Media Training Report, summarized at Eldis, 2005. <http://www.eldis.org/assets/Docs/22746.html>

- “Gender Sensitive Voter Registration,” *The Zimbabwean*. 10 July 2013. <http://www.thezimbabwean.co/life/66745/gender-sensitive-voter-registration.html>
- Hernán Corcuera, Santiago and Luis Antonio Sobrado, 2012. “Foreword” in *Analysis of Court Sentences on the Electoral Inclusion of Women: Quotas and Parity*, Organisation of the American States.
- iKNOW Politics, 2010, Consolidated Response on the Impact of Illiteracy on Young Women’s Political Participation, <http://iknowpolitics.org/en/knowledge-library/expert-responses/consolidated-response-impact-illiteracy-young-womens-political>
- iKNOW Politics, 2009. Consolidated Response on the Prevention of Family Voting, <http://iknowpolitics.org/en/knowledge-library/expert-responses/consolidated-response-prevention-family-voting>
- iKNOW Politics, 2008. Consolidated Response on Working with Women Candidates and Women Voters During Elections, <http://iknowpolitics.org/en/knowledge-library/expert-responses/consolidated-response-working-women-candidates-and-women-voters>
- Independent Election Commission of Afghanistan, 2010. Getting the Grade? Lessons learnt on women’s participation in the 2010 Afghan Parliamentary Elections, Independent Election Commission Gender Unit, Afghanistan, http://www.iec.org.af/pdf/gender/1l_gender_workshop.pdf
- Independent Election Commission of Afghanistan, Strategic Plan 2006-2009, <http://aceproject.org/ero-en/regions/asia/AF/afghanistan-iec-strategic-plan-2006>
- International IDEA, 2006. *Electoral Management Design - The International IDEA Handbook*, International IDEA, Stockholm, p. 85.
- International IDEA, Political Finance Database, <http://www.idea.int/political-finance>
- International IDEA and UN Women, 2011. *Election Coverage from a Gender Perspective. A Media Monitoring Manual*, http://www.idea.int/publications/election_coverage_gender_perspective/
- International IDEA, IPU and Stockholm University, Global Database of Quotas for Women, <http://www.quotaproject.org/>
- International Organisation for Migration, Participatory Elections Project (PEP), 2003. *Case Studies on the Participation of Conflict Forced Migrants in Elections*, <http://geneseo.edu/~iompress/PEP%20Case%20Studies%202003.pdf>
- Inter-Parliamentary Union, 2011. *Gender-sensitive Parliaments: A Global Review of Good Practice*, Geneva, p. 6.
- Jager Contreras, M., 2008. “Costa Rica: Good Practices for Promoting the Participation of Women In Politics: Beyond Quotas,” in B. Llanos and K. Sample (eds.), *From Words To Action: Best Practices For Women’s Participation in Latin American Political Parties*, Stockholm: International IDEA.
- Lewis, Paul H, 2004. “The ‘Gender Gap’ in Chile,” *Journal of Latin American Studies*, Vol. 36.
- Macedonia State Election Commission, 2010. *Strategy against Family and Proxy Voting of the State Election Commission*.
- Maley, Michael, 2000. “Nomination Procedures,” in Richard Rose (ed.), *International Encyclopedia of Elections*, p. 173.
- Maltbie, Amber R., 2010. “When the Veil and the Vote Collide: Enhancing Muslim Women’s Rights through Electoral Reform,” *McGeorge Law Review* 41.4. See also *Palestinian National Authority Election Law*, Article 73.
- National Electoral Commission Sierra Leone, 2001, *Strategic Plan 2001-2005*, <http://aceproject.org/ero-en/topics/electoral-management/strategic-nec.pdf>
- New Zealand Electoral Commission, Unpublished Roll, <http://www.elections.org.nz/voters/get-ready-enrol-and-vote/unpublished-roll>
- OAS, 2012. *Analysis of Court Sentences on the Electoral Inclusion of Women: Quotas and Parity*, Organisation of the American States, p. 33.
- OSCE/ODIHR, 2009. *Republic of Albania Parliamentary Elections 28 June 2009, OSCE ODIHR Election Observation Mission Final Report*, OSCE ODIHR, Warsaw, <http://www.osce.org/odihr/elections/albania/38598>
- Organization for Security and Co-operation in Europe, 2013. *International Election Observation Report: Albania*. Quoted in Ballington and Kahane, 2014.

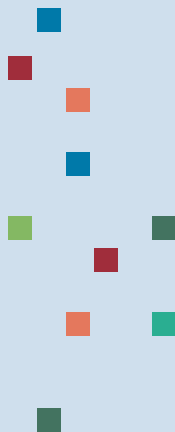
- Pacific Islands Forum Secretariat (PIFS), 2007. Report of the Pacific Islands Forum Election Observer Team to the Republic of the Marshall Islands' Parliamentary Elections, November 2007, Pacific Islands Forum Secretariat.
- Public Service Commission of Canada, Appointment Policy Framework, <http://www.psc-cfp.gc.ca/plcy-pltq/frame-cadre/policy-politique/index-eng.htm>
- Public Service Commission of Canada, Policy on Prevention and Resolution of Harassment in the Workplace, <http://www.tbs-sct.gc.ca/pol/doc-eng.aspx?id=12414>
- SADC-ESN Electoral Support Network, 2002. Gender Checklist for Free and Fair Elections in Southern Africa, Electoral Institute of Southern Africa, Johannesburg, <http://www.un.org/womenwatch/osagi/feature/postconflict/sadc-genderchkst.pdf>
- Treasury Board of Canada Secretariat, Employment Equity Policy, <http://www.tbs-sct.gc.ca/pol/doc-eng.aspx?section=text&id=12543>
- TSE Costa Rica, 2008. Política institucional para la igualdad y equidad de género, aprobada por la Comisión de Género del TSE, en Sesión Extraordinaria n.º 10-2008, Art. n.º 2, de 25 de agosto de 2008. <http://www.tse.go.cr/pdf/elector/octubre2011.pdf>
- TSE Costa Rica, Institutional Policy for Equality and Gender Equity, <http://www.tse.go.cr/pdf/normativa/igualdadyequidaddegenero.pdf>
- UNDP, 2014. Lessons Learned on Gender Mainstreaming in Electoral Assistance, BPPS, New York.
- UNDP, Electoral Support Project report, 2013.
- UNDP, 2010. Timor Leste: Bringing Out the Rural Vote, <http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/womenempowerment/successstories/bringing-out-rural-woman-vote-timor-leste/>
- UNDP, 2007. UNDP Electoral Assistance Implementation Guide, New York, p. 1.
- UNDP, 2007. Gender Mainstreaming in Practice: A Toolkit (3rd edition), Regional Bureau for Europe & CIS, Bratislava, p. 17.
- UNDP and Election Commission of Nepal, 2010. Report on Gender Mapping in the Field of Elections, Kathmandu, http://www.undp.org/content/dam/nepal/docs/reports/UNDP_NP_Gender%20Mapping%20in%20the%20Field%20of%20Elections.pdf
- UNDP Tanzania, 2010. UNDP Tanzania Success Stories: Election Support, <http://www.tz.undp.org/content/dam/tanzania/UNDP%20Tanzania%20Success%20Stories%20-%20Election%20Support%202010.pdf>
- UN-Women Pakistan, 2013, Annual report on The Electoral Cycle Support Project.
- UNDP dhe UN-Women, 2014. Joint Mapping and Assessment of Women's Participation in Elections in Lebanon: Preliminary Findings and Recommendations. Beirut.
- Ekipi i Kombeve të Bashkuara për mbështetje në zgjedhje në Timorin Lindor (UNEST), 2012
- United Nations, 2005. Women and Elections: Guide to Promoting the Participation of Women in Elections, <http://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/publication/WomenAndElections.pdf>
- United Nations, 1997, Report of the Economic and Social Council for 1997, New York.
- United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), 2004. CEDAW General Recommendation No. 25.
- United Nations/DPA, 2012. Policy Directive, Principles and Types of Electoral Assistance, p. 5.
- United Nations/DPA, 2014. Policy Directive, UN Support to the Design or Reform of Electoral Management Bodies, p. 3.
- United Nations/DPA, 2013. Policy Directive. Promoting Women's Electoral and Political Participation through UN Electoral Assistance, p. 3.
- United Nations, DPKO/DFS-DPA, 2007. Joint Guidelines on Enhancing the Role of Women in Post-Conflict Electoral Processes. New York.
- United Nations Kenya, Newsletter. 2013. Women's Situation Room: A Unique Type of Response Mechanism in Elections, http://www.unicnairobi.org/newsletter/UNNewsletter_March2013.pdf
- United Nations Security Council, 2010, S/2010/498. Report of the Secretary-General: Women and peace and security, http://www.peacewomen.org/assets/file/SecurityCouncilMonitor/Reports/Thematic/wps_oct2010.pdf
- UN-Women, 2012. Annual Report 2011-2012. <http://www.unwomen.org/~media/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2012/UN-Women-AR-2012%20pdf.pdf>

- UN-Women and Centre for Social Research, 2014. Violence against Women in Politics: A study conducted in India, Nepal and Pakistan, <http://www.unwomensouthasia.org/assets/VAWIP-Report.pdf>
- UN-Women Pakistan Country Office, 2013. Annual report on The Electoral Cycle Support Project.
- UN-Women, UNDP, International IDEA, 2013, Political Participation of Women in Mexico. A 60-year Recognition of Women's Right to Vote, p. 16.
- United Nations. International Covenant on Civil and Political Rights, G.A. res. 2200A (XXI), 21 U.N. GAOR Supp. (No. 16) at 52, U.N. Doc. A/6316 (1966), 999 U.N.T.S. 171, entered into force Mar. 23, 1976 Article 25.

Empowered lives.
Resilient nations.

Ky udhëzues përqendrohet në rolin e organeve të menaxhimit të zgjedhjeve në promovimin e barazisë gjinore dhe nxitjen e pjesëmarrjes së grave. Ajo paraqet punën pozitive që po bëhet për të siguruar që gratë janë në gjendje të luajnë një rol të rëndësishëm në kuadër të këtyre institucioneve, si dhe më gjerë në procesin dhe ngjarjen zgjedhore.

